

ΜΙΧ. Σ. ΚΟΡΔΩΣΗΣ

ΠΡΕΣΒΕΙΕΣ ΜΕΤΑΞΥ FU-LIN (BYZANTIO;) ΚΑΙ ΚΙΝΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΑ
ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΚΟΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Η «ΑΠΩ ΔΥΣΗ» ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΙΝΕΖΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οί αφηγήσεις τῶν παλαιότερων κινεζικῶν δυναστικῶν ιστοριῶν γιὰ τὸ δυτικότερο γνωστό, τότε, κράτος τῆς οἰκουμένης, τὸ Ta-Ch'in, περιέχουν κυρίως εἰδήσεις γιὰ τὴ θέση του, τὴν πρόσβαση πρὸς αὐτό, τὴν πρωτεύουσά του, τοὺς κατοίκους του, τὸ βασιλιά του καὶ τὴ διοίκηση καὶ γιὰ τὰ προϊόντα του. Γιὰ τὶς ἀποστολές πού τὸ παραπάνω κράτος ἔστειλε στὴν Κίνα ἀφιερώνεται μικρὸς χῶρος, μὲ ἐξαίρεση τὴν πρώτη πρεσβεία τοῦ 166 μ.Χ., τοῦ βασιλιά Απ-τιν. Οἱ νεότερες ἀφηγήσεις τῶν Κινεζικῶν χρονικῶν γιὰ τὴ Fu-lin περιέχουν τὰ ἴδια, περίπου, θέματα ἀλλὰ ἀφιερώνεται περισσότερος χῶρος σὲ διπλωματικές ἀποστολές, πού καταλαμβάνουν ὅλο καὶ κεντρικότερη θέση στὴν ἀφήγηση. Ἄν λοιπὸν γιὰ τὸν Ta-Ch'in τὸ πρῶτο ζητούμενο εἶναι ἡ ταύτισή του καὶ οἱ δρόμοι πού ὀδηγοῦσαν πρὸς αὐτό (σὲ σχέση μὲ τὸ διεξαγόμενο ἐμπόριο), γιὰ τὴ Fu-lin ἡ ἐπὶ πλέον ἀναφορὰ σὲ διπλωματικές ἀποστολές εἶναι ἐξίσου, ἢ ἀκόμη περισσότερο, ἀπαραίτητη.

Οἱ διπλωματικές ἐπαφές ἀνάμεσα στὰ δυὸ κράτη, ἰδιαίτερα οἱ πρεσβεῖες πού ἔστειλε ἡ Fu-lin (μερικοὶ ἐρευνητές περιλαμβάνουν καὶ τὶς πρεσβεῖες πού ἔστειλε ἡ Pu-lin καὶ P'u-lan) καὶ ἰδιαίτερα ἐκείνη τοῦ 643, ἔχει ἀπασχολήσει πολλοὺς ἐρευνητές, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους τὸν Hirth καὶ τὸν Shiratori. Τελευταία ἐργασία ἐπὶ τοῦ θέματος εἶναι ἡ (ἀτύπωτη ἀκόμη) διατριβὴ τοῦ Chen Zhi Qiang, «Μελέτη τῆς Ἱστορίας τῶν Βυζαντινο-κινεζικῶν σχέσεων», Θεσσαλονίκη, 1994, ὅπου ἡ Fu-lin (ὅπως καὶ ἡ Pu-lin καὶ P'u-lan) τῶν κινεζικῶν χρονικῶν, πού δεχόταν καί, κυρίως, ἔστειλε πρεσβεῖες, ταυτίζεται πάντοτε μὲ τὸ Βυζάντιο. Ἐπειδὴ τὸ θέμα εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον

* Ὁ πυρήνας τῆς μελέτης αὐτῆς αποτέλεσε θέμα διαλέξεως στὸ Κέντρο Σπουδῶν ΝΑ Εὐρώπης, Ἀθήνα.

ἀλλὰ καὶ πολὺ λεπτό, ἀποφασίσουμε, πρὶν ἀσχοληθοῦμε λεπτομερειακὰ μὲ τις σχέσεις ἀνάμεσα στὶς δύο χῶρες, νὰ ἀναζητήσουμε τὴν ταυτότητα τῆς Fu-lin σὲ ὅλες τὶς περιόδους, καθὼς καὶ ἐκείνη τῶν παραπλήσιων ὀνομάτων (Pu-lin, P'u-lan, Fu-lu-ni καὶ ἀργότερα, Lu-m(e)i), σὲ σχέση, πάντα, μὲ τις ἀποστελλόμενες πρεσβεῖες. Ποιὲς δηλ. ἀπὸ τὶς πρεσβεῖες δέχθηκαν ἢ ἔστειλαν οἱ Βυζαντινοὶ καὶ ποιὲς (ἂν ὑπάρχουν) ἔστειναν ἄλλοι λαοὶ πού, τυχόν, ἔφεραν τὸ ἴδιο ὄνομα. Ἀπὸ τὸ προσφερόμενο ὕλικό στὶς ἀφηγήσεις περὶ Fu-lin τῶν Κινεζικῶν χρονικῶν, στηριχθήκαμε κυρίως στὰ τοπογραφικὰ στοιχεῖα, ἀφοῦ οἱ ὑπόλοιπες πληροφορίες γιὰ τὸ βασιλιά της, τὰ προϊόντα της, τοὺς κατοίκους της κλπ., ἢ ἔχουν ληφθεῖ αὐτούσια ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἀφηγήσεις περὶ Ta-Ch'in ἢ περιέχουν μυθικὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ βγάλει ἀσφαλὴ συμπεράσματα.

Ἡ ἐργασία αὕτη ἀποτελεῖ κατὰ κάποιον τρόπο (τουλάχιστο ὡς πρὸς τὰ τοπογραφικὰ) συνέχεια τῆς μελέτης μας «China and the Greek world». Ἔτσι, στὴν εἰσαγωγή συμπεριελήφθη περίληψη τῶν σχετικῶν ἀποσπασμάτων τῆς παραπάνω μελέτης πού ἀφορᾷ στὰ τοπογραφικὰ τοῦ Ta-Ch'in, κράτος τοῦ ὁποίου συνέχεια ἀποτελοῦσε ἡ Fu-lin, δεδομένου ὅτι ἦταν ἀπόλυτα ἀπαραίτητη γιὰ τὴν ταύτιση τῆς τελευταίας. Τὸ κύριο μέρος τῆς μελέτης χωρίζεται σὲ τρία κεφάλαια. Τὸ πρῶτο περιλαμβάνει τὴν ἐποχὴ ὡς τὸ τέλος τῆς δυναστείας τῶν Suì (ἀρχὲς 7ου αἰ.), κατὰ τὴν ὁποία ἡ Fu-lin δὲν εἶχε ἔρθει ἀκόμη σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὴν Κίνα, τουλάχιστο μὲ τὸ ὄνομα αὐτό, ἂν καὶ ὑπῆρχαν δυτικὲς χῶρες μὲ τὰ παρόμοια ὀνόματα Pu-lin καὶ P'u-lan, πού εἶχαν στείλει πρεσβεῖες στὴν Κίνα, κατὰ τὸν 4ο καὶ 5ο αἰῶνα. Στὸ μεγαλύτερο λοιπὸν μέρος τοῦ κεφαλαίου αὐτοῦ ἀναζητεῖται ἡ σχέση τῶν χωρῶν αὐτῶν (καθὼς καὶ μιᾶς τρίτης, τῆς Fu-lu-ni) μὲ τὴ Fu-lin, δηλ. τὸ παλαιὸ Ta-Ch'in.

Στὸ δεύτερο κεφάλαιο γίνεται λόγος γιὰ τὴ Fu-lin τῆς δυναστείας τῶν T'ang (618-906), ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ὑπάρχουν οἱ πρῶτες πλούσιες πληροφορίες γιὰ τὸ κράτος αὐτὸ μὲ τὸ νέο ὄνομα (Fu-lin), ἀφοῦ ἡ ἐπικοινωνία του μὲ τὴν Κίνα ἦταν τότε πυκνή. Τὰ νέα στοιχεῖα πού δίδονται ἀπὸ πηγὲς τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ κεφάλαιο αὐτὸ νὰ ἀποτελεῖ τὸ σκελετὸ τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία, στὴν οὐσία, διαρθρώθηκε μὲ βάση τὴν ἐποχὴ τῶν T'ang (περίοδος πρὶν ἀπὸ τοὺς T'ang —περίοδος τῶν T'ang— περίοδος μετὰ τοὺς T'ang). Μ' αὕτη τὴ λογικὴ, δὲν συμπεριελήφθηκε στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ἡ Fu-lin τῶν Suì, μολονότι εἴμαστε βέβαιοι ὅτι ταυτίζεται μὲ ἐκείνη τῶν T'ang. Στὸ ἐν λόγω κεφάλαιο, ὅμως, συμπεριελήφθη καὶ τὸ ὑποκέφαλο γιὰ τὴν ἐτυμολογικὴ προέλευση τοῦ ὀνόματος Fu-lin, ἀφοῦ οἱ πηγὲς πού μᾶς παρέχουν τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα ἀνήκουν, σχεδὸν κατ' ἀποκλειστικότητα, στὴν περίοδο αὕτη.

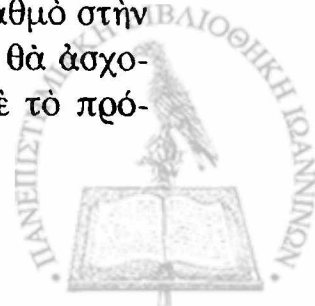

Στο τρίτο κεφάλαιο συζητούνται οί σχέσεις της Fu-lin με την Κίνα, κατά τις επόμενες τρεις δυναστείες, φθάνοντας πέρα από το τέλος του μεσαιώνα. Σέ πηγές της περιόδου τών δυνασκειών Sung, Yüan καί Ming ή Fu-lin μνημονεύεται συχνά, αλλά δέν είναι καθόλου βέβαιο ότι πρόκειται για εκείνη τών T'ang, δεδομένου ότι στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου, πού από παλιά αποτελούσε τμήμα του Ta-Ch'in ή της Fu-lin, νέοι λαοί είχαν κάνει την εμφάνισή τους. Έτσι, νέα προβλήματα δημιουργούνται κατά τη μελέτη τών σχέσεων της Άπω Δύσης με την Άπω Ανατολή.

Σχετικά με την κατάσταση πού επικρατούσε στην Κίνα όλο αυτό το μακρό διάστημα, σημειώνουμε ότι ως το 589, έτος της αναρρήσεως του πρώτου αυτοκράτορα της δυναστείας τών Sui, ή Κίνα ήταν διαιρεμένη σέ μικρότερα βασίλεια καί ή έπαφή με τη Δύση δύσκολη, αν καί υπήρχαν περίοδοι κατά τις όποιες ή κατάσταση καλυτέρευε. Το βόρειο τμήμα της Κίνας κατεχόταν από νομαδικούς λαούς της στέπας, οί όποιοι τελικά, θα ένταχθούν στο κοινωνικοοικονομικό σύστημα της Κίνας. Από αυτούς, πιο γνωστοί είναι οί T'o-ra ή Ταυγάστ, 385-550, (ύστερη δυναστεία τών Wei). Κατά τη δεύτερη περίοδο πού εξετάζουμε, εκείνη τών T'ang (617-906), ή Κίνα ήταν όχι μόνο ένωμένη, αλλά, τουλάχιστο ως τά μέσα του 8ου αί., βρισκόταν στη μεγαλύτερή της ίσως άκμή. Η σχέση της με τις δυτικές χώρες ήταν πυκνότερες από κάθε άλλη φορά. Πλήθος εμπόρων, απεσταλμένων καί ιεραποστόλων κάθε δόγματος βρισκόταν στην πρωτεύουσά της Ch'ang-an, καθώς καί σέ άλλα κέντρα της αυτοκρατορίας.

Μέ το τέλος της δυναστείας τών T'ang ή Κίνα διαιρείται καί πάλι για μερικές δεκαετίες, για νά ένωθεί για τρίτη φορά επί Sung (960 κ.έ.). Οί αυτοκράτορες της δυναστείας αυτής έρχονται σέ επικοινωνία με τη Δύση, κυρίως μέσω θαλάσσης, άφου το βόρειο τμήμα της Κίνας κατέχεται από νομαδικούς λαούς, γνωστότερος άπο τους όποιους είναι οί Khitan. Επί μογγολικής κυριαρχίας (1279 κ.έ.) ή έπαφή με τη Δύση θα είναι εύκολότερη από κάθε άλλη φορά καί οί σχέσεις με την Εύρώπη πυκνές. Οί έπαφές θα μειωθούν, αλλά δέ θα διακοπούν επί της νέας κινεζικής δυναστείας τών Ming (1368 κ.έ.), ή όποία, εξάλλου, μετά το 1500 θα έχει νά αντιμετώπισει τους Εύρωπαίους (Πορτογάλους, Ίσπανούς, Όλλανδούς), πού έφθαναν για έμπορικούς λόγους ως την ανατολική θάλασσα της Κίνας.

Το τελικό συμπέρασμά μας από τη μελέτη αυτή είναι ότι μόνο στην εποχή τών T'ang (μάλιστα ως τά μέσα περίπου του 8ου αιώνα) μπορούμε νά θεωρούμε με βεβαιότητα ότι ή Fu-lin πού έστελνε πρεσβείες στην Κίνα ήταν το Βυζάντιο. Με την εποχή αυτή πού αποτέλεσε, νομίζω, σταθμό στην επικοινωνία της Κίνας με τη Δύση, λόγω ιστορικών συγκυριών, θα άσχο-ληθούμε σέ νεότερη μελέτη. Έδώ άσχολούμαστε περισσότερο με το πρό-

βλημα τῆς ταυτότητας τῆς Fu-lin πού ἔστελνε (ἢ δεχόταν) πρεσβεῖες, ὥστε νὰ μὴ γίνεται λόγος γιὰ Βυζάντιο ἐκεῖ ὅπου δὲν πρέπει, ἢ νὰ γίνεται μόνο ἐκεῖ ὅπου πραγματικὰ ὑπάρχουν ἀποδείξεις.

Οἱ πηγές στὶς ὁποῖες στηριχθήκαμε εἶναι κυρίως κινεζικές, πού τὶς χρησιμοποιήσαμε σὲ μετάφραση ἢ ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, ὅταν αὐτὸ ἦταν ἀναγκαῖο. Εὐχαριστίες ὀφείλω στὸν κ. Zhang Xu-shan γιὰ τὴ βοήθειά του σὲ μερικὰ δύσκολα ἢ διφορούμενα σημεῖα τοῦ κινεζικοῦ κειμένου καθὼς καὶ σὲ ἀποσπάσματα ὁρισμένων σύγχρονων Κινέζων ἐρευνητῶν, οἱ ὁποῖοι ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ θέμα καὶ κρίθηκε ἀπαραίτητο νὰ τοὺς συμβουλευτοῦμε.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

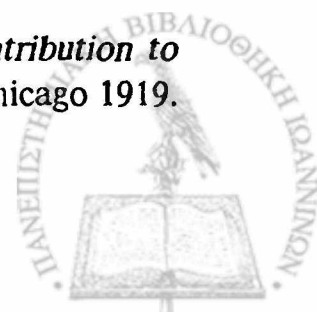
- ANRW Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der Neueren Forschung
- Μπαρτικιάν, Όνοματοδοσίες, Χράτς Μπαρτικιάν, Όνοματοδοσίες λαών στις αρμενικές μεσαιωνικές πηγές: Πρακτικά του Β' Διεθνούς Συμποσίου, «Η Έπικοινωνία στο Βυζάντιο», (4-6 Οκτωβρίου 1990), ΚΒΕ/ΕΙΕ, Αθήνα, 1993, 729-746.
- Beazley, The Down C. R. Beazley, The Down of modern Geography. A history of exploration and geographical science from the conversion of the Roman empire to A.D. 900, τόμ. I, London 1897.
- BEFEO Bulletin de l' École Française d' Extrême Orient
- Bloch, Notes E. Blochet, Notes de géographie et d' histoire d' Extrême Orient: ROC 3 (1908), 2η σειρά, 346-366.
- Boulnois, Silk road L. Boulnois, The silk road, μετάφρ. στα αγγλικά D. Chamberlin, London 1966.
- Bretschneider, Knowledge E. Bretschneider, The knowledge possessed by the ancient Chinese of the Arabs and Arabian colonies and other western countries, London 1871.
- Bretschneider, Chinese Inter- E. Bretschneider, «Chinese Intercourse with the countries of central and western Asia in the fifteenth cent.:», μερ. I: *China Review* 5 (1876-77) 165 κ.έ.
- Bretschneider, Mediaeval Researches E. Bretschneider, *Mediaeval Researches from eastern asiatic sources. Fragments towards the knowledge of the geography and history of central and western Asia from the 13th to the 17th century*, τόμ. II, London 1967 (Α' έκδοση 1888).
- Byz. Byzantion
- BZ Byzantinische Zeitschrift

- Chahen, Pénétration, M. Chahen, *La première pénétration turque en Asie-Mineure*, *Byz.* 18 (1948) 5-67.
- Chavannes, Documents Edouard Chavannes, *Documents sur les Tou-Kiue (Turcs) occidentaux, recueillis et commentés, suivi de notes additionnelles*, Paris 1900 (έπανεκτύπωση 1969).
- Chavannes, Notes Ed. Chavannes, «Notes additionnelles, sur les Tou-kiue (Turcs) occidentaux», *T'oung Pao*, σειρά 2, τόμ. 5 (1904) 1-97.
- Chavannes, Wei-liao Ed. Chavannes, «Les pays d' Occident d' après le Wei-liao»: *T'oung Pao* 6 (1905) 519-571.
- CHC The Cambridge History of China
- Chen, Ta-Ch'in Chen Lian-Qing, «Ta-Chin και Fu-lin πριν από τόν 7ο αλ. στην κινεζική Ιστορία»: *Social Science Field* 1(1982) 106-115 (στά κινεζικά).
- Chen, Μελέτη Chen Zhi-Qiang, *Μελέτη της ιστορίας των βυζαντινο-κινεζικών σχέσεων* (διδασκ. διατρ.), Θεσσαλονίκη 1994 (άτύπωτη).
- Coedès, Testimonia George Coedès, *Testimonia of Greek and Latin writers on the lands and peoples of the Far East. 4th c. B.C. to 14th c. A.D.*, Chicago 1979 (Α' έκδ. Paris 1910).
- Edgard, Romans J. H. Edgar, «The Romans of the Szechwan»: *Journal of the China Border Research Society*, τόμ. 5 (1932) 26.
- Edkins, China J. Edkins, «China and the Roman Orient», (κριτική): *The Chinese Recorder*, 16 (1885) 361-367.
- Edkins, Fu-lin J. Edkins, Fulin, a persian word: *JNCBRAS* 21 (1886) 109-110.
- Ferguson, China I. Ferguson, China and Rome: *ANRW* 9, 2 (1978) 581-603.
- FIG *Fragmenta Historicorum Graecorum* IV, Paris 1868.
- Fitzgerald, China C.P. Fitzgerald, *China. A cultural history*, London 1986 (Α' έκδ. 1935).

- Forke, Ta-ts'in Alfred Forke, «Ta-ts'in. Das Römische Reich»: *Ostasiatische Zeitschrift* 14 (1927-28) 48-60.
- GGM Geographi Graeci Minores, e codicibus recognovit, prolegomenis, annotatione, indicibus ... C. Müllerus, τόμ. I-II, Paris 1855-1861.
- Grousset, L' empire René Grousset, *L' empire des steppes. Attila-Genkis Khan-Tamerlan*, Δ' ἔκδ., Paris 1969.
- Haussig, Theophylacts Excurs J. Haussig, «Theophylakts Excurs über die Skythischen Völker»: *Byz.* 23 (1953) 275-462.
- Henning, Einführung R. Henning, «Die Einführung der Seidenraupenzucht ins Byzantinerreich», *BZ* 33 (1933) 295-312.
- Herrmann, Westländer Albert Herrmann, «Die Westländer in der Chinesischen Kartographie»: Sven Hedin, «Southern Tibet» 8 (1922) 87-455.
- Hirth, China Friederich Hirth, *China and the Roman Orient: Researches into their ancient and mediaeval relations as represented in old Chinese records*, Leipsic, Munich, Shanghai, Hongkong, 1885.
- Hirth, Fu-lin Fr. Hirth, «The mystery of Fu-lin»: *JAOS* 30 (1909-10) 1-31 καὶ 33 (1913) 193-208.
- Hudson, Europe G.F. Hudson, *Europe and China. A survey of their relations from earliest times to 1800*, London 1931.
- JA *Journal Asiatique*
- JAOS *Journal of the American Oriental Society*
- JNCBRAS *Journal of the North China Branch of the Royal Asiatic Society*
- Kordosis, China Michael Kordosis, *China and the Greek world. An introduction to Greek-Chinese studies with special reference to the Chinese Sources. I. Hellenistic-Roman-Early Byzantine period (2nd c.B.C.-6th c. A.D.)*, Thessalonica 1992.
- Laufer, Sino-Iranica Berthold Laufer, *Sino-Iranica. Chinese contribution to the history of civilization in ancient Iran*, Chicago 1919.

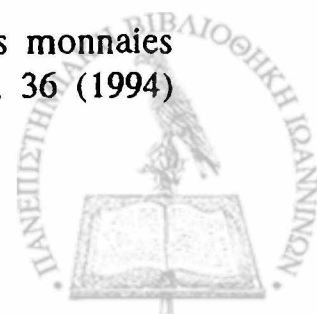

- Lieu, Manichaeism Samuel N.C. Lieu, *Manichaeism in the later Roman empire and medieval China. A historical survey*, Manchester 1984.
- Loewe, Introduction Michael Loewe, «Introduction»: *CHC*, τόμ. I, *The Ch'in and Han empires: 221 B.C.-A.D. 220*, Cambridge 1986, 1-29.
- Menander Protector Menander Protector, *Fragmenta*: FIG, 200 κ.έ.
- Moule, Christians A.C. Moule, *Christians in China before the year 1550*, London 1930.
- Moule, Nestorians A. C. Moule, *Nestorians in China. Some corrections and additions*, London 1940.
- MRDTB Memoirs of the Research Department of the Toyo Bunko (Tokyo)
- Needham, Science Joseph Needham, *Science and civilisation in China*, τόμ. 1 κ.έ., Cambridge 1988 κ.έ.
- Παπαπαύλου, Σι-
νοϊαπωνικός
κόσμος Κλαίρης Παπαπαύλου, «Ο Σινοϊαπωνικός κόσμος καὶ ἡ Δύση τὸν δέκατο ἕκτο αἰώνα: Πλευρὲς μιᾶς πολιτιστικῆς ἐπικοινωνίας»: *Ἱστοριογεωγραφικά* 4 (1991-92), Τιμητικό ἀφιέρωμα στὸν Δημήτρη Βελισσαρόπουλο, σ. 87-105.
- Parker, China E. H. Parker, *China. Her history, diplomacy and commerce*, New York 1901.
- Pauthier, Histoire G. Pauthier, *Histoire des relation politiques de la Chine avec les puissances occidentales depuis les temps les plus anciens jusqu' à nos jours*, Paris 1859.
- PG J. P. Migne, *Patrologia Cursus Completus, Series Graeca*, Paris 1857 κ.έ.
- Pelliot, Fou-lin P. Pelliot, «Sur l' origine du nom de Fou-lin», *JA* 1914, 498-500.
- Pelliot, Chretiens Paul Pelliot, «Chretiens d' Asie centrale et d' extrême-Orient»: *T' oung Pao* 15 (1914) 623-644.
- Pelliot, Le Hoja Paul Pelliot, «Le Hoja et le Sayyid Husain de l' Histoire de Ming»: *T' oung Pao* 37 (1944) 81-292.

- Procopii, Opera   Procopii Caesariensis, *Opera*, ἔκδ. J. Haury-G. Wirth, Lipsiae 1962-64.
- Ptolemaei, Geographia   Claudii Ptolemaei, *Geographia*, ed. C. Nobbe, Hildesheim 1966 (φωτοαν. ἔκδ. τῆς Leipzig 1845).
- Rashke, New studies   Manfred Rashke, «New studies in Roman commerce with the East»: *ANRW* 9, 2 (1978) 605-1365.
- RN   Revue Numismatique
- ROC   Revue de l' Orient Chretien
- Saeki, Nest. Monument   P. Y. Saeki, *The Nestorian monument in China*, London 1916.
- Saeki, Nest. Documents   P. Y. Saeki, *The Nestorian documents and relics in China*, Tokyo 1937.
- Schreiner, Beschreibung   Peter Schreiner, «Eine chinesische Beschreibung-Konstantinopels aus dem 7 Jahrhundert»: *Istanbuler Mitteilungen* 39 (1989) 493-505.
- Schafer, Golden Peaches   Edward Schafer, *The golden peaches of Samarkand. A study of T'ang exotics*, Berkeley, Los Angeles, London 1985 (A' ἔκδ. 1963).
- Shiratori, Chin. ideas   Kurakishi Shiratori, «Chinese ideas reflected in the Ta-Ch'in accounts»: *MRDTB* 15 (1956) 25-72.
- Shiratori, New attempt   Kurakishi Shiratori, «A new attempt at the solution of the Fu-lin problem»: *MRDTB* 15 (1956) 165-329.
- (The) Sources   The sources of Roman-Greek world in ancient and mediaeval Chinese texts (1st century B.C. - 19th century A.D.). Translated and annotated by Chen Zhi-Qiang (δοκτυλογρ.).
- Sykes, History   Percy Sykes, *A history of exploration from the earliest times to the present day*, London 1935.
- Theophanes Byzantius   Theophanes Byzantius, *Fragmenta*: FIG IV, 270-271.
- Theophylacti Simocatae, Historia   Theophylacti Simocatae, *Historia*, ἔκδ. C. de Boor-P. Wirth, Stuttgartiae 1972.
- Thierry-Morrison, Monnaies   François Thierry - Cécile Morrison, «Sur les monnaies byzantines trouvées en Chine», *RN* (ser., 36 (1994) 109-145.

- Thorley, Deve-
lopment J. Thorley, «The Development of trade between the Roman empire and the East under Augustus»: *Greece and Rome* 16 (1969) 209-223.
- Twitchett, Intro-
duction Denis Twitchett, «Introduction»: CHC, τόμ. 3 (Sui and T'ang China 589-906, μέρ. Α'), Cambridge 1979, 1-47.
- VV Vyzantin. Vremennik
- Wechsler, T'ai-tsung Howard Wechsler, «T'ai-tsung (reign 626-49) the consolidator»: CHC τόμ. 3, Cambridge 1979, 188-241.
- Yule, Cathay Henry Yule, *Cathay and the way thither, being a collection of medieval notices of China*, τόμ. Α', London 1915.
- Zhang, Collection Zhang Xing-lang, *The collections of materials of Interchange between China and Western countries*, Πεκίνο 1977 (κινεζ.).
- Zhang, Northern Zhang Xu-shan, The terminus of the northern silk route in the Balkans: *International Conference on Historical Geography*, «Roads and crossroads of the Balkans. From antiquity to the European Union», Thessaloniki 25-27 September 1995 (υπό έκτύπωση).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οί πηγές που κάνουν λόγο για τις σχέσεις ανάμεσα στην Κίνα και τη Fu-lin (Βυζάντιο ή οποιοδήποτε άλλο κράτος της Δύσης) είναι, όπως είπαμε, κινεζικές, από τις οποίες πιο γνωστές είναι οι δυναστικές ιστορίες. Από τις τελευταίες χρησιμοποιήσαμε: α) το Hou-Han-shu (Ίστορία της ύστερης δυναστείας των Han (25-220 μ.Χ.), που γράφτηκε τον 5ο αϊ. μ.Χ.¹ β) το Wei-liao (Ίστορία της πρώιμης δυναστείας των Wei, μέσα στην ευρύτερη San-Kuo-shih = Ίστορία των τριών βασιλείων, 220-264 μ.Χ.), που γράφτηκε πριν το 429 π.Χ.² και μάς παρέχει τις περισσότερες πληροφορίες για το Ta-Ch'in, από πλευράς τοπογραφίας γ) το Wei-shu (Ίστορία της ύστερης δυναστείας των Wei, 386 μ.Χ. ως τα μέσα του 6ου αϊ.), του οποίου η σύνθεση έγινε πριν από το 572 μ.Χ.³ δ') Liang-shu (Ίστορία της δυναστείας των Liang, 502-556), που γράφτηκε γύρω στα 630⁴, ε) Sui-shu (Ίστορία της δυναστείας των Sui, 581-617), που συντέθηκε ανάμεσα στα έτη 629 και 636⁵, στ') Chiu-T'ang-shu (Παλαιά Ίστορία της δυναστείας των T'ang, 618-906), που γράφτηκε στα μέσα του 10ου αϊ.⁶ ζ') Hsin - T'ang-shu (Νέα Ίστορία της δυναστείας των T'ang), που γράφτηκε στα μέσα του 11ου αϊ.⁷ Οί δυο ιστορίες των T'ang προσφέρουν τα περισσότερα στοιχεία για τη Fu-lin. η) Sung-shih (Ίστορία της δυναστείας των Sung, 960-1279), που γράφτηκε στα 1343-1345⁸ θ') Ming-shih (Ίστορία της δυναστείας των Ming,

1. Hirth, *China*, 36. *The sources*, 14. Loewe, *Introduction*, 4.

2. Hirth, *China*, 68. *The sources*, 21. όπου υποστηρίζεται ότι το Wei-liao συντέθηκε στα μέσα του 3ου αϊ. μ.Χ. και προηγήθηκε του Hou-Han-shu. Ή αποψη μου είναι, Kordosis, *China*, 177 κ.έ., ότι τουλάχιστον η αφήγηση για το Ta-Ch'in του Wei-liao πρέπει να έπεται εκείνης του Hou-Han-shu, αφού η πρώτη προσφέρει περισσότερες τοπογραφικές πληροφορίες, άγνωστες στη δεύτερη, και εν γένει τα στοιχεία που μάς παρέχει είναι πιο ακριβή.

3. Hirth, *China*, 48. *The sources*, 38. όπου μνημονεύεται ότι γράφτηκε ανάμεσα στα έτη 551 και 554.

4. Hirth, *China* 46. *The sources*, 45.

5. Twitchett, *Introduction*, 42: «...and its monographs added in 656».

6. Twitchett, *Introduction*, 43: «...They began work in 941... The Chiu T'ang shu in fact seems to have incorporated most of the National History of Liu Fang as the basis of its account of the first half of the dynasty». Hirth, *China* 51.

7. Hirth, *China*, 56. *The Sources*, 73. Twitchett, *Introduction*, 44 κ.έ.

8. *The Sources*, 98: «...written by T'o-t'oc ...has an account of Fu-lin, which is quoted from

1368-1643), που άρχισαν να συνθέτουν μετά το 1645¹.

Για τις υπόλοιπες κινεζικές πηγές καθώς και τις δυτικές (κυρίως βυζαντινές) θα γίνει ξεχωριστά λόγος στο οικείο μέρος. Στο σημείο αυτό, πρέπει να δοθούν όρισμένα στοιχεία για το χώρο όπου τοποθετείται από τους Κινέζους ή Fu-lin, που παλαιότερα καλυπτόταν, τουλάχιστον ως ένα σημείο, με το γνωστό σε προγενέστερα χρονικά Ta-Ch'in (και ακόμη παλαιότερα, το Li-Kan) και που συμπίπτει, έδαφικά, με τις περιοχές δυτικά του Εύφρατη, περιορισμένες στην αρχή, περισσότερες όσο περνούσε ο χρόνος. Σε παλαιότερη εργασία μας, στην οποία έγινε προσπάθεια να λυθούν όρισμένα προβλήματα που ανακύπτουν κατά τη μελέτη των σχέσεων ανάμεσα στην Κίνα και τον ελληνικό (ή ελληνορωμαϊκό) κόσμο, αντιμετωπίσαμε και τα βασικά τοπογραφικά θέματα που έχουν σχέση με το μεγάλο κράτος της Δύσης που οι Κινέζοι εκτός από Ta-Ch'in (= Μεγάλη Κίνα), ονόμαζαν και *Hai-hsi-Kuo* (κράτος δυτικά της θάλασσας). Έπειδή είναι ανάγκη να έχουμε όρισμένες γνώσεις για το κράτος αυτό, θα δώσουμε εδώ μερικά αποσπάσματα από την ελληνική περίληψη του παραπάνω έργου, που έχουν σχέση με την τοπογραφία και το όνομά του².

«Για να φθάσει κανείς στο Ta-Ch'in, ερχόμενος από τη χερσαία οδό της Παρθίας, «κάνει ένα γύρο στη θάλασσα, τηρώντας βορεινή κατεύθυνση, και βγαίνει από το δυτικό μέρος της». Από την Παρθία πηγαίνοντας κανείς δυτικά φθάνει μετά 3400 li στο A-man (Έκβάτανα)³ και στη συνέχεια, μετά 3.600 li, στη Ssü-pin. Τελευταίος σταθμός είναι ή Yü-lo⁴, 960 li νοτιοδυτικά της Ssü-pin, από την οποία ταξιδεύοντας νότια, μέσω θαλάσσης, φθάνει στη χώρα αυτή. Το 97 μ.Χ., ένας Κινέζος άπεσταλμένος, ο Kan-Ying, έφθασε στη μεγάλη αυτή θάλασσα, με σκοπό να περάσει στο Ta-Ch'in, αλλά οι ναύτες του δυτικού τμήματος της Παρθίας τον απεθάρρυναν λέγοντάς του ότι ή θάλασσα είναι πολύ μεγάλη και ότι για να την περάσει κανείς χρειάζεται από τρεις μήνες ως δύο χρόνια ...

Το δυσκολότερο σημείο για την εντόπιση του Ta-Ch'in είναι ή ταύτιση της Δυτικής θάλασσας, πέρα από την οποία τοποθετείται. Η άποψη του

the Ssu-ch' ao-shih or the History of the first four emperors of the Sung dynasty».

1. Hirth, *China*, 64: «concluded in AD 1724». *The Sources*, 64.

2. Kordosis, *China*, 220 κ.έ.

3. Ίσως πρόκειται για άλλη, άγνωστη πόλη, βορειότερα.

4. Ένα από τα εξαρτώμενα από το Ta-Ch'in κρατίδια. Τα υπόλοιπα ήταν τά: Tsé-san, Lü-fên, Ch'ieh-lan, Ssü-fu και Hsien-tu. Δύο ακόμη, Ssü-pin και Ssü-lo, βρίσκονταν σε παρθικό (περσικό) έδαφος. (Hirth, *China*, 75-77). Κοντά στο Lü-fên υπήρξε ή παράξενη «έναέρια γέφυρα», μήκους 230 li, που ταύτισαμε με το τούννελ στον Zibene Τίγρι.

Friederich Hirth ότι το κράτος αυτό είναι το ανατολικό τμήμα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας είναι ακόμη και σήμερα η επικρατέστερη θεωρία. Πιο μπροστά, ο Hirth ταύτισε τη χώρα T'iao-chih με τη Βαβυλωνία, χρησιμοποιώντας αρκετά ισχυρά επιχειρήματα. Ή T'iao-chih ήταν δίπλα στη Δυτική θάλασσα και από εκεί οι ταξιδιώτες έπαιρναν το πλοίο για να φτάσουν στο Ta-Ch'in. Σύμφωνα με τα κινεζικά χρονικά, η απόσταση από την Κίνα ως τη Δυτική θάλασσα, σ' ένα σημείο της Βαβυλωνίας, ήταν 30.000 li και από εκεί, περνώντας τη θάλασσα αυτή με πλοίο, ως το Ta-Ch'in, άλλα 10.000 li. Ή άποψη του Hirth ότι εδώ η κινεζική μονάδα μετρήσεως, το li, έχει προσαρμοσθεί στο δυτικό σύστημα μετρήσεως και ισοϋται με ένα στάδιο φαίνεται πώς ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα.

Ο Hirth τοποθέτησε όλα τα τοπωνύμια στο χάρτη και χάραξε την πορεία προς το Ta-Ch'in, αλλά στο σημείο αυτό ακριβώς φάνηκε και η άχίλλευος πτέρνα των επιχειρημάτων του. Δεν μπορείς να ταυτίσεις το Ta-Ch'in με τις ανατολικές επαρχίες του ρωμαϊκού κράτους, όταν είσαι υποχρεωμένος να ταυτίσεις τη Δυτική θάλασσα, πέρα από την οποία βρισκόταν η μυστηριώδης αυτή χώρα, με τον Περσικό κόλπο, και να χαράξεις την πορεία προς τα εκεί, με πλοίο, μέσω του κόλπου αυτού, κάνοντας τον γύρο της αραβικής χερσονήσου, και έχοντας ως αφετηρία τη Βαβυλωνία, περιοχή όπου, όπως είπαμε, οδηγούσε κατ' αρχήν το ταξίδι από την Κίνα, μέσω της χερσαίας οδού. Ήταν καλύτερα να ακολουθήσεις τον χερσαίο δρόμο ως το τέρμα. Βέβαια τα κινεζικά χρονικά μιλούν για θαλασσινό δρόμο και όλες οι άλλες θεωρίες για τις γύρω θάλασσες παρουσιάζουν περισσότερα μειονεκτήματα. Βρισκόμαστε λοιπόν σε αδιέξοδο και δεν πρόκειται να βρεθεί λύση, αν ακολουθήσουμε την ίδια λογική.

...ο Hirth τοποθέτησε περίπου σωστά το Ta-Ch'in αλλά έφθασε στο συμπέρασμα αυτό από τα στοιχεία που δίνουν τα κινεζικά χρονικά για τη χώρα, τους κατοίκους και το βασιλιά της καθώς και από το όνομα της πρωτεύουσάς του, An-tu, που μοιάζει φωνητικά με την Αντιόχεια. Ή πορεία προς τα εκεί από την Βαβυλωνία, μέσω Ίνδικου, ήταν λύση ανάγκης, αφού δέ γινόταν διαφορετικά...

Από την αφήγηση ενός άλλου χρονικού, της ιστορίας της νεότερης δυναστείας των Wei, προέρχεται το όνομα της πρωτεύουσας του κράτους αυτού, An-tu, καθώς και η πληροφορία ότι χωρίζεται σε πέντε μικρότερες πόλεις¹. Ο Hirth ταύτισε την πόλη αυτή με την Αντιόχεια, βασιζόμενος

1. Hirth, *China*, 49: «The royal capital is divided into five cities, each five li square... The king resides in the middle city». *The Sources*, 39.

στήν ομοιότητα τοῦ ὀνόματος καὶ στήν πληροφορία τοῦ Στράβωνος ὅτι ἡ συριακὴ πρωτεύουσα ἀποτελεῖτο ἀπὸ τέσσερις μικρότερες πόλεις (Τετράπολις). Ὡς πέμπτη πόλη θεωρεῖ τὰ ἀνάκτορα ποὺ εἶχαν χτιστεῖ στὸ νησί τοῦ Ὁρόντη...

...Θὰ μπορούσαμε ... νὰ ποῦμε ὅτι ἡ δυναστικὴ ἱστορία ποὺ μᾶς παρέχει αὐτὲς τὶς πληροφορίες γιὰ τὴν πρωτεύουσα τῆς δυτικῆς αὐτῆς χώρας εἶναι μιὰ πιὸ ρεαλιστικὴ ἀφήγηση τῆς ἱστορίας τῆς νεότερης δυναστείας τῶν Han, ἡ ὁποία ... μνημονεύει τὸ μῦθο τῶν πέντε παλατιῶν¹. Στὴν ἱστορία τῆς νεότερης δυναστείας τῶν Wei τὰ πέντε παλάτια ἐγιναν πέντε πόλεις ποὺ εἶναι ὀρθότερο: ἓνα πέρασμα ἀπὸ τὴν οὐτοπία στὴν πραγματικότητα...

Τὸ κλειδί γιὰ τὸν ἐντοπισμὸ τῆς μυστήριας αὐτῆς χώρας εἶναι ἡ ταύτιση τῆς Δυτικῆς θάλασσας, πέρα ἀπὸ τὴν ὁποία βρισκόταν. Καμιὰ ἀπὸ τὶς θάλασσες τῆς περιοχῆς (Περσικὸς, Ἰνδικὸς ὠκεανός, Ἐρυθρὰ, Κασπία, Εὐξείνιος Πόντος, Μεσόγειος) δὲν ἔρχεται σὲ συμφωνία μὲ τὶς τοπογραφικὲς λεπτομέρειες ποὺ μᾶς δίνουν τὰ κινεζικὰ χρονικά. Ποιὰ εἶναι, λοιπόν, ἡ θάλασσα αὐτή; Ξεκινώντας ἀπὸ ἓνα χωρίο τοῦ Στράβωνα ὁ ὁποῖος ὑπολογίζει τὴν ἀπόσταση ἀπὸ τὴ Μεσόγειο ὡς τὴν Κασπία, μέσω βόρειας Μεσοποταμίας, σὲ 10.000 στάδια καὶ ἀπὸ τὴν Κασπία ὡς τὸ ἀνατολικότερο ἄκρο τῆς γῆς σὲ 30.000 στάδια^{1α}, καθὼς καὶ ἀπὸ ἓνα ἄλλο χωρίο τοῦ Ἀμμιανοῦ Μαρκελλίνου γιὰ τὰ λιοντάρια τῆς Μεσοποταμίας καὶ ἓνα τρίτο τοῦ Προκοπίου γιὰ τοὺς ντόπιους σατράπες τῆς νότιας Ἀρμενίας, χωρία ποὺ μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ ἀντίστοιχα τῶν κινεζικῶν πηγῶν, καταλήγουμε στὴν πρόταση ὅτι ἡ μὲν κυρτὴ δυτικὴ θάλασσα εἶναι οἱ ποταμοὶ Τίγρις καὶ Εὐφράτης, τὰ δὲ ὑποτελῆ κρατίδια εἶναι οἱ ἡμιανεξάρτητες ἀρμενικὲς σατραπείες τοῦ ἄνω ροῦ τοῦ Τίγρι καὶ τῆς γύρω περιοχῆς (Σοφηνή, Ἰγγιληνὴ, Ἀντισιτηνὴ, Σοφανηνὴ, Σίζαρα, Ἀκιλησηνὴ)².

Μποροῦμε, λοιπόν, τώρα, νὰ ποῦμε μὲ βεβαιότητα ὅτι τὸ μυστηριῶδες αὐτὸ κράτος ποὺ βρισκόταν δυτικὰ τῆς Δυτικῆς θάλασσας ταυτίζεται μὲ τὸ ἀνατολικὸ τμῆμα τοῦ Ρωμαϊκοῦ-Βυζαντινοῦ κράτους ἢ, καλύτερα, μὲ ὅσες περιοχὲς τοῦ κράτους αὐτοῦ γνώριζαν οἱ Κινέζοι· λιγότερες τὴν ἐποχὴ ποὺ γραφόταν ἡ ἱστορία τῆς νεότερης δυναστείας τῶν Χάν, περισσότερες τὴν ἐποχὴ ποὺ γραφόταν ἡ ἱστορία τῆς παλαιότερης δυναστείας τῶν Wei...

1. Hirth, *China*, 40: «In the city there are five palaces, ten li distant from each other».

1α. Strabonis, *Geographica*, IΑ7 (ἐκδ. Α. Meineke, σ. 729).

2. Γιὰ περισσότερες πληροφορίες, Μιχαὴλ Κορδώσης, «Ἀπὸ τὴν Κίνα στὸ Βυζάντιο. Οἱ κινεζικὲς πηγές», Πρακτικά τοῦ Β' Διεθνoῦς Συμποσίου, «Ἡ Ἑπικοινωνία στὸ Βυζάντιο» Κ.Β.Ε./Ε.Ι.Ε., Ἀθήνα 1993, 551 κ.έ.

Ύστερα από την ταύτιση τῶν τοπωνυμίων πού κάναμε παραπάνω, εἶναι φανερό, ὅτι ὅλοι οἱ δρόμοι πού περνοῦσαν ἀπὸ ἐκεῖ, καθὼς καὶ ὁ ὑγρὸς δρόμος τῆς Δυτικῆς θάλασσας ὀδηγοῦσαν πρὸς τὴν Ἀντιόχεια. Πρόκειται γιὰ τὸ δρόμο μέσω τοῦ ρεύματος τοῦ Τίγρι καὶ Εὐφράτη ἢ κατὰ μῆκος τῶν ὀχθῶν τῶν δύο ποταμῶν, τὸ γνωστὸ δρόμο πού περνοῦσε ἀπὸ τὴ Νίσιβι καὶ τοὺς δρόμους πού περνοῦσαν βόρεια ἀπὸ τὸν Τίγρι, ἀπὸ τὶς πόλεις Μαρτυρόπολη καὶ Ἀμιδα, ὀδηγώντας ἐκεῖ ἀπὸ τὰ Ἐκβάτανα, πιθανότατα μέσω τῆς περιοχῆς τῆς λίμνης Βάν. Ἡ ἱστορία τῆς πρώϊμης δυναστείας τῶν Wei ἀναφέρει μάλιστα καὶ δρόμο πού ἔφθανε ἐκεῖ [στὸ Ta-Ch'in] ἀπὸ τὸ κάτω μέρος τῆς χώρας. Πρόκειται πιθανότατα γιὰ τὸ δρόμο πού ἀπὸ τὴν Ἐρυθρὰ ὀδηγοῦσε στὴ νῆσο Ἰωτάβη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Ἀντιόχεια, μέσω Αἰλάνας (σημ. Ἀκαμπα) καὶ Πέτρας. Ἡ ἐλληνικὴ μεγαλούπολη τῆς Ἀνατολῆς ἦταν, λοιπόν, γιὰ τοὺς Κινέζους ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ρωμαϊκοῦ καὶ ἔπειτα Βυζαντινοῦ κράτους. Ὁ Hi-p'ih ἀποδεικνύεται ὅτι τελικὰ εἶχε δίκαιο, μολονότι ἔφθασε σὲ αὐτὸ τὸ συμπέρασμα ἀκολουθώντας λανθασμένο δρόμο. . .

Ἀπομένει νὰ μιλήσουμε γιὰ τὸ μεγάλο πρόβλημα, πού ἀπασχόλησε σχεδὸν ὅλους τοὺς ἐρευνητές τὴν προέλευση τοῦ ὀνόματος Μεγάλῃ Κίνα (Ta-Ch'in). ...Νομίζω ὅτι ἡ λύση τοῦ προβλήματος μᾶς δίνεται συγκρίνοντας ὀρισμένες κινεζικὲς καὶ Ἰνδικὲς πηγές. Ὑπάρχει ἓνα Ἰνδικὸ βουδιστικὸ κείμενο, γραμμένο σὲ γλῶσσα Pali πού συνδέεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ θρυλικοῦ Ἑλληνα βασιλιᾶ τοῦ ἐλληνοἸνδικοῦ βασιλείου τῆς Ἰνδίας, Μένανδρου, τὸ «Milindapanha» (= Ἐρωτήσεις τοῦ Μενάνδρου). Ἡ κινεζικὴ μετάφραση τοῦ ἔργου αὐτοῦ, πού ἐγίνε τὸν Δ' μ.Χ. αἰῶνα, ἀναγράφει, σ' ἓνα σημεῖο, τὸ ὄνομα Ta-Ch'in, μεταφράζοντας τὸ ὄνομα Yonakas. Yonakas, ὅμως, ἢ Yonas ἢ Yavanas ἦταν ὀνόματα μὲ τὰ ὁποῖα οἱ Ἰνδοὶ ἐννοοῦσαν τοὺς Ἕλληνες, ἰδιαίτερα τῆς Βακτρίας καὶ τῆς Ἰνδίας. Ἐξ ἄλλου, καὶ σὲ μερικὲς ἄλλες περιοχές τῆς Ἀνατολῆς τὰ ὀνόματα Ta-Ch'in καὶ Yavanas ἢ ταυτίζονται ἢ βρίσκονται σὲ γειτονικὲς περιοχές¹. Ὑπάρχουν ὀρισμένες ἐνδείξεις πού μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ συγγραφέας τοῦ κινεζικοῦ κειμένου δὲ μεταφράζει ἀπλῶς τὸν Ἰνδικὸ ὄρο ἀλλὰ γνωρίζει τὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ Ta-Ch'in τῆς Μεσογείου καὶ στὴν ὁμώνυμη περιοχή τῆς Ἰνδίας² δηλαδή ὅτι οἱ κάτοικοί τους ἦταν τῆς ἰδίας φυλῆς καὶ γλώσσας, ἢ, τουλάχιστο, ὅτι οἱ Yavanas τῆς Βακτρίας καὶ τῆς Ἰνδίας προέρχονταν ἀπὸ τὴν περιοχή πέραν τοῦ Τίγρη καὶ τοῦ Εὐφράτη...».

Σχετικὰ μὲ τὰ ἐδάφη πού οἱ Κινέζοι γνώριζαν ὅτι ἀνήκουν στὸ Ta-Ch'in

1. Σχετικὰ μὲ τὴν ἐτυμολογία τοῦ Ta-Ch'in, βλ. Kordosis, *China*, 204.

μπορούμε νὰ ποῦμε, ὅτι, τὴν ἐποχὴ ποὺ γραφόταν ἡ ἀφήγησις περὶ Ta-Ch'in τοῦ Hou-Han-shu, ἐκτὸς ἀπὸ τῆ Ν. Ἀρμενία, πού, ὅπως φαίνεται, ἀποτελοῦσε τὴν εἴσοδο πρὸς τὸ κράτος αὐτό, ἦταν γνωστὰ τουλάχιστο ἡ Συρία, ὅπου ἐτοποθετεῖτο καὶ ἡ πρωτεύουσα (Ἀντιόχεια), καὶ ἡ Παλαιστίνη. Μὲ τὸ Wei-liao γίνεται γνωστὴ καὶ ἡ Αἴγυπτος μὲ τὴν Ἀλεξάνδρεια. Στὸ Wei-shu δὲν ὑπάρχουν νεότερες πληροφορίες, διευκρινίζονται ὅμως ὁρισμένα τοπογραφικὰ προβλήματα. Τὰ ὑπόλοιπα χρονικά ὡς τὸ Ch'iu-T'ang-shu, δὲν προσφέρουν σχεδὸν καμιά νεότερη τοπογραφικὴ πληροφορία. Γιὰ τὶς τοπογραφικὰς πληροφορίες τοῦ τελευταίου καὶ ὅσων χρονικῶν ἀκολουθοῦν θὰ μιλήσουμε μὲ λεπτομέρεια στὰ ἀντίστοιχα κεφάλαια.

Α. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ Δ' ΑΙΩΝΑ ΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ SUI
(ΑΡΧΕΣ 7ου ΑΙ.) Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ FU-LIN
(ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΤΟ BYZANTIO)

**α) Οί πρεσβείες τῶν ἀβέβαιων χωρῶν Pu-lin καὶ P'u-lan.
Ἡ ἄγνωστη χώρα Fu-lu-ni**

Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 6ου αἰῶνα οἱ κινεζικὲς πηγὲς ἀρχίζουν νὰ καλοῦν τὸ κράτος Ta-Ch'in μὲ τὴ νέα του ὀνομασία Fu-lin. Στὶς δυναστικὲς ἱστορίες τῶν T'ang διευκρινίζεται ὅτι τὸ κράτος Fu-lin εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ παλαιὸ Ta-Ch'in¹. Τελευταῖα ὁμῶς ὀρισμένοι ἐρευνητὲς πιστεύουν ὅτι τὸ ὄνομα Fu-lin ἐμφανίσθηκε δύο ἢ περισσότερους αἰῶνες νωρίτερα, ὑπὸ διάφορες, μάλιστα, μορφές, Pu-lin, P'u-lan, Fan-li(n) καὶ Fu-lu-ni.

Στὴν «Ἐγκυκλοπαίδεια» τῶν Κινεζικῶν Βιβλίων ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὡς τὴ δυναστεία τῶν Sung, ἀναφέρεται ὅτι τὸ ἔτος 363 ὁ αὐτοκράτορας Αἰ-τι, τῆς δυναστείας τῶν Τσιν, ἔστειλε πρεσβεία στὴν Pu-lin, σὲ ἀπάντηση πρεσβείας ποὺ ἡ τελευταία εἶχε στείλει στὸν προκάτοχό του αὐτοκράτορα². Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ποὺ ἡ αὐλὴ τῶν Τσιν ἄνοιγε ἐπαφὲς μὲ τὴ χώρα αὐτή, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα εἶναι, φωνητικά, πολὺ κοντὰ στὴ Fu-lin. Δὲ γνωρίζουμε πότε ἀκριβῶς εἶχε φθάσει ὁ πρέσβυς τῆς Pu-lin στὴν Κίνα, δὲν μπορεῖ, ὁμῶς, παρὰ νὰ πέρασαν ἐλάχιστα χρόνια ὡς τὸ ἔτος 363, κατὰ τὸ ὁποῖο οἱ Κινέζοι ἀποφάσισαν νὰ ἀπαντήσουν.

1. Hirth, *China*, 51, 56, *The sources*, 70, 74.

2. *The Sources*, 80. Chen, *Ta-Ch'in*, 113. Chen, *Μελέτη*, 148 κ.έ. Thierry-Morrisson, *Monnaies*, 136, ὅπου τὸ κείμενο ἀποδίδεται κάπως διαφορετικά: «...le royaume de Pulin établit des relations. Peu auparavant, il avait respectueusement manifesté le desir de rendre visite au précédent empereur, maintenant les envoyés présentent les condoléances de leur royaume». Νωρίτερα δὲν ὑπάρχει πληροφορία γιὰ κινεζικὲς πρεσβείες. Ἡ ἄποψη τοῦ Chen, *Μελέτη*, 143 κ.έ., γιὰ πρεσβεία τῶν Κινέζων ἐπὶ Μ. Κωνσταντίνου δὲν εἶναι σωστή. Βλ. *Ἱστοριογεωγραφικά* 4 (1991-92) 299 (κριτικὴ τῆς διατριβῆς τοῦ Chen, *Μελέτη*, ὑπὸ Μ. Κορδῶση): «Ἀλλὰ καὶ ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς πρεσβείες ποὺ ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν σ. ὅτι στάλθηκε ἀπὸ τὴν Κίνα, μὲ βάση τὸ κείμενο τοῦ Εὐσεβίου, πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς βέβαιο ὅτι δὲν ἔγινε. Ὁ Εὐσέβιος εἶναι σαφής, μνημονεύοντας τὴν Ἰνδία ὡς τόπο ἀπ' ὅπου ἐφθασαν οἱ πρέσβεις. Σ' αὐτὴν ἀφορὰ ἡ φράση «πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον» (καθὼς καὶ ἡ ἀντωνυμία «αὐτός», δηλ. ἀνατολικὸς Ὁκεανός), καὶ ἔτσι ἡ Κίνα ἐδῶ δὲν ἔχει καμιά θέση. Πρόκειται γιὰ εὐρέως διαδεδομένη ἀντίληψη τοῦ μεσαίωνα ποὺ φέρει ὡς ἀνατολικότερη χώρα τὴν Ἰνδία, παραβλέποντας τὰ ὅσα ἔχουν γραφεῖ (κυρίως ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖο) γιὰ τὴν Κίνα».

Πρώτη μνεία τοῦ ὀνόματος Fu-lin βρίσκουμε σὲ νεότερη πηγή, ποὺ ἀντλήσε ὁμως ἀπὸ παλαιότερη. Ἐκεῖ μᾶς παρέχεται ἡ πληροφορία ὅτι τὸ ἔτος 313 οἱ «Δυτικοὶ βάρβαροι» ἔστειλαν δύο χρυσὰ βάζα, κατασκευασμένα στὴ Fu-lin, ποὺ συγκρίνονται, στὸ μέγεθος, μὲ τὸ ἀνθρώπινο ἀνάστημα¹. Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε μὲ βεβαιότητα ποιά ἀκριβῶς μορφή εἶχε τὸ ὄνομα τῆς χώρας ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, ὅταν ἐλήφθη γιὰ πρώτη φορὰ ἡ πληροφορία αὐτή· ἂν ἦταν δηλ. Fu-lin ἢ κάποιο ἄλλο, παρόμοιο φωνητικά, ὄνομα ἢ ἂν ἦταν Ta-Ch'in, ποὺ εἶναι πιθανότερο, διότι, ἀφοῦ ὁ Κινέζος συγγραφέας ἀνήκει στὸν 10ο αἰώνα, εἶναι φυσικὸ νὰ μνημονεύει τὴ χώρα αὐτὴ μὲ τὸ σύγχρονο ὄνομα, Fu-lin. Ἔτσι, δὲν μποροῦμε νὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι τὸ παραπάνω ὄνομα ἦταν γνωστὸ σὲ τόσο πρῶιμη ἐποχὴ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἡ ἀποστολὴ τῶν δύο βάζων δὲ σήμαινε καὶ ἄμεση ἐπαφὴ τῆς Fu-lin μὲ τὴν Κίνα, μέσω πρέσβων. Εἶναι πιθανότερο τὰ δύο πολύτιμα ἀντικείμενα νὰ ἐστάλησαν ἀπὸ κεντροασιάτες μεσάζοντες. Σ' αὐτοὺς προφανῶς ὀδηγεῖ ἡ ὀνομασία «Δυτικοὶ βάρβαροι».

Λίγο μετὰ τὰ μέσα τοῦ 5ου αἰ. ἀναφέρονται, στὸ Wei-shu, τρεῖς πρεσβεῖες τῆς P'u-lan στὴν Κίνα². α) Τὸ ἔτος 456, Νοέμβριο, ἡ χώρα αὐτὴ ἔστειλε πρέσβυ στὴν αὐλὴ τῶν Wei, στὴν Pingcheng (ΝΔ τοῦ Πεκίνου), μὲ «φόρο ὑποτέλειας». Στὸ ἴδιο σημεῖο τοῦ κειμένου μνημονεύεται καὶ ἄφιξη πρέσβους τῆς χώρας Yan-da (Ἑφθαλίτες). Δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν οἱ δύο πρεσβεῖες ἔφθασαν μαζὶ ἢ ἂν ἀπλῶς συνέπεσε ἡ παραμονὴ τους στὴν κινεζικὴ αὐλή. β) Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 465 ἀπεσταλμένος τῆς P'u-lan πρόσφερε στὸν Κινέζο αὐτοκράτορα ξίφος. γ) Δύο χρόνια ἀργότερα, στάλθηκε τρίτος πρεσβευτής, ἄγνωστο κάτω ἀπὸ ποιὲς συνθήκες.

Ὁ Shiratori, μολονότι παρατηρεῖ ὅτι ἡ Fu-lin δὲν μνημονεύεται σὲ πηγὲς τῆς ἐποχῆς νὰ κομίζει «φόρο ὑποτέλειας» στὴν κινεζικὴ αὐλή, ἐξηγεῖ τὴν ἀπουσία αὐτὴ μὲ τὴν ταύτιση τῆς τελευταίας μὲ τὴν P'u-lan³. Παρακάτω, ὁ ἴδιος ἐκφράζει ξανά τις ἀμφιβολίες του, γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό, μολονότι, καὶ πάλι, προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσει ὅτι τὰ τοπωνύμια *Fan-lin/Fan-li* (τοποθετοῦνται βόρεια τῆς Περσίας καὶ ὁ Shiratori τὰ συνδέει

1. Chen, *Ta-Ch'in*, 113 (Qian-Liang-shu = Records of former Liang dynasty, ποὺ γράφτηκε τὸ 963 ἀπὸ τὸν Tai-ping-yu-lan). Thierry-Morrisson, *Monnaies*, 138: «...et hauts comme deux hommes ensemble».

2. Shiratori, *New attempt*, 251. Chen, *Ta-Ch'in*, 133. Chen, *Μελέτη*, 154 κ.έ. Cen-Zhong-mian, *Semantics and limits of Li-kan. Ta-ch'in and Fu-lin* (κινέζ.), Peijing 1958, 222 κ.έ. Thierry-Morrisson, *Monnaies*, 138-39.

3. Shiratori, *New attempt*, 251. Τὴν ταύτιση τῆς Fu-lin μὲ τὴν Pu-lan δέχεται καὶ ὁ Pelliot, «Le nome de Fu-lin»: *JA* 1914, 498.

ἔμμεσα μὲ τὴν P'u-lan) καὶ *Fu-lin* εἶναι ὀνόματα τῆς ἴδιας χώρας, ἂν καὶ συναντῶνται στὴν ἴδια πηγὴ. (Στὴν πηγὴ αὐτῇ, ποὺ ὀνομάζεται Ts'ê-fu-yüan-Khuei, ἡ Fan-li τοποθετεῖται βόρεια τῆς Περσίας, 4.500 ὁμῶς li ΒΔ τῆς τελευταίας βρίσκεται ἡ Fu-lin). Τοῦτο ἐξηγεῖται, ἀναφέρει, διότι ἡ πηγὴ αὐτῇ ἔχει ἀντλήσει ἀπὸ διαφορετικὰ βιβλία, χρησιμοποιώντας τὸ ὄνομα ποὺ καθένα ἀπὸ τὰ βιβλία αὐτὰ μνημονεύει, χωρὶς νὰ γνωρίζει ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια χώρα¹. Παρόμοια ἄποψη υἱοθετεῖ τελευταῖα καὶ ὁ Chen Zhi Qiang, ἀναφέροντας καὶ τὰ τέσσερα ὀνόματα ποὺ μνημονεύονται στὸ Wei-shu (Fou-lin, Fu-lu-ni, P'ou-lan καὶ τὸ γνωστὸ μας Ta-Ch'in), ὡς ὀνόματα τῆς ἴδιας χώρας².

Νομίζω ὅτι δὲν μπορούμε, τόσο εὐκόλα, νὰ δεχθοῦμε τὴν ἄποψη αὐτῇ. Τόσα πολλὰ τοπωνύμια γιὰ μιὰ μόνο χώρα δὲ δικαιολογοῦνται. Τὰ κινεζικὰ χρονικὰ εἶναι ἄρκετὰ καλὰ ἐνημερωμένα (ἀνάμεσα σ' αὐτὰ καὶ τὸ Wei-shu)³ ὥστε νὰ διακρίνουν τὴ μιὰ χώρα ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἴσως γιὰ ἓνα μικρὸ χρονικὸ διάστημα νὰ ἐδικαιολογεῖτο τοῦτο, μόνο μεταξύ τοῦ παλαιότερου ὀνόματος Ta-Ch'in καὶ τοῦ νεότερου Fu-lin (ὅπως γίνεται στὸ Liang-shu), ὡς μεταβατικὴ περίοδος ἀπὸ τὸ ἓνα ὄνομα στὸ ἄλλο. Τὸ νὰ ὑπάρξουν, ὁμῶς, τουλάχιστο ἄλλα δυὸ ὀνόματα, κατὰ τὸ διάστημα αὐτό, τὸ θεωροῦμε πολὺ δύσκολο.

1. Shiratori, *New attempt*, 252: «Accordingly, although we find the above statements, it is doubtful whether or not Fu-lin-kuo actually brought tribute, though there is no doubt that the name of this country was at least known and that it was understood it lay ten thousand li to the north of Persia».

2. Chen, *Μελέτη*, 154-155, σημ. 363: «Συμφωνῶ μὲ αὐτὴν τὴν ἄποψη, ὅτι τὸ Βυζάντιο στὸ βιβλίον ἢ «Ἱστορία τῆς δυναστείας τῶν Οὐέι» ἀναφέρεται μὲ τρία διαφορετικὰ ὀνόματα καὶ ὅτι ὅταν ὁ Οὐέι Σόχ, ὁ συγγραφέας τῆς «Ἱστορίας τῆς δυναστείας τῶν Οὐέι» ἔγραφε τὸ ἔργο του εἴκοσι χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὸ 534, ποὺ ἦταν τὸ τέλος τῆς ἐξουσίας τῆς δυναστείας τῶν Οὐέι (420-534) καὶ ἡ ἐπικράτειά της (δηλαδή ἡ περιοχὴ στὴν ὁποία ἐκτεινόταν ἡ κυριαρχία της, διότι ἂς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι τὴν περίοδο αὐτὴ ὑπάρχουν στὴν Κίνα δέκα ἔξι δυναστείες παράλληλα ἢ μιὰ πρὸς τὴν ἄλλη) χωρίστηκε σὲ δύο βασιλῆα, δὲν εἶχε πρόσβαση σὲ πηγές ὄλων τῶν δυναστειῶν καὶ φυσικὰ δὲν μπορούσε νὰ συγκρίνει καὶ νὰ κατανοήσει ὅτι ἡ ἴδια χώρα, στὴν περίπτωσή μας τὸ Βυζάντιο, περιγραφόταν μὲ διαφορετικὸ ὄνομα στὴν ἱστορία τῆς κάθε μικρῆς δυναστείας, δὲν ἔξερε δὲ καλὰ τίς διπλωματικές σχέσεις τῶν τοῖν μὲ τ' ἄλλα κράτη. Κάνοντας μιὰ ἀπλὴ καταγραφή τῶν πληροφοριῶν, ποὺ εἶχε στὴ διάθεσή του, ἀναφέρεται στὴν ἴδια χώρα μὲ τὸ διαφορετικὸ ὄνομα ποὺ χρησιμοποιοῦσε ἢ κάθε μικρὴ δυναστεία, χωρὶς ποτὲ νὰ καταλάβει ὅτι τὸ ἴδιο ὄνομα εἶχε μεταφραστεῖ διαφορετικὰ ἀπὸ τὸ συγγραφέα τῆς ἱστορίας κάθε μικρῆς δυναστείας καὶ μὴ ἔχοντας ἀναλυτικὲς πληροφορίες γιὰ τὸ κάθε κράτος γιὰ νὰ προχωρήσει σὲ μιὰ ταύτιση χωρῶν καὶ ὀνομάτων, νομίζει ὅτι πρόκειται γιὰ διαφορετικὰ κράτη».

3. Kordosis, *China*, 170-171, ὅπου ἀντικρούεται ἡ γνώμη τοῦ Shiratori ὅτι τὸ Wei-shu περιέχει μόνο μυθικὰ στοιχεῖα.

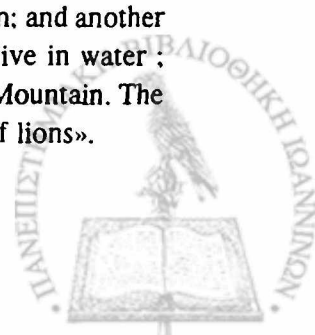
Ἔτσι, δὲν μπορούμε νὰ δεχθοῦμε τὴν ἐξήγηση τοῦ Shiratori γιὰ τὴν ταύτιση τῆς Fan-li καὶ Fu-lin, ποὺ συναντῶνται **στὴν ἴδια πηγὴ**. Τὸ πιθανότερο εἶναι νὰ πρόκειται γιὰ διαφορετικὲς χώρες. Ἡ Fan-li(n) βρισκόταν βόρεια τῆς Περσίας¹ καὶ ἡ Fu-lin βορειοδυτικά. Ἡ τελευταία, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ παρακάτω, ἦταν τὸ Βυζάντιο. Πρόκειται γιὰ τὴ Fu-lin τοῦ Liang-shu, μολονότι ἐδῶ τοποθετεῖται 10.000 li βόρεια (καὶ ὄχι βορειοδυτικά) τῆς πρωτεύουσας τῆς Περσίας² (βλ. παρακάτω). Ἡ Fan-li(n), λοιπὸν πρέπει νὰ εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ Fu-lin. Σχετικὰ μὲ τὴν ταύτιση τῆς P'u-lan δὲν μπορεῖ νὰ εἴμαστε βέβαιοι, ἂν ὅμως ἡ χώρα αὕτὴ εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴν Fan-li(n), ὅπως μᾶς ἀφήνει νὰ ἐννοήσουμε ὁ Shiratori, τότε δὲν μπορεῖ νὰ ταυτίζεται καὶ μὲ τὴ Fu-lin. Ἐπειδὴ ἡ Pingcheng βρισκόταν ὄχι μακριὰ ἀπὸ τὸ σημ. Πεκίνο, τὸ πιθανότερο εἶναι οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς P'u-lan νὰ χρησιμοποίησαν τὸν βορειότερο δρόμο. Τοῦτο ἀποτελεῖ ἔμμεση ἔνδειξη ὅτι ἡ χώρα αὕτὴ βρισκόταν βόρεια τῆς Περσίας.

Ἐνα ἀπὸ τὰ τέσσερα τοπωνύμια ποὺ ἀναφέρθηκαν παραπάνω, τὸ *Fu-lu-ni*, συνδέεται, ἐπίσης ἀπὸ τὸν Shiratori μὲ τὴν P'u-lan καὶ τὴ Fu-lin. Στὸ Wei-shu μνημονεύεται ὅτι ἡ χώρα Fu-lu-ni, μὲ τὴν ὁμώνυμη πόλη ὡς πρωτεύουσα, βρίσκεται βόρεια τῆς Possū (Περσίας), σὲ ἀπόσταση 27.420 li ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τῶν Chin, Tai. Ἡ πόλη εἶναι φτιαγμένη ἀπὸ πέτρες καὶ στὰ ἀνατολικά της ὑπάρχει μεγάλος ποταμὸς ποὺ ρεεῖ πρὸς τὸ νότο. Βόρεια τῆς πόλης ἐκτείνεται τὸ βουνὸ Yün-ni³. Ὁ Shiratori ἐπισημαίνει ὅτι τὸ Wei-shu, στὸ κεφάλαιο Hsi-yu-chuan, μνημονεύει, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Fu-lu-ni, τὶς χώρες Po-siu, T'iao-chih καὶ Ta-Ch'in, ὅλες στὴν Ἰαπωνία, ἀναφέροντας, ἐπὶ πλέον, καὶ τὶς ἀποστάσεις ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα, Tai: 39.400 li ὡς τὸ

1. Shiratori, *New attempt*, 252.

2. Shiratori, *New attempt*, 248, 249: «According to the *Kung-chih-t'u* of the Liang Dynasty, it lies at a distance of ten thousand li to the north from Persia. Namely, Tao-hsüan who was summarizing the circumstances of Persia from the *Ta-t'ang-hsi-yü-chi*, and came across the statement that Po-la-ssü-kuo [Περσία] is bounded by Fu-lin in the northwest, made it clear by quoting the *Liang-kung-chih-t'u* mentioned that the country was situated ten thousand li in the north and described the circumstances of Hsi-nü-Kuo again by the *Ta-t'ang-hsi-yü-chi*». Chen, *Ta-Ch'in*, 114.

3. Shiratori, *New attempt*, 196: «The country of Fu-lu-ni, with the city of Fu-lu-ni as its capital, is situated north of the country of Po-ssü, at a distance of 27,420 li from Tai. The city is built of stones piled upon one another. To the east (of the city), there is a great river flowing south. In the stream there lives a species of bird, resembling a human being in form; and another appearing like a camel (T'o-t'o-ma). Both are furnished with wings, but always live in water; if they leave it, they will instantly die. North of the city there is the Yün-ni-shan Mountain. The country produces silver, corals, and amber; and is inhabited by large numbers of lions».

Ta-Ch'in, 29.400 ως την T'iao-chih, 27.320 ως την Fu-lu-ni και 24.228 ως την Po-ssu'. Συνεχίζοντας ο Shiratori, επισημαίνει ότι κάποιος θα μπορούσε να ισχυρισθεί ότι πρόκειται για ξεχωριστές χώρες, της ίδιας περιόδου (άφοῦ ἀναφέρονται ὅλες μαζί στο ἴδιο βιβλίο) ἀλλὰ τοῦτο, ἀναφέρει, δὲν εἶναι σωστό, γιατί ἡ T'iao-chih (περιοχή Βαβυλωνίας-Μεσσηνίας) δὲν ὑπῆρχε πιά ὡς κράτος, ἐνῶ τὸ Ta-Ch'in τὴν ἐποχὴ αὐτὴ δὲν ἦταν παρὰ μιὰ μυθικὴ χώρα, δημιουργία τῆς φαντασίας τῶν Κινέζων. Ἔτσι, δὲν ἀπομένει παρὰ ἡ Po-ssu (Περσία) καὶ ἡ Fu-lu-ni, ἡ ὁποία τώρα εἶναι καὶ ἡ πλέον δυτικὴ χώρα² καί, ἐπομένως, τὸ παλαιὸ Ta-Ch'in.

Συνεχίζοντας ὁ Shiratori μὲ τὰ ἀναφερόμενα στὸ Wei-shu γιὰ τὴ Fu-lu-ni ταυτίζει τὸ ποτάμι ποὺ ῥεεὶ πρὸς τὸ νότο μὲ τὸν Εὐφράτη καὶ τὴν πρωτεύουσά της μὲ τὴν Ἀντιόχεια³. Θέλοντας δὲ νὰ ἐτυμολογήσει τὸ ὄνομα, τὸ συνδέει μὲ τὸ *Fu-lu-mi* καὶ στὴ συνέχεια μὲ τὸ *Rumi* (Rum), γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ μιλήσουμε ἀργότερα. καὶ ἐπειδὴ δὲ βρίσκει συγγένεια ἀνάμεσα στὸ Rumi καὶ στὴν Ἀντιόχεια πιστεύει ὅτι ἡ συριακὴ πρωτεύουσα πρέπει τὴν περίοδο αὐτὴ νὰ λεγόταν καὶ Rumi ἀπὸ ἄλλους λαοὺς τῆς Δύσης. Στηρίζει τὴν ἀποψή του αὐτὴ στὸν Tabari ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὅτι ἡ πόλη ποὺ ἔχτισε ὁ Χοσρόης κοντὰ στὴν Κτησιφώντα, μὲ σκοπὸ νὰ στεγάσει τοὺς αἰχμάλωτους Ἀντιοχεῖς, μετὰ τὴν κατάληψη τῆς πόλης τους, ὀνομαζόταν Rumiya⁴.

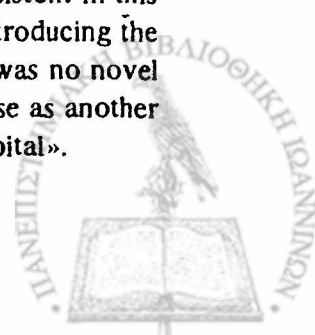
Οἱ παραπάνω ἀπόψεις τοῦ Shiratori δὲν μποροῦν νὰ γίνουν ἀποδεκτές. Τὸ Ta-Ch'in ἦταν μιὰ πραγματικὴ χώρα —ὅπως ἐξάλλου δέχεται καὶ ὁ ἴδιος ὁ Shiratori στὰ παλαιότερα χρονικά— καὶ παρέμεινε ὡς τὸ τέλος τέτοια, μολονότι τὰ νεότερα χρονικά, μετὰ τὸ Wei-liao, δὲν προσθέτουν πολ-

1. Ἐννοεῖ τὴν παλαιὰ πρωτεύουσα τῆς Περσίας Ho-tu (Ἑκατόμυλο) καὶ ὄχι τὴ νεότερη Ssu-lin (Σελεύχεια-Κτησιφών), ποὺ μνημονεύεται σὲ νεότερα χρονικά.

2. Shiratori, *New attempt*, 197. Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ διαφορά 3.092 li ἀπὸ τὴν Περσία στὴ Fu-lu-ni, δεδομένης τῆς ἰσότητος li καὶ σταδίου, σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, εἶναι πολὺ μικρή. Ἔτσι δὲν εἶναι δυνατό νὰ φθάνει στὸ Ta-Ch'in, ἀφοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ Hou-Han shu μόνο ὡς τὸ A-man (Ἐκβάτανα:) ἡ ἀπόσταση ἦταν μεγαλύτερη, 3.400 li (Hirth, *China* 39: «From An-hsi you go west 3.400 li to the country of A-man»).

3. Shiratori, *New attempt*, σ. 197-198. Ὅσο γιὰ τὰ βουνὰ Yün-ni, τὰ συσχετίζει μὲ τὸ ὄνομα *Yunani!* (= Ἕλληνες). Τοῦτο ἔρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ ὅσα ἀναφέρει παρακάτω γιὰ τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος τῆς πόλης.

4. Shiratori *New attempt*, 199: «Now the thought which will easily occur to us is that the Persian founder of that mimic Greek city would have been more thorough or consistent in this matter if he had named it Antiochia directly after the Syrian capital, instead of introducing the new name Rūmiya for it. This gives rise to the suspicion that in reality the latter was no novel name invented for that occasion, but what had been for some time in common use as another name of Antiochia, and that it was now adopted for that replica of the Syrian capital».

λές νέες ειδήσεις¹. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἡ T'iao-chih εἶχε μὲν παύσει νὰ ὑπάρχει ὡς ἡμιανεξάρτητο κράτος, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀναρρήσεως τῆς Σασσανιδικῆς Δυναστείας στὸν περσικὸ θρόνο, τὰ κινεζικὰ ὅμως χρονικὰ ἐξακολουθοῦν νὰ τὴ μνημονεύουν γιὰ πολλὰς δεκαετίες, ὅπως γίνεται καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις. Ἡ ὑπαρξὴ τῶν παραπάνω ὀνομάτων στὴν ἴδια πηγὴ δὲν μπορεῖ νὰ περάσει ἀπαρατήρητη. Μποροῦμε, κάλλιστα, νὰ ποῦμε ὅτι γίνεται λόγος γιὰ τέσσερα χωριστὰ κράτη: τὴν Περσία (Po-ssü), τὴν Βαβυλωνία (T'iao-chih), τὸ ἀνατολικὸ (γνωστὸ) τμήμα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους (Ta-Ch'in) καὶ τὴ Fu-lu-ni, νέα χώρα τῆς ὁποίας ἡ ἀκριβὴ θέση εἶναι ἄγνωστη. Εὐτυχῶς τὸ Wei-shu μᾶς παρέχει τὶς ἀποστάσεις ἀπὸ τὴν κινεζικὴ πρωτεύουσα καὶ ἔτσι μποροῦμε, περίπου, νὰ μαντέψουμε τὴ θέση της. Οἱ ἀποστάσεις ὡς τὶς τρεῖς γνωστὲς χῶρες εἶναι σύμφωνες μὲ ἐκεῖνες τῶν παλαιότερων χρονικῶν (στὴν πραγματικότητά λίγο μικρότερες, γιατί ἡ Tai βρισκόταν δυτικότερα). Ἡ ἀπόσταση ὡς τὴ Fu-lu-ni ἦταν μικρότερη τῆς Βαβυλωνίας καὶ μεγαλύτερη τῆς Περσίας. Ἐπομένως ἡ χώρα αὕτη, ἀφοῦ βρισκόταν βόρεια τῆς Περσίας, πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ ἢ δυτικὰ τῆς Κασπίας θάλασσας ἢ, πιθανότερα, ἀνατολικά της². Στὴ δεύτερη περίπτωσι θὰ βρισκόταν, βέβαια, ἀρκετὰ βόρεια γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ ἡ ἀπόσταση.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἐτυμολογία τῆς Fu-lu-ni, δὲν μπορῶ νὰ γνωρίζω ἂν ἔχει σχέση μὲ τὸ ὄνομα Rum(i), ἐκεῖνο ὅμως ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀποδεκτὸ εἶναι καὶ ἡ συριακὴ πρωτεύουσα νὰ ὀνομαζόταν Rumiya, ὅπως ἡ νεοκτηθεῖσα πόλη ἀπὸ τὸν Χοσρόη. Εἶναι εὐνόητο ὅτι ἡ νέα πόλη ὀνομάσθηκε ἔτσι γιατί οἱ κάτοικοί της ἦταν Ρωμαῖοι, ἐν μέσω περσικῶν πληθυσμῶν. Ἡ Ἀντιόχεια δὲν ἦταν δυνατόν νὰ ὀνομαζόταν καὶ Rumi, ὅταν βρισκόταν μέσα στὸ ἴδιο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος, ὅπου ὑπῆρχαν πυκνοὶ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί. Μποροῦμε, λοιπὸν νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἡ Fu-lu-ni δὲ ἔχει καμιὰ σχέση μὲ τὸ μεγάλο κράτος τῆς Ἀπὸ Δύσης Ta-Ch'in ἢ (ἀργότερα) Fu-lin, γιατί οὔτε ἡ θέση του, οὔτε, πολὺ περισσότερο, οἱ ἀποστάσεις ἀπὸ τὴν κινεζικὴ πρωτεύουσα δικαιολογοῦν κάτι τέτοιο, ἀφοῦ ἡ χώρα αὕτη (Fu-lu-ni) βρισκόταν ἀκόμη πλησιέστερα καὶ ἀπὸ τὴν T'iao-chih (Βαβυλωνία). Πρόκειται γιὰ διαφορετικὸ κράτος, βόρεια τῆς Περσίας. Τὸ παλαιὸ κράτος, λοιπὸν, Ta-Ch'in, ποὺ βρισκόταν περίπου 40.000 li ἀπόσταση ἀπὸ τὴν κινεζικὴ πρωτεύουσα, ἐξακολούθησε νὰ μνημονεύεται μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα καὶ στὸ

1. Βέβαια, ὅλα τὰ χρονικὰ περιέχουν καὶ μυθικὲς ειδήσεις ἢ πληροφορίες ποὺ ἔχουν ἱστορικὸ πυρῆνα. Βλ. Kordosis, *China*, 161 κ.έ.

2. Ἀφοῦ ἡ διαφορὰ ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τῆς Περσίας εἶναι μικρὴ (3.092 li παραπάνω) καὶ ἡ τελευταία βρισκόταν ὄχι πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴ Ν.Α. γωνία τῆς Κασπίας.

Wei-shu, όπως με το ίδιο όνομα μνημονεύεται και η T'iao-chih και όπως έμειναν ίδιες και οι αποστάσεις (με μικρή διαφορά, εξ αιτίας της δυτικότερης θέσης της πρωτεύουσας των Chin). Μόνο το όνομα της Περσίας άλλαξε από An-hsi (Πάρθοι, Ἀρσακίδες) σε Po-ssü, λόγω της μεταβολής που επήλθε στη χώρα αυτή, με την ανάρρηση στο θρόνο της Σασσανιδικής δυναστείας.

**β) Ἡ κατάσταση στην Κ. Ἀσία και οἱ συνθήκες ἐπικοινωνίας
μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσης.**

Δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ δοῦμε ποιά ἀκριβῶς ἦταν ἡ κατάσταση τὸν 4ο καὶ 5ο αἰῶνα στὴν Κεντρικὴ Ἀσία, γιὰ νὰ ἐκτιμήσουμε ἂν ἡ ἐποχὴ ἦταν κατὰλληλη γιὰ πρεσβείες, καθὼς καὶ ὥς ποῦ ἔφθαναν οἱ γνώσεις τῶν Κινέζων γιὰ τὴ Δύση τὴν ἐποχὴ αὐτὴ καὶ τῶν Βυζαντινῶν γιὰ τὴν Ἀνατολὴ τὴν ἴδια περίοδο. Εἶναι εὐνόητο ὅτι ἡ ἀποστολὴ πρεσβειῶν πλουτίζει τὶς γνώσεις γιὰ τὴν περιοχὴ τοῦ προορισμοῦ τους, καθὼς καὶ γιὰ τὶς ἐνδιάμεσες χώρες.

Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὸ τέλος τοῦ 1ου καὶ ὁ 2ος μ.Χ. αἰῶνας ἦταν ἐποχὴ ἀκμῆς στὶς ἐμπορικὲς σχέσεις ἀνάμεσα στὴν Κίνα καὶ τὸν ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμο. Μνημονεύονται πρόσωπα ποὺ ἔφθασαν βαθειὰ στὴν Ἀνατολὴ ἢ τὴ Δύση, ἀντίστοιχα¹. Τὸ ἔτος 166 μ.Χ. μαρτυρεῖται καὶ ἡ πρώτη πρεσβεία τῶν Ρωμαίων στὴν Κίνα, σταλμένη ἀπὸ τὸν βασιλιὰ An-tun (Μάρκο Αὐρήλιο Ἀντωνίνο)². Ὅπως δὴποτε, οἱ συνθήκες ἦταν ἰδανικὲς καὶ ἀπὸ τὴν ξηρὰ (ποὺ διευκόλυναν οἱ καλὲς σχέσεις τῶν Ρωμαίων μὲ τοὺς Κουσάνα, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἰδρύσει στὴν Κεντρικὴ Ἀσία αὐτοκρατορία, ποὺ ἄγγιζε τὰ σύνορα τῆς Κίνας³) καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα⁴, μέσω τῆς ὁποίας στάλθηκαν οἱ πρέσβεις.

Τὸν 3ο αἰῶνα οἱ συνθήκες ἄλλαξαν. Βάρβαροι ἀπὸ τὸν βορρᾶ ἐξασκοῦσαν πίεση πρὸς Ἀνατολὴ καὶ Δύση⁵. Οἱ Οὐνοὶ καταπονοῦσαν γιὰ δεκαε-

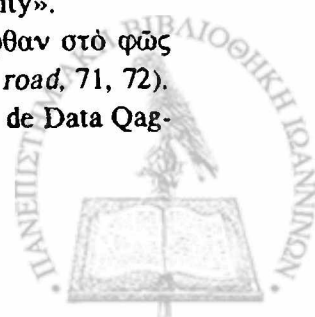
1. Ἄνθρωποι τοῦ Μᾶν Τιτιανοῦ ἔφθασαν στὴ Σήρα, κάποιος Ἀλέξανδρος ὡς τὰ Κατίγαρα τῶν Σινῶν (Ptolemaei, Geografia I, 11,6. I.14.2), ὁ Kan-Ying στὴ «Δυτικὴ θάλασσα» (Hirth, *China* 39) κλπ.

2. Hirth, *China*, 42, 47, 64, 82, 95.

3. Boulnois, *Silk road*, 66: «And it was undoubtedly the ascendancy of these two great empires over the many small and turbulent states in their area that enabled the caravans of this period to go about their business in peace and with a reasonable degree of security».

4. Σὲ λιμάνια τῆς Ἰνδίας (π.χ. Pondichery) καὶ Ἰνδοκίνας (π.χ. Oc-eo) ἦρθαν στὸ φῶς ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ποὺ ἀποδεικνύουν ἐπαφὲς μὲ τὴ Δύση (Boulnois, *Silk road*, 71, 72).

5. Thierry-Mommsen, *Monnaies*, 118: «Le khanat des Rouran, sous l' autorité de Data Qag-

τίες Κίνα¹ και Ρωμαϊκό κράτος. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι το Liang-shu μνημονεύει πώς μετά τους Χάν, υπήρξαν επαναστάσεις στις «δυτικές περιοχές» και η επικοινωνία διεκόπη². Επί των δυναστειών Wei και Chin (ως τις αρχές του 5ου αι.) δεν υπήρξε επίσης επικοινωνία με την Ίνδία, το Wei-liao όμως περιέχει την πιο μακρά αφήγηση για το Ta-Ch'in. Τον 5ο αιώνα οι Έφθαλίτες εγκαταστάθηκαν, λεηλατώντας, στην Κ. Ασία, όπου κατέστρεψαν τον πολιτισμό των προηγούμενων αιώνων που είχε στηριχθεί κυρίως στον βουδισμό και έλληνισμό³. Η επικοινωνία και το εμπόριο μειώθηκαν σημαντικά αλλά δεν διακόπηκαν τελείως⁴. Την εποχή της ύστερης δυναστείας των Wei (Ταυγάσι, T'o-ra), οι έπαφες με τη Δύση αρχίζουν να αναπτύσσονται και πάλι δειλά-δειλά, αφού τμήμα από το σημερ. Κινεζικό Τουρκεστάν κατελήφθη από αυτούς⁵, δεν έφθασαν όμως στο επίπεδο του

han (419-429) contrôle la Sibérie du Sud, la Mongolie, la Dzoungarie et l'Asie centrale jusqu'à la ligne des oasis du nord du Tarim. Qodjo, Karachar et Koutcha, tandis que le Qaghan des Togons, Muliyan (436-452), conquiert le sud du Tarim et se rend maître de la Route méridionale de la Soie jusqu'à Khotan dont il s'empare en 445. Dans la seconde moitié du Ve siècle, les Rouran s'emparent de Qodjo-Gaochang (460), de Koutcha, de Shule et enfin de Khotan (471). Cependant, vers 470-480, en Mongolie, une des hordes vassales, les Gaoju, entre en dissidence, puis fonde son propre khanat dans la partie orientale des Tianshan».

1. Grousset, *L'empire*, 94. Boulnois, *Silk-road*, 111. Lieu, *Manichaeism*, 181: «The Huns had captured Lo-yang (Sarag in Sogdian), the eastern capital of China and had laid waste to Yeh and the important commercial city of Hsien-yang (Khumdan). The emperor had fled from his capital and the countryside was stricken by war and famine».

2. *The Sources*, 46. Βέβαια, αυτό δεν είναι απόλυτο. Επί Wei (220-265) τα καρβάνια μπορούσαν να περνούν από το Sinkiang (Tarim), ενώ το 382 ο Fou-Kien (πρώιμοι Ts'in), που κατείχε την Changan και τη Β. Κίνα, κατέλαβε τις δάσεις-κράτη του Tarim, απ' όπου περνούσε ο δρόμος του μεταξιοῦ (Grousset, *L'empire*, 102). ελέγχοντας, έτσι, το εμπόριο.

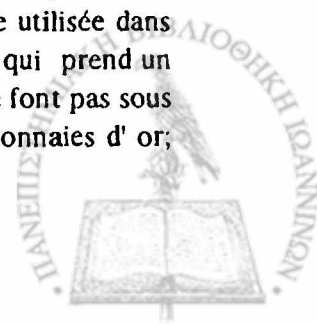
3. Grousset, *L'empire* 110. Lieu, *Manichaeism* 180: «It is possible that the Hepthalites were not new invaders but members of a loose confederation of tribes who had gradually risen to a position of leadership». Thierry-Morrisson, *Monnaies*, 118: «Les Hepthalites, garantis à l'ouest par leurs victoires sur les Sassanides, profitent de la guerre entre Gaoju et Rouran pour prendre Khotan à ces derniers, puis s'avancent profondément en territoire rouran. En 498, ils enlèvent Karachar aux Gaoju qu'ils satellisent et arment contre les Rouran».

4. Thierry-Morrisson, *Monnaies*, 132-133: «Ainsi, en raison de la grave crise qui secoue la Chine du Nord, aux IVe-Ve siècles, les Chinois ont, temporairement, perdu le marché méditerranéen, traditionnellement alimenté par la Route terrestre de la Soie: cette perte a été compensée, pour les dynasties impériales du sud, par le développement du marché indien, qui servait également, partiellement, de relais à la demande méditerranéenne et abyssine».

5. Lin Lu-tche, *Le regne de l'empereur Hiuan-Tsong (713-756)*, μετάφρ. R. des Rotours, Paris 1981 («Mémoires de l'Institut des Hautes Études Chinoise», τ. 13), 206: «A l'époque des dynasties des Wei postérieurs (386-556), les relations entre la Chine et les pays d'Asie centrale

se développèrent peu à peu. Des marchands venant des divers pays situés à l'ouest des monts d' Oignons (Ts'ong-ling) se succédaient sans cesse». Chen, *Μελέτη*, 155. Thierry-Morisson, *Monnaies*, 122, όπου αναφέρεται ότι οι Wei έφθασαν μόνο ως το Yanqi-Karachar. Νομίσματα σασσανιδικά (κυρίως) και λίγα βυζαντινά που βρέθηκαν κατά μήκος του δρόμου του μεταξίου αποδεικνύουν (ιδιαίτερα τον 6ο αιώνα) την πύκνωση των συναλλαγών, ανάμεσα στην Άνατολή και τη Δύση (Sia Nai, «Zolotaia vizantiiskaia moneta, naidennaia V mogile perioda dinastii Sui» [A Byzantine gold coin found in a grave of the Sui dynasty period]: *VV 21* (1962) 178-182. Hsia Nai, «A Byzantine gold coin discovery from a Sui dynasty tomb near Sian, Shensi»: *Studies in Chinese Archaeology* (Peking 1961) 172 κ.έ. Hsia Nai, «The Byzantine gold coins unearthed from the tomb of Li Hsi-tsung at Tsan-huang country. Hopeh province»: *Kaoku 6* (Peking 1977) 403-6 (στα κινέζ.). Κυρίως βλ. Thierry-Morisson, *Monnaies*, όπου συμπεραίνεται ότι τα βυζαντινά νομίσματα φυλάσσονταν σε θησαυροφυλάκια πριγκίπων και συντρόφευαν άριστοκράτες στην τελευταία τους κατοικία (σ. 141). Είναι πολύ ενδιαφέρον να επιμείνουμε στο θέμα αυτό, αφού μαθαίνουμε για τη χρήση των βυζαντινών νομισμάτων στην Κίνα, σ. 126: «Les monnaies d' or, d' Anastase et de Justinien, déposées en 550 dans la tombe de cette jeune princesse, proviennent selon toute vraisemblance, soit de sa famille d' origine, qui, à cette époque, règne encore sur le khanat des Rouran, soit de sa famille d' adoption, le clan xianbei sinisé des Gao, depuis les Wei du Nord, l' un des plus puissants du royaume, et qui usurpe, cette année-là, le pouvoir. Les monnaies de Théodose II et du règne commun de Justin et Justinien, trouvées dans la tombe de la femme de Li Xizong sont également liées à la famille régnante... On ne peut manquer de noter le caractère aristocratique de ces dépôts funéraires et le fait que les monnaies d' or se trouvent dans des tombes de parents de la famille régnante».... σ. 128-129: «Il paraît hasardeux de vouloir tirer des conclusions d' ordre économique ou monétaire (König: 108; Shenxi: 36) de la présence, à cet endroit, d' un solidus byzantin, ou d' une monnaie japonaise, présence qui n' a rien d' «économique», mais qui est liée au goût pour la numismatique d' un prince Tang. On ne sait d' ailleurs ni où, ni comment le prince de Bin s' est procuré ces monnaies, pas plus qu' on ne sait à quel moment et où elles ont été retirées de la circulation...» σ. 131: «La plupart ont été trouvées, non dans des dépôts monétaires, comme il en existe pour les monnaies sassanides, mais dans des tombes, avec d' autres objets précieux; beaucoup ont été percées ou munies d' une bélière, ce qui indique bien qu' elles étaient considérées comme des bijoux exotiques. Cette fonction décorative et de réserve est rendue plus évidente par la nature des enfouissements qui lie ces objets aux milieux aristocratiques de la Chine du Nord. Par ailleurs, la pièce d' or n' est pas considérée, en Chine, comme de la monnaie. Pour les Chinois, la monnaie n' est pas une valeur, elle est un objet qui sert à échanger les biens: son usage est lié à sa fonction et non pas à sa valeur intrinsèque; si celle-ci est trop importante, le signe monétaire devient une valeur et, thésaurisé, il perd sa fonction d' échange: la monnaie en Chine ne joue pas le rôle de réserve, cette fonction étant remplie par divers objets et matières précieuses, or, jade, pierres, verre, bijoux, tapis, vaisselle, vases de bronze, etc. Les monnaies d' or arrivant d' Occident ne sont que des objets précieux, au même titre que les autres»... Il est fort probable par ailleurs, que la plus grande partie des monnaies byzantines parvenues jusqu'en Chine a été fondue en lingots pour être utilisée dans la décoration des palais et des temples, ou pour être employée en orfèvrerie, art qui prend un grand essor en Chine à partir des Jin (Peng: 233-234)», σ. 135: Les échanges ne se font pas sous forme monétaire, mais par troc: il n'y a pas de circulation transasiatique des monnaies d' or;

Β' αιώνα. Ἐτσι, τὸ Wei-shu προσφέρει μερικὲς πολύτιμες διευκρινιστικὲς πληροφορίες' γιὰ τὸ Ta-Ch'in, ἀλλ' ὄχι σημαντικὲς νέες εἰδήσεις.

Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν δυτικῶν πηγῶν, ἡ ὑποχώρηση τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων, σὲ σχέση μὲ τὰ γραφόμενα τοῦ Πτολεμαίου εἶναι φανερὴ. Ἡ Ἰνδία εἶναι τώρα τὸ ἀνατολικότερο ἄκρο τοῦ κόσμου γιὰ πολλοὺς συγγραφεῖς², οἱ Σῆρες δὲν εἶναι παρὰ ἓνας μυθικὸς λαὸς³ ἢ λαοὶ τῆς Κ. Ἀσίας, ποὺ διακιννοῦσαν τὴ μέταξα⁴. Ἡ ἴδια ἀντίληψη ὑπάρχει καὶ γιὰ τὸ Ἀσσάμ, τῆς ΒΑ Ἰνδίας, ποὺ ἦταν ἡ πύλη πρὸς τὴν Κίνα⁵, ὅπου τοποθετοῦνται μυ-

celle-ci reste limitée à l' usage interne de l' oligarchie des royaumes et cités de la Route de la Soie. Ainsi, contrairement aux monnaies d' argent sassanides que l' on trouve disséminées le long de la Route de la Soie, principalement la route centrale, puis le long des routes intérieures chinoises, les monnaies d' or byzantines ne se trouvent que dans les zones métropolitaines des royaumes des Xiyü et aux extrémités des routes, dans les zones métropolitaines des divers états chinois. Wei de l' Est, Qi du Nord, Sui et Tang, la plupart du temps enfouies dans des tombes aristocratiques».

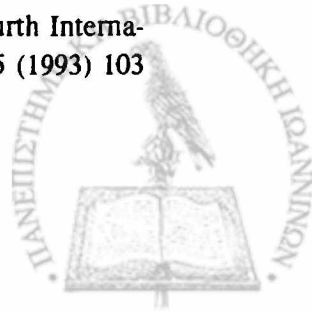
1. Βλ. Εἰσαγωγή, σ. 123.

2. Ἀωνύμου, Ὑποτύπωσις Γεωγραφίας, GGM, Β, 494: «Μῆκος δὲ τῆς οἰκουμένης... Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ἀπὸ Γάγγου ποταμοῦ ἐκβολῆς τοῦ ἐν Ἰνδοῖς ἐθινωτάτου, ἐπὶ τὸ δυτικώτατον τῆς ὅλης οἰκουμένης ἀκρωτήριον... Ἱερὸν... τῶν Ἡρακλέους Στηλῶν δυτικότερον...» Ἀωνύμου, Ἀναμέτρσις τῆς οἰκουμένης πάσης, GGM, Α, 424. G. Kimble, *Geography of the Middle Ages*, London 1883, 30. Μιχ. Κορδώσης, *Τὰ γεωγραφικὰ στοιχεῖα στὴν Ἑξαήμερο τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς Γεωγραφίας στοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες* («Δωδώνη», Παράρτημα, 49), Ἰωάννινα 1991, 54 κ.έ.

3. Epiphaniï, episcopi Constantiæ, *Opera*, ἐκδ. G. Dindorfii, τ. III, Lipsiæ 1861, 568: «Σηροὶ μὲν ἄνδρες ἐμπλέκονται οἵκαδε καθεζόμενοι, μυριζόμενοι τε καὶ θηλευόμενοι γυναιξὶν ἐτοιμαζόμενοι». Καισαρίου, τοῦ σοφωτάτου, *Διάλογοι τέσσαρες*, PG 38 στ. 980. Coedès, *Testinomia*, 1, 82 κλπ.). Ἀκόμη καὶ στὸν Ἀμμιανὸ Μαρκελλίνο, *Rerum gestarum libri qui supersunt*, XIII, 6, 67, 68, βρὶσκουμε τὰ γνωστὰ μυθικὰ στοιχεῖα, δηλ. ὅτι οἱ Σῆρες εἶναι ξένοι πρὸς τὸν πόλεμον καὶ τὴ χρῆσιν τῶν ὀπλῶν καὶ ζοῦν μέσα σὲ μεγάλη ἡσυχία, χωρὶς νὰ ἐνοχλοῦν κανένα ἀπὸ τοὺς γείτονές τους (Βλ. καὶ Coedès, *Testimonia* 10 κ.έ. Μιχ. Κορδώσης, *Τὰ γεωγραφικά*, ὅ.π., σ. 55 κ.έ.). Σχετικὰ μὲ τὴν ἀποψη ὅτι ὁ Ἀμμιανὸς κάνει κάποια ἔμμεση μνεία γιὰ τὸ μεγάλο σινικὸ τεῖχος, συμφωνοῦμε ἀπόλυτα μὲ τὸν Yule ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ σειρὰ βουνῶν (Yule, *Cathay*, 16: «But a comparison of the passage with Ptolemy's chapter on Serice from which it is derived will show, I think, convincingly that he is speaking merely of an encircling rampart of lofty mountains within which the spacious and happy valley of the Seres is conceived to lie».

4. Theophanes Byzantius, σ. 270, ὅπου γίνεται φανερό ὅτι πρόκειται γιὰ τὴ Βακτρία καὶ τὴ Σογδιανή. Πρβλ. *The works of the emperor Julian*, τ. Γ', London 1969, Loeb, 274: «περσικοὶ Σῆρες».

5. Μιχ. Κορδώσης, «Ἀσσάμ (ΒΑ Ἰνδία): Ἡ πύλη ἀπὸ καὶ πρὸς Κίνα»: «Fourth International Congress on Graeco-Oriental and Graeco-African Studies», *Graecoarabica* 5 (1993) 103 κ.έ.

θικοί λαοί'. Ἀκόμη καὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τὴν ὁποία οἱ ἐμπορικὲς καὶ διπλωματικὲς ἐπαφὲς αὐξάνουν, στὴν Κεντρικὴ Ἀσία οἱ γνωστὲς χώρες δὲ φαίνεται νὰ ἐπεκτείνονται πέραν τῆς Σογδιανῆς, μολονότι ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς θάλασσας ὁ Κοσμᾶς ὁ Ἰνδικοπλεύστης παρέχει νέες πληροφορίες γιὰ τὴν Τζίνιστα, νέο ὄνομα τῆς Κίνας (Τσινιστάν), πού προφανῶς πρέπει νὰ τοποθετήσουμε λίγο ἀνατολικότερα τοῦ Assam².

Σχετικὰ μὲ τὶς γνώσεις μας στὴν Κεντρικὴ Ἀσία, ἡ ταύτιση τῆς χώρας ἀπ' ὅπου ἔφθασαν τὰ αὐγὰ μεταξοσκώληκα, μᾶς ὁδηγεῖ στὴ Σογδιανή. Ὅπως εἶναι γνωστό, τὴ χώρα αὕτὴ ὁ Προκόπιος ὀνομάζει Σηρίνδα³, πού ταυτίστηκε μὲ πολλὲς περιοχές, ἀπὸ τὸ Κοτάν ὡς τὴν Ὑρκανία, καθὼς καὶ μὲ τὴν Ἰνδοκίνα ἢ τὴν Κεϋλάνη⁴. Ὁ Προκόπιος, ὅμως, τοποθετεῖ τὴ Σηρίνδα «πάνω ἀπὸ τὰ ἰνδικὰ ἔθνη»⁵, ἐπομένως, βόρεια τοῦ Ἰνδικοῦ Καυκάσου (Ἰνδοκοῦς), ἀφοῦ εἶναι γνωστό ὅτι οἱ ἰνδικοὶ πληθυσμοὶ ζοῦσαν νότια τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ. Ὁ Θεοφάνης ὁ Βυζάντιος μνημονεύει ὅτι τὰ αὐγὰ τοῦ μεταξοσκώληκα ἔφθασαν «ἐκ Σηρῶν»⁶. Διευκρινίζει, μάλιστα, ὅτι τὴ στιγμὴ τῆς μεταφορᾶς, τὰ ἐμπόρια καὶ «τοὺς λιμένας» (προφανῶς στὸν Ὠξο) τῶν Σηρῶν τὰ κατεῖχαν οἱ Τοῦρκοι. Πρὶν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀναφέρει, τὰ κατεῖχαν οἱ Πέρσες καὶ στὴ συνέχεια οἱ Ἐφθαλίτες. Ἄν ληφθεῖ ὑπ' ὄψη ὅτι ἡ περιοχὴ τῶν Ἐφθαλιτῶν μοιράστηκε ἀνάμεσα στοὺς Πέρσες καὶ τοὺς Τούρκους, παίρνοντας οἱ πρῶτοι τὴ Βακτρία καὶ οἱ δεῦτεροι τὴ

1. Πρόκειται γιὰ τοὺς Βησσάδες (B. Berg, «The letter of Palladius on India», *Byz.* 44 (1975) 5 κ.έ. Μιχ. Κορδῶση, «Ἡ ἑλληνικὴ παρουσία στὸν Ἰνδικὸ κατὰ τὴν πρωτοβυζαντινὴ ἐποχὴ», *Ἱστοριογεωγραφικά* 3 (1989-90) 258 κ.έ.) καὶ ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς Μαχαρινοὺς ἢ Καμαρινοὺς (*Expositio totius mundi et gentium*, ἔκδ. J. Rougé, Paris 1966, «Sources Chretiennes», ἀρ. 124, 143 κ.έ. Alfred Klotz, «Ὁδοιπορία ἀπὸ Ἐδὲμ τοῦ Παραδείσου ἄχρι τῶν Ρωμαίων», *Reinisches Museum für Philologie*, 65 (1910) 608), ἂν καὶ τὸ ὄνομα εἶναι πραγματικό, Camarupa, ἢ, στοὺς Ἀραβες συγγραφεῖς, Kamrun (G. Ferrand, *Relations de voyages et textes géographiques Arabes, Persans et Turcs, relatifs à l'extrême-Orient du VIIIe au XVIIIe siècles*, τ. Α', Paris 1913, 23 κ.έ.

2. Ἀπὸ τὰ γραφόμενα τοῦ Κοσμᾶ, φαίνεται ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ τοποθετηθεῖ ἀκόμη πιὸ ἀνατολικά. Βλ. Cosmas Indicopleustes. *Topographie chrétienne*, ἔκδ. W. Wolska-Conus, τ. Γ', Paris 1968, 353. Ἀναφέρει ὅτι ἡ Τζίνιστα βρίσκεται πιὸ πέρα ἀπὸ τὴν Κεϋλάνη, προφανῶς στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης (Μιχ. Κορδῶση, *Ἀσσάμ*, δ.π., σ. 104-105).

3. Σηρίνδα = Σήρες καὶ Ἰνδοί· δηλ. μὴ ἄλλη Ἰνδοκίνα.

4. Yule, *Cathay*, 24. Hiroshi Wada, *Prokops Rätselwort Serinda und die Verpflanzung des Seidenbaus von China nach dem Öströmischen Reich*, Köln 1970, 64 κ.έ. Paul Demiéville, «Philosophy and religion from Han to Sui», *CHC*, I, 820.

5. Procopii, *Opera*, VIII, 17, 2.

6. Theophanes Byzantius, σ. 270.

Σογδιανή¹, είναι λογικό νά συμπεράνουμε ότι οί Σῆρες τοῦ Θεοφάνη (καί προφανῶς ἡ Σηρίνδα τοῦ Προκοπίου) πρέπει νά ταυτιστεῖ μὲ τὴ Σογδιανή². Ἐξ ἄλλου οἱ Σόγδιοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ κυρίως ἐνδιαφέρονται νά πουλήσουν τὸ μετάξι στοὺς Βυζαντινοὺς, κατὰ τὴν περίοδο τῆς κυριαρχίας τῶν Τούρκων, σύμφωνα μὲ τὸν Βυζαντινὸ ἱστορικὸ Μένανδρο Προτήκτορα³.

Ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ τὸν ἴδιο ἱστορικὸ, ἀργότερα, ἐπὶ Ἰουστίνου Β' καὶ Τιβερίου, οἱ γεωγραφικὲς γνώσεις τῶν Βυζαντινῶν αὐξάνονται, λόγω τῶν πρεσβειῶν ποὺ στέλλονται πρὸς τοὺς Τούρκους⁴, θὰ χρειασθεῖ ὁμως νά φθάσουμε στὸ τέλος τοῦ 6ου αἰ., ἐπὶ Μαυρικίου, γιὰ νά ἔχουμε νέες πληροφορίες γιὰ τὴν Κίνα ἀπὸ τὸν Βυζαντινὸ ἱστορικὸ Θεοφύλακτο Σιμοκάττη ποὺ ἄκμασε στὰ χρόνια τοῦ Ἡρακλείου. Ὅμως, τώρα, εἰσερχόμαστε σὲ νέα περίοδο, στὴν ἐνωμένη δηλ. Κίνα τῆς δυναστείας τῶν Σui καὶ T'ang, ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δημιουργοῦνται νέες προοπτικὲς.

Ὑστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, μποροῦμε νά συμπεράνουμε ὅτι ἡ ἐποχὴ τοῦ 4ου καὶ 5ου αἰῶνα δὲν ἦταν ἰδιαίτερα πρόσφορη στὶς ἐπαφὲς ἀνάμεσα στὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴ Δύση, τουλάχιστον σὲ σύγκριση μὲ τὴν περίοδο τοῦ 1ου καὶ 2ου αἰ. μ.Χ. Βέβαια, δὲν μποροῦμε μόνο ἀπ' αὐτὸ νά ἀποκλείσουμε ἀποστολὴ πρεσβειῶν, ἰδιαίτερα τὴν ἐποχὴ τῆς πρώιμης (220-265 μ.Χ.) ἀλλὰ καὶ τῆς ὕστερης δυναστείας τῶν Wei (386-543), κατὰ τὴν ὁποία μαρτυροῦνται καὶ οἱ τρεῖς πρεσβεῖες τῆς P'u-lan. (Ἐξ ἄλλου, ὁποιοδήποτε κράτος τῆς Δύσης ἔστελνε πρεσβεῖα κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ θὰ συναντοῦσε, οὕτως ἢ ἄλλως, δυσκολίες). Ἄν ληφθεῖ ὁμως ὑπόψη καὶ ἡ ὑποχώρηση τῶν γνώσεων ποὺ φαίνεται μέσα ἀπὸ τίς βυζαντινὲς πηγές, τουλάχιστον ὡς τίς ἀρχὲς τοῦ 6ου αἰῶνα, ἡ ἄποψη αὐτὴ ἐνισχύεται. Ἄν θεωρήσουμε ὅτι οἱ παραπάνω τέσσερις πρεσβεῖες στάλθηκαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, θὰ περιμέναμε, κατὰ μείζονα λόγο, ἀποστολὴ πρεσβειῶν καὶ τὸν 6ο αἰῶνα, κατὰ τὸν ὁποῖο οἱ συνθῆκες ἦταν περισσότερὸ κατάλληλες, ἰδιαίτερα μετὰ τὴν κατάκτηση τῆς Κ. Ἀσίας ἀπὸ τοὺς Τούρκους (ἀνάμεσα 562 καὶ 568), ὅπως τὸ ἀποδεικνύει ἡ ἀποστολὴ ἑπτὰ βυζαντινῶν πρεσβειῶν⁵ στὰ βάρη τῆς

1. Grousset, *L' empire*, 127. Chavannes, *Documents*, 228-229, ὅπου μνημονεύεται ὡς σύγορο ὁ Ὡξος.

2. Βλ. καὶ R. Hennig, *Terrae incognitae*, τ. Β', 1937, σ. 60.

3. Menander Protector, 225 κ.έ.

4. Chavannes, *Documents*, 235 κ.έ., ὅπου ταυτίζει τὴν ἔδρα τῶν Τούρκων Ἐκτάγ (Ἐκτέλ) ὅρος ὄχι μὲ τὰ Ἀλτάϊα ἀλλὰ μὲ τὸ ὄρος Akie-tien, βόρεια τοῦ Koutcha.

5. Menander Protector, 245. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πρεσβεῖα τοῦ Ζημάρχου, γιὰ τὴν ὁποία κά-νει μακρὸ λόγο ὁ Μένανδρος, ἐστάλησαν ἐπίσης ὡς πρέσβεις οἱ Ἀναγκάστης, Εὐτύχιος,

Ἀσίας, ὥς τὰ βουνὰ βόρεια τῆς ἐρήμου Gobi, μὲ σκοπὸ τὴ συνεννόηση μὲ τοὺς δυτικούς Τούρκους. Καὶ ὁμως δὲν ὑπάρχουν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μαρτυρίες στὶς κινεζικὲς πηγές γιὰ ἄφιξη πρέσβων ἀπὸ τὶς ἐν λόγῳ χῶρες. Τὸ πιθανότερο λοιπὸν εἶναι ὁλόκληρη τὴ μακρὰ αὐτὴ περίοδο, ὥς τὸ 643, νὰ μὴν ἐστάλησαν πρέσβεις ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὑστερα ἀπ' ὅσα ἀναφέρθηκαν ὡς ἐδῶ, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψη τὶς συνθήκες τῆς ἐποχῆς καὶ γνωρίζοντας τὰ τοπογραφικὰ στοιχεῖα, κλίνουμε ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὅτι τὸ ὄνομα Fu-lu-ni δὲν ἔχει σχέση μὲ τὸ κράτος τῆς Fu-lin, ἀφοῦ ὑπάρχουν τοπογραφικὲς λεπτομέρειες ποὺ τὸ διαφοροποιοῦν ἀπὸ τὸ παλαιὸ Ta-Ch'in καὶ ἀφοῦ βρίσκεται στὴν ἴδια πηγὴ μὲ τὸ τελευταῖο, σημαίνοντας, ἐπομένως, διαφορετικὴ χώρα. Ὅσο γιὰ τὴν P'u-lan καὶ τὴν Pu-lin δὲν μποροῦμε νὰ εἴμαστε τόσο κατηγορηματικοί, γιατί δὲν διαθέτουμε πολλὰ στοιχεῖα, πρέπει νὰ ὑπενθυμίσουμε, ὁμως, ὅτι βρισκόμαστε στὴν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία, σύμφωνα, τουλάχιστο, μὲ τὸ Liang-shu, ἡ ἐπικοινωνία τῆς Κίνας μὲ τὶς δυτικὲς περιοχὲς εἶχε ἀποκοπεῖ, πράγμα ποὺ πρέπει νὰ λάβουμε σοβαρὰ ὑπόψη μας. Τοῦτο, βέβαια, ἰσχύει κυρίως γιὰ τὴν P'u-lan, γιατί ἡ πρεσβεία τῆς Pu-lin στὴν πρωτεύουσα τῶν Chin, τὴν Nanjing, θὰ μπορούσε, λόγῳ τῆς θέσης της, νὰ σταλεῖ μέσω θαλάσσης, δεδομένου ὅτι τὸν 4ο αἰῶνα ὁ θαλασσινὸς δρόμος γιὰ τὴν ἐπικοινωνία Ἀνατολῆς-Δύσης βρισκόταν ἀκόμη σὲ χρῆση¹. Πάντως, στὴν ὑπόθεση ὅτι ἡ Pu-lin (ὅπως καὶ ἡ P'u-lan) μπορεῖ νὰ εἶναι πρῶτος τύπος τῆς Fu-lin, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι τοῦτο φαίνεται δύσκολο, διότι ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, τὸ *Fu-lin* προέρχεται ἀπὸ τὸ *Ρωμαῖοι* καὶ συγκεκριμένα ἀπὸ ἐνδιάμεσο κεντροασιατικὸ τύπο ποὺ ἀνέπτυξε στὴν ἀρχὴ ἓνα F (From). Χωρὶς ἀνάπτυξη συμφώνου στὴν ἀρχή, ὅπως θὰ δοῦμε, τὸ Rum γίνεται *Lu-mi*. Στὴν περίπτωσι τοῦ Pu-lin πρέπει καὶ πάλι νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἀνεπτύχθη στὴν ἀρχὴ σύμφωνο (τὸ Π), πράγμα ποὺ δὲ φαίνεται πολὺ πιθανὸ (ἐκτὸς ἂν δεχτοῦμε ὅτι οἱ Κινέζοι τὸ δανείστηκαν ἀπὸ διαφορετικὸ λαό, π.χ. τοὺς Τούρκους, βλ. σ. 170 σημ. 5, οἱ ὁποῖοι ὁμως ἐμφανίζονται δυναμικὰ στὴν ἱστορία ἀπὸ τὸν 6ο αἰ. καὶ ἀργότερα). Πιθανότερο, γλωσσικά, νὰ συνδέεται μὲ τὸ Fu-lin εἶναι τὸ Fu-lu-ni (βλ. παραπάνω τὶς παρατηρήσεις τοῦ Shiratori), γιὰ τὸ ὁποῖο ὁμως ἔχουμε συγκεκριμένα στοιχεῖα ποὺ μᾶς ἀποτρέπουν νὰ τὸ ταυτίσουμε μὲ τὴ Fu-lin.

Ἡ ταύτιση ἑνὸς ἀπὸ τὰ παραπάνω ὀνόματα μὲ τὴ Fu-lin θὰ μᾶς ἐπέβα-

Οὐαλεντίνος (δύο φορές), Ἡρωδιανὸς καὶ Παῦλος ὁ Κίλιξ, ὥστε στὴν Κωνσταντινούπολη, «ἐξ ἀπάντων τούτων ξυναθροισθῆναι Σκύθας ἄνδρας ἐκ τοῦ φύλου τῶν ἐπιλεγόμενων Τούρκων ἐξ πρὸς τοῖς ῥ».

1. Thierry-Morrisson, *Monnaie*, 132-33, 137.

λε νὰ δεχτοῦμε τὴν ὑπερβολικὴ ἄποψη ὅτι ἦταν δυνατό νὰ παραμένει σχεδὸν σὲ ἀχρηστία δύο περίπου αἰῶνες ἓνα ὄνομα πρὸς ὄφελος τοῦ παλαιοῦ, Ta-Ch'in. Ὅπως εἶπαμε παραπάνω, εἶναι φυσικὸ νὰ ὑπάρχει μιὰ μικρότερη μεταβατικὴ περίοδος, καὶ ἡ περίοδος αὕτη δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ ἐκείνη τῆς δυναστείας τῶν Liang (502-556), στὴν ἱστορία τῆς ὁποίας συναντᾶται ὡς Ta-Ch'in καὶ Fu-lin¹. Σ' αὕτῃ τῇ δυναστικῇ ἱστορίᾳ, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἐνῶ τὸ νεότερο ὄνομα, Fu-lin, χρησιμοποιεῖται κυρίως γιὰ τὸν ὑπολογισμὸ τῆς ἀπόστασης ὡς τὸ γνωστὸ ἀπὸ παλαιὰ μεγάλο κράτος τῆς ἁπλῆς Δύσης, τὸ ἀρχαιότερο ὄνομα, Ta-Ch'in, χρησιμοποιεῖται συνήθως στὰ σημεῖα ἐκεῖνα τοῦ κειμένου ὅπου μεταφέρονται παλαιότερες εἰδήσεις, γνωστὲς ἀπὸ προγενέστερα χρονικά, κατὰ τὸν προσφιλή τρόπο τῶν Κινέζων συγγραφέων νὰ ἀντιγράφουν ἀπὸ παλαιότερες ἱστορίες. Εἶναι δηλ. ἐδῶ πιθανὸ ὁ συγγραφέας νὰ μὴν εἶχε συνείδηση ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν ἴδια χώρα, δὲν ἀποκλείεται ὅμως συνειδητὰ νὰ ἐπιλέγει τὸ ὄνομα στὶς διαφορὲς περιπτώσεις. Μιὰ τρίτη ἐκδοχὴ, νὰ ὀνομάζει Fu-lin μόνο τὴν πρωτεύουσα τοῦ Ta-Ch'in δὲν ἔχει πολλὲς πιθανότητες νὰ ἰσχύει, δεδομένου μάλιστα ὅτι, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, ἡ ἐτυμολογία τῆς Fu-lin δὲν εὐνοεῖ κάτι τέτοιο.

Τελειώνοντας, μπορούμε νὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἀπὸ τὰ τρία παραπάνω ὀνόματα τὸ Fu-lu-pi εἶναι, φωνητικά, πιὸ κοντὰ στὸ Fu-lin ἀλλὰ τὰ τοπογραφικά, κυρίως, στοιχεῖα μᾶς ἀπαγορεύουν νὰ τὸ συνδέσουμε μαζί του. Γιὰ τὸ P'u-lan καὶ ἰδιαίτερα τὸ Pu-lin δὲν ὑπάρχουν ἐκμεταλλεύσιμα τοπογραφικά στοιχεῖα ἀλλὰ ἡ περίπτωση νὰ ὑπάρχει ἐτυμολογικὴ συγγένεια ἀνάμεσα σ' αὐτὰ καὶ τῇ Fu-lin δὲ φαίνεται πολὺ πιθανή. Ἐπίσης, οἱ περιστάσεις τῆς ἐποχῆς δὲν εὐνοοῦσαν ἰδιαίτερα ἐπαφὲς ἀνάμεσα στὴν Κίνα καὶ τὸ Βυζάντιο, μὲ ἐξαίρεση ἴσως τὴν πρεσβεία τῆς Pu-lin ποὺ μπορεῖ νὰ ἔφθασε μέσω θαλάσσης, λόγω τῆς θέσεως τῆς πρωτεύουσας Nanjing, νότια. Τέλος ἡ μνεία τῆς Fu-lin ποὺ ἀφορᾷ σὲ πολὺ πρῶιμη χρονολογία (313 μ.Χ.) δὲν ἔχει ἀξία (ὡς πρὸς τὸ ὄνομα), γιατί ἡ πηγὴ μας ἀνήκει στὸν 10ο αἰῶνα κατὰ τὸν ὁποῖο τὸ Ta-Ch'in λεγόταν Fu-lin.

γ) Ἡ ἀποτυχία τοῦ αὐτοκράτορα Yang-ti νὰ ἔρθει σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὴν Fu-lin. Ὁ βόρειος δρόμος καὶ ἡ ἀπόληξή του στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἡ εἶδηση ὅτι κάποιος Κινέζος αὐτοκράτορας δὲν μπόρεσε νὰ ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴν Fu-lin, ἂν καὶ τὸ ἐπιδίωξε ἐπανειλημμένα, εἶναι τόσο ἐνδια-

1. Σημειωτέον ὅτι ἡ ἀποτύπωση τοῦ ὀνόματος στὰ κινεζικά γίνεται μὲ διαφορετικοὺς χαρακτήρες ἀπ' ὅ,τι στὴν ἐπόμενη περίοδο τῶν Sui καὶ T'ang.

φέρουσα όσο σχεδόν και μιὰ αποστολή που πραγματοποιήθηκε, γιατί, τουλάχιστο, βεβαιωνόμαστε ότι υπήρξε θέληση για επικοινωνία. Έπομένως υπήρξε γνώση της κατάστασης που επικρατούσε στη χώρα για την οποία προοριζόταν ή πρεσβεία καθώς και σημαντικοί λόγοι για να αποφασισθεί ένα τόσο μεγάλο ταξίδι.

Από το παλαιό χρονικό της δυναστείας των T'ang (Chiu-T'ang-shu) λαμβάνουμε την πληροφορία ότι ο αυτοκράτορας Yang-ti (605-617) της νέας βραχύβιας δυναστείας των Sui (ο πρώτος αυτοκράτορας της οποίας κατόρθωσε και πάλι να ενώσει τα κινεζικά εδάφη) πάντοτε επεδίωκε να έρθει σε επαφές με τη Fu-lin αλλά δεν το κατόρθωσε¹. Δε γνωρίζουμε ποιά ήταν ή αιτία που εμπόδισε τον Κινέζο αυτοκράτορα στη νέα του πρωτοβουλία, αλλά, νομίζω, είναι λογικό να αποδώσουμε την άποτυχία του (αφού επανειλημμένα το επιχείρησε) σε εξωτερικούς παράγοντες. Προφανώς οί παράγοντες αυτοί δεν ήταν οί Τούρκοι, που για καλή τύχη των Κινέζων είχαν διαιρεθεί σε ανατολικούς και δυτικούς. Πράγματι, το 608 ο αυτοκράτορας επισκέφθηκε τις δυτικές περιοχές της χώρας του και (ύστερα από προετοιμασία του πολυπράγμονος αξιωματούχου του P'ei-chü), δέχθηκε το βασιλιά του Τουρφάν, ο οποίος ήταν υπό τουρκική επιρροή, και τους εκπροσώπους 27 «βαρβαρικῶν» φύλων². Οί Κινέζοι λάβαιναν τα μέτρα τους ώστε να εξασθενούν τους Τούρκους, να τους εμποδίζουν από επικίνδυνες γι' αυτούς συμμαχίες και να τους χρησιμοποιούν εναντίον των δικῶν τους ἐχθρῶν. Πιθανότερο λοιπόν είναι εμπόδιο στις πρωτοβουλίες του Κινέζου αυτοκράτορα να στάθηκε ή Περσία, που όλόκληρο το χρονικό αυτό διάστημα βρισκόταν σε τρομερή σύγκρουση με το Βυζάντιο³. Έν πάσει περιπτώσει, πρέπει να παρατηρήσουμε ότι επικοινωνία Κίνας και Βυζαντίου δεν ήταν εύκολη υπόθεση και μπορούσε να διακοπεί από πολλούς παράγοντες, πέρα από τις δυσκολίες που παρουσιάζονταν λόγω της μεγάλης απόστασης.

Από απόψεως γραφής, οί χαρακτήρες που αποδίδουν τους δύο φθόγκους Fu-lin είναι εκείνοι που συναντώνται στα κείμενα της επόμενης δυναστείας των T'ang, καθώς και όλων ὧν θα ακολουθήσουν. Σχετικά με τη θέσης της, μπορούμε να κρίνουμε κυρίως από κείμενο του P'ei-chü, ὅπου αναφέρεται, ότι από τους τρεις δρόμους που ὁδηγοῦσαν στη Δύση, ὁ βορειότερος περνοῦσε βόρεια των βουνῶν Τιέν-σάν και συναντοῦσε

1. Hirth, China, 55. Chen, *Μελέτη* 71.

2. Arthur Wright, *The Sui dynasty*: CHC, τ. Γ', σ. 141.

3. Βλ. και Hirth, *Mystery*, 196, 197.

τοὺς ποταμούς πού ἔρρεαν πρὸς τὸν βορρᾶ (Ἰαξάρτης-᾽Ωξος)¹. Σὲ συνδυασμὸ μὲ τὶς γνώσεις γιὰ λαοὺς πού τοποθετοῦνται στὰ μέρη τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Εὐξείνου², εἶναι λογικὸ νὰ δεχθεῖ κανεὶς ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη. Στὸ ἴδιο συμπέρασμα, ἐξάλλου, θὰ καταλήξουμε στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο, βάσει τῶν σημαντικῶν πηγῶν τῆς ἐποχῆς τῶν T'ang, ἀπὸ τὶς ὁποῖες, ἐπιπλέον, θὰ διαπιστώσουμε ὅτι, τὴν περίοδο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση, περιοχὴ καὶ ἐπικράτεια πού ἔφεραν τὸ ὄνομα Fu-lin συνέπιπταν· δὲν εἶχαν δηλ. καταληφθεῖ ἐδάφη τοῦ παλαιοῦ Ta-Ch'in ἀπὸ ἄλλους λαοὺς (Ἄραβες, Τούρκους κλπ.), ὅπως θὰ γίνεῖ ἀργότερα. Ἔτσι τὸ Βυζάντιο τοῦ τέλους τοῦ 6ου καὶ τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 7ου αἰ. ἦταν γιὰ τοὺς Κινέζους ἢ Fu-lin, γεωγραφικὰ καὶ πολιτικά.

Τὸ ἀνατολικὸ τμῆμα τοῦ βόρειου δρόμου, πού ὁδηγοῦσε στὴν Κων/λη, δὲν εἶναι πολὺ γνωστὸ ὅσο, τουλάχιστο, ἐκεῖνο τοῦ κεντρικοῦ καὶ τοῦ νότιου, γιατί οἱ κινεζικὲς πηγές δὲ μᾶς παρέχουν ἰδιαίτερες λεπτομέρειες. Πάντως, περνοῦσε ἀπὸ τὸ Hami (Yi-wou), τὴ λίμνη Barkoul (P'ou-lei), τὰ φύλα τῶν Teules ἢ Tolos (T'ie-le), τὴν αὐλὴ τοῦ χαγάνου τῶν Τούρκων (T'ou-Kiue) καὶ στὴ συνέχεια ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς ποταμούς, Ἰαξάρτη καὶ ᾽Ωξο³. Γιὰ τὸ δυτικὸ τμῆμα τοῦ δρόμου κάνει λόγο ὁ Μένανδρος Προτήκτωρ, κατὰ τὴν ἐπιστροφὴ τῆς πρεσβείας τοῦ Ζημάρχου, ὅταν μέσω τοῦ ᾽Ωήχ (προφανῶς τοῦ ᾽Ωξου), οἱ ἀπεσταλμένοι «ἐγένοντο κατὰ ...τὴν λίμνην τὴν ἄπλετον ἐκείνην καὶ εὐρείαν» (Ἀράλη) καὶ στὴ συνέχεια, μέσω τῶν ποταμῶν Ἰχ, Δαῖχ καὶ Ἀτίλα (Βόλγα), ἔφθασαν στοὺς Οὐγούρους, στὴν Ἀλανία, τὴν Ἀσιλία, τὸν Εὐξείνο Πόντο καί, μέσω Τραπεζοῦντος, στὴν Κωνσταντινούπολη⁴. Ἡ πρόσβαση στὴ βόρεια πλευρὰ τῆς Κασπίας γινόταν καὶ μέσω Κριμαίας. Ὁ ἀπεσταλμένος τῆς τελευταίας πρεσβείας στοὺς Τούρκους, Οὐαλεντίνος, πέρασε ἀπὸ ἐκεῖ, ὅπου ἔφθασε μὲ πλοῖο ἀπὸ τὴ Σινώπη⁵.

Ὁ βόρειος δρόμος δὲν περνοῦσε μέσα ἀπὸ τὴν Περσία καὶ εἶναι κάπως παράδοξο νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἡ βυζαντινοπερσικὴ σύρραξη ἦταν ἡ αἰτία πού ἐμπόδισε τὸν Κινέζο αὐτοκράτορα νὰ ἔρθει σὲ ἐπαφὴ μὲ τὸ Βυζάντιο. Παρ' ὅλα αὐτά, ὀφείλουμε νὰ παρατηρήσουμε ὅτι οἱ Πέρσες πρέπει νὰ ἔλεγχαν

1. *The Sources*, 48.

2. Herrmann, *Westländer*, 238.

3. Chavannes, *Wei-liao*, σ. 534-35, σημ. 3. *The Sources*, σ. 48.

4. Menander Protector, 229-230.

5. Menander Protector, 245. Zhang, «Northern route», ὅπου, βάσει τῶν λεγομένων τοῦ Τούρκου Χαγάνου στὸν Οὐαλεντίνου, ἀναφέρεται καὶ τρίτος δρόμος πρὸς τὴν Κων/λη, μέσω Θράκης, γύρω ἀπὸ τὸν Εὐξείνο Πόντο. (Βλ. καὶ σ. 154).

καὶ τὴν περιοχή τοῦ Καυκάσου, ἀπ' ὅπου περνοῦσε ὁ κύριος βραχίονας τοῦ βόρειου δρόμου. Πράγματι, νωρίτερα, σὲ λιγότερο δύσκολη ἐποχὴ γιὰ τὸ Βυζάντιο, οἱ Πέρσες εἶχαν στήσει ἐνέδρα στὴν Σουανία¹ γιὰ νὰ συλλάβουν τὸν Ζήμαρχο, ἐνῶ μαρτυρεῖται ἡ παρουσία τους ἀκόμη βορειότερα, στὸν Κωφήνα ποταμό²!

1. Zhang, «Northern route», ὅπου ἀναφέρεται ὅτι βρισκόταν στὴ Λαζική.

2. Menander Protector, 229-230. «...Πάλιν ὡς Οὐγούρους, οἱ δὴ καὶ σφισιν ἀπήγγειλαν, ὡς τὰ περὶ τὸν Κωφήνα ποταμὸν ἐς τὰ λάσια τέσσαρες χιλιάδες Περσῶν ἐπιτηροῦσι προλελοχισμένοι, ὡς ἂν χειρώσονται παριόντας αὐτούς. Εὗρον δὲ καὶ λίμνην, καὶ παραμειψάμενοι τὸ μέγα τοῦτο ὑδροστάσιον ἀφίκοντο ἐς ἐκεῖνας τὰς λίμνας, ἐν αἷς ἐπιμινύμενος ἀπόλλυται ὁ Κωφὴν ποταμός... Ὅμως ξὺν μεγίστῳ φόβῳ ἀφίκοντο ἐς Ἀλανίαν. ....Ὁ δὲ δὴ Σαρῳδιος παρενεγγύησε τοῖς περὶ Ζήμαρχον διὰ τῆς τῶν Μινδιμιανῶν ἀτραποῦ ἦκιστα λέναι, τῷ κατὰ τὴν Σουανίαν τοὺς Πέρσας ἐνεδρεῦειν ἄμεινον δὲ εἶναι διὰ τῆς λεγομένης Δαρεινῆς ἀτραποῦ οἴκοι ἀποχωρεῖν... Ὁ Ζήμαρχος δὲ διὰ τῆς Δαρεινῆς παρεγένετο ἐς Ἀσιλίαν... Καὶ ἦκεν ἐς τὸ Ῥογατόριον (εἶτα) κατὰ δὴ τὸν Εὐξείνιον Πόντον, εἶτα ναυτιλία χρησάμενος ἐς Φάσιν ποταμὸν πάλιν ἐς Τραπεζοῦντα· οὕτω τε δημοσίῳ ἱππῳ ἐς Βυζάντιον...». Zhang, «Northern route» (ὑπὸ ἐκτύπ.), ὅπου ταυτίζονται ὁρισμένα τοπωνύμια καὶ γίνεται φανερό ὅτι ὁ Ζήμαρχος δὲν πέρασε ἀπὸ τῆς Λαζικῆς, ἀπ' ὅπου φαίνεται περνοῦσε ὁ κύριος δρόμος, ἀλλὰ τήρησε ἀνατολικότερη πορεία, κοντύτερα πρὸς τὴ θάλασσα.

**Β. Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ ΤΩΝ Τ'ANG (617-906).
Η FU-LIN ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ. (Η ΚΥΡΙΑΡΧΗ ΑΛΛΑ
ΟΧΙ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ).**

**α) Ἡ ἀποστολή πρεσβειῶν ἀπὸ τῆ Fu-lin στὴν Κίνα,
τὸν 7ο καὶ 8ο αἰῶνα**

Κατὰ τὸν 7ο καὶ 8ο αἰῶνα, στὰ χρόνια τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων τῆς μεγάλης δυναστείας τῶν Τ'ang, μνημονεύονται πολλές πρεσβεῖες ἀνάμεσα στὶς δυὸ χῶρες, ἰδιαίτερα ἀπὸ τῆ Fu-lin στὴν Κίνα. Ὅλες σχεδὸν οἱ πρεσβεῖες μνημονεύονται στὰ δυὸ χρονικά τῶν Τ'ang, τὸ Chiu-T'ang-shu (παλαιὸ) καὶ τὸ Hsin-T'ang-shu (νέο)¹.

Τὸ 643, ὁ βασιλιάς τῆς Fu-lin, Po-to-li, ἔστειλε πρεσβεῖα στὸν Κινέζο αὐτοκράτορα, προσφέροντας ἐρυθρὸ γυαλί, πολύτιμους λίθους καὶ ἄλλα δῶρα μεγάλης ἀξίας. Ὁ αὐτοκράτορας T'ai-chung ἔδωσε στοὺς πρέσβεις ἀπαντητικὴ ἐπιστολή, σφραγισμένη μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴ βούλα, καθὼς καὶ δῶρα (ὑφάσματα) ἀπὸ μετάξι, «μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση».

Παρακάτω, ὑπάρχει κάποια ἀσυμφωνία ἀνάμεσα στὶς δυὸ δυναστικὲς ἱστορίες τῶν Τ'ang. Στὴν παλαιὰ ἀναφέρεται ὅτι τὰ ἔτη 667 καὶ 701 ἡ Fu-lin ἔστειλε πρεσβεῖες, ἡ πρώτη ἀπὸ τίς ὁποῖες πρόσφερε Ti-yeh-ka (προφανῶς *θηριακά*, ἓνα εἶδος φαρμάκου ποὺ τὸ ἐκτιμοῦσαν πολὺ, βλ. Παράρτημα, γ'). Στὴ νέα ἱστορία μνημονεύεται ὅτι ἡ Fu-lin πρόσφερε «φόρο ὑποτέλειας», στὴν κινεζικὴ αὐλή, ἀπὸ τὴν περίοδο Ch'ien-fêng (666-668) ὡς τὸ 701, ἐπανειλημμένα². Ἐδῶ, λοιπόν, δίνεται ἡ ἐντύπωση ὅτι πρεσβευτὲς τῆς Fu-lin μπορεῖ νὰ ἔφθασαν στὴν κινεζικὴ αὐτοκρατορικὴ αὐλή, κατὰ τὸ διάστημα αὐτό, περισσότερὸ ἀπὸ δυὸ φορές. Ὑπῆρξε δηλ. μιὰ συχνότητα, ἡ ὁποία δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ ποῦ ἐξαρτιόταν.

Ἡ ἐπόμενη πρεσβεῖα δὲ μνημονεύεται στὶς ἱστορίες τῆς δυναστείας τῶν Τ'ang ἀλλὰ στὸ Ch'e-fu-yuan-kui³, ποὺ γράφτηκε τὴν ἐποχὴ τῆς δυναστείας τῶν Sung ἀλλὰ περιέχει ὕλη ποὺ ἀφορᾷ στὴν ἐποχὴ τῶν Τ'ang. Ἡ πρεσβεῖα, ποὺ πρόσφερε πολύτιμα εἶδη στὸν Κινέζο αὐτοκράτορα, ἀπὸ τὴ μακρινή

1. Hirth, *China*, 55, 56, 60. *The sources*, 71, 76. Zhang, *Collection*, 97 κ.έ.

2. Hirth, *China*, 56, 60.

3. *The Sources*, 79 (*Collection of the Imperial Library according to subjects*).

αὐτὴ χώρα, ἔφθασε στὴν Ch'ang-gan τὸ 711 (ἢ 712:)¹.

Τὸ 719 ὁ βασιλιάς τῆς Fu-lin ἔστειλε ἓναν ἀξιωματοῦχο τοῦ T'u-huo-lo (Τοχαρεστάν) τῆς Κ. Ἀσίας νὰ προσφέρει λιοντάρια καὶ ἀντιλόπες. Λίγους μῆνες ἀργότερα ἔστειλε ἱερωμένο, «μεγάλες εὐσέβειας», κομίζοντας, ξανά, «φόρο ὑποτέλειας»². Εἶναι ἐνδιαφέρον ἐδῶ νὰ σημειώσουμε ὅτι τὸ ἴδιο ἔτος ὁ βασιλιάς Na-sai τῆς Ho-p'i-che (χώρα ποὺ παραμένει ἀταύτιστη) ἔστειλε ἐπίσης ἀξιωματοῦχο τοῦ Τοχαρεστάν, προσφέροντας ἓνα λιοντάρι καὶ ἓνα παπαγάλο μὲ πέντε χρώματα. Ὁ αὐτοκράτορας, λαμβάνοντας ὑπόψη του ὅτι ὁ πρεσβευτὴς αὐτὸς ἦρθε ἀπὸ μακριὰ γιὰ νὰ προσφέρει φόρο ὑποτέλειας, τὸν ἀντάμειψε μὲ 500 κομμάτια (ὑφάσματος) ἀπὸ μετάξι³. Ἄν ληφθοῦν ὑπόψη ἡ διπλὴ ἀποστολὴ τῆς Fu-lin τοῦ 719, τὰ εἶδη τῶν δώρων καὶ ἡ ἀποστολὴ, τὸ ἴδιο ἔτος, ἀξιωματοῦχου τοῦ Τοχαρεστάν ἀπὸ ἄλλο, ἐπίσης μακρινό, κράτος, γίνεται φανερό ὅτι δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ δεχθεῖ κανεὶς ἢ νὰ ἀπορρίψει τὶς παραπάνω πληροφορίες ἄκριτα⁴. Τὰ πράγματα ἐπίσης ἀλλάζουν ἂν δεχθοῦμε τὴ μετάφραση τοῦ Shiratori ποὺ θεωρεῖ τὸ T'u-huo-lo ὡς ὄνομα τοῦ ἀπεσταλμένου⁵. Τέλος, μὲ ἀφορμὴ τὴν ὀθωμανικὴ πρεσβεία τοῦ 1524, ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη (βλ. σ. 193), στὴν ὁποία συμμετεῖχαν καὶ ὑπῆκοοι τοῦ Τουρφάν, συμπεραίνουμε ὅτι κάτοικοι τῆς Κ. Ἀσίας ἐχρησιμοποιοῦντο ἀπὸ Δυτικὲς χώρες γιὰ ὁδηγοὶ ἢ μεσάζοντες.

Ἄλλες δυὸ πρεσβείες μαρτυροῦνται τὴ δεκαετία 740-750. Τὸ 742, ὁ βασιλιάς τῆς Fu-lin ἔστειλε ἐπίσης ἱερωμένο «μεγάλης εὐσέβειας»⁶, ἐνῶ τὸ 747, μετὰ ἀπὸ νίκη τῶν κινεζικῶν στρατευμάτων στὴν Κ. Ἀσία, τὰ κράτη Fu-lin καὶ Ta-shih (Ἄραβες), μαζί μὲ ἄλλες 72 χώρες «ὑπετάσσοντο» στὴν Κίνα⁷. Στὴν πρώτη περίπτωση, πρέπει νὰ γίνῃ σύγκριση μὲ τὴ δεύτερη πρεσβεία τοῦ 719 καὶ νὰ ἐπισημανθεῖ ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ (ἂν πρόκειται γι' αὐτοὺς) συχνὰ χρησιμοποιοῦσαν ἱερωμένους σὲ ἀποστολές⁸, ἐνῶ στὴ δεύ-

1. Οἱ περισσότεροι ἐρευνητὲς τὴν ὀρίζουν στὸ 711. Yule, *Cathay*, 55. Thierry-Morrisson, *Monnaies*, 140. Zhang, *Collection*, 103. Στὸ 712 τὴν ὀρίζει ὁ Chen, *Μελέτη*, 171. *The Sources*, 79.

2. Hirth, *China*, 56, 60. *The Sources* 71, 76. Chavannes, *Notes*, 37, 38. Zhang, *Collection*, 99.

3. Chavannes, *Notes*, 40.

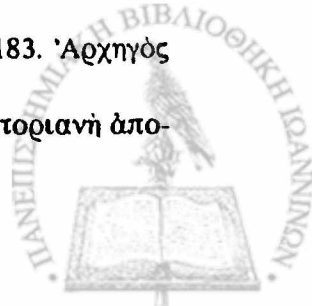
4. Σὲ μελλοντικὴ μας μελέτη γιὰ τὶς πρεσβείες τῆς Fu-lin ἐπὶ T'ang, θὰ ἐπιχειρήσουμε νὰ δώσουμε τὴν πρέπουσα ἐξήγηση.

5. Shiratori, *New attempt*, 281. Παρακάτω, ὁμῶς, σ. 327, δέχεται ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ Τοχαρεστάν!

6. Chavannes, *Notes*, 67.

7. Chavannes, *Documents*, 151. Shiratori, *New attempt*, 279. Chen, *Μελέτη*, 183. Ἀρχηγὸς στὰ κινεζικὰ στρατεύματα ἦταν ὁ Κορεάτης Kao-sien-tche.

8. Οἱ περισσότεροι ἐρευνητὲς πιστεύουν ὅτι πρόκειται γιὰ ἀνεξάρτητη νεστοριανὴ ἀπο-

τερη ή «ύποταγή» πρέπει, νομίζω, να εξηγηθεί ως αποστολή πρεσβείας με τὸ γνωστὸ «φόρο ὑποτελείας» καὶ τὴν ἔκφραση συγχαρητηρίων γιὰ τὴ νίκη.

Ήταν, λοιπὸν ἡ Fu-lin τῶν Suì καὶ ἰδιαίτερα τῶν T'ang τὸ Βυζάντιο; Γιὰ νὰ ἐκφέρουμε ἄποψη, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε πρῶτα τὰ τοπογραφικὰ στοιχεῖα ποὺ μᾶς παρέχουν οἱ πηγές τῆς ἐποχῆς καὶ ἔπειτα τὴν προέλευση τοῦ ὀνόματος Fu-lin ποὺ συναντᾶται στὶς πηγές γιὰ πολλοὺς αἰῶνες μετὰ τὴν πτώση τῆς δυναστείας τῶν T'ang. Δὲν θὰ κάνουμε λόγο γιὰ τοὺς κατοίκους τῆς Fu-lin, τὸ βασιλιά της, τὰ ἀνάκτορα, τὰ προϊόντα κλπ., στοιχεῖα δηλ. ποὺ εἴτε ἔχουν ληφθεῖ αὐτούσια ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἀφηγήσεις περὶ Ta-Ch'ip ἢ περιέχουν μυθικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξαγάγει ἀσφαλὴ συμπεράσματα.

β) Ἡ Fu-lin ὡς περιοχή. Θέση καὶ ἔκτασή της

Ἡ Fu-lin μνημονεύεται πολλὰς φορὲς στὰ χρονικά τῆς δυναστείας τῶν T'ang. Ἔτσι, στὸ Chiu-T'ang-shu μνημονεύεται ὅτι ἡ χώρα αὕτη: α') Βρίσκεται ἐπάνω στὴ Δυτικὴ θάλασσα» (zai hsi hai te shang)¹. Δὲν τοποθετεῖται, λοιπὸν, ὅπως παλαιότερα, πέραν τῆς Δυτικῆς (ἢ, καλύτερα, Κυρτῆς) θάλασσας, δηλ. τὸ σύστημα Τίγρι καὶ Εὐφράτη². Δεδομένου ὅτι ἡ Μεσόγειος εἶναι γνωστὴ καὶ στὸ Wei-liao, πρέπει ὅπωςδήποτε αὕτη τώρα νὰ ἔχει πάρει τὴ θέση τῆς Δυτικῆς θάλασσας. Ὡς ποιὸ σημεῖο ἦταν γνωστὴ ἡ Μεσόγειος³ καὶ ὡς ποῦ ἔφτανε ἡ Fu-lin, πέρα ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἐδάφη τοῦ Ta-Ch'ip, δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε. β) «Νοτιοανατολικά συνορεύει μὲ τὴν Περσία». Τοῦτο μπορεῖ νὰ σημαίνει τὴν Περσία ὡς κράτος, πρὶν, μπορεῖ ὅμως καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐξάπλωση τῶν Ἀράβων. Μολονότι, δηλ. στὸ κείμενο τῶν δύο χρονικῶν ὑπάρχουν στοιχεῖα ποὺ ὁδηγοῦν πολλὰς δεκαετίες ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ κατάληψη, δὲν αποκλείεται νὰ παρουσιάζεται ἡ κατάσταση πρὶν ἀπὸ αὐτή⁴, ἀφοῦ οἱ συγγραφεῖς ἀντιγράφουν αὐτούσια ἀπὸ πα-

στολή. Ὁ Chen, *Μελέτη*, σ. 179, πιστεύει ὅτι πρόκειται γιὰ πρεσβεία ὀρθόδοξου ἱερωμένου, ποὺ ἔστειλε ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας καὶ εἶχε «διερευνητικὸ» χαρακτήρα.

1. Hirth, *China*, 51, 56. *The Sources*, 70, 74.

2. Πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι στὸ Hsin-T'ang-shu μνημονεύεται ὅτι «μερικοὶ καλοῦν τὸ κράτος αὐτὸ «Hsi-hsi-kuo», ὅπως καὶ πρῶτα (δηλ. «Κράτος δυτικὰ τῆς θάλασσας»). Τὸ ὄνομα τοῦτο ὅμως ἢ προέρχεται ἀπὸ ἀπλή ἀντιγραφή ἀπὸ ἀρχαιότερα χρονικά ἢ ἐπιβίωσε ὡς τὴν ἐποχὴ αὕτη, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ τὴ λαϊκὴ ὀνομασία τοῦ Ta-Ch'ip.

3. Ὅπωςδήποτε ὄχι ὡς τὸ Ἴόνιο καὶ πολὺ περισσότερο ὡς τὸ Τυρηνικὸ ποὺ ὑποστηρίζει ὁ Shiratori, *New attempt*, 278.

4. Ὅπως π.χ. ἐκφράζεται σὲ μεταφράσεις νεστοριανῶν κειμένων, στὰ κινεζικά, ὅπου Fu-lin καὶ Περσία ἀναφέρονται μαζί.

λαιότερες πηγές¹. Ἄν παρουσιάζεται ἡ κατάσταση ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάληψη, πράγμα ποὺ εἶναι καὶ τὸ πιθανότερο, τὸ ὄνομα Περσία πρέπει νὰ ἔχει ἀπλῶς γεωγραφικὴ ἔννοια. Ἀκόμη καὶ σ' αὐτὴ δηλ. τὴν περίπτωση, πρέπει νὰ νοοῦνται ὅλα τὰ ἐδάφη τοῦ παλαιοῦ Βυζαντίου, πέραν τοῦ Εὐφράτη, δὲν μπορούμε ὁμῶς καὶ πάλι νὰ γνωρίζουμε ὥς ποῦ ἔφθανε δυτικὰ ἡ Fu-lin.

Στὸ μεταγενέστερο Hsin-T'ang-shu ὑπάρχουν ἐπίσης δύο νεότερες πληροφορίες²: α') Ἡ Fu-lin «βρίσκεται δυτικὰ τοῦ Chan». Σχετικὰ μὲ τὸ τελευταῖο, ὁ Hirth³ πιστεύει ὅτι πρόκειται γιὰ τὴ Συρία, στὸ σημεῖο ὁμῶς αὐτὸ ἀντιφάσκει, διότι ἀφοῦ πιστεύει, ὅπως θὰ δοῦμε, ὅτι Fu-lin σήμαινε τὸ παλαιὸ Ta-Ch'in, μὲ τὴν Ἀντιόχεια ὡς κέντρο, δὲν μπορεῖ τὸ Chan νὰ εἶναι καὶ πάλι ἡ Συρία. Τὸ Chan στὶς πηγές τοποθετεῖται «δυτικὰ τῶν Ἀράβων»⁴ καὶ ἐπεκτείνεται βόρεια ὡς τοὺς K'o-sa-T'u-chueh, ποὺ ὅλοι δέχονται ὅτι εἶναι οἱ Χάζαροι. Ἄν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ὡς σήμερα ἡ περιοχὴ τῆς ΒΑ Ἰορδανίας-Ἀνατολ. Ἰράκ ὀνομάζεται Ash Sham, πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι τὸ Cham περιελάμβανε εὐρεία περιοχὴ ποὺ ἐκτεινόταν τουλάχιστο ἀπὸ τὴν Ἀρμενία, μέχρι τὴν ὁποία εἶχαν ἐπεκταθεῖ οἱ Ἀραβες, ὡς τὰ ὅρια τῆς Αἰγύπτου⁵. Ἐπομένως, πολλὰ χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση, Fu-lin ἐξακολουθοῦσε νὰ ὀνομάζεται ἡ περιοχὴ πέραν τοῦ Εὐφράτη, ὅπως καὶ πρὶν ἔρθουν οἱ Ἀραβες, μολονότι τὰ σύνορα μετατοπίσθηκαν πολὺ δυτικότερα. β) «Βόρεια πηγαίνει κανεὶς κατ' εὐθείαν στοὺς Ko-sa Tu-ch'üeh» (Χαζάρους). Προφανῶς πρόκειται κι ἐδῶ γιὰ πρόσβαση ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ἀρμενίας, ὅπου συνόρευε καὶ τὸ Shan. Καὶ στὶς δύο αὐτὲς περιπτώσεις τοῦ Νέου χρονικοῦ τῶν T'ang δὲν μπορούμε νὰ γνωρίζουμε, ἐπίσης, ὡς ποῦ ἔφθαναν, δυτικὰ, τὰ ἐδάφη τῆς Fu-lin.

Τὸ ζητούμενο, τώρα, εἶναι, ἂν στὰ ἐδάφη τῆς Fu-lin περιελάμβαναν καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη. Συναφές μὲ τὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι τὸ πρόβλημα, ἂν πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἔθεωρεῖτο ἡ Κωνσταντινούπολη ἢ ἡ Ἀντιόχεια, τὴν ὁποία συναντοῦμε ὡς πρωτεύουσα τοῦ παλαιοῦ Ta-Ch'in. Γιὰ καλὴ μας τύχη, γιὰ τὸ πρῶτο θέμα, ὑπάρχει κείμενο τῶν ἀρχῶν τοῦ 8ου αἰ., μεγάλης σημασίας, ποὺ παρουσιάζει τὶς γεωγραφικὲς γνώσεις τῶν Κινέζων

1. Πρβλ. Shiratori, *New attempt*, 280-281.

2. Hirth, *China*, 56. *The Sources*, σ. 74.

3. Hirth, *China*, 56, σημ. 2.

4. Hirth, *China*, 56, σημ. 2. Shiratori, *New attempt*, 272. (Πρόκειται γιὰ κείμενο τοῦ Tu-Huan, ὁ ὁποῖος εἶχε μείνει γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα στὴν περιοχὴ τῆς Βαγδάτης).

5. Bl. Blochet, *Notes*, 360, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι τὸ Sham ἐκτεινόταν ἀπὸ τὸν Εὐφράτη ὡς τὰ σύνορα τῆς Αἰγύπτου.

στή Δύση και συγχρόνως τή σχέση τοῦ ὀνόματος Fu-lin μέ τοὺς Ἄραβες καὶ Βυζαντινοὺς, ἐνισχύοντας τὶς ἔμμεσες πληροφορίες τῶν χρονικῶν τῶν T'ang ὅτι δυτικὰ τοῦ Εὐφράτη οἱ Κινέζοι ἐξακολουθοῦσαν νὰ ὀνομάζουν ὁλόκληρη τὴν περιοχή Fu-lin, παρὰ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση.

Πρόκειται γιὰ τὸ Hui-Ch'au-wang-wu-t'ien-chu-kuo-chuan (Ἀφήγησις τῶν ταξιδιῶν τοῦ Hui-Ch'au γιὰ τὶς χώρες τῶν πέντε Ἰνδιῶν)¹, γραμμένο ἀπὸ βουδιστὴ μοναχό, ποὺ ταξίδεψε ἀπὸ τὴν Κίνα στὴν Ἰνδία, μέσω Κεντρικῆς Ἀσίας. Στὸ κείμενο αὐτὸ παραμένουν τὰ παλαιὰ ὀνόματα τῶν χωρῶν Περσία (Po-ssi) καὶ Fu-lin, ὑπὸ τὴν νέα κατάστασις τῆς ἀραβικῆς κατοχῆς. Γιὰ τὴν Περσία ἀναφέρεται ὅτι οἱ βασιλιάδες τῆς πολέμησαν ἐναντίον τῶν Ἀράβων, ἀλλὰ νικήθηκαν κι ἔτσι ἡ χώρα περιῆλθε στὰ χέρια τῶν τελευταίων.

Πιο ἀποκαλυπτικὸ ἀποδεικνύεται τὸ κείμενο ὅταν φθάνει στὴ Συρία: «Ἀπὸ τὴν Po-ssi (Περσία) βαδίζει κανεὶς δέκα μέρες καὶ φθάνει στὴ χώρα τῶν Ta-shi' (Ἀράβων). Οἱ βασιλιάδες τοὺς δὲν ζοῦν στὴν πατρικὴ τοὺς γῆ ἀλλὰ μετακινήθηκαν στὴ χώρα τῆς «Μικρῆς Fu-lin (hsiao Fu-lin)»². Καὶ παρακάτω συνεχίζει μὲ ἓνα ἐξίσου ἐνδιαφέρον κείμενο γιὰ τὸ Βυζάντιο: «Ἡ χώρα τῆς Μικρῆς Fu-lin εἶναι κοντὰ στὴ θάλασσα. Βορειοδυτικὰ τῆς ἐκτείνεται ἡ «Μεγάλῃ Fu-lin». Ὁ στρατὸς αὐτοῦ τοῦ βασιλιᾶ εἶναι ἰσχυρὸς καὶ πολυάριθμος καὶ (τὸ βασίλειό του) εἶναι ἀνεξάρτητο ἀπὸ τὶς ὑπόλοιπες χώρες. Οἱ Ἄραβες τὸ προσέβαλαν πολλές φορές ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα».

Τὰ συμπεράσματα ἀπὸ τὸ παραπάνω κείμενο εἶναι ἐνδιαφέροντα: α) Ἀναφέρεται ὅτι οἱ Ἄραβες βασιλεῖς δὲν ζοῦν πιά στὴν πατρικὴ τοὺς γῆ (Μεδίνα) ἀλλὰ μεταφέρθηκαν στὴ Μικρὴ Fu-lin (στὴ Δαμασκὸ τῆς Συρίας). β) Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι Μεγάλῃ Fu-lin, ποὺ βρίσκεται βορειοδυτικὰ τῆς Μικρῆς, εἶναι τὸ Βυζάντιο. Τοῦτο ἀποδεικνύεται καὶ ἀπὸ τὰ γραφόμενα γιὰ τὸ status τῆς χώρας αὐτῆς. Ἦταν ἀνεξάρτητο κράτος, μὲ ἰσχυρὸ στρατό, ποὺ οἱ Ἄραβες δὲν μπόρεσαν νὰ καταλάβουν. (Πρέπει νὰ ὑπενθυμίσουμε ὅτι καὶ ὁ μεταγενέστερος Ma Tuan-lin ἀναφέρεται στο μέγαλο στρατὸ τῆς Fu-lin καὶ στὴ φροντίδα γιὰ ἀντίστασις ἐναντίον τῶν Ἀράβων)³.

1. Hirth, *Mystery*, 203: «In the text itself the traveller says that he came to An-si, the seat of a Chinese resident, at the beginning of the eleventh moon of the 15th year of K'ai-yüan, which date corresponds to the year 727 A.D. The few years preceding this date must, therefore, be regarded as the time to which the traveller's account applies». Shiratori, *New attempt*, 266-67.

2. Hirth, *Mystery*, 205.

3. Hirth, *China*, 83.

Βλέπουμε ἐδῶ τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ κείμενο τοῦ βουδιστῆ μοναχοῦ καὶ στὰ κείμενα τῶν δύο χρονικῶν τῶν T'ang. Στὸ πρῶτο ἀναφέρονται ἡ Περσία καὶ ἡ Fu-lin μὲ τὰ ὀνόματα ποὺ εἶχαν πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τῶν Ἀράβων. φαίνεται ὅμως καθαρὰ ἡ παρούσα κατάσταση: Ἡ μὲν Περσία βρίσκεται ὑπὸ ἀραβικὴ κατοχὴ, ἡ δὲ παλαιὰ Fu-lin χωρισμένη στὰ δύο· τὰ γνωστὰ ἐδάφη τοῦ Ta-Ch'in, μὲ τὴν Ἀντιόχεια, ὑπὸ ἀραβικὴ κατοχὴ, ὅπου μάλιστα βρίσκεται καὶ ἡ ἔδρα τοῦ χαλίφη, καὶ τὰ νεότερα γνωστὰ στοὺς Κινέζους ἐδάφη τῆς Μ. Ἀσίας, μὲ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἀνεξάρτητα. Ἴσως αὐτὸς ὁ χωρισμὸς τῶν ἐδαφῶν ἦταν καὶ ἡ αἰτία τῆς διακρίσεως ἀνάμεσα σὲ Μικρὴ καὶ Μεγάλῃ Fu-lin. Ἀξιοσημείωτο, πάντως, εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι σχεδὸν ἕναν αἰῶνα μετὰ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση, τὰ ἐδάφη (στὴν Περσία καὶ τὴ Fu-lin) δὲν ὀνομάζονται ἀκόμη ἀραβικά. Οἱ Ἀραβες θεωροῦνται σχεδὸν φιλοξενούμενοι, ἐνῶ ἡ διατήρηση τοῦ ὀνόματος στὰ κατελημμένα ἐδάφη προκαλεῖ ἐνδιαφέρον, κυρίως ἐπειδὴ Fu-lin ὀνομαζόταν ἀκόμη τὸ ἀνεξάρτητο, ἀντίπαλο τῶν Ἀράβων, κράτος. Ὁ βουδιστὴς συγγραφέας προτιμᾷ νὰ ὀνομάσει τὴν περιοχὴ τῆς Συρίας, ἃς ποῦμε, «Μικρὴ Ρώμη» καὶ ὄχι Ta-shih Kuo (χώρα Ἀράβων), ἡ Συρία. (Βέβαια μνημονεύει καὶ τὴν Περσία μὲ τὸ παλαιὸ της ὄνομα, ἀλλὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ὅλα σχεδὸν τὰ ἐδάφη τοῦ πρώην περσικοῦ κράτους εἶχαν καταληφθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἀραβες). Τὸ Βυζάντιο πρέπει νὰ ὀνομαζόταν «Μεγάλῃ» Fu-lin, μᾶλλον, ἐξ αἰτίας τῆς μεγαλύτερης πρωτεύουσας, δεδομένου ὅτι τὰ ἐδάφη πέραν τῆς Κωνσταντινούπολης τὴν ἐποχὴ αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ ἦταν γνωστά.

Ἐνῶ τὸ προηγούμενο κείμενο τοῦ βουδιστῆ μοναχοῦ εἶναι σαφέστατο, δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὰ χρονικὰ τῶν T'ang ἀπ' ὅπου, εἶναι ἀλήθεια, ἀντλοῦμε τὶς περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὶς πρεσβείες. Ὅχι μόνο δὲ γνωρίζουμε ὥς ποῦ ἔφθανε, δυτικά, ἡ Fu-lin ἢ ἂν ἡ Δυτικὴ θάλασσα, ἀπὸ τὴν ὁποία βρεχόταν ἡ χώρα αὐτή, ἦταν τὸ ἀνατολικότερο τμήμα τῆς Μεσογείου, τὸ Αἰγαῖο, ἡ Προποντίδα ἢ ἄλλη θάλασσα, ἀλλὰ, κυρίως, ἐπέρχεται σύγκυση μὲ ὅσα μαθαίνουμε γιὰ τὴν ἀραβικὴν κατάκτηση. Ἐκεῖ ἀναφέρεται: «Ἀφοῦ οἱ Ἀραβες κατέκτησαν αὐτὲς τὶς χώρες, ἔστειλαν τὸν στρατηγὸ Mo-i (Muabia:) νὰ πολιορκήσῃ τὴν πρωτεύουσά τους. Κατόπιν συμφωνίας, συνῆψαν φιλικὲς σχέσεις, μὲ τὸν ὅρο νὰ πληρώνουν κάθε χρόνον φόρο σὲ χρυσὸ καὶ μετάξι. Ἐν συνεχείᾳ ὑπετάγησαν στοὺς Ἀραβες». (Σὲ ἄλλο χωρίο τῆς ἴδιας δυναστικῆς ἱστορίας ἀναφέρεται, ἐπίσης, ὅτι οἱ Ἀραβες νίκησαν τὴν Περσία καὶ τὴ Fu-lin¹, ἐνῶ σ' ἓνα τρίτο ὅτι κατέστρε-

1. Hirth, *China*, 55-56, 60. *The Sources*, 71.

2. Hirth, *Mystery*, 16. *The Sources*, 69, 93-94.

ψαν τὴν Περσία καὶ νίκησαν τὴ Fu-lin¹, πράγμα ποὺ εἶναι πιὸ κοντὰ στὴν πραγματικότητα). Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ Κωνσταντινούπολη οὐδέποτε ὑπετάγη στοὺς Ἀραβες κι ἔτσι ὁ Hirth (κι ὅσοι τὸν ἀκολουθοῦν) πιστεύει ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν Ἀντιόχεια², ταυτίζοντας τὴ Fu-lin μὲ τὴ Συρία καὶ τὰ παλαιὰ ἐδάφη τοῦ Ta-Ch'in. Ὁ Hirth ἔφθασε στὸ συμπέρασμα αὐτὸ καὶ λόγω τῶν ἀπόψεών του γιὰ τὸ ὄνομα καὶ τὸ status τῆς Fu-lin, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ κάνουμε λόγο παρακάτω, καθὼς καὶ ἀπὸ μερικὰ ὀνόματα φυτῶν ποὺ μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὴ Fu-lin στὴν Κίνα καὶ εἶναι, γλωσσικῶς, συριακῆς προελεύσεως³.

Πολλοὶ ἐρευνητὲς ἐναντιώνονται στὴν ἄποψη αὐτὴ τοῦ Hirth. Ὁ Herrmann, π.χ., ποὺ ἀσχολήθηκε ἰδιαίτερα μὲ τὰ τοπογραφικὰ καὶ τὴ χαρτογραφία, πιστεύει ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἐπικαλεῖται τὶς πληροφορίες τῶν χρονικῶν γιὰ τοὺς Χαζάρους, τὸ Chan καὶ τὴν Περσία⁴, πού, ὅμως, καθὼς ἀναφέραμε, δὲν ἀποδεικνύουν ὅτι ἡ Fu-lin ἐπεκτεινόταν ὥς τὸν Βόσπορο, διότι τὸ πιθανότερο εἶναι ἡ πρόσβαση πρὸς τοὺς Χαζάρους νὰ γινόταν ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Καυκάσου —ὅπου εἶδαμε ἡ χώρα τους νὰ συνορεύει μὲ τὸ Chan— καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Βαλκανικῆς, ἐνῶ εἶναι ἀβέβαιο πόσο μακριὰ ἐκτείνονταν οἱ γεωγραφικὲς γνώσεις, πρὸς τὴ Δύση, ἀπὸ τὰ σύνορα μὲ τὴν Περσία, ἢ ἀπὸ τὸ Chan.

Τέλος, ὁ Herrmann, γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἄποψή του ὅτι Fu-lin εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολη, χρησιμοποιεῖ τὰ γραφόμενα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Hirth γιὰ τοὺς λαοὺς τοῦ βορρᾶ, κατὰ μῆκος τοῦ (βόρειου) δρόμου πρὸς τὴ Fu-lin. Ἄν ἡ Fu-lin, ἀναφέρει, ἦταν ἡ Συρία, τότε ἔπρεπε νὰ ἀναζητήσουμε τοὺς λαοὺς αὐτοὺς στὴ Μεσοποταμία ἢ τὴν Ἀραβία. Ἀλλὰ ὁ Hirth ὑπολογίζει ὅτι αὐτὰ τὰ φύλα βρισκόνταν στὸ βορρᾶ καὶ τὰ κατατάσσει, μάλιστα, σὲ μιὰ «ποντιοκασπιακὴ» ὁμάδα, διακρίνοντας στοὺς A-lan, τοὺς Ἀλανοὺς, στοὺς Pei-ju, τοὺς Βουλγάρους καὶ στοὺς En-ch'ü, ὄχι τοὺς Ὀνογούρους ἀλλὰ τοὺς Οὔγγρους, ποὺ ἦταν νομάδες βόρεια τοῦ Καυκάσου⁵. Ὅλα, λοιπόν, αὐτὰ τὰ φύλα, ἀναφέρει, δὲ βρισκόνταν ἀνατολικά τῆς Συρίας ἀλλὰ τοῦ Βυζαντίου. Σύμφωνα, πάλι, μὲ τὸν Shiratori, ποὺ μελέτησε ἐπισταμένως τὸ θέμα⁶, οἱ En-ch'ü (Οὔγοῦροι) βρισκόνταν δυτικὰ τῆς χα-

1. *The Sources*, 78.

2. Hirth, *China*, 295 κ.έ.

3. Hirth, *Mystery*, 18-19. Shiratori, *New attempt*, 279. F. Hirth, «The Ta-ts' in question»: *The Chinese Recorder* 16 (1885) 418-419.

4. Herrmann, *Westländer*, 258.

5. Herrmann, *Westländer*, 238.

6. Shiratori, *New attempt*, 277.

μηλότερης λεκάνης τοῦ Βόλγα, οἱ Ἄλανοι βόρεια τοῦ Καυκάσου καὶ οἱ Pei-ju-chiu-li καὶ Fu-wen-hun (Bashkir καὶ Βούλγαροι, ἀντίστοιχα) στὴ βάση τῶν ποταμῶν Οὐράλη, Καμα καὶ Βόλγα.

Ἡ παραπάνω ἄποψη τοῦ Heptmann εἶναι σωστή, ἀλλὰ πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι, σχετικὰ μὲ τὸ ἐν λόγω θέμα, δὲν ἀποκλείεται τὰ διάφορα ἀποσπάσματα τῶν δύο χρονικῶν τῶν T'ang νὰ ὀφείλονται σὲ διαφορετικὲς πηγές, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Shiratori¹, ποὺ νὰ ἐννοοῦν ἄλλα τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἄλλα τὴ Συρία². Ἀπὸ τὴν πλευρά, λοιπόν, τῆς Fu-lin, ὡς χώρας, γνωρίζουμε ἀπὸ τὰ χρονικὰ τῶν T'ang ὅτι ἐκτεινόταν δυτικὰ τῆς Περσίας ἢ τοῦ Chan, ὅτι προφανῶς ἐφθανε ὡς τὸν Καύκασο, ὅτι βρεχόταν ἀπὸ τὴ Μεσόγειο ἀλλὰ δὲ γνωρίζουμε πόσο ἐπεκτεινόταν δυτικὰ, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ κείμενο τοῦ βουδιστῆ μοναχοῦ. Πρέπει, λοιπόν, τώρα, νὰ στρέψουμε τὴν ἔρευνά μας πρὸς τὴν ταύτιση τῆς πόλης Fu-lin, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἀπόσταση καὶ τὴν κατεύθυνση πρὸς αὐτήν, βάσει πληροφοριῶν ποὺ μᾶς παρέχουν τὰ χρονικά.

**γ) Ἡ πρόσβαση πρὸς τὴν πρωτεύουσα τῆς Fu-lin
ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο τοῦ μεταξιοῦ
(ἀπὸ τὴ Ssu-lin = Σελεύχεια στὴ Fu-lin = Κωνσταντινούπολη)**

Μιλήσαμε ἤδη γιὰ τὸ βόρειο δρόμο ποὺ ὀδηγοῦσε ἀπὸ τὴν Κίνα στὴ Fu-lin. Δυστυχῶς, ὅπως εἶδαμε, εἶναι γιὰ τοὺς Κινέζους ὁ λιγότερο γνωστὸς ἀπὸ τοὺς τρεῖς δρόμους. Μετὰ τὴ Σογδιανὴ δὲν ἀναγράφονται σταθμοὶ καὶ ἔτσι καταλαβαίνουμε μόνο ἀπὸ τοὺς λαοὺς ποὺ τοποθετοῦνται στὰ μέρη τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Εὐξείνου ἀπὸ ποῦ περίπου περνοῦσε. Μιλήσαμε ἤδη γιὰ τοὺς Ἄλανοι, τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς Ὀνογούρους (ἢ Οὐγγρους;). Εἶναι δύσκολο νὰ τοποθετηθοῦν μὲ ἀκρίβεια οἱ λαοὶ αὐτοὶ καὶ ἔτσι, δὲν μπορούμε νὰ γνωρίζουμε μὲ βεβαιότητα ἂν ὁ δρόμος περνοῦσε ἀπὸ τὸν Καύκασο ἢ τὴν Κριμαία, ἂν καὶ πιθανότερο εἶναι νὰ περνοῦσε ἀπὸ τὸν Καύκασο, βόρεια τοῦ ὁποίου βρισκόνταν οἱ Ἄλανοι³. Μερικὰ πολύτιμα στοι-

1. Ὁ Shiratori μελέτησε μὲ ἐμβρίθεια τὸ θέμα τῶν πηγῶν (βλ. *New attempt*, σ. 268, 269, 275, 294, 295, 302).

2. Shiratori, *New attempt*, 287, 302, 325, ὅπου καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἄλλες ἀπὸ τίς πληροφορίες τῶν Χρονικῶν τῶν T'ang ἀφοροῦν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἄλλες στὴν Ἀντιόχεια. Ἐπίσης ὅτι ὁρισμένες πληροφορίες μποροῦν νὰ ταιριάζουν καὶ στίς δύο πόλεις ἀλλὰ καὶ σὲ καμία ἀπὸ αὐτές, κατὰ περίπτωσιν.

3. Ἀπὸ τὸν Καύκασο, ἐξάλλου, πέρασε, ὅπως εἶδαμε, καὶ ὁ Ζήμαρχος. Πρὶν ἀπ' αὐτόν, τὸν ἴδιο δρόμο ἀκολούθησε καὶ ὁ Μανιάχ, Σόγδιος, πρῶτος πρέσβυς τῶν Τούρκων στὴν Κωνσταντινούπολη, σύμφωνα καὶ πάλι μὲ τὸν Μένανδρο Προτήκτορα (σ. 226): «Καὶ δὴ ἐς

χεῖα γιὰ τὸ δρόμο αὐτὸ ἀντλοῦμε, ὅπως εἶπαμε, ἀπὸ τὸ Μένανδρο Προτήκτορα, ὅταν κάνει λόγο γιὰ τὶς πρεσβεῖες τοῦ Ζημάρχου καὶ τῶν ἄλλων Βυζαντινῶν ἀπεσταλμένων στοὺς Δυτικούς Τούρκους.

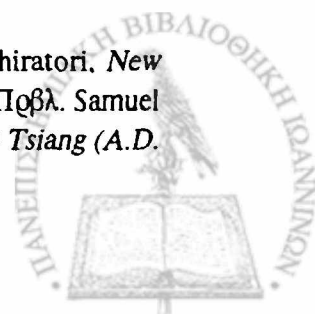
Ὁ δρόμος τοῦ κέντρου (κύριος δρόμος μεταξιοῦ) εἶναι ὁ πιὸ γνωστὸς ἀπ' ὅλους. Ὁχι μόνο ἀναφέρονται πολλοὶ ἐνδιάμεσοι σταθμοί, ἀπὸ τὸ Tunhuang, τὶς δυτικὲς πύλες τῆς Κίνας ὡς τὸ A-man (Ἐκβάτανα;), μέσω τῶν ὁάσεων τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Tarim¹, τὴ Μαργιανή Ἀντιόχεια (Merv) καὶ τὴν πρωτεύουσα τῆς Περσίας Ho-tu (Ἐκατόμυλος), ἀλλὰ ἡ συνέχεια, στὸ τέλος, ὅταν φθάνει στὴν «Κυρτὴ θάλασσα» ἢ εἰσέρχεται σὲ ἐδάφη τοῦ Ta-Ch'ip εἶναι, ὅπως εἶχαμε τὴν εὐκαιρία νὰ δοῦμε στὴν εἰσαγωγή, πολὺ ἐνδιαφέρουσα. Στὶς ἀνατολικὲς ὁχθες τῆς «Κυρτῆς θάλασσας» τοποθετεῖται, ὅπως γνωρίζουμε, ἡ T'iao-chih (περιοχὴ Βαβυλωνίας-Μεσσηνίας ἢ Χαρακηνῆς). Στὰ νεότερα κινεζικὰ χρονικά, ὅπου συναντοῦμε τὸ νέο ὄνομα Fu-lin, ἡ T'iao-chih δὲν ὑπάρχει πιά, δεδομένου ὅτι οἱ Σασσανίδες εἶχαν ἀπὸ πολὺ νωρὶς περιλάβει τὰ ἐδάφη τῆς στὸ ἐνιαῖο περσικὸ κράτος. Στὴ θέση τῆς μνημονεύουν οἱ πηγὲς τῆ Ssu-lin, τὴν πρωτεύουσα τῆς Περσίας. Τὸ Sui-shu, μάλιστα, διευκρινίζει ὅτι ἡ πόλη αὐτὴ βρίσκεται δυτικὰ τοῦ Τίγρι (Ta-ho) ποταμοῦ², ἢ, σὲ ἄλλο σημεῖο, ὅτι τὸ ποτάμι τὴ διασχίζει στὴ μέση. Πρόκειται, βέβαια, γιὰ τὴ Σελεύχεια³-Κτησιφώντα. Παρατηροῦμε ἐδῶ,

τὰ μάλιστα πολλὴν διανύσας ἀτραπὸν, χώρους τε διελθὼν ἐσὶτι πλείστους, ὄρη τε μέγιστα καὶ ἀγχινεφῆ καὶ πεδία καὶ νάπας, λίμνας τε καὶ ποταμούς, εἴτα τὸν Καύκασον αὐτὸν τὸν ὄρος ὑπερελθὼν, τὸ τελευταῖον ἀφίκετο ἐς Βυζάντιον». Πάντως, ὁ δρόμος αὐτὸς πρέπει νὰ ἦταν δυσκολοδιάβατος, ἀν κρίνουμε ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ Τούρκου χαγάνου πρὸς τὸν Οὐαλεντίνο, ὅπου συγχρόνως φαίνεται ὅτι πρέπει νὰ γινόταν χρῆση καὶ τρίτου δρόμου πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη, πὺν περνοῦσε ἀπὸ βόρεια καὶ δυτικὰ τοῦ Εὐξεινου (Menander Protector, 246: «Ὑμεῖς δέ, ὦ Ρωμαῖοι, τί δῆτα ἄρα τοὺς κατ' ἐμὲ πρέσβεις διὰ τοῦ Καυκάσου ὁδοιποροῦντας ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἄγετε, ὡς ἐμὲ φάσκοντες μὴ εἶναι ἐτέραν ἀτραπὸν, δι' ἧς αὐτοῖς ἔσται ἡ πορεία: ταῦτα δὲ ἐπιτελεῖτε, ὡς ἀπείποιμι διὰ τὰς δυσχωρίας ἐπιθέσθαι τῇ Ρωμαίων ἐπικρατείᾳ. Πλὴν ἔγωγε ἐξεπίσταμαι μάλα ἀκριβῶς ὅποι τε ὁ Δάναπρις ποταμός, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰστρος ἐνθα καταρρεῖ, καὶ ἵνα ὁ Ἔβρος, ὁπόθεν τε ἐπεραιώθησαν ἐς τὴν Ρωμαϊκὴν τὸ ἡμέτερον δουλικὸν οἱ Οὐαρχωνῖται». Βλ. Zhang, «Northern route», ὅπου ὑπάρχουν λεπτομέρειες γιὰ τὸ βόρειο δρόμο καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς βραχίονες πὺν ὁδηγοῦν στὴ Βαλκανικὴ.

1. Ὁ δρόμος ἐδῶ διακλαδιζόταν σὲ βόρειο βραχίονα (πὺν περνοῦσε νότια τοῦ Karashar, ἀπὸ τὸ Kucha καὶ τὴν Aksu) καὶ σὲ νότιο (μέσω Charchan, Niya, Khotan καὶ Yarkand). Στὸ Kashgar οἱ δυὸ βραχίονες ἐνώνονταν καὶ συνέχιζαν πρὸς τὴ Δύση, μέσω τοῦ Pamir.

2. Hirth, *China*, 198. Hirth, *Mystery*, 197. Shiratori, *New attempt*, 211.

3. Τὸ ὄνομα Ssu-lin φαίνεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴ Σελεύχεια. Βλ. καὶ Shiratori, *New attempt*, σ. 248, ὅπου μνημονεύεται ἡ Su-la-sa-t'ang-na, Σελεύχεια-Κτησιφώντα. Πρβλ. Samuel Beal, *Buddhist Records of the western world, translated from the Chinese of Hiuen Tsiang (A.D.*

για πρώτη φορά, ότι ο Τίγρις ποταμός αναφέρεται με το όνομά του. Δεν υπάρχει καμιά «Κυρτή» ή «Δυτική» θάλασσα που να βρέχει τη Su-lin, όπως γινόταν με την T'iao-chih. Πρόκειται για νεότερες γνώσεις ή για ρεαλιστικότερη αντιμετώπιση των πραγμάτων;

Πολύτιμες για τη θέση της Fu-lin και την απόσταση που τη χώριζε από τη Ssu-lin είναι οι υπολογισμοί, σε li, που τα διάφορα χρονικά διέσωσαν στις αφηγήσεις τους για την Po-ssu¹ (Po-ssi), δηλ. την Περσία. Έτσι στο Sui-shu αναφέρεται ότι από τη Ssu-lin (ή την Περσία) στη Fu-lin η απόσταση είναι 4.500 li και η κατεύθυνση βορειοδυτική². Τα χρονικά των T'ang τοποθετούν επίσης τη Fu-lin ΒΔ της Po-ssu (Περσίας) αλλά υπολογίζουν την απόσταση (από τη Ssu-lin, βέβαια) λίγο παραπάνω από 4.000 li³. Σωστά ο Shiratori παρατηρεί ότι ο τελευταίος αριθμός που δίνουν τα χρονικά των T'ang είναι βελτίωση του αριθμού που δίνει το Sui-shu. Υπολογίζει, μάλιστα, με ακρίβεια, ότι τα 4.500 li (1523 μίλια), είναι κατά 150 μίλια περισσότερο από την απόσταση Κτησιφώντος-Κωνσταντινούπολης⁴. Πρέπει να παρατηρήσουμε και πάλι ότι το li έδω δεν ισοϋται με ένα στάδιο, αλλά με 400 περίπου μέτρα (μέση κινεζική τιμή). Τοῦτο φαίνεται και από τον χάρτη του P'ei-chü, για τον οποίο θα μιλήσουμε παρακάτω⁵ ως τη Fu-lin σημειώνονται 16.000 li. Αν αφαιρέσουμε την απόσταση 4.500 li, ως τη Ssu-lin, απομένει η απόσταση 11.500 li. Σύμφωνα με τα παλαιότερα χρονικά, η απόσταση Κίνα - T'iao-chih (δηλ. Ssu-lin) ήταν 30.000 li (40.000 li ήταν η απόσταση ως την An-tu' αφαιρούμε 10.000 li, δηλ. την απόσταση T'iao-chih/An-tu). Έπομένως το li των νεότερων χρονικών είναι δύομισι φορές, περίπου, μεγαλύτερο από το li των χρονικών εκείνων όπου το δυτικότερο κράτος μνημονεύεται ως Ta-Ch'in, δηλ. περισσότερο από 2 στάδια⁶.

629), τόμ. Β'. London 1906, 277. Πρόκειται για τη Σελεύκεια-Κτησιφώντα και όχι για το Surasthâna, όπως πιστεύει ο Beal.

1. Συντομογραφία του «Po-la-ssü» (Shiratori, *New attempt*, 248).

2. Edkins, *China*, 367. Herrmann, *Westländer* 237. Albert Herrmann, «Die ältesten chinesischen Karten von central und Westasien: Festschrift für Friedrich Hirth zu seinem 75 Geburtstag. (16 April 1920) Berlin 1920, 197. Shiratori, *New attempt*, 211, 252, 253. S. Beal, *Buddhist Records*, ό.π., 278.

3. Shiratori, *New attempt*., 212, 213.

4. Shiratori, *New attempt*, 214. Έπομένως ο υπολογισμός των χρονικών των T'ang, λίγο παραπάνω από 4.000 li, πρέπει να είναι σωστός, δηλ. η απόσταση να αγγίζει, πράγματι, την Κωνσταντινούπολη. Για την τιμή του li, σ. 213: «Now, the li in the Sui and T'ang periods was equal to our 5 chō (= some 0.34 miles).

5. Πρβλ. Herrmann, *Westländer*, 235.

6. Πρβλ. Herrmann, *Westländer*, 256.

Δέν μπορούμε νά ποῦμε τὸ ἴδιο γιὰ τὴν ἀπόσταση 10.000 li ποὺ ὑπολογίζεται σὲ κινεζικὸ χρονικὸ τῆς δυναστείας τῶν Liang (Kung-chih-t'u)¹, ἀπὸ τὴν Περσία στὴ Fu-lin, μὲ κατεύθυνση βορεινὴ. Ὁ Shiratori θεωρεῖ τὴν ἀπόσταση πολὺ μεγάλη (ὑπολογίζει ὅτι ἀπὸ τὴν Κτησιφώντα φθάνουμε στὴ Ρουμανία ἢ τὴν Οὐγγαρία) καὶ πιστεύει ὅτι ὁ συμπιλητὴς τοῦ χρονικοῦ δέν εἶχε ἀκριβὴ γνώση αὐτῆς τῆς χώρας καὶ ἐννοοῦσε ἀπλῶς ὅτι βρισκόταν μακριὰ τῆς Περσίας². Ὅμως, ἂν συνέβαινε τοῦτο, δέν ἦταν ἀνάγκη ὁ συγγραφέας του νὰ ἀναφέρει ἀκριβὴ ἀπόσταση. Πιστεύω ὅτι ἡ ἀπόσταση τῶν 10.000 li δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀντιγραφὴ τῆς παλαιᾶς ἀπόστασης ἀπὸ τὴν T'iao-chih στὴν πρωτεύουσα τοῦ Ta-Ch'in, ὅποτε ἐδῶ τὸ li ἰσοῦται, ὅπως στὰ παλαιότερα χρονικά, μὲ ἓνα στάδιο. Τὸ ἴδιο, περίπου, παρατηρεῖται καὶ στὸ μεταγενέστερο Hsin-T'ang shu, στὸ σημεῖο μάλιστα ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴ Fu-lin. Τὸ χρονικὸ αὐτό, μολονότι μᾶς παρέχει τίς περισσότερες πληροφορίες γιὰ τὴ Fu-lin, ἀναφέρει ὅτι ἀπέχει 40.000 li ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τῆς Κίνας³. Ἡ πληροφορία αὕτη, βέβαια, εἶναι ἐπανάληψη τῆς ἀπόστασης ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τῆς Κίνας στὴν πρωτεύουσα τοῦ Ta-Ch'in, τὴν Ἀντιόχεια, μέσω τῆς T'iao-Chih καὶ μέσα, ἢ γύρω ἀπὸ τὴν «Κυρτὴ Θάλασσα», δηλ. ἐδῶ καὶ πάλι li καὶ στάδιο εἶναι ἴσα.

Τὸ πρόβλημα τὴν στιγμὴν ποὺ δημιουργεῖται εἶναι, ἂν οἱ παραπάνω συμπιλητὲς ποὺ χρησιμοποιοῦν τίς παλαιότερα γνωστὲς ἀποστάσεις τῶν 10.000 li, ἀπὸ τὴν T'iao-Chih, ἢ τῶν 40.000 li, ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τῆς Κίνας, πλ-

1. Shiratori, *New attempt*, 249: «According to the *Kung-chih-t'u* of the Liang Dynasty, it lies at a distance of ten thousand li to the north from Persia. Namely, Tao-hsüan who was summarizing the circumstances of Persia from the *Ta-t'ang-shi-yü-chi* and came across the statement that Po-la-ssü-kuo is bounded by Fu-lin in the northwest, made it clear by quoting the *Liang-Kung-chih-t'u*, mentioned that the country was situated ten thousand li in the north and described the circumstances of *Hsi-nü-Kuo* again by the *Ta-t'ang-hsi-yü-chi*». Βλ. ἐπίσης σ. 253: «...and "north" therein should of necessity be taken as the "northwest". Ἡ κατεύθυνση ὅμως πρὸς τὸ βορρᾶ καὶ ὄχι βορειοδυτικὰ ἢ δυτικὰ πρέπει νὰ ἐκληφθεῖ ὡς κατεύθυνση ποὺ ὁ ταξιδιώτης ἔπαιρνε στὴν ἀρχὴ τοῦ ταξιδιοῦ ἀπὸ τὴ Σελεύκεια, κατὰ μῆκος τοῦ Τίγρη ὅστερα ὀφείλε νὰ στρίψει δυτικὰ. Τὸ ἴδιο πρέπει νὰ ἐννοήσουμε καὶ γιὰ τὸ Li-Kan, τὸ πρῶτο ὄνομα τῆς περιοχῆς ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει, πρὶν ὀνομασθεῖ Ta-Ch'in, ποὺ τοποθετεῖται βόρεια τῆς Παρθίας καὶ ὄχι νὰ ἀλλάξουμε τὴ στίξη στὸ κείμενο, ὅπως προτείνουν ὁ Hirth («The story of Chang K'len, China's pioneer in western Asia. Text and translation of chapter 23 of Ssü-ma Ts'ien's *Shü-ki*»: *JAOS* 37 (1917) 95) καὶ οἱ Leslie-Gardiner, («Chinese knowledge of western Asia during the Han», *T'oung Pao* 68 (1982) 274: «Almost all later scholars, Chinese, Japanese and Western, have been blinded by the erroneous punctuation of Ku Chieh-Kang and Takigawa and read «to the north An-ts'ai and Li-hsien»»).

2. Shiratori, *New attempt*, 253.

3. Hirth, *China*, 56. *The Sources*, 74.

στευαν καὶ στὴν ὑπαρξὴ τῆς «Κυρτῆς θάλασσας». Τοῦτο ἰσχύει περισσότερο γιὰ τὸν συγγραφέα τοῦ Hsin-T'ang shu πού μνημονεύει, ἐπίσης, ὅπως παλαιότερα, ὅτι μερικοὶ καλοῦν τὸ κράτος αὐτὸ Hai-hsi-Kuo (= κράτος δυτικὰ τῆς θάλασσας, δηλ. τῆς «Κυρτῆς» θάλασσας). Τὸ πρόβλημα μπορεῖ νὰ γενικευθεῖ καὶ νὰ ἀναρωτηθοῦμε ἂν καὶ οἱ συγγραφεῖς ἐκεῖνοι πού ὑπολογίζουν τὴν ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Ssu-lin ὡς τὴ Fu-lin σὲ 4.500 (ἢ λίγο παραπάνω ἀπὸ 4.000) li πίστευαν στὴν ὑπαρξὴ τῆς γνωστῆς «Κυρτῆς» θάλασσας.

Ἡ ἀπάντηση στὸ ἐρώτημα αὐτὸ εἶναι ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς πού ἀναφέραμε παραπάνω δὲν ὑπολογίζει τὴν ἀπόσταση Κτησιφώντος / Fu-lin μὲ κατεύθυνση πρῶτα βορεινὴ, ὕστερα δυτικὴ καὶ τέλος νότια, τὴν ὁποία, σύμφωνα μὲ τὰ παλαιότερα χρονικά, τηροῦσαν ὅσοι ἤθελαν νὰ πᾶνε στὴν Ἀντιόχεια, ἀκολουθώντας τὴν περιφέρεια τῆς Δυτικῆς θάλασσας¹. Ὅλοι τους (ἐκτὸς ἀπὸ τὸν συγγραφέα πού μνημονεύει τὰ 10.000 li μὲ κατεύθυνση βορεινὴ, μόνο) ὑπολογίζουν τὴν παραπάνω ἀπόσταση κατευθεῖαν βορειοδυτικά, δηλ. πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη, καὶ καθὼς φαίνεται δὲν ἔχουν ὑπόψη τοὺς κάποιους «θάλασσα». Ἡ τοποθέτηση ἐξ ἄλλου τῆς Ssu-lin στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Τίγρι καὶ ὄχι στὶς ὄχθες τῆς «Κυρτῆς» θάλασσας, εἶναι, νομίζω, ἀπόδειξη τῆς ρεαλιστικότερης ἀντιμετώπισης τῶν πραγμάτων. Δυστυχῶς, δὲ μᾶς παρέχονται περισσότερες πληροφορίες γιὰ νὰ δοῦμε ἂν ὁ δρόμος περνοῦσε ἀπὸ τὸ Ζεῦγμα, τὴ Μελιτηνὴ ἢ ἄλλου. Κι ἂν περνοῦσε ἀπὸ τὴ Μελιτηνὴ, ἂν ὀδηγοῦσε μέσω Ἀμιδας ἢ, ἔστω, μέσω τῶν στενῶν διαβάσεων τοῦ Zibene Τίγρι μὲ τὸ γνωστὸ τοῦννελ. Στὴν τελευταία περίπτωση, βέβαια, θὰ ἀκολουθεῖτο ὁ παλαιὸς περιφερειακὸς δρόμος καὶ ἡ κατεύθυνση θὰ ἦταν πρῶτα βόρεια καὶ ὕστερα δυτικά, τοῦτο ὅμως δὲ σημαίνει ἀναγκαστικὰ καὶ ὑπαρξὴ τῆς «Κυρτῆς» θάλασσας.

Συμπεραίνουμε λοιπὸν ὅτι ἀκόμη καὶ τὰ χρονικά πού μνημονεύουν τὶς παλαιῆς ἀποστάσεις τῶν 10.000 ἢ 40.000 li φαίνεται ὅτι δὲν ἔχουν ὑπόψη τοὺς καμιά «Κυρτὴ» θάλασσα πού νὰ χωρίζει τὴν Περσία ἀπὸ τὴ Fu-lin. Πολὺ περισσότερο τὰ χρονικά πού μνημονεύουν τὶς ἀποστάσεις τῶν 4.500 (ἢ λίγο παραπάνω ἀπὸ 4.000) li, μὲ κατεύθυνση βορειοδυτικὴ, δὲν ἔχουν καμιά σχέση μὲ τὴ θάλασσα αὐτή. Ἄν, τώρα, ὑπολογισθεῖ ἡ διαφορὰ τοῦ li στὶς διάφορες ἐποχές, ἡ παραπάνω ἀπόσταση εἶναι σχεδὸν ἴση μὲ ἐκείνη τῶν 10.000 li. Ἐπομένως καὶ πάλι ἡ ἀπόσταση τῶν 4.500 li (ἢ, καλύτερα, τῶν λίγο παραπάνω ἀπὸ 4.000 li) εἶναι ἴση μὲ τὴν παλαιὰ ἀπόσταση ὡς τὴν Ἀντιόχεια. Τοῦτο δὲ σημαίνει, βέβαια, ὅτι καὶ στὰ παραπάνω χρονικά ὁ

1. Πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ἀκόμη καὶ ἂν τὴν ἀνέφεραν δὲ σημαίνει ὅτι ἐννοοῦσαν ἀποκλειστικὰ «θάλασσα».

δρόμος όδηγοῦσε πρὸς τὴν Ἀντιόχεια. Τώρα ἡ κατεύθυνση εἶναι, ὅπως εἴπαμε, διαφορετική, βορειοδυτική, κι ἔτσι, λογικά, πρέπει νά ὀδηγοῦσε πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη¹. Ἡ ἀπόσταση βέβαια εἶναι ἡ ἴδια, ἀλλὰ πρέπει νά ποῦμε ὅτι δέν χρειάζόταν (τουλάχιστο μεγάλη) ἀλλαγὴ, ἀφοῦ ἔφθανε, ὅπως μὲ ἀκρίβεια παρατηρεῖ ὁ Shiratori, στὴν Κωνσταντινούπολη, δεδομένου ὅτι γιὰ τὴν Ἀντιόχεια ὁ δρόμος ἔχανε πολὺ σὲ χρόνο, τηρῶντας κυκλικὴ πορεία, μέσω τῆς παλαιᾶς φανταστικῆς (ἢ μάλλον παρεξηγημένης) «Κυρτῆς θάλασσας», τῆς θάλασσας γιὰ τὴν ὁποία τώρα κανεῖς δέν κάνει λόγο.

Ἡ παραπάνω ἄποψη ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸν χάρτη τοῦ P'ei-chü, γιὰ τὸν ὁποῖο κάναμε λόγο παραπάνω². Δέν ὑπάρχει καμιὰ κυρτὴ θάλασσα μετὰ τὴν Ssu-lin, ἀλλὰ ὁ δρόμος ὀδηγεῖ κατευθεῖαν πρὸς τὰ ΒΔ. Ἡ Fu-lin βρίσκεται στὸ δυτικότερο σημεῖο, στὸ ἄκρον τῆς χερσονήσου, στὴν ὁποία καταλήγει τὸ σχέδιο τοῦ χάρτη. Μολονότι ὁ χάρτης εἶναι σχηματικὸς, μποροῦμε νά συμπεράνουμε ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη, στὸ ἄκρο τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου. Παραπέρα δέν ὑπάρχει τίποτε. Δηλαδή ὄχι μόνο οἱ Κινέζοι, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τοποθετοῦσαν τὴν Κωνσταντινούπολη στὸ ἄκρο τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου (ὁ Βόσπορος φαίνεται ἦταν ἄγνωστη λεπτομέρεια) ἀλλὰ εἶναι φανερό ὅτι πέρα ἀπ' αὐτὴ δὲ γνώριζαν τίποτε ἄλλο. Μποροῦμε, λοιπόν, νά συμπεράνουμε ὅτι παρὰ τὴν ἰσότητά ἀπόστασης ἀπὸ τὴν T'iao-chih στὴν An-tu καὶ ἀπὸ τὴ Ssu-lin στὴ Fu-lin, ἡ κατεύθυνση τοῦ δρόμου καὶ ἡ ἔλλειψη μνείας τῆς «Κυρτῆς θάλασσας» μᾶς κάνει νά πιστεύουμε ὅτι ὁ δρόμος ὀδηγοῦσε ὄχι πρὸς τὴν Ἀντιόχεια, ἀλλὰ πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη.

Εἶναι βέβαιο, λοιπόν, πῶς πληροφορίες, ὅπως ἐκεῖνες τοῦ βουδιστῆ μοναχοῦ, τῆς καταλήξεως τοῦ βόρειου δρόμου στὴ Fu-lin καὶ τῆς θέσεως ὀρισμένων λαῶν (πρὶν ἀπὸ τὴ Fu-lin) βόρεια τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου μᾶς κάνουν νά πιστεύουμε μὲ βεβαιότητα ὅτι οἱ Κινέζοι τῆς δυναστείας τῶν Sui καὶ T'ang εἶχαν γνώση τῆς Κωνσταντινούπολης. Θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι στὸ συμπέρασμα αὐτὸ μᾶς ὀδηγεῖ καὶ ἡ ἀπόσταση

1. Herrmann, *Westländer*, 238. Ἀντίθετα, ὁ Shiratori, *New attempt*, 287, 288, πιστεύει ὅτι ὀδηγοῦσε στὴν Ἀντιόχεια, μολονότι ἐκτιμᾷ ὅτι ἡ ἀπόσταση ἀρμόζει στὴν Κωνσταντινούπολη.

2. Ὁ P'ei-Chü, ἄνδρας μεγάλων ἱκανοτήτων, στάλθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Yang-ti (604-617) στὴ ΒΔ Κίνα, ὅπου καὶ συγκέντρωσε πολλὰς πληροφορίες γιὰ τὴν Κεντρικὴ καὶ Δυτικὴ Ἀσία (Herrmann, *Westländer*, 233). Ἔτσι τὸ 605-606 παρουσίασε στὸν αὐτοκράτορα τὴν «Εἰκονογραφημένη περιγραφή τῶν Δυτικῶν περιοχῶν», μαζί μὲ σχετικὸ χάρτη (Chavannes, *Wei-llo*, 534-535. Shiratori, *New attempt*, 214-215. Herrmann, *Westländer*, 233-234).

και κυρίως ή κατεύθυνση της πορείας από την Ssu-lin (Κτησιφώντα) στη Fu-lin, δεδομένου, μάλιστα, ότι ή πιό σωστή απόσταση (λίγο παραπάνω από 4.000 li) μνημονεύεται στο T'ang-shu.

Η γνώση των έδαφών και της Μ. 'Ασίας θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι εκφράζεται στη διαφορά σε li των έδαφών που εκάλυπτε το νέο όνομα Fu-lin (πάνω από 10.000 li) και των έδαφών που εκάλυπτε το παλαιό όνομα Ta-Ch'in (6.000 li)¹. Λαμβανομένης όμως υπόψιν της άντλήσεως της ύλης των κινεζικών χρονικών από διαφορετικές πηγές, και την πιθανή σύγχυση που μπορεί να προέλθει, θα εξετάσουμε και τις τοπογραφικές πληροφορίες που μᾶς παρέχονται για την πρωτεύουσα της Fu-lin μέσα στις ίδιες τις αφηγήσεις γι' αυτήν από τα δυο χρονικά των T'ang, αφού διαπιστώσαμε ότι οι ως τώρα πληροφορίες τους μᾶς παρέχουν έλλιπή στοιχεία, που δὲ μᾶς επιτρέπουν, με βεβαιότητα, να προεκτείνουμε τα έδάφη της Fu-lin ως την Κωνσταντινούπολη.

δ) Η πόλη Fu-lin (Κωνσταντινούπολη)

Στο Chiu T'ang-shu υπάρχει έκτενης περιγραφή της πρωτεύουσας της Fu-lin, που επαναλαμβάνεται, με λιγότερες λεπτομέρειες, στο Hsin T'ang-shu¹:

[14] *The walls of their capital are built of stone [granite, not brick] and are of enormous height. [15] The city contains in all over 100,000 households. [16] In the south it faces the great sea². [17] In the east of the city there is a large gate; its height is over twenty chang [= over 235 feet]; it is beset with yellow gold from top to bottom, and shines at a distance of several li. [18] Coming from outside to the royal residence there are three large gates beset with all kinds of rare and precious stones³. [19] On the upper floor of the second gate they have suspended a large golden scale, twelve golden balls are suspended from the scale-stick by which the twelve hours of the day are shown⁴. A human figure has been made all of gold of the size of a man standing upright, on whose side, whenever an hour has come, one of the golden balls will drop⁵, the dingling sound of which makes known the divisions*

1. Hirth, China, 49, 51, 57.

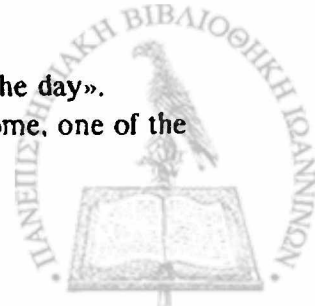
1. Hirth, China, 52-54, 57, 58. *The Sources* 70 κ.έ., 74 κ.έ.

2. *The Sources*, 70, όπου ο Chen-Zhi-Qiang μεταφράζει: «It lies on the great sea to the south».

3. *The Sources*, 70, όπου προστίθεται: «as well as beautiful carvings».

4. *The Sources*, 70, όπου μεταφράζεται: «waiting for the twelve hours of the day».

5. *The Sources*, 70, όπου μεταφράζεται: «At the time when an hour has come, one of the

of the day without the slightest mistake. [20] In the palaces, pillars are made of sê-sê [precious stones] the floors of yellow gold, the leaves of folding doors of ivory, beams of fragrant wood. [21] They have no tiles, but powdered plaster is rammed down into a floor above the house'. [22] This floor is perfectly firm and of glossy appearance like jadestone. When, during the height of summer, the inhabitants are oppressed by heat, they lead water up and make it flow over the platform, spreading it all over the roof by a secret contrivance so that one sees and knows not how it is done, but simply hears the noise of a well on the roof: suddenly you see streams of water rushing down from the four eaves like a cataract: the draught caused thereby produces a cooling wind, which is due to this skilful contrivance.

Ὁ Hirth δὲν ἀναλύει ἰδιαίτερα τὶς πληροφορίες αὐτές, ἴσως γιατί δὲν τὸ θεώρησε ἀναγκαῖο. ἐπειδὴ χρησιμοποιοεῖ ἄλλα στοιχεῖα γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν Ἀντιόχεια (γεωγραφικά, γλωσσικά, ἱστορικά). Ἐτσι, παρατηρεῖ, σχετικὰ μὲ τὴ θέση της, ὅτι στὸ Wei-liο ἀναφέρεται πὼς ἡ πρωτεύουσα τοῦ Ta-Ch'ip βρίσκεται στὶς ὄχθες ἑνὸς *ho-hai* (= ποταμοῦ-θάλασσας)². πληροφορία ποὺ ἀρμόζει γιὰ τὴν Ἀντιόχεια, χτισμένη στὸ πλωτὸ ποτάμι. Ὁρόντη. Παρ' ὅλα ταῦτα, πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι γιὰ τὴν Fu-lip, στὴν πηγὴ μας μνημονεύεται ὅτι «βλέπει τὴ μεγάλη θάλασσα», χωρὶς νὰ συνδέεται μὲ κάποιον ποταμό. Στὴ συνέχεια ὁ Hirth παρατηρεῖ ὅτι τὰ τεῖχη τῆς Ἀντιόχειας ἦταν ἐξαιρετικὰ ψηλὰ καὶ ὅτι τὸ μηχανικὸ ρολοὶ ἦταν κλεψύδρα³. Καὶ τὰ δύο, βέβαια, παραπάνω στοιχεῖα δὲ εἶναι γνωρίσματα μόνον τῆς Ἀντιόχειας. Τέλος στὴν πληροφορία τοῦ Chiu T'ang-shu⁴ καὶ τοῦ Ma-Tuan-Lin⁵ γιὰ τὰ 80 li τῆς περιφέρειας⁶ τῶν τειχῶν, δέχεται, (σὲ σύγκριση μὲ τὰ 60 li τῆς περιφέρειας τοῦ τείχους τῆς An-tu (Ἀντιόχειας), ποὺ μνημονεύεται στὸ Wei-shu) ὅτι ἡ πόλη, ἐπὶ ἀραβικῆς κατοχῆς, ἄρχισε ξανὰ νὰ ἀναλαμβάνει, μετὰ τὴν παρακμὴ τῆς ὑστερορωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἡ ἀποψη αὕτη δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ εὐκόλα ἀποδεκτὴ, ἀφοῦ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση, ὡς κέντρο τῆς εὐρύτερης περιοχῆς ἄρχισε νὰ ἀναδει-

golden balls drops, the tinkling sound of which starts the golden human figure singing...».

1. *The Sources*, 70. ὅπου μεταφράζεται: «but pound white stones into powder, and plaster the powder on the roof of the house».

2. Hirth, *China*, 214.

3. Hirth, *China*, 213.

4. Hirth, *China*, 57: «The city is eighty li broad».

5. Hirth, *China*, 83: «The royal city is eighty li square».

6. Σωστὰ ὁ Shiratori δέχεται ὅτι τὰ 80 li σημαίνουν μῆκος τῶν τειχῶν καὶ ὄχι ἄλλου εἶδους μέτρηση ποὺ ἀναγράφουν οἱ κινεζικὲς πηγές (βλ. παραπάνω, σημ. 4, 5).

κνύεται ή Δαμασκός, εις βάρος της Ἀντιόχειας.

Πολλοί από τούς έρευνητές πιστεύουν ότι ή παραπάνω κινεζική αφήγηση ανήκει στην Κωνσταντινούπολη, προβάλλοντας ως κυριότερο επιχείρημα τήν ύπαρξη της ψηλής, ντυμένης μέ χρυσό, πύλης, πού τήν ταυτίζουν μέ τή γνωστή Χρυσή Πύλη της Βυζαντινής πρωτεύουσας¹. Ὁ Shiratori, πού ασχολήθηκε ιδιαίτερα μέ τά γνωρίσματα της πύλης αὐτῆς, εκφράζει τήν ἀμφιβολία του γιά τήν ὀρθότητα της ταύτισης της Fu-lin μέ τήν πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντίου, ἐπειδή ή Χρυσή Πύλη της Κωνσταντινούπολης βρισκόταν στό δυτικό τεῖχος καί ὄχι στόν ἀνατολικό², δέχεται, ὁμως, ότι τά 80 li της περιφέρειας τοῦ τείχους της συμφωνοῦν μέ τά 18 μίλια πού μᾶς δίνει ὁ Βενιαμίν ὁ ἐκ Τουδέλης³. Ὁ ἴδιος έρευνητής εκφράζει ἐπίσης ἀμφιβολίες γιά τήν ύπαρξη τριπλῆς πύλης στην Κωνσταντινούπολη (ὅπως καί στην Ἀντιόχεια)⁴ καθὼς καί κτηρίου, (μιλάει μόνο γιά ἓνα) πού νά διέθετε μηχανισμό μεταφορᾶς νεροῦ στίς στέγες, μέ σκοπό τήν ἀντιμετώπιση της καλοκαιρινῆς ζέστης.

Ὁ Shiratori, γνωρίζοντας σέ βάθος τίς κινεζικές πηγές, ἐρμηνεύει, στή συνέχεια, μέ διαφορετικό τρόπο, τά γραφόμενα στίς ἱστορίες τῶν δύο δυναστειών τῶν T'ang. Πιστεύει ότι ὁ παραπάνω μηχανισμός πού μεταφέρει τὸ νερό στίς στέγες⁵, ή τριπλή πόρτα καί τὸ ρολόι μέ τίς 12 μπά-

1. Yule, *Cathay*, 47. Fitzgerald, *China*, 328. Ferguson, *China*, 598. Chen, *Μελέτη*, 45.

2. Shiratori, *New attempt*, 304.

3. Shiratori, *New attempt*, 119.

4. Σημειώνει ότι ὑπῆρχε μόνο στή Βαγδάτη καί στην Ἱερουσαλήμ (Shiratori, *New attempt*, 304: «The only city in West Asia at this time that had threefold walls was Baghdad, the capital of the Abbas dynasty. The city of Jerusalem was to built that the Agrippa wall, the second Josephus wall and the first Josephus wall had to be passed to reach the only city. Needless to say, neither of them could be identified with the Fu-lin capital».

5. Shiratori, *New attempt*, 318: «That such a building existed, not in the Roman Orient, but in Persia, is known from the account by Theophanes which says that this astonished Heraclius as he discovered it in A.D. 623 at the Fire-God Temple in Azerbaidjan. There is no western record which tells whether this came to be imported to the Roman Orient. However, about one century later a similar building already existed in China in the reign of the Emperor Hsüan-tsung of the T'ang Dynasty, according to the *T'ang-yü-lin* by Wang Tang of the Sung Dynasty. The item my friend Mr. Ishida quoted for me follows: "After Wu-hou died, the mansions of the princes, princesses and nobles in the capital daily grew more magnificent and imposing. During the T'ien-pao era (A.D. 742-755) Yü-shih-ta-fu Wang Hung being guilty of a crime was sentenced to death. The district officer confiscated Wang Hung's mansion in T'ai-p'ing-fang. Several days were not enough for performing this. In the mansion there was a small arbor called Tzū-yü-t'ing (self-raining villa). From the roof water ran down in all directions. If you were there in summer, it would feel as chilly as in mid-autumn. This is exactly of the same construction as the Tzū-yü-t'ing in Fu-lin-kuo, and this actually existed in Ch'ang-an during the

λες δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ δημιούργημα τῆς φαντασίας τῶν Κινέζων συγγραφέων, βάσει ἀνάλογων ἔργων στὴν πρωτεύουσα τῆς Κίνας, Ch'ang-gan¹. Τὸ ἴδιο περίπου, ἀναφέρει, ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ ὑλικά μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε κατασκευαστεῖ τὸ παλάτι στὴ Fu-lin ποὺ ἀντιπροσωπεύουν τὶς πιὸ πολυτιμες ὕλες στὴν Κίνα². Δίνει δηλ. καὶ ἐδῶ τὴν ἴδια ἐξήγηση ποὺ εἶχε δώσει γιὰ ἀνάλογες ἀφηγήσεις ποὺ ἀφοροῦσαν στὴ χώρα Ta-Ch'in³, ποὺ ὁμως ἀποδεικνύεται ὑπερβολικὴ⁴. Τελικά, ὁ Ἰάπωνας καθηγητὴς δέχεται ὅτι ἄλλα στοιχεῖα προσιδιάζουν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἄλλα ὄχι.

Τελευταῖα, ὁ Schreiner, ἀσχολήθηκε λεπτομερῶς μὲ τὴν παραπάνω περιγραφὴ τῆς Fu-lin ἀπὸ τὰ δυὸ κινεζικὰ χρονικά⁵. Σχετικὰ μὲ τὴν πληροφορία γιὰ τὶς ἑκατὸ χιλιάδες νοικοκυριῶν στὴ Fu-lin⁶ ἀναφέρει ὅτι οἱ Κι-

T'ien-pao era. And the same book gives an account of the palace called Liang-tien (Cool Palace) which the same Emperor built for avoiding the heat: «When the Emperor Hsüan-tsung built the Liang-tien (Cool Palace), Remonstrator Ch'ên Chih-chieh submitting a memorial to the throne, admonished most severely against it. At the request of the Emperor, Kao Li-shih summoned him to the Court. It was when the heat was really extreme. The Emperor was in the Liang-tien. In the rear of the Emperor's seat, the water struck the fan-wheels, and the cool air played round one's neck and clothes».

1. Shiratori, *New attempt*, 307 κ.έ., 310: «The existence of the great threefold gates and the installation of a curious clock in the second gate to toll the hours. — all this was probably invented from the drum installed in the Ch'êng-t'ien Gate and tolling the hours». Ἐπίσης, σ. 310: «If such inference be accepted, the clock represented as installed there must be the one which actually existed in Ch'ang-an and whose intricate mechanism was the wonder of the capital. That this clock was China-made is easily inferred from the fact that one gold ball was dropped every hour, to toll the twelve hours of the day. In China, since the Han Dynasty, day and night had been equally divided into 100 *k'o* (part) which had been equally divided into 12 *shih* (hour). «The day is counted as 12 hours» in the *Fu-lin-chuan* implied one day-and-night because it must be an account based on the fact that in the T'ang Dynasty one day-and-night was divided into 12 *ch'ên* (hours)». Βλ. ἐπίσης, σελ. 317.

2. Shiratori, *New attempt*, 20.

3. Shiratori, *Chin. ideas*, 48 κ.έ., 51 κ.έ., 68. Ἀκόμη πιὸ ἀρνητικὴ θέση παίρνει ὁ Rashke (*New studies*, 645, 845).

4. Kordosis, *China*, 166 κ.έ.

5. Χρησιμοποιεῖ καὶ πολλὲς ἀπὸ τὶς μὴ τοπογραφικὲς πληροφορίες τῶν δύο χρονικῶν τῶν T'ang, γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ Βυζάντιο. Ἔτσι, παραλληλίζει (σωστὰ) τοὺς 12 ὑπουργοὺς τοῦ κειμένου μὲ τοὺς δώδεκα ὑπουργοὺς ποὺ ἀναφέρει ὁ Βενιαμὴν ὁ ἐκ Τουδὲλης καὶ συζητᾷ τὰ γραφόμενα στὴν κινεζικὴ ἀφήγηση γιὰ τὴ φύση τῆς βασιλείας, τὴν ἐνδυμασία καὶ τὸ θρόνο τοῦ αὐτοκράτορα, τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του, τὸ πουλὶ κοντὰ στὸ θρόνο κλπ. (*Beschreibung*, σ. 496 κ.έ.). Ὅπως ὁμως μνημονεύσαμε παραπάνω, δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβει κανεὶς ὅτι οἱ πληροφορίες αὐτὲς περιέχουν πολλὰ μυθικὰ στοιχεῖα καὶ ἔτσι, δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἐξαχθοῦν ἀσφαλὴ συμπεράσματα.

6. Schreiner, *Beschreibung*, 498.

νέζοι ήταν εξοικειωμένοι με την απογραφή πληθυσμού, και ότι ο αριθμός αυτός δεν οφείλεται στους Κινέζους κειμενογράφους αλλά στην βυζαντινή πρακτική της φορολογίας, που πιθανότατα μᾶς οδηγεί σε μιὰ επίσημη κρατική πηγή. ἂν και δὲν εἶναι βέβαιο ἂν πρόκειται γιὰ ἀριθμὸ πού νά ἀνήκει στο α΄ ἢ β΄ μισό τοῦ 7ου αἰ. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς νά ἀντιπροσωπεύει τὰ νοικοκυριὰ παλαιότερης ἐποχῆς καὶ μάλιστα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Στὴ συνέχεια, ἐπισημαίνει τὸ πρόβλημα τῶν ἀτόμων σὲ κάθε νοικοκυριό, κρίνοντας, ὅτι ὁ ἀριθμὸς 4 ἢ 5, πού ἴσχυε γιὰ τὴν ὕστερη μεσαιωνικὴ Δύση, εἶναι γιὰ τὸ Βυζάντιο ἀμφίβολος καὶ καταλήγοντας ὅτι ὁ ἀριθμὸς 375.000 κάτοικοι πού δίνει ὁ Jacoby, μετὰ τὴν πανοῦκλα τοῦ 541, εἶναι ὁ πιθανότερος.

Σχετικὰ μὲ τὴν μεγάλη πύλη πού ἦταν ντυμένη μὲ χρυσό, ὁ Schreiner παρατηρεῖ ἐπίσης ὅτι ἡ Χρυσὴ πύλη τῆς Κωνσταντινούπολης ἦταν στὴ δυτικὴ πλευρὰ τῶν τειχῶν καὶ ὄχι στὴν ἀνατολική, ὅπου τὴν τοποθετοῦν τὰ κινεζικὰ χρονικά¹. Παρατηρεῖ ὅτι οἱ ἀπεσταλμένοι ἔρχονταν μὲ καράβια ἀπὸ τὸ Βόσπορο κι ἔτσι ἦταν πολὺ πιθανὸ νά μὴν ἔβλεπαν ποτὲ τὴ Χρυσὴ πύλη ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ πλευρὰ της. Ἐπειδὴ τὸ κείμενο, συνεχίζει, ἀναφέρει πύλες στὸ δρόμο γιὰ τὸ ἀνάκτορο ἀλλ' ὄχι περιτειχισμό, ἴσως πρέπει νά δεχτοῦμε ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς πρώτης κινεζικῆς ἐπίσκεψης περιτειχισμὸς δὲν ὑπῆρχε. Τὰ ἀνάκτορα περιγράφονται χωρὶς νά λαμβάνονται σοβαρὰ ὑπόψη λεπτομέρειες, θεωρεῖ ὅμως βέβαιο ὅτι οἱ Κινέζοι ἦταν αὐτόπτες μάρτυρες². Ἀπὸ τίς πληροφορίες γιὰ τὴ διακόσμηση τοῦ παλατιοῦ, ἐκείνη πού κάνει λόγο γιὰ «τὸ χρυσὸ τῶν πατωμάτων», ἀναφέρει, θυμίζει ἓνα σημεῖο τῆς «Ἐκφρασης» τοῦ Παύλου Σιλεντιάριου. Τέλος, ἐπισημαίνει ὅτι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἐξασφαλιζόταν δροσιὰ στὰ κτήρια εἶναι ἄγνωστος στίς πηγές³. Μολονότι, ἀναφέρει, τὸ κινεζικὸ κείμενο δίνει τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ διαδεδομένο σύστημα, θὰ ἦταν δυνατό νά κατασκευαστεῖ μόνο στὰ ἐλεύθερα μεγάλα παλάτια, ὅπου, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐπίπεδη ταράτσα, πρέπει νά ὑπῆρχε καὶ ἰδιαίτερη φροντίδα γιὰ τὴν προστασία ἀπὸ τὴν ὑγρασία. Οὐσιώδεις γιὰ τὴ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ ἦταν ἡ ὑπαρξὴ ἀβλαβοῦς συστήματος ὑδροδότησης, τὸ ὁποῖο θὰ ἐγγυόταν τὴν ἀπαραίτητη πίεση τοῦ νεροῦ, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε νά εἶχε ἐπινοηθεῖ καὶ ἀνάλογο σύστημα ἀποχέτευσης. Ἐπειδὴ τὸ σύστημα προαπαιτοῦσε ἀσφαλὴ μεταφορὰ νεροῦ, δὲν ἦταν δυνατό νά εἶχε προγραμματισθεῖ γιὰ κάθε σπίτι,

1. Schreiner, *Beschreibung*, 499.

2. Schreiner, *Beschreibung*, 499.

3. Schreiner, *Beschreibung*, 505.

ἀφοῦ πρόκειται γιὰ ἀσυνήθιστη καὶ δαπανηρὴ πολυτέλεια. Πάντως, ἡ κινεζικὴ πηγὴ θεωρεῖται ἐντελῶς ἀξιόπιστη, ποὺ ἐμπλουτίζει τὶς γνώσεις μας γιὰ τὰ μνημεῖα καὶ τὸν τρόπο ζωῆς στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἀπὸ τὰ ρολόγια ποὺ ὑπῆρχαν στὴν Κωνσταντινούπολη μᾶς εἶναι γνωστὰ ὀρισμένα ἀπὸ ἀραβικὲς περιγραφές, ποὺ λειτουργοῦσαν μὲ μηχανικὸ καὶ ὑδραυλικὸ τρόπο. Τὸ ρολοὶ ποὺ περιγράφεται ἐδῶ, ἀναφέρει ὁ Schreiner, δίνει τὴν εἰκόνα μιᾶς ἀρχαίας, ἰσχυρὰ μεγενθυμένης ζυγαριᾶς¹. Στὴν περίπτωση τοῦ περιγραφόμενου ρολοιοῦ «τὸν κύριο ἦχο δημιουργεῖ ἡ ἄκρη τῆς ζυγαριᾶς τὴν ὁποία καὶ ἀγγίζουν οἱ σφαῖρες. Ὁ παρατηρητὴς μπορεῖ εὐκόλα νὰ ὑπολογίσει τὶς ὥρες ποὺ ἔχουν περάσει, μὲ τὴ βοήθεια τῶν σφαιρῶν ποὺ ἔχουν ἤδη καταπέσει»².

Ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἐρευνητὲς ποὺ ἀσχολήθηκαν μὲ τὸ θέμα, ὁ Hirth χρησιμοποιεῖ ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ποὺ κλίνουν ὑπὲρ τῆς Ἀντιόχειας, δεδομένου ὅτι τὸ βάρος τῶν ἐρευνῶν του στρέφεται κυρίως γύρω ἀπ' αὐτὴ τὴν πόλη. Ὁ Shiratori, ποὺ βασίστηκε κυρίως σὲ ἀνατολικὲς πηγές, βλέπει τὰ πράγματα περισσότερο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν Κινέζων, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὶς ἀφηγήσεις τῶν κινεζικῶν χρονικῶν ποὺ μεταφέρουν (ἢ πιστεύει ὅτι μεταφέρουν) στοιχεῖα τῆς Κίνας στὴ «Μεγάλῃ Κίνα». Στὴν ἀντίθετη σχεδὸν ὁχθὴ βρίσκεται ὁ Schreiner ποὺ πιστεύει ὅτι οἱ πληροφορίες τῶν χρονικῶν εἶναι κατὰ βάση σωστὲς καὶ τὶς συγκρίνει μὲ πολλὰ παραδείγματα ἀπὸ δυτικὲς πηγές.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι στὴν περιγραφὴ μιᾶς πόλης εἶναι εὐκόλο νὰ παρεισφύσουν μυθικὰ στοιχεῖα, ποὺ ἡ ποσότητα καὶ τὸ μέγεθός τους μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνάλογα μὲ τὶς ἀφηγήσεις γιὰ τὸ μέγεθος τῆς πόλης, τὴ λαμπρότητά της καὶ τὴ χλιδὴ τῶν κατοίκων της. Ἀνάλογα οὐτοπικὰ στοιχεῖα ὑπάρχουν καὶ γιὰ ἄλλες πόλεις, π.χ. γιὰ τὰ Σάγαλα, πρωτεύουσα τοῦ Με-

1. Schreiner, *Beschreibung*, 502: «Ebenso scheint der vergoldeten Bronzefigur eines lebensgroßen Mannes keine Funktion im technischen System zuzukommen, doch mag dies auch nur an der unzureichenden Schilderung liegen. Eine Uhr, die durch herabfallende Kugeln die Stunden anzeigt, ist (indirekt) auch aus dem arabischen Bereich bekannt. Zum Jahr 807 berichten die karolingischen Reichsannalen von einem Geschenk des Harun al Raschid: «Auch ein höchst kunstvoll aus Messing gearbeitetes Uhrwerk war dabei, in dem der Lauf der zwölf Stunden nach einer Wasseruhr sich bewegte mit ebensoviel ehernen Kügelchen, die nach Ablauf der Stunden herunterfielen und dadurch ein darunter liegendes Becken erklingen ließen...».

2. Schreiner, *Beschreibung*, 502. ὅπου ἐπίσης παρατηρεῖ: «Die Bezeichnung „Doppelstunde“ in unserem Text ist wiederum eine *interpretatio sinica*, da in China Stunden zu 120 Minuten berechnet waren, während in Byzanz nach 12 Stunden (Tag oder Nacht) die Zählung von neuem begann».

νάνδρου καὶ ἄλλων Ἑλλήνων βασιλιάδων τῆς Ἰνδίας, ὅπως ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὸ κείμενο τοῦ περίφημου βουδιστικοῦ ἔργου «Ἐρωτήσεις τοῦ βασιλιᾶ Μενάνδρου» (*Milindapaṇha*)¹, ἐνῶ εἶναι εὐκόλο χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς μιᾶς νὰ ἀποδίδονται καὶ σὲ ἄλλες.

Τὰ 100.000 καὶ πλέον νοικοκυριὰ γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη δὲ φαίνονται νὰ εἶναι οὔτε πολλὰ οὔτε λίγα, ἀφοῦ ἓνας πληθυσμὸς γύρω στοὺς 500.000 κατοίκους πρέπει νὰ θεωρεῖται πολὺ πιθανός, δεδομένου μάλιστα ὅτι βρίσκεται στὸ μέσο περίπου τῶν ἀριθμῶν ποὺ προτείνουν οἱ ἐρευνητὲς γιὰ τὴν πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντίου (ἀπὸ 200.000 - 1.000.000)². Ὅμως, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι ὁ ἀριθμὸς ποὺ δίνουν τὰ χρονικὰ τῶν T'ang εἶναι ἐξαιρετικὰ στρογγυλεμένος. Ἴσως, θὰ μπορού-

1. *The questions of King Milinda*, μετάφρ. ἀπὸ τὴν Pali, T.W. Rhys Davids, I, Oxford 1890 (*The Sacred Books of the East*, 35) 2-3: Thus hath it been handed down by tradition — There is in the country of the Yonakas a great centre of trade, a city that is called Sāgala, situate in a delightful country well watered and hilly, abounding in parks and gardens and groves and lakes and tanks, a paradise of rivers and mountains and woods. Wise architects have laid it out, and its people know of no oppression, since all their enemies and adversaries have been put down. Brave is its defence, with many and various strong towers and ramparts, with superb gates and entrance archways; and with the royal citadel in its midst white walled and deeply moated. Well laid out are its streets, squares, cross roads, and market places. Well displayed are the innumerable sorts of costly merchandises [2] with which its shops are filled. It is richly adorned with hundreds of almshouses of various kinds; and splendid with hundreds of thousands of magnificent mansions, which rise aloft like the mountain peaks of the Himālayas. Its streets are filled with elephants, horses, carriages, and foot-passengers, frequented by groups of handsome men and beautiful women, and crowded by men of all sorts and conditions, Brahmans, nobles, artificers, and servants. They resound with cries of welcome to the teachers of every creed, and the city is the resort of the leading men of each of the differing sects. Shops are there for the sale of Benares muslin, of Kotumbara stuffs, and of other cloths of various kinds; and sweet odours are exhaled from the bazaars, where all sorts of flowers and perfumes are tastefully set out. Jewels are there in plenty, such as men's hearts desire, and guilds of traders in all sorts of finery display their goods in the bazaars that face all quarters of the sky. So full is the city of money, and of gold and silver ware, of copper and stone ware, that it is a very mine of dazzling treasures. And there is laid up there much store of property and corn and things of value in warehouses—foods and drinks of every sort, syrups and sweetmeats of every kind. In wealth it rivals Uttara-kuru, and in glory it is as Ālakamandā, the city of the gods».

Ἡ κινεζικὴ μετάφραση τοῦ ἔργου περιέχει ἀκόμη περισσότερα οὐτοπικά στοιχεῖα. Βλ. Paul Demieville, «Les versions chinoises du Milindapaṇha»: BEFEO 24 (1924) 92, ὅπου τε-λειώνει: «Ayant faim, on trouvait à manger, ayant soif, on buvait des vins de raisin variés. C' étaient une joie inexprimable!». Περιγραφή ἐνός ἰδανικοῦ κόσμου!

2. D. Jacoby, «La population de Constantinople à l' époque Byzantine: Un problème de démographie urbaine»: Byz. 31 (1961), 82, 104.

σαμε νὰ σκεφθοῦμε ὅτι ἓνας τόσο μεγάλος ἀριθμὸς θὰ ἦταν ὅ,τι ἔπρεπε γιὰ τὴ θρυλικὴ πρωτεύουσα τῆς Fu-lin. Τοῦτο φαίνεται πιθανότερο ἂν σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι καὶ γιὰ τὴν πρωτεύουσα τῆς Περσίας, τῆ Ssu-lin, οἱ κινεζικὲς πηγὲς δίνουν ἀκριβῶς τὸν ἴδιο ἀριθμὸ νοικοκυριῶν: «πάνω ἀπὸ 100.000»!¹ Πάντως, πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι ἡ κινεζικὴ πηγὴ εἶναι ἡ μόνη ποὺ ἀναφέρει ἀριθμὸ σπιτιῶν τῆς βυζαντινῆς πρωτεύουσας. Ὁ Hirth², (μὲ ἀφορμὴ ὅτι τὸ 740 ἡ Κίνα εἶχε 8.412.871 νοικοκυριὰ μὲ 48.142.609 κατοίκους) πολλαπλασιάζει τὰ νοικοκυριὰ μὲ τὸν ἀριθμὸ 5 ἢ 6 (μέλη). Ἔτσι, ἐρχόμαστε στὸν ἀριθμὸ τῶν 600 χιλ., ὅσο δηλ. ἀναφέρει ὁ Πλίνιος (N.H., II 122) γιὰ τὴ Σελεύκεια! Μήπως, λοιπόν, ὁ ἀριθμὸς «πάνω ἀπὸ 100.000 νοικοκυριὰ γιὰ τὴ Ssu-lin ἀναφέρεται σὲ παλαιότερη ἐποχὴ; Ἴσως ὁ ἴδιος ἀριθμὸς καὶ γιὰ τὴ Fu-lin ὀφείλεται σὲ ἀπλὴ σύμπτωση. Γύρω στοὺς 600.000 κάτοικοι στὴν Κωνσταντινούπολη (τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἢ ἀργότερα;), δὲν εἶναι παράλογος ἀριθμὸς.

Σχετικὰ μὲ τὶς ἄλλες πληροφορίες, θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ πύλες, ἡ διακόσμηση τῶν ἀνακτόρων καί, περισσότερο, τὸ μηχανικὸ ρολοῖ δὲν πρέπει νὰ ἦταν ιδιαίτερα χαρακτηριστικὰ μόνο τῆς βυζαντινῆς πρωτεύουσας. Πολὺ πιὸ σημαντικὸ εἶναι, νομίζω, ὁ μηχανισμὸς ποὺ προξενοῦσε δροσιὰ, ποὺ ὁμως δὲ συναντοῦμε σὲ πηγὲς τῆς ἐποχῆς καὶ ἔτσι δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε μὲ βεβαιότητα περὶ τίνος πρόκειται.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς παραπάνω διαφορούμενες πληροφορίες, ὑπάρχουν στοιχεῖα ποὺ μᾶς ὁδηγοῦν στὴν Κωνσταντινούπολη, πέρα ἀπὸ τὴν εἶδηση ὅτι ἡ Fu-lin βρισκόταν δίπλα στὴ θάλασσα. Πρῶτα-πρῶτα ἡ ἀφήγηση εἶναι τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη τῆς πρωτεύουσας τοῦ Ta-Ch'in, An-tu (Ἀντιόχεια). Ὅχι μόνο εἶναι εὐκόλο νὰ καταλάβει κανεὶς ὅτι πρόκειται γιὰ ἄλλη πόλη ἀλλὰ ἡ Fu-lin, γιὰ τὴν ὁποία ἀφιερώνεται πολὺ περισσότερος χώρος, παρουσιάζεται ὡς ἐξαιρετικὰ λαμπρὴ πόλη, πράγμα ποὺ ἔμμεσα δείχνει ὅτι, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, δὲν ὑπῆρχε ὁμοιά της στὴ Δύση, ὅταν μάλιστα ἡ Βαγδάτη δὲν εἶχε ἀκόμη ἀναδειχθεῖ ἢ, ἴσως, οὔτε ἰδρυθεῖ. Δὲν πρόκειται, λοιπόν, γιὰ τὴν Ἀντιόχεια.

Τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα ὁδηγοῦν ἐπίσης στὴν πρωτεύουσα τοῦ Βυζαντίου. Τὰ «πάνω ἀπὸ 100.000 νοικοκυριὰ», ἀκόμα καὶ ἂν εἶναι ἀποτέλεσμα πρόχειρου ὑπολογισμοῦ ἢ φημῶν, ἀρμόζουν στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ὅχι στὴν παρακμασμένη τότε Ἀντιόχεια ἢ σὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη πόλη τῆς Δύσης, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὴν πρωτεύουσα τῆς Περσίας ποὺ τὴν γνωρίζουμε ὁμως ὡς Ssu-lin. Στὴν Κωνσταντινούπολη ὁδηγοῦν καὶ τὰ 80 li τῆς πε-

1. *The Sources*, 93.

2. Hirth, *China*, 52, σημ. 2.

ριφέρνης του τείχους της πρωτεύουσας, αριθμός που βρίσκεται ανάμεσα στα 100 li της πρωτεύουσας του Ta-Ch'ing, που μνημονεύει το βιβλίο της ύστερης δυναστείας των Han, Hou-Han-Shu, και στα 60 li, που μνημονεύει το Wei-shu. Μολονότι θα μπορούσε κανείς να εγείρει αντιρρήσεις σχετικά με την τιμή του κινεζικού li κατά εποχές¹, προφανώς ο τελευταίος αριθμός αντιστοιχεί στην περιφέρεια του τείχους της πρωτοβυζαντινής Ἀντιόχειας, όταν, όπως οι περισσότερες πόλεις της περιόδου αυτής, ο πληθυσμός της είχε υποστεί σημαντική μείωση. Τέλος όλα τα παραπάνω περιγραφόμενα «ἀξιοθέατα» της Fu-lin, που ἐντυπωσίαζαν τὸν ἐπισκέπτη ἢ ἐξῆψαν τὴ φαντασία του, ἦταν πιθανότερο, τὴν περίοδο τοῦ 7ου καὶ 8ου αἰ., νὰ τὰ βρεῖς στὴν Κωνσταντινούπολη, παρὰ σὲ οποιαδήποτε ἄλλη πόλη τῆς Δύσης. Εἶναι λογικό, ἐπομένως, νὰ δεχθοῦμε ὅτι ἡ περιγραφή τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Fu-lin ταιριάζει στὴ βυζαντινὴ πρωτεύουσα, τὴ μεγαλύτερη πόλη τῆς Δύσης τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

**ε) Ἡ προέλευση τοῦ ὀνόματος Fu-lin² (= Ρωμαῖοι)
καὶ ἡ σημασία του γιὰ τὴν ταυτίση τῆς χώρας Fu-lin**

Ἡ προέλευση τοῦ ὀνόματος Fu-lin εἶναι ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα προβλήματα καὶ ἀπασχόλησε πολλοὺς σινολόγους. Προτάθηκαν πολλὰ ὀνόματα (π.χ. El Hira, Philistines, Hellen, Hua-lin, Persia, Βυζάντιο)³, τέσσερα ὅμως ἦταν αὐτὰ ποὺ συγκέντρωσαν τὶς ἀπόψεις τῶν περισσότερων ἐρευνητῶν. α) *Βηθλεέμ*: Ὑποστηρίχθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν Hirth⁴ ποὺ βασίστηκε τόσο στὴν παλαιὰ προφορὰ τῶν δύο χαρακτήρων *fu* καὶ *lin* (ποὺ κατὰ τὴ γνώμη του δὲν ἦταν οὔτε πόλιν οὔτε *fu-lang* (Φράγκοι), ἀλλὰ *But-lin* ἢ *But-lam*⁵ δηλ. Βηθλεέμ), ὅσο καὶ στὸ ρόλο τῶν Νεστοριανῶν ποὺ εἶχαν φθάσει στὴν Κίνα νὰ διδάξουν τὸν θεϊκὸ λόγο (ὅπως ἔκαναν καὶ οἱ

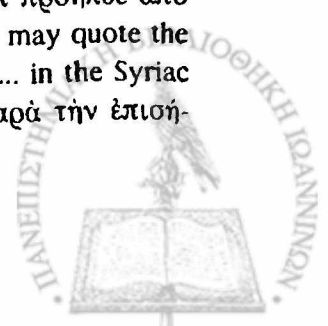
1. Βέβαια, ἂν τὰ 80 li ὑπολογισθοῦν μὲ βάση 400 μ., ποὺ εἶναι πολὺ πιθανὸ (ἐπειδὴ ὁ ἀριθμὸς προέρχεται ἀπὸ τὰ χρονικὰ τῶν T'ang), τότε ἡ περιφέρεια τῶν τειχῶν τῆς Κων/λης παρουσιάζεται πολὺ μεγαλύτερη.

2. Βλ. καὶ Michael Kordosis, «The name Fu-lin (= Romans)»: *Ἱστορικογεωγραφικά* 4 (1991-92) σ. 171 κ.έ., ὅπου ἐκτίθενται τὰ βασικότερα ἐπιχειρήματα.

3. Shiratori, *New attempt*, 186. Fitzgerald, *China*, 327.

4. Hirth, *China*, 287 κ.έ.

5. Βλ. καὶ Hirth, *Mystery*, 3. Σωστά ἀντικρούει αὐτοὺς ποὺ θεωροῦν ὅτι προῆλθε ἀπὸ τὴν πόλιν («As a further example of the old sound ending in m, and not in n, I may quote the name of one of the priests which appears in estrangelo characters as *Ephraem*... in the Syriac part of the Nestorian inscription with the Chinese transcription... Fu-lin». Παρὰ τὴν ἐπισημάνση αὐτή, δὲν πρότεινε τὸ «Ρωμαῖοι».

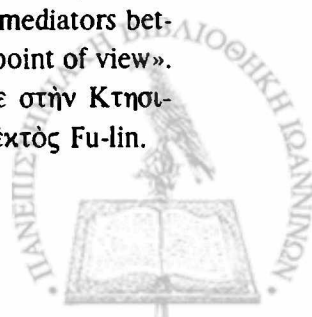
όπαδοι τοῦ Βουδισμού, τοῦ Ζωροαστρισμοῦ, τοῦ Μανιχαϊσμοῦ καί, ἀργότερα, τοῦ Μωαμεθανισμοῦ). Ὁ Hirth πιστεύει ὅτι πληροφορίες γιά τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος ἔφθαναν στὴν Κίνα μέσω τῶν νεστοριανῶν μοναχῶν, οἱ ὅποιοι τὸ ταύτιζαν μὲ τὸ ἀρχαῖο Ta-Ch'in, ὅπου εἶχε γεννηθεῖ ὁ Χριστός. Ἔτσι ἡ Fu-lin ἦταν ἓνα ἄλλο ὄνομα τοῦ Ta-Ch'in ποὺ εἰσήγαγαν οἱ νεστοριανοί¹. Κάτι ἀνάλογο, ἀναφέρει, ἔγινε μὲ τὸ ὄνομα Magadha, τὸ μέρος ὅπου γεννήθηκε ὁ Βούδας, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὀνομάσθηκε, κατὰ τὴ δυναστεία τῶν T'ang, ὁλόκληρη ἡ Ἰνδία². Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι, βάσει τῶν Κινεζικῶν χρονικῶν, ὁ Hirth συμπεραίνει ὅτι ὁ βασιλιάς τῆς Fu-lin πρέπει νὰ εἶναι ἐκκλησιαστικὸς ἀξιωματοῦχος³ καὶ συγκεκριμένα ὁ νεστοριανὸς πατριάρχης Ἀντιοχείας⁴. Στὸ συμπέρασμα αὐτὸ ὁδηγήθηκε καὶ ἀπὸ τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος Po-to-li (ἀπὸ τὸ πατριάρχης - Bat-da-lik/Bathrik),

1. Hirth, *China*, 286.

2. Hirth, *China*, 290. Hirth, *Mystery*, 17: «The country of T'ien-chu [= Ἰνδία] also called *Mo-k'ie'-to*», because *Mo-k'ie'-to*, i.e. *Magadha*, was the little country where Buddha was born. Later on Arabia received its name *T'ien fang*, «the Heavenly Square», i.e. the Kaaba) from the sanctuary in Mohammed's birth-place. Similarly we read in Chinese books: «*Ta-ts'in*, also called *Fu-lin*», i.e. *Bethleem*, because it was the birth-place of Christ».

3. Hirth, *China*, 284: «For the king who has a tunnel built from his palace to his church, who rarely goes out, but every seventh day performs divine service with the assistance of over fifty attendants (R 16-17) and who sends priests to China as tribute bearers (K 39) cannot be a worldly monarch». Πρέπει νὰ παρατηρήσουμε, ὅμως, ὅτι ἡ πρώτη πληροφορία (R 16-17), ποὺ ὀφείλεται στὸν Chau-ju-Kua, μᾶλλον δὲν ἀναφέρεται στὸ γνωστὸ μας Ta-Ch'in, ἀλλὰ στὸ Ta-Ch'in τῆς Ἰνδίας. βλ. Μιχ. Σ. Κορδώσης, «Καὶ πάλι περὶ Ta-Ch'in καὶ Yavana», *Ἱστοριογεωγραφικά* 4 (1991-1992) 193 κ.έ. Πρβλ. Kordosis, *China*, 194 κ.έ.

4. Γιὰ τὸ εὐλόγο ἐρώτημα πῶς ἦταν δυνατό ὁ νεστοριανὸς πατριάρχης νὰ μένει στὴν Ἀντιόχεια, Hirth, *China*, 294-295: «There is, however, one doubtful point in this assumption: the «patriarch of Antioch» was a Catholic, and the Nestorian patriarch may not have resided at the capital (Antioch), but at Edessa or some other city in the neighbourhood. This doubt is somewhat alleviated by the fact that our account of Po-to-li's mission refers to the period following the Arab conquest: that the Catholic patriarchate of Antioch and the sees of Jerusalem and Alexandria remained practically unoccupied after the Arab occupation for the reason that their possessors, living in the Greek empire, were merely titulars. I am not able to say whether the heads of the Nestorian church were allowed by the Arabs to reside at Antioch, and if they were, whether they made use of the privilege: but, even if this has not been the case, they certainly resided in Syria, and had no reason to contradict the traditions they found in China with regard to the capital of Syria or Ta-ts'in. The Nestorians held such an influential position at the courts of the Khalifs and their satraps that the part attributed to them as mediators between the west and the far east would have met with no difficulty from a political point of view». Ὁ Shiratori (*New attempt*, 329), δέχεται ὅτι ὁ νεστοριανὸς πατριάρχης ἔμενε στὴν Κτησιφώντα καὶ ἔπειτα στὴ Βαγδάτη. Ὅμως οἱ δύο τελευταῖες πόλεις βρισκόνταν ἐκτὸς Fu-lin.

πού ο ίδιος προτείνει, καθώς και από τη χρησιμοποίηση εκκλησιαστικῶν προσώπων στις πρεσβείες που η Fu-lin ἔστειλε στην Κίνα.

Στὴν παρατήρηση ὁρισμένων ἐρευνητῶν ὅτι τὸ ὄνομα Fu-lin μαρτυρεῖται πρὶν ἀπὸ τὴν ἄφιξη τῶν νεστοριανῶν στὴν Κίνα, ὁ Hirth ἀπαντᾷ ὅτι τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξη ἐναντίον τῆς θεωρίας του¹. Θεωρεῖ, λοιπόν, τὴν Ἀντιόχεια ὡς τὴ Fu-lin καὶ πρὸς ἀπόδειξη τούτου φέρει τὴν πληροφορία τῶν Χρονικῶν τῶν T'ang γιὰ κατάληψη τῆς Fu-lin ἀπὸ τοὺς Ἀραβες² καθὼς καὶ τὰ συριακὰ ὀνόματα ὁρισμένων φυτῶν στὴν Κίνα, πού εἰσῆχθησαν ἀπὸ τὴ Fu-lin³. Τῇ θεωρίᾳ τοῦ Hirth δὲν ἀκολούθησαν πολλοὶ ἐρευνητές ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος, σὲ ἀντίθεση μὲ τὴν ἀποδοχὴ τῆς Συρίας, ὡς Fu-lin, καὶ τῆς συνδέσεώς της μὲ τὸν πατριάρχη (στὴ θέση τοῦ βασιλιᾶ της), ὅπου βρῆκε περισσότερους ὁπαδούς⁴.

β) πόλιν· Ἡ ἄποψη τῆς προέλευσης τῆς Fu-lin ἀπὸ τὴν λ. πόλιν (δηλ. τὴν Κωνσταντινούπολη) ἐκφράσθηκε γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν M. Jaquet⁵ καὶ υἱοθετήθηκε ἀπὸ πολλοὺς ἐρευνητές⁶, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ὁ Chavannes εἶναι ὁ πιὸ γνωστός, γιὰ τὰ ἐπιχειρήματά του. Ἐτσι ἀναφέρει: α) ἡ Κωνσταντινούπολη μνημονεύεται ὡς πόλιν σὲ Ἀραβες συγγραφεῖς, β) τὸ ὄνομα Fu-lin ἔφθασε στὴν Κίνα πρὶν ἀπὸ τοὺς νεστοριανούς καὶ γ) μάλιστα ἐξ ἀκοῆς, δ) τὸ ὄνομα *Po-to-li* ἴσως προέρχεται ἀπὸ τὴ λ. «βασιλεύς», δ) τὸ ὄνομα *Μοϊ* μπορεῖ νὰ μὴ σημαίνει τὸν χαλίφη Μωαβιᾶ ἀλλὰ τὸν γιό του Yezid (ben Muavia) πού πολιορκήσε τὴν Κωνσταντινούπολη, κλπ. Ὁ Chavannes καταλήγει ὅτι «εἶναι τουλάχιστο παράξενο ὁ νεστοριανὸς πατριάρχης νὰ φέρει τὸν τίτλο τοῦ βασιλέως τῆς Βηθλεὲμ καὶ ἡ ἐπίθεση κατὰ τῆς πρωτεύουσας τῆς Fu-lin νὰ ἐξηγεῖται σὰν πολιορκία τῆς Ἀντιόχειας, μιὰ πόλη πού δὲν ἐξαρτιόταν ἀπὸ τοὺς νεστοριανούς»⁷.

γ) *Ρώμη*: Ἡ θεωρία γιὰ τὴν προέλευση τῆς Fu-lin ἀπὸ τὴ Ρώμη ὀφείλεται κυρίως στοὺς Blochet καὶ Pelliot καὶ ἀναπτύχθηκε ἀπὸ τὸν Ἰάπωνά κα-

1. Hirth, *Mystery*, 5.

2. Hirth, *Mystery*, 15.

3. Hirth, *Mystery*, 18 κ.έ.

4. Saeki, *Nest. Monument*, 79, 183. Boulnois, *Silk road*, 159. Howard J. Wechsler, «Tai-tsung», 235: «...Fu-lin (the Byzantine province of Syria). Ἀκόμη καὶ ὁ Chavannes, στὴν ἀρχή, Notes, 37, σημ. 3, πίστευε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ τὸ νεστοριανὸ πατριάρχη. Ὁ Forke, *Ta-Ts'in*, 58, θεωρεῖ ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν πατριάρχη Κωνσταντινούπολης.

5. E. Jacquet, «Origine du l' un des nome sous lequel l' empire romain a été connue à la Chine»: *JA*, II ser., 9 (1832) 456 κ.έ.

6. Saeki, *Nest. Monument*, 76. Yule, *Cathay*, 44. Beasley, *The down*, 473. Henning, *Einflussung*, 312. Sykes, *History*, 46. Forke, *Ta-Ts'in*, 60. Ferguson, *China*, 585. Chen, *Μελέτη*, 27.

7. Chavannes, *Notes*, 37-39, σημ.

θηγητή Shiratori, με τη γνωστή διεισδυτικότητα που διακρίνει τὸ ἔργο του. 'Ο Shiratori' εἶχε παρατηρήσει ὅτι στίς γλώσσες τῆς ἀλταϊκῆς οἰκογένειας, πού δὲν ἦταν συνηθισμένες στή χρήση τοῦ R, στήν ἀρχή τῆς λέξεως, ἀναπτύχθηκε ἓνα φωνῆεν, (π.χ. Oros - Urus = Rus), ὁπότε σκέφθηκε ὅτι ἦταν πολὺ πιθανὸ τὰ τουρκικὰ φύλα νὰ ἔκαναν χρήση τῶν Urum, Hurum, Burum ἀντὶ τοῦ Rum (Ρωμαῖοι). 'Ο Pelliot, ὅπως περίπου καὶ ὁ Blochet², ὑποστήριξε ὅτι τὸ ὄνομα Rum πρέπει νὰ ἔφθασε στήν Κίνα ὡς *From*, δεδομένου ὅτι στήν ἀρμενικὴ γλώσσα πέρασε ὡς *Hrom* (ἢ *Hogrom*) καὶ στὰ περσικὰ *Hrom*· «καί, καθὼς ἦταν σύνηθες στίς ἱρανικὲς διαλέκτους παρθικοῦ τύπου νὰ ἀντικαθιστᾶται τὸ h ἀπὸ τὸ f στίς περσικὲς λέξεις, θεώρησε πιθανὸ ὅτι ἡ ἀρμενικὴ λέξη *Hrōm* ἄλλαξε σὲ *Frōm*³ στίς γλώσσες Χωρασμιακὴ καὶ Σογδιανή»⁴. Τὰ παραδείγματα πού ἀναφέρει ὁ Pelliot, ἀπὸ λέξεις πού χρησιμοποιοῦσαν ἐνδιάμεσοι λαοί, εἶναι ἀρκετὰ πειστικὰ καὶ νομίζω ἐνισχύουν τὴν ὑπόθεση ὅτι οἱ Ρωμαῖοι λεγόνταν *From*⁵. Τὴ θεωρία τῆς προελεύ-

1. Shiratori, *New attempt*, 189.

2. Blochet, *Notes*, 363: «...or toutes les aspirées, ou plutôt les aspirantes, ont une tendance marquée à aboutir à un phonème qui, pour une oreille étrangère, sonne à peu près comme un f: c'est ainsi qu'un français entend l'anglais *Athenaeum* comme un complexe très voisin de *Afinium*... Il est très vraisemblable que les Célestes ont entendu Rhum = 'Ρώμη prononcé à peu près comme *frum* qu'ils ne pouvaient transcrire qu'en faisant une syllabe de l'*f* initial et une seconde syllabe du reste du mot». Ἄρα ὁ Blochet εἶναι ὁ πρῶτος πού ἐξέφρασε τὴ θεωρία αὐτή.

3. Πρβλ. Laufer, *Sino-iranica*, 436: «for instance, old iranian *framana* (now ferman «order») resulted the Armenian *hraman*, hence the parthian* *hraman*. Thus * *From*, probably conveyed by Sogdian, was the prototype, from which Chinese *Fu-lin*, * *Fu-lin* was fashioned».

4. Pelliot, *Sur l'origine*, 498.

5. Pelliot, *Sur l'origine*, 498-499: «Quel que soit le mécanisme de ce passage, M. Pelliot pense [παρουσιάζεται ἀπὸ ἄλλον ἐρευνητὴ] retrouver ailleurs qu'en chinois la trace de la forme *Frōm. 1o Peut-être dans le nom de l'évêque de Merw *Frōmī* qui assiste au synode nestorien de 486 et dont le nom signifierait simplement «le Romain», répondant à ce qu'aurait été plus tard un nom de *Rūmī*. 2o Peut-être également dans le pays de *Pur'm* qui apparaît au VIIIe siècle sur l'inscription de *Kül-tāgin*; l'ancien turc n'avait ni *f*, ni *ph*; une forme *Frōm devait être régulièrement rendue par *Pur'm* (*Por'm*), avec la même dissociation du groupe consonantique initial que dans les formes chinoises *P'ou-lan* et *Fou-lin*. 3o Le Tibet, et à sa suite la Mongolie, possèdent une épopée célèbre, celle du roi *Gesar* existe en tibétain, mais comme emprunt au sanscrit *kesara*, «pistil de fleur»; le passage de la sourde à la sonore initiale est attesté par de nombreux parallèles dans les transcriptions tibétaines. Mais le titre même du César romain, célèbre dans tout l'Orient, ne serait pas transcrit autrement. En fait, on a déjà cru le reconnaître dans la littérature indienne, et l'hypothèse a déjà été faite de le retrouver aussi dans le roi *Ge-sar* des Tibétains. L'hypothèse aujourd'hui présentée d'une forme *Frōm vient bien à l'appui de cette explication, puisque *f* ne peut être rendu en tibétain que par *ph*.

σεως τοῦ ὀνόματος Fu-lin ἀπὸ τῆ Ρώμης υἰοθέτησαν πολλοὶ ἐρευνητές¹, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ὁ Laufer, ὁ ὁποῖος πιστεύει ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν τύπο Frim².

δ) Φράγγοι: Ὁ Deguignes, πρῶτα, καὶ ὁ Bretschneider, ὕστερα³, ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ ταύτισαν τὴ Fu-lin μὲ τὸ ὄνομα Φράγγοι. Ὁ δεύτερος πίστευε ὅτι ἡ προφορὰ ἦταν μᾶλλον Fu-lan, «ὄχι λιγότερο ἀρμόζουσα» ἀπὸ τὸ Folang, ὄνομα ποὺ χρησιμοποιεῖται σὲ κινεζικὲς πηγὲς καὶ θεωρεῖται ὅτι σημαίνει τοὺς Φράγγκους⁴. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἐρευνητὲς ἔγιναν ὁπαδοὶ τῆς θεωρίας αὐτῆς⁵, ἂν καί, ὅπως θὰ δοῦμε, εἶναι μᾶλλον ἢ πιὸ ἀσθενική.

Πρὶν προβοῦμε σὲ κριτικὴ τῶν παραπάνω θεωριῶν, πρέπει νὰ μιλήσουμε γιὰ τὴν ἄποψη τῶν Saeki καὶ Moule. τὴν ὁποία μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε ὡς πέμπτη θεωρία. Ὁ Saeki, μὲ ἀφορμὴ τὸ ὄνομα Ephraim τῆς γνωστῆς νεστοριανῆς στήλης τῆς Sian-fu, ποὺ ἀποδίδεται, στὰ κινεζικά, ὡς Fu-lin καὶ εἶναι ὅπωςδήποτε προφορὰ τῆς λ. Ἐφραίμ⁶, συμπεραίνει, χωρὶς δι-

et qu' ainsi le tibétain nous donne exactement pour le pays du roi Gesar, et ici avec un timbre vocalique certain..... Si l' explication du nom Fromi et de la forme turque Pur'm ne s' imposaient pas en elles-mêmes, le parallélisme des formes chinoises P'ou-lan et Fou-lin et du Phrom tibétain, pays du roi Ge-sar, paraît donc décisif; c'est bien par un intermédiaire *Frōm, issu de Hrōm, que la question du Fou-lin doit être résolue». Βλ. ἐπίσης, Shiratori, *New attempt*, 189-190. Pelliot, *Chrétiens*, 625. Pelliot, *Le hoja*, 163.

1. Sylvain Lévi, «Alexandre et Alexandrie dans les documents indiens»: «Mémorial Sylvain Lévi», Paris 1937 [«Mélanges Maspero. II 1934, 155-164 καὶ 389-390], 421. Hudson, *Europe*, 128. Moule, *Christians*, 35. σημ. 12. Boulnois, *Silk road*, 159, σημ. 2. Shafer, *Golden peaches*, 5, 31. Needham, *Science*, τόμ. 5, μέρ. 7, σ. 442. Lieu, *Manichaeism*, 48.

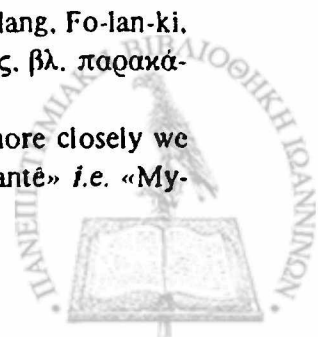
2. Laufer, *Sino-iranica*, 436: «Rim must have been an ancient variant of Rum; Rim is still the Russian designation of Rome». Ὁ Shiratori, *New attempt*, 190, τὸν ἀντικρούει, ἐξαιτίας τῆς ὑπάρξεως τοῦ ὀνόματος P'u-lan, ποὺ δέχεται ὅτι ἦταν τύπος τῆς Fu-lin. (βλ. παραπάνω σ. 130).

3. Shiratori, *New attempt*, 187.

4. E. Bretschneider, «Notes on Chinese mediaeval travellers to the West»: *Chinese Recorder* 4 (1875) 8, σημ. 31 (Ἀπὸ Shiratori, *New attempt*, 187).

5. Edkins, *China*, 366. J. Edkins, *Chinese buddhisme*, London 1893, 117, σημ. J. Edkins, «Name of Europeans»: *China Review* 19 (1891) 57-58: «The persian word Fering, Frank, European, became the Chinese Folin. The Arabs adopted the Persian name and spread it wherever they went in India and China. In Tibetan it became Piling through Indian influence and in common parlance Parang». Βλ. καὶ Edkins, «Fu-lin», 109-10. Parker, *China*, 51. O.F. von Mölendorff, «Chinese cloisonne Enamel», *The China Review* 6 (1877-78) 348: «Fo-lang, Fo-lan-ki, Fu-lang-ki, Fu-lan, Fu-lang, are names of the Franks». Γιὰ τοὺς Fo-lan-ki, ὁμῶς, βλ. παρακάτω, σ. 206, σημ. 5.

6. Saeki, *Documents*, 109, Saeki, *Nest. Monument*, 78: «On looking still more closely we discover that there is one more name «Ephraim» for which the Chinese «Hsiânté» i.e. «My-

ευκρινίσεις, ότι ή χώρα Fu-lin θα μπορούσε να έρμηνευτεί ως «ή χώρα του Έφραιμ»¹. Ο Moule είναι ό έρευνητής που συνδέει τó όνομα Fu-lin καθαρά με τó Ίσραήλ, υπενθυμίζοντάς μας ότι τó όνομα «Έφραιμ» ήταν σε πρωιμότερη έποχή συνώνυμο του Ίσραήλ², δέ γνωρίζει όμως, όπως αναφέρει, αν είχε, στην ανατολή, την ίδια σημασία, και μάλιστα τόν 7ο αιώνα³. Η άποψη αυτή είναι ανάλογη με εκείνη της Βηθλεέμ, αφού και οι δυό θεωρούν ότι τó όνομα της πόλης ή της περιοχής όπου γεννήθηκε και έζησε ό Χριστός δόθηκε και στην υπόλοιπη χώρα.

Η θεωρία που θέλει τή Fu-lin να προέρχεται από τή λ. Φράγκοι δέν μπορεί να γίνει αποδεκτή, όχι μόνο γιατί είναι πολύ νωρίς και οι Φράγκοι ήταν ακόμη άσημοι, αλλά και γιατί τήν έποχή αυτή και ακόμη αργότερα, οι γεωγραφικές γνώσεις δέν έφταναν ως εκεί⁴. Μόνο από τις Σταυροφορίες και ύστερα άρχισαν οι Δυτικοί Ευρωπαίοι να γίνονται ευρύτερα γνωστοί.

Έλκυστική είναι ή θεωρία της προελεύσεως από τή λ. «πόλιν». Δεδομένου ότι τήν έποχή πριν από τήν επικράτηση των Άράβων, τó μεγαλύτερο κράτος της περιοχής ήταν τó Βυζάντιο, πολλοί έρευνητές ακολουούθησαν τή θεωρία αυτή. Πάντως, αν συνέβαινε τó Fu-lin να προέρχεται από τήν «πόλιν», τότε οι Κινέζοι θα ήταν οι πρώτοι, αιώνες πριν από τούς Ευρωπαίους ιστορικούς, που κάλεσαν τó Ανατολικό Ρωμαϊκό κράτος «Βυζάντιο» (μάλιστα με τó ακριβές του όνομα Fu-lin-kuo)! Άποψη έλκυστική, όπως είπαμε, αλλά μάλλον ύπερβολική.

Η προφορά στα κινεζικά, στή νεστοριανή στήλη, του Έφραιμ ως *Fu-lin* ή ως *E-fu-lin*, σε άλλη πηγή⁵, (όπου αποδίδεται και ό φθόγος E), καθώς

stery-virtue», is given as an equivalent. Judging from the parallel fact that the name «Enoch» was expressed in Chinese by Ling-shou, which means «Spirit-life-eternal», and the name Constantine by «Stay-in-Faith» in our Inscription, we may safely say that the name Hsüan-té, «Mystery-virtue» for «Ephraim», must be the translated name, the word «Ephraim» being supposed to come from the Hebrew root «PHARAH», «fruitful». Thus, «(Be fruitful of) Mystery-virtue», was the underlying idea in the priest's name as rendered in Chinese, whilst «Fu-lin» is simply the Chinese phonetization of the sound «Ephraim». This is quite plain from the Chinese characters for «É-fu-lin» ( ) in Prof. Pelliot's Diptychs».

1. Saeki, *Nest. Monument*, 79. Saeki, *Documents*, 109 κ.έ., 141, 166, 225.

2. Πρόκειται για τó βόρειο μέρος της χώρας, μετά τή διάσπαση σε βόρειο Ίσραήλ ή Έφραιμ και στο νότιο, τήν Ιουδαία.

3. Moule, *Nestorians*, 21, 22.

4. Πρβλ. Hirth, *China*, 288, σημ.

5. Moule, *Christians*, 56: ««É-fu-lin» (Ephraim) book». (Τό β' μέρος του *Gloria in Excelsis Deo* (Sacred Books). Βλ. και Saeki, *Relics*, 241.

καὶ τοῦ ποταμοῦ Εὐφρά[τη] (Frat) ὡς Fu-li-[la]¹, εἶναι ὑψίστης σημασίας. Βλέπουμε ὅτι κατὰ τὴ δυναστεία τῶν T'ang (7ο-9ο αἰ.) ἡ προφορὰ ἀντιστοιχοῦσε στὸ *F r m*. Πρέπει, λοιπόν, φωνητικὰ νὰ ἀποκλεισθοῦν τὸ πό-λιν καὶ τὸ Βηθλεέμ². Ἐπομένως μένει τὸ From (Ρωμαῖοι) καὶ τὸ Ἐφραΐμ, ὡς ὄνομα τοῦ Ἰσραήλ. Μολονότι εἶναι δύσκολο νὰ ταξίδεψε τὸ ὄνομα τῆς περιοχῆς ὅπου ἔζησε ὁ Χριστὸς ὡς Ἐφραΐμ (καὶ ὄχι ὡς Ἰσραήλ, Ἰουδαία ἢ ἄλλα ὀνόματα ποὺ περιέχονται στὴν Καινὴ Διαθήκη) πρέπει νὰ ἀντιμετωπίσουμε καὶ τὴν ἐκδοχὴ αὐτή.

Πολὺ χρήσιμες γιὰ τὴ λύση τοῦ προβλήματος τῆς προέλευσης τοῦ ὀνόματος Fu-lin ἀποδεικνύονται οἱ κινεζικὲς μεταφράσεις χριστιανικῶν κειμένων ποὺ ἔκαναν οἱ νεστοριανοί, ὅταν ἔφθασαν στὴν Κίνα. Παραθέτουμε τὴ μετάφραση στὰ ἀγγλικά χωρίων ποὺ περιέχουν τὸ ὄνομα *Fu-lin*:

A. *Just about that time, the One (Person) was born in the City of Wu-li-shih-lien* (δηλ. Ἱερουσαλήμ) *in the country of Fu-lin*³. When He was born as the Mi-shih-ho (δηλ. Μεσσίας)... κλπ.

B. A point of space in the world of tangibility, for instance, is like the point between this place and Persia or that point between Persia and Fu-lin⁴.

Γ. ...This man is not the Messiah. He is an imposter. We want to arrest this man ..... On that account He himself went to Fu-lin⁵. And it was then in the reign of Chi-hsi (Καίσαρ ἢ μάλλον κάποιος διοικητὴς τῆς Ἰουδαίας)⁶. Even if Chi-hsi had not arrested him...⁷.

1. Hirth-Rockhill, *Chau-ju-kua*, 14: «Now the Fu-li-la river of the realm of the Ta-shih flows southward into the sea small boats ascend it two days and reach the country of Mo-lo, an important market of the Ta-shih».

2. Πρβλ. Blochet, *Notes* 360: «Il serait bien étonnant de voir l' empire romain désigné sous le nome de pays de Bethleem, car cet humble village de Palestine, où le Verbe s' est incarné par hasard, ne joue dans l' histoire du monde chrétien qu' un rôle tout à fait effacé qui n'a rien de comparable à celui de Jérusalem, la ville sainte des Hébreux et des Arabes, qui était encore pour Dante le centre de l' Univers, et il serait tout aussi insolite de trouver l' empire romain désigné sous le nome de royaume du Patriarche».

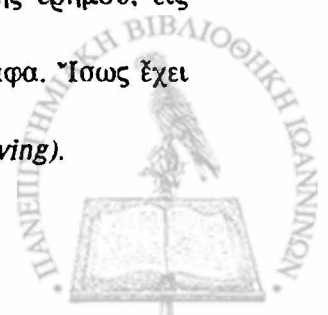
3. Saeki, *Documents*, 141 (*Hsü-T'ing Mesiah Sûtra, Jesus Messiah Sûtra*). Βλ. καὶ σ. 157: «Which may well be identified with Jerusalem in the country of Syria».

4. Saeki, *Documents*, 166 (*A discourse on Monotheism*).

5. Saeki, *Documents*, 241. Πρόκειται γιὰ χωρίο τοῦ Ἰωάννη ΙΑ', 53, 54: «ἀπ' ἐκεῖνης οὖν τῆς ἡμέρας συνεβουλεύσαντο ἵνα ἀποκτείνωσιν αὐτόν. Ἰησοῦς οὖν οὐκέτι παρηγορία περιεπάτει ἐν τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ ἀπῆλθεν ἐκεῖθεν εἰς τὴν χώραν ἐγγὺς τῆς ἐρήμου, εἰς Ἐφραΐμ λεγομένην πόλιν, κακεῖ διέτριβε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ».

6. Ὁ Moule, *Nestorians*, 18, ἀναρωτιέται μήπως πρόκειται γιὰ τὸν Καϊάφα. Ἴσως ἔχει δίκαιο.

7. Saeki, *Documents*, 212 (*The lord of the Universes. Discourse on alms giving*).

Δ. Now this (country of) Shih-hu (Ἰουδαία) is no other than (that of) Fu-lin¹.

Ε. All the kings and the people have come to dwell in harmony with one another. But, both in Fu-lin and Persia the laws were made against those people who held this doctrine; and by which laws they were searched out to be martyred. All who raised their voice against (these laws) were martyred... How then, could there have been any one to serve the Messiah within the boundaries of these countries? ... Whosoever went to Fu-lin and whosoever went to Persia were all martyred on account of the wicked laws that existed there².

ΣΤ. But, for that very reason, all the people of Fu-lin have now come to worship the Lord of the Universe. There are still a small number of people in Persia who, being led astray, are co-operating with the devil-demons in their wicked deeds. They are the people who worship the images made of earth. But the rest of the people (of Persia) all worship the Lord of the Universe and are united in declaring that I-shu is the Messiah! ..... Though it is only 641 years since the time of the birth of the Messiah, ... yet (his name) is known in all parts of the world³.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω χωρία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλα κινεζικὰ κείμενα, μποροῦμε νὰ ἐξαγάγουμε τὰ κάτωθι συμπεράσματα:

α) Στὸ χωρίο Δ, δίνεται ἡ ἐντύπωση ὅτι Ἰουδαία (Shih-hu) καὶ Fu-lin ταυτίζονται (ὅπως παραπάνω Ἰουδαία καὶ Ta-Ch'in).

β) Στὸ χωρίο Α γίνεται ἀπλή τοποθέτηση τῆς πόλεως Ἱερουσαλήμ στὴ Fu-lin.

γ) Σὲ δύο χωρία Β, Ε ἡ Fu-lin μνημονεύεται μαζί μὲ ἄλλη χώρα (Περσία). Ἄν ληφθεῖ ὁμῶς ὑπόψη ὅτι στὸ Ε γίνεται λόγος γιὰ νόμους καὶ σύνορα τῶν χωρῶν αὐτῶν, πρέπει νὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται γιὰ κράτη (ἐπικράτειες) τὸ Βυζαντινὸ καὶ τὸ Περσικόν. Δεδομένου ὅτι, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, ἡ μετάφραση τοῦ Ε ἔγινε πολὺ νωρὶς, καθρεφτίζεται ἡ κατάσταση πρὶν ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση. Ἐξάλλου, τὰ γεγονότα τῶν διωγμῶν τοποθετοῦνται σὲ ἐποχὴ προγενέστερη. Πρόκειται, βέβαια, γιὰ τοὺς γνωστοὺς διωγμοὺς πρὶν ἀπὸ τὸν Μ. Κωνσταντῖνο, ὅποτε Fu-lin πρέπει νὰ σημαίνει ὁλόκληρο τὸ Ρωμαϊκὸ κράτος, ὅπου ἐφαρμόζονταν οἱ νόμοι γιὰ τοὺς διωγμούς, καὶ ὄχι (μόνο) τὸ Ἰσραήλ, ἢ ἡ εὐρύτερη περιοχή τῆς Συρίας-Παλαιστίνης. Πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι οἱ δύο αὐτὲς χώρες (Fu-lin καὶ Περσία) μνημονεύονται στὰ κινεζικὰ χρονικά καὶ ἄλλες φορές μαζί, π.χ. ἡ κατάληψη τῶν ἐδαφῶν τῆς Fu-lin ἀπὸ τοὺς Ἀραβες, μαζί μὲ τὰ ἐδάφη τῆς Περσίας⁴.

1. Saeki, *Documents*, 223 (*The lord of the Universe. Discourse on alms giving*).

2. Saeki, *Documents*, 225 (Ἀπὸ τὸ ἴδιο βιβλίο).

3. Saeki, *Documents*, 226 (Ἀπὸ τὸ ἴδιο βιβλίο).

4. Bretschneider, *Knowledge*: «He conquered Persia. Fo-lin and in the south seized upon

δ) Στο χωρίο Γ' αναφέρεται ἡ Fu-lin, ὄχι ὁμως ὡς χώρα, ἀλλὰ ὡς πόλη. Πρόκειται γιὰ μετάφραση χωρίου τοῦ Ἰωάννη¹, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Ἰησοῦς, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιβουλή τῶν Ἑβραίων, ἔφθασε κοντὰ στὴν ἔρημο, στὴν πόλη Ἐφραίμ, μὲ τοὺς μαθητὲς του. Τὸ κινεζικὸ αὐτὸ ἀπόσπασμα εἶναι πολὺ σημαντικό, γιὰτὶ βλέπουμε νὰ ὀνομάζεται Fu-lin κάποια πόλη τῆς περιοχῆς ὅπου ἔζησε ὁ Χριστός. Θὰ ἦταν δύσκολο, λοιπόν, νὰ ὀνόμαζαν καὶ τὴν ἴδια τὴν περιοχὴ μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα, τὴ στιγμὴ μάλιστα ποὺ στὸ ἴδιο κείμενο ὀνομάζεται Shih-hu. Πράγματι, Shih-hu σημαίνει Ἑβραῖοι². Ὑπάρχουν διάφορα ἄλλα μεταφρασμένα χωρία ποὺ τὸ ἐπιβεβαιώνουν³.

ε) Πολὺ ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ χωρίο ΣΤ' διότι: 1) Ἀναφέρει ὅτι βρισκόμαστε στὸ ἔτος 641 2) Μνημονεύει ὅτι τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Περσίας εἶναι χριστιανοί. Τοῦτο βέβαια εἶναι ὑπερβολικό, δείχνει ὁμως ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀραβικῆς κατάκτησης ὁ χριστιανισμός στὴν Περσία ἦταν ὑπολογίσιμος (ἐνισχύοντας τὴν ἄποψη ἐκείνων ποὺ ὑποστηρίζουν ὅτι, ἂν δὲν ἐμφανίζονταν οἱ Ἀραβες ἡ Περσία ἴσως γινόταν χριστιανική). 3) Ἀναφέρεται ὅτι ὁλόκληρος ὁ πληθυσμός τῆς Fu-lin ἦταν χριστιανικός. Τοῦτο, βέβαια, ὅσο καὶ νὰ περιέχει κάποια ὑπερβολή, σημαίνει, τουλάχιστο, ὅτι τὸ συντριπτικὰ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἦταν χριστιανοί. Ἀποκλείεται λοιπὸν ἐδῶ ἡ Fu-lin νὰ εἶναι μόνο τὸ Ἰσραήλ, τοῦ ὁποῖου ὁ πληθυσμός ἦταν διαφορετικῆς θρησκείας⁴, ἐνῶ πολὺ δύσκολα θὰ μπορούσε νὰ δεχθεῖ κανεὶς τὶς ἀνατολικὲς μόνο ἐπαρχίες. Ἀντίθετα, πολὺ πιὸ λογικὸ θὰ ἦταν νὰ συμπεριλαμβάνονται καὶ τὰ ὑπόλοιπα γνωστὰ τμήματα τῆς αὐτοκρατορίας, δηλ. τουλάχιστο ἡ Μ. Ἀσία καὶ ἡ Κωνσταντινούπολη.

Γενικὸ συμπέρασμα: Τὸ ὄνομα Fu-lin συναντᾶται στὰ παραπάνω κείμενα: α) ὡς ὄνομα συγκεκριμένης πόλης τοῦ Ἰσραήλ⁵, β) ὡς ὄνομα περιοχῆς

the Po-lo-men (Brachmins, India) and other countries». Βλ. καὶ Hirth, *Mystery*, 16.

1. Βλ. παραπάνω, σ. 73, σημ. 5.

2. Saeki, *Documents*, 238.

3. Saeki, *Documents*, 212 κ.έ., ἀρ. 71 («Now, the Shi-hu men caught Him on the charge, as they said, that He talked about His own person»), 119 («The kinsmen of the Shih-hu also had a watch set up to guard the tomb»), 123, 132, 133, 137, 191, 193, 196 («Besides, the people of Shih-hu were all killed, and afterwards all the rest of the inhabitants (of that country) were either plunderer or carried away into captivity»).

4. Βλ. M. Chavannes-P. Pelliot, *Un traité manichéen retrouvé en Chine*, Paris 1912, ὅπου, στὴν Ἀ. Μεσόγειο, ἀναφέρονται τρεῖς θρησκείες.

5. Δὲν μπορούμε, φυσικά, νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἀπὸ αὐτὸ τὸ τυχαῖο τοπωνύμιο προέρχεται τὸ Fu-lin.

στήν όποία γνωρίζουμε ότι βρισκόταν ή 'Ιερουσαλήμ. 'Η περιοχή αύτή δέν μπορεί νά ταυτίζεται μέ τήν 'Ιουδαία, γιατί ή τελευταία μνημονεύεται ως Shih-hu. 'Εξάλλου, δέν πρόκειται γιά περιφέρεια, αλλά γιά κράτος. Γιά τό λόγο αύτό, δέν μπορούμε νά απομονώσουμε τίς ανατολικές επαρχίες τοῦ Βυζαντίου. Πρόκειται, επομένως, γιά τό ίδιο τό Βυζάντιο. Πρέπει, λοιπόν, νά συμπεράνουμε ότι τό όνομα Fu-lin, κινεζική προφορά τῆς λέξεως *Frim*, δέν ἔχει καμιά σχέση μέ τό παλαιότερο όνομα τοῦ 'Ισραήλ, 'Εφραΐμ. Τό ξεχασμένο αύτό πρώιμο όνομα τοῦ 'Ισραήλ δέν εἶχε καμιά θέση στά γραπτά τῶν νεστοριανῶν στήν Κίνα, ἐκτός ἀπό μιὰ φορά πού εἶναι ἀπλή σύμπτωση καί δέ σημαίνει τήν 'Ιουδαία· ή μετάφραση δηλ. τοῦ ἀποσπάσματος τοῦ 'Ιωάννη, ὅπου ὑπάρχει τό τοπωνύμιο 'Εφραΐμ, πού ἀποδόθηκε ως Fu-lin. Σέ ὅλα τά ὑπόλοιπα χωρία τό Fu-lin ἀποδίδει τή λέξη *Frim*, δηλ. *Ρωμαῖοι*. Αὐτό εἶναι τελικά καί τό όνομα ἀπό τό ὁποῖο τό κράτος Fu-lin πρέπει νά προέρχεται (καί ὄχι τό Ρώμη). 'Εξάλλου, τό όνομα Fu-lin μαρτυρεῖται πρίν ἀπό τήν ἀφίξη τῶν νεστοριανῶν στήν Κίνα. Εἶναι πράγματι περίεργο πού ἔτυχε νά μεταφρασθεῖ τό χωρίο ἐκεῖνο τοῦ 'Ιωάννη μέ τήν πόλη τοῦ 'Ισραήλ 'Εφραΐμ, όνομα πού παλαιότερα ἀποδιδόταν καί στό ίδιο τό 'Ισραήλ! Πρόκειται γιά συμπτώσεις πού ἀπλῶς περιπλέκουν τό πρόβλημα. 'Ετσι, ὅταν τά κινεζικά κείμενα ἀναφέρουν ότι ή 'Ιουδαία εἶναι ή ἴδια μέ τήν παλαιά χώρα Ta-Ch'in ή μέ τή Fu-lin, ἐννοοῦν ότι βρίσκεται μέσ τό Ta-Ch'in, ή τή Fu-lin, τοῦ ὁποῖου ἀποτελεῖ τμήμα. 'Εξάλλου καί ὁ Hirth αὐτό πιστεύει, ἀλλά ἐπεκτείνει τό όνομα μικρῆς περιοχῆς σέ εὐρύτερη (ὅπως τό Μάγκαντα, γενέτειρα τοῦ Βούδα, σ' ὁλόκληρη τήν 'Ινδία) καί αὐτό εἶναι τό δεύτερο λάθος του, μετά τήν λανθασμένη ἐτυμολογία τῆς Fu-lin. Τό τρίτο λάθος του εἶναι ότι περιέλαβε αὐθαίρετα ἕνα μόνο μέρος τοῦ κράτους (στό ὁποῖο ἀνήκε καί τό 'Ισραήλ) μέ τήν 'Αντιόχεια, τό ὁποῖο ἔθεσε ὑπό τόν (ἐκτός 'Αντιοχείας, ἐξάλλου) νεστοριανό πατριάρχη, ἐξισώνοντάς τον μέ βασιλέα. Βέβαια, παλαιότερα τό Ta-Ch'in περιοριζόταν στά ἐδάφη τῆς Α. Μεσογείου μέ (θεωρούμενη ἀπό τοὺς Κινέζους) πρωτεύουσα τήν 'Αντιόχεια, ὅμως τώρα οἱ γεωγραφικές γνώσεις αὐξήθηκαν'. 'Ο Hirth ὀφείλε νά μὴ λάβει τόσο πολὺ ὑπόψη του τό νεστοριανό παράγοντα, γιά τό ζήτημα αὐτό.

Ύστερα ἀπό ὅλα ὅσα ἀναφέραμε παραπάνω, θεωροῦμε βέβαιο ότι οἱ Κινέζοι, ἀπό τά μέσα τοῦ βου αἰῶνος (ή ἴσως καί νωρίτερα), ἄρχισαν νά καλοῦν τοὺς Βυζαντινοὺς Fu-lin, δηλ. Ρωμαίους, ἐνῶ ὡς ἐκείνη τήν περίοδο τους καλοῦσαν (ὅπως καί τοὺς Ρωμαίους πρίν) Ta-Ch'in δηλ. —ὅπως

1. Εἶδαμε παραπάνω (σελ. 148 κ.έ.) ότι ἦταν γνωστά τά ἐδάφη τουλάχιστο ὡς τήν Κωνσταντινούπολη.

υποστηρίξαμε σέ παλαιότερο δημοσίευσμά μας¹— “Έλληνες. Τοῦτο φαίνεται κάπως ἀπίστευτο ἀλλὰ ἐξηγεῖται ἂν δοῦμε τὰ ὀνόματα πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ Ἀρμένιοι —μνεῖα τῶν ὁποίων κάναμε, ὅπως εἶδαμε, ὅταν γινόταν λόγος γιὰ τὸ ταξίδι τοῦ ὀνόματος Hrom-From στὴν Ἀνατολή— γιὰ τοὺς Ρωμαίους καὶ ὕστερα γιὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, ὅπως μᾶς ἀποκαλύπτει ὁ Bartikian².

Γιὰ τοὺς Ἀρμένιους οἱ Ρωμαῖοι-Βυζαντινοὶ ἦταν γνωστοὶ ὡς Yoyn, δηλ. “Έλληνες ἢ γιὰ τὴν ἀκρίβεια, Ἰωνες (πρβλ. τὸ Yonaka τῶν Ἰνδῶν πού σὲ κάποιο κείμενο ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὸ κινεζικὸ Ta-Ch'in)³. «Οἱ Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες Κάρος, Διοκλητιανός, Κωνσταντῖνος, Ἰουλιανός, Οὐαλεντινιανός, Γρατιανός, Θεοδόσιος Α΄, Μαρκιανός, πάντες, μέχρι τέλους τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, εἶναι Yoyn / “Έλληνες»! (πρβλ. τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ Μάρκου-Αὐρήλιου Ἀντωνίνου ὡς βασιλιά τοῦ Ta-Ch'in). «Ἀλλ’ ἀκόμη, συνεχίζει ὁ Bartikian, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀρμενικῆς λογοτεχνίας, δηλ. ἀπὸ τὸν Ε΄ αἰῶνα, παρουσιάζεται καὶ ἓνας νέος ὅρος πού σημαίνει “Έλλην, ὁ Hrom, πού δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ ἴδιο τὸ «Ρωμαῖος», πού θὰ πάρει στὸ ἐξῆς πάμπολλες, μεταξύ αὐτῶν, καὶ ἀπίθανες σημασίες. Στὶς πηγές, τὸ Yoyn καὶ Hrom παρουσιάζονται ὡς συνώνυμα»⁴. Τὰ παραπάνω ἀποσπάσματα εἶναι ἀρκετὰ ὄχι μόνο γιὰ νὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι τὸ Ta-Ch'in ἔχει σχέση μὲ τὸ Yonaka-Yauna ἀλλὰ καὶ νὰ δοθεῖ ἐξήγηση στὴ μακρὰ του χρῆση, πολλοὺς αἰῶνες ὡς ὅτου υἱοθετηθεῖ τὸ Fu-lin, δηλ. τὸ Ρωμαῖοι, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα⁵. Πρὶν τελειώσουμε, μὲ τὸ θέμα αὐτό, πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι τὰ παραπάνω ὀνόματα στὴν ἀρμενικὴ γλῶσσα εἶναι γιὰ τὸ θέμα μας θεμελιώδους σημασίας, γιατί ἡ Ἀρμενία ἦταν ἡ εἴσοδος στὴ Δύση⁶. Ἔτσι εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ ὀνομασία τῶν Ἀράβων εἶναι κοινὴ στοὺς Ἀρμένιους καὶ στοὺς Κινέζους: Tačik στοὺς πρῶτους, Ta-shi στοὺς δευτέρους⁷ (προφανῶς δάνειο ἀπὸ τὰ περσικά).

“Υστερα ἀπ’ ὅσα ἀναφέραμε ὡς ἐδῶ, συμπεραίνουμε ὅτι τὸ ὄνομα Fu-

1. Kordosis, *China*, 194 κ.έ.

2. Μπαρτικιάν, *Ὀνοματοδοσίες*, 731 κ.έ.

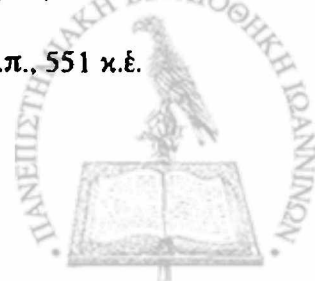
3. P. Demièville, *Milindapāṇha*. δ.π., 168. T.W. David Rhys, *Questions*, δ.π., 2. Βλ. M. Kordosis, *China* 197.

4. Μπαρτικιάν, *Ὀνοματοδοσίες*, 731.

5. Δηλαδή Ta-Ch'in καὶ Fu-lin παρουσιάζονται ὡς συνώνυμα, ὅπως τὰ Yoyn καὶ Hrom στοὺς Ἀρμένιους (Μπαρτικιάν, *Ὀνοματοδοσίες* 731), κι ἔτσι τὸ Ta-Ch'in χρησιμοποιεῖται (σπανιότερα) καὶ μετὰ τὴν υἱοθέτηση τοῦ δευτέρου.

6. Kordosis, *China*, 181 κ.έ. M. Κορδῶση, *Ἀπὸ τὴν Κίνα στὸ Βυζάντιο*, δ.π., 551 κ.έ.

7. Μπαρτικιάν, *Ὀνοματοδοσίες*, 733.

lin: α) Δεν έχει φωνητική σχέση ούτε με τὸ πόλιν ούτε με τὸ Βηθλεέμ. β) Φωνητικά εἶναι τὸ ἴδιο με τὸ *From* (ἢ *Frim*). Ὁ τύπος αὐτὸς καλύπτει τὸ ὄνομα *Ρωμαῖοι* (ὅπως ταξίδεψε στὴν Ἀνατολή ὡς *Hrom* → *From*) καθὼς καὶ τὸ ὄνομα Ἐφραΐμ (*Frim*). Στὰ κινεζικά κείμενα, ὅταν ἀναφέρεται ὡς περιοχὴ ἢ ὡς κράτος σημαίνει τὸ πρῶτο. Δὲ σημαίνει τὸ Ἰσραήλ (ὅπως δὲ σημαίνει (μόνο) καὶ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τοῦ παλαιοῦ Ta-Ch'in, με κέντρο τὴν Ἀντιόχεια) γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω. Σὲ μιὰ μόνη περίπτωση ποὺ ἀναφέρεται σὲ οἰκισμό ἐννοεῖται ἡ πόλη Ἐφραΐμ στὸ Ἰσραήλ, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι παρὰ σύμπτωση.

Τὸ ὄνομα, λοιπόν, Fu-lin ἔχει σχέση με τοὺς Ρωμαίους (τοὺς Βυζαντινοὺς) καὶ οἱ Κινέζοι τὸ πῆραν, ὅπως ἀκριβῶς γίνεται σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις, ἀπὸ ἄλλους, ἐνδιάμεσους λαοὺς καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ὅλα τὰ ἐδάφη δυτικά τοῦ Εὐφράτη ἀνῆκαν στὸ Βυζάντιο (καὶ ἐπομένως δὲν ὑπῆρξε πρόβλημα δύο ἢ περισσότερων κυριάρχων). Ὑστερα ἀπὸ τὶς κατακτήσεις τῶν Ἀράβων τὰ ἐδάφη τῆς Ἀ. Μεσογείου ποὺ περιῆλθαν σὲ ἀραβικά χέρια δὲν ἄλλαξαν ὄνομα· ἀνῆκαν στὴ Fu-lin, με τὴν εὐρύτερη γεωγραφικὴ τῆς ἐννοια, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὰ περσικά ἐδάφη ποὺ ἀνῆκαν στοὺς Ἀραβες ἐξακολουθοῦσαν νὰ ὀνομάζονται Περσία. (Ἀκόμη καὶ ὁ βουδιστὴς μοναχὸς, ποὺ γνωρίζει πολὺ καλὰ τὴν κατάστασι ποὺ ἐπικρατοῦσε στὶς περιοχὲς αὐτὲς, δὲ μνημονεύει τὴ Συρία, ὅπου βρισκόταν καὶ ἡ ἑδρα τῆς ἀραβικῆς ἐξουσίας, με ἀραβικὸ ὄνομα, π.χ. ἀραβικῆς δυναστείας ἢ ἔστω με ὄνομα ἐπαρχίας· χρησιμοποιεῖ τὸ παλαιὸ εὐρύτερο ὄνομα καὶ ἡ μόνη διάκρισι ποὺ κάνει ἀνάμεσα στὸ ὑπὸ ἀραβικὴ κατοχὴ καὶ στὸ ἐλεύθερο τμήμα τῆς παλαιᾶς εἶναι ἐκείνη τῆς Μικρῆς καὶ Μεγάλης Fu-lin). **Γεωγραφικά**, λοιπόν, στὴν ἐποχὴ τῶν T'ang, με τὸ ὄνομα Fu-lin ἐννοοῦνταν ὅλα τὰ ἐδάφη πέραν τοῦ Εὐφράτη (ἔστω κι ἂν χωρίζονταν ἀπὸ μερικοὺς σὲ Μικρὴ καὶ Μεγάλη Fu-lin). Ἐξάλλου, ὅπως εἶπαμε, δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι πρὶν τὴν ἀραβικὴν κατάκτησι ὅλα αὐτὰ τὰ ἐδάφη ἀνῆκαν σ' ἓνα κράτος με τὸ ὄνομα Fu-lin. **Πολιτικά** ὁμως τὰ πράγματα δὲν ἦταν ἔτσι. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἀπὸ ἓνα χρονικὸ σημεῖο καὶ ὕστερα, ἡ περιοχὴ τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου δὲν ἀνῆκε πιά στὸ βυζαντινὸ κράτος κι ἔτσι δὲν εἶναι δυνατόν, ὅταν τώρα γινόταν λόγος, ἔμμεσα ἢ ἄμεσα γιὰ κρατικὴ ὑπόστασι τῆς Fu-lin νὰ ἐννοοῦνται τὰ ἐδάφη αὐτά. Ὅταν δηλ. γινόταν λόγος γιὰ κράτος (με τὸ βασιλιά, τὶς πρεσβεῖες κλπ.) τότε ἐννοεῖτο ἀποκλειστικά ἡ ἐλεύθερη Fu-lin, τὸ Βυζάντιο (καὶ ὄχι βέβαια, οἱ Ἀραβες, οἱ ὅποιοι στὴν περίπτωσι αὐτὴ ὀνομάζονταν Ta-shih). Ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται καὶ τὸ λάθος τοῦ Hirth ποὺ εἶναι ἀκέραιο, ἀφοῦ θεωρεῖ ὡς βασιλεῖς τῆς Fu-lin τοὺς πατριάρχες τῆς Ἀντιόχειας, ἐνῶ γεωγραφικά τὸ λάθος τοῦ εἶναι μόνον

κατά τὸ ἥμισυ¹. Ἄν ἐπρόκειτο βέβαια γιὰ κράτος Fu-lin πρὶν ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ κατάρκτηση δὲν θὰ ὑπῆρχε πρόβλημα, γιατί στήν περίπτωση αὐτή ἐπικράτεια καὶ ὄνομα συμπίπτουν. Ἔτσι, ὅταν οἱ κινεζικὲς πηγὲς ἀναφέρουν ὅτι ὁ βασιλιάς τῆς Περσίας Ardashir (I-ta-chi) κατέφυγε στή Fu-lin² (μετὰ τὶς νίκες τοῦ Ἡρακλείου καὶ τὴ σύγχυση ποὺ ἐπῆλθε στὸ περσικὸ κράτος), πρέπει νὰ ἐννοήσουμε τὴν ἐνιαία Fu-lin.

Τώρα, λοιπόν, ἐξηγεῖται γιατί τὰ γραφόμενα τῶν κινεζικῶν πηγῶν ἄλλοτε ἀναφέρονται στὸ Βυζάντιο, ἄλλοτε σὺν ἀνατολικὲς, κατειλημμένες ἀπὸ τοὺς Ἀραβες, ἐπαρχίες καὶ ἄλλοτε σὲ ὁλόκληρη τὴν παλαιὰ ἐνιαία ἐπικράτεια τοῦ Βυζαντίου³. Ἔτσι ὅταν γίνεται λόγος γιὰ κατάληψη τῆς Fu-lin, πρέπει νὰ ἐννοοῦνται τὰ ἐδάφη τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου ποὺ κατελήφθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀραβες. Ἄν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι τὰ ἐδάφη αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς γνωστῆς Fu-lin (ἀφοῦ οἱ γεωγραφικὲς γνώσεις τῆς ἐποχῆς ἔφθαναν ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη μόνο) καὶ ὅτι ἦταν τὰ πιὸ γνωστά, (ἀφοῦ συμπίπτουν μὲ τὸ παλαιὸ Ta-Ch'in), εἶναι φυσικὸ οἱ γεωγραφικὲς πληροφορίες νὰ ἀφοροῦν κυρίως στὰ ἐδάφη αὐτά. Ἔτσι στήν πληροφορία τῶν χρονικῶν τῶν T'ang γιὰ κατάληψη τῆς Fu-lin ἢ πρέπει νὰ ἐννοήσουμε κατάληψη τῶν ἐδαφῶν αὐτῶν, ποὺ δὲν γίνεται κατανοητὴ λόγω κάποιας παράλειψης στὸ κείμενο⁴, ἢ ὅτι ὁ συγγραφέας κάνει κάποιο λάθος.

1. Ἔτσι ἐξηγοῦνται ὅλα τὰ ἐρωτήματα· πρβλ. F. Hirth, «The Ta-ts'in question», 16 (1885) 418: «Yet, the opponents of the Syrian theory may object that all that is said of Syria applies also to the Roman empire, as Syria was one of its provinces. True, but how about Ta-ts'in during the middle ages, when the country is said by the Chinese authors to have still continued under the name Fu-lin? Syria and Egypt had been wrenched from the Roman sceptre early during the seventh century; the Roman Orient had become an Arab possession». Ἡ παραπάνω σκέψη τοῦ Hirth εἶναι σωστή. Τώρα, μὲ τὸ χωρισμὸ τῶν πληροφοριῶν γιὰ τὴ Fu-lin σ' αὐτὲς ποὺ ἀφοροῦν στὰ ἐδάφη τῆς καὶ σ' ἐκεῖνες ποὺ ἀφοροῦν στήν κρατικὴ τῆς ὑπόσταση, τέτοιο δίλημμα δὲν ὑπάρχει.

2. Chavannes. Documents, 171, Hirth, «Mystery», 200.

3. Πρβλ. Shiratori, *New attempt*, 325. ὁ ὁποῖος χωρίζει τὶς πληροφορίες τῶν κινεζικῶν χρονικῶν: 1) «Those which could not be explained away unless Fu-lin-kuo be taken as referring to the Syria area; 2) those which could not be explained away unless it referred to the East Roman Empire with Constantinople as its centre; 3) those which could be explained away by either theory; and 4) those which could be explained away by neither theory». Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς τοῦ Shiratori εἶναι, κατὰ βάση, σωστὲς ἀλλὰ ὁ Ἰάπωνας καθηγητὴς δὲν μπόρεσε νὰ διακρίνει πότε συμβαίνει κάθε περίπτωση ἀπὸ τὶς τρεῖς πρώτες, ἐνῶ ἔδωσε μεγαλύτερη σημασία, ἀπ' ὅσο ἔπρεπε, στήν τέταρτη περίπτωση, ὅπως εἶχε κάνει καὶ μὲ τὴ χώρα Ta-Ch'in (*Chinese ideas*, 49 κ.έ.).

4. Δηλ. δὲ γνωρίζουμε μὲ βεβαιότητα, ἂν στὸ γνωστὸ (σ. 55-56) ἐπίμαχο χωρίο («ἀφοῦ οἱ

Δέν ἔχει, λοιπόν, τὸ ὄνομα Fu-lin καμιὰ **ἀποκλειστική** σχέση με τις πρώην βυζαντινές καὶ μετέπειτα ἀραβικές ἐπαρχίες τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἰσα-ἴσα, τὸ ἐλεύθερο τμήμα τῶν παλαιῶν ρωμαϊκῶν ἐδαφῶν, τὸ Βυζάντιο, μετὰ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση, νὰ ὀνομάζεται Fu-lin. Ἡ ὀνομασία «Μεγάλη» (προφανῶς λόγω τοῦ μεγέθους τῆς πρωτεύουσάς του) ποὺ τῆς ἔδωσε ὁ Κινέζος βουδιστὴς εἶναι ἐνδεικτικὴ τῆς θέσης ποὺ τὸ Βυζάντιο κατεῖχε στὰ πλαίσια τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τοῦ παλαιότερου Ρωμαϊκοῦ κράτους. Ἄν τέλος μιλήσουμε γιὰ ἀποκλειστικὴ σχέση τοῦ ὀνόματος Fu-lin, ἐπὶ T'ang, μετὰ ἓνα κράτος, ποὺ θὰ ἀποτελεῖτο ἀπ' ὅλα τὰ γνωστὰ ἐδάφη τῆς Fu-lin, τοῦτο εἶναι μόνο τὸ Βυζάντιο πρὶν ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ ἐξόρμηση, ὅταν κατεῖχε ὅλες τις ἐπαρχίες τοῦ παλαιοῦ Ta-Ch'in.

στ) Ἡ κατάσταση στὴν Κεντρικὴ Ἀσία τὸν 7ο καὶ 8ο αἰ. καὶ ἡ ἀποστολὴ πρεσβειῶν. Ὁ ρόλος τοῦ βόρειου δρόμου.

Μένει νὰ δοῦμε, ποιά ἦταν ἡ κατάσταση στὴν Κεντρικὴ Ἀσία τὸν 7ο καὶ 8ο αἰῶνα, κατὰ τοὺς ὁποίους, σύμφωνα μετὰ τὰ κινεζικὰ χρονικά, ὑπῆρξε πυκνὴ ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στὴ Fu-lin καὶ στὴν Κίνα. Στὴ δυτικὴ Ἀσία, τοὺς Πέρσες ἀντικατέστησε ἡ νεοανερχόμενη ἀραβικὴ δύναμη ποὺ, ὅπως εἶναι γνωστό, θὰ ἀποδειχθεῖ πιὸ καταστρεπτικὴ ἀπ' ὅ,τι ἡ περσικὴ καὶ θὰ ἀπειλήσει ἀκόμη καὶ αὐτὴ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Βυζαντίου. Ὅμως, ἡ ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στὴν Ἀνατολὴ καὶ τὴ Δύση ἐξαρτᾶται κυρίως ἀπὸ τὴ δύναμη ἐκείνη ποὺ κυριαρχεῖ στὴν Κεντρικὴ Ἀσία (τὴ Βακτρία, τὴ Σογδιανή, τὶς περιοχὲς ἀνατολικά τῆς Κασπίας καὶ τὸ σημερ. Κινεζικὸ Τουρκεστάν). Παλαιότερα, ποὺ κυρίαρχος στὸ ἀνατολικὸ τμήμα τῆς περιοχῆς ἦταν ἡ Κίνα καὶ στὸ δυτικὸ οἱ Κουσάνα, ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τὴ Δύση ἦταν

Ἀραβες κατέκτησαν αὐτὲς τὶς χώρες, ἔστειλαν τὸν στρατηγὸ Μο-ι (Μωαβία:) νὰ πολιορκήσει τὴν πρωτεύουσά τους. Κατόπιν συμφωνίας, συνῆψαν φιλικὲς σχέσεις, μετὰ τὸν ὅρο νὰ πληρώνουν κάθε χρόνο σὲ χρυσὸ καὶ μετάξι. Ἐν συνεχείᾳ ὑπετάγησαν στοὺς Ἀραβες») τὸ «ὑπετάγησαν» ἀναφέρεται στὴν πρωτεύουσα ἢ σὲ ἐδάφη. Ἄν ἰσχύει ἡ δευτέρη περίπτωση, ἀσφαλῶς πρόκειται μόνο γιὰ τὰ ἐδάφη ποὺ κατελήφθησαν. Τελείως διαφορετικὴ ἐρμηνεία τοῦ πάρα πάνω χωρίου βρίσκουμε στὸ γνωστὸ βιβλίο τοῦ Yule (Cathay, 48): «The Ta shi, after having overrun and forcibly taken possession of kingdom after kingdom, at last sent their general-in-chief, Mo-i, to lay the siege to the capital city of Fu-lin. Yen-yo, who was the negotiator of the peace which followed, made it one of the conditions that the Ta shi should every year pay a tribute, consisting of gold and silk-stuffs»! Ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ, ποὺ ἀποδίδεται στὸν Pauthier, λύνει τὸ πρόβλημα, ἀλλὰ δέν εἶναι ἡ σωστή. Μᾶλλον προσαρμόστηκε στὰ μέτρα τῶν βυζαντινῶν πηγῶν.

ἀπρόσκοπτη, μολονότι ἐπρωτιμᾶτο ὁ θαλασσινὸς δρόμος. Ἀργότερα, ὅταν ἡ κατάσταση ἀποσταθεροποιήθηκε, μὲ τὶς οὐνικὲς ἐπιδρομὲς, ἡ ἐπικοινωνία διεκόπη ἢ μειώθηκε σημαντικά. Τώρα καὶ ὥς τὰ μέσα περίπου τοῦ 8ου αἰῶνα ἡ Κίνα εἶναι καὶ πάλι ἡ σπουδαιότερη δύναμη τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας.

Ὁ T'ai-tsung (626-649) εἶναι ὁ μεγάλος αὐτοκράτορας ποὺ ἔθεσε τὶς βάσεις γιὰ τὴ μεγαλειώδη ἐξόρμηση πρὸς τὴ Δύση. Ὡς τὸ τέλος τῆς βασιλείας του, ἔλεγε σχεδὸν ὅλα τὰ μικρὰ βασίλεια τῆς περιοχῆς τοῦ Tarim¹. Τὸ ἔργο του συμπλήρωσε ὁ Kao-tsung (649-683), στὴν ἐποχὴ τοῦ ὁποίου διάφοροι λαοί, ὥς τότε ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τῶν Τούρκων, περιῆλθαν στὸν ἔλεγχό τῆς Κίνας. Ἡ κινεζικὴ αὐτοκρατορία, τὰ ἔτη 659 καὶ 661, ἔφθασε ὥς τὰ ὅρια τῆς σημερινῆς Περσίας². Στὸ ἐξῆς, οἱ ἐνέργειες στὴν Κεντρικὴ Ἀσία θὰ ἀποβλέπουν στὴ διατήρηση τοῦ κινεζικοῦ προτεκτοράτου, ἐν μέσῳ ἀγώνων ἐναντίον τῶν Ἀράβων καὶ φιλόδοξων ντόπιων ἡγεμόνων ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ ἀποσεῖσουν τὴν κινεζικὴ ἐπικυριαρχία. Ἡ μεγάλη ἐπανάσταση τοῦ An Lu-shan στὴν Κίνα καὶ ἡ ἥττα τῶν Κινέζων ἀπὸ τοὺς Ἀραβες στὸν ποταμὸ Talas, τὸ 751, εἶχαν καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα³. Οἱ Ἀραβες ἐπεκτείνουν τὴν ἐπιρροή τους στὴν Κεντρικὴ Ἀσία, οἱ Θιβετιανοὶ λεηλατοῦν τὶς κινεζικὲς βάσεις στὸ Tarim καὶ ἔτσι οἱ Κινέζοι, πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνα, ἔχουν χάσει τὸν ἔλεγχό ἀκόμη καὶ τῆς τελευταίας περιοχῆς⁴, ποὺ ἀποτελοῦσε τὴν εἴσοδο πρὸς τὴ Δύση.

Ἀπὸ τὸ παραπάνω σύντομο ἱστορικὸ διάγραμμα μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὥς τὰ μέσα περίπου τοῦ 8ου αἰῶνα ἡ Κίνα ἦταν ἡ σπουδαιότερη δύναμη τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, παρὰ τὴν ἀραβικὴ διείσδυση (ἰδιαίτερα τῶν ἀρχῶν τοῦ 8ου αἰῶνα μὲ τὸν στρατηγὸ Qutaiba)⁵. Ἀπὸ τὴν πυκνὴ ἐπικοινωνία τοῦ Βυζαντίου μὲ τοὺς Τούρκους, κατὰ τὶς βασιλεῖες τοῦ Ἰουστίνου Β' καὶ τοῦ Τιβερίου, μέσω τῆς βόρειας ὁδοῦ, γιὰ τὴν ὁποία μιλήσαμε παραπάνω, γίνεται φανερὸ ὅτι δὲν ἦταν πάντοτε κυρίαρχος τοῦ παιχνιδιοῦ ἐκεῖνος ποὺ ἔλεγε τὴ δυτικὴ Ἀσία, ἀπ' ὅπου περνοῦσε ὁ κύριος δρόμος τοῦ μεταξιοῦ. Τοῦτο γίνεται περισσότερο κατανοητὸ μετὰ τὴν ἱδρύση τῆς Κωνσταντινούπολης, ὅταν ἡ τελευταία ἔγινε τὸ κέντρο τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου τοῦ Βυζαντίου, καὶ γενικότερα τῆς Δύσης, δεδομέ-

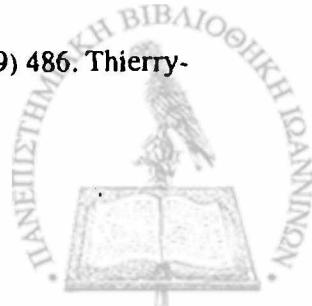
1. Chavannes, *Documents*, 266. Grousset, *L' empire*, 148. Wechsler, *T'ai-tsung*, 228.

2. Denis Twitchett-Howard Wechsler, «Kao-tsung (reign 649-83) and the empress Wu: The inheritor and the usurper», *CHC* 3 (1979) 280. Thierry-Morisson, «Monnaies», 120.

3. Denis Twitchett, «Hsüan-tsung (reign 712-56)», *CHC* 3 (1979) 445.

4. C. A. Peterson, «Court and province in mid- and late T'ang», *CHC* 3 (1979) 486. Thierry-Morisson, «Monnaies», 121.

5. Βλ. Richardson Frye, *The golden age of Persia*, London 1993, σ. 79 κ.έ.

νου ότι τὸ κέντρο βάρους μετατοπίσθηκε βορειότερα (ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια ποὺ ἦταν πρὶν). Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι ἡ χρῆση τοῦ βόρειου δρόμου δὲ σταμάτησε μὲ τὴν τελευταία πρεσβεία τοῦ Βαλεντίνου καὶ τῇ διακοπῇ τῶν Βυζαντινοτουρκικῶν σχέσεων, μετὰ τὴν ἀσχημη ὑποδοχὴ τῆς πρεσβείας ἀπὸ τὸν Τούρκο ἡγεμόνα Τούρξανθο¹. Πιστεύω ὅτι ἡ ἐμφάνιση τῆς Κίνας στὴν Κεντρικὴ Ἀσία μετὰ τὸ 630, οἱ καλὲς τῆς σχέσεις μὲ τοὺς δυτικούς Τούρκους καὶ ἡ συνεργασία τῶν Βυζαντινῶν μὲ τοὺς Χαζάρους Τούρκους δημιουργήσαν καὶ πάλι τὶς κατάλληλες συνθῆκες γιὰ ἀπρόσκοπτη ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στὴν Ἀπὼ Ἀνατολὴ καὶ τὴν Ἀπὼ Δύση, μέσω τοῦ βόρειου δρόμου².

Ὑστερα ἀπ' ὅσα ἀναφέραμε ὡς ἐδῶ, μπορούμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι παρὰ τὸ ἐμπόδιο τῆς ἀραβικῆς ἐξάπλωσης, ὑπῆρχαν οἱ κατάλληλες συνθῆκες γιὰ ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στὴν Κίνα καὶ τὸ Βυζάντιο. Θὰ λέγαμε, μάλιστα, ὅτι, τώρα, ὁ κοινὸς κίνδυνος κάνει περισσότερο ἀναγκαῖες τὶς διμερεῖς σχέσεις. Γιὰ τὶς ἱστορικὲς προϋποθέσεις καὶ συγκυρίες ποὺ συνέβαλαν στὴν ἐπικοινωνία αὐτὴ θὰ γίνῃ λόγος σὲ εἰδικὴ ἐργασία. Ἐδῶ θὰ ἀναφερθοῦμε γιὰ λίγο στὶς σπουδαιότερες πρεσβεῖες, ἰδιαίτερα στὴν πρώτη, μὲ τὴν ὁποία ἐγκαινιάσθηκαν οἱ διμερεῖς ἐπαφές. Εἶναι ἡ μόνη γιὰ τὴν ὁποία διαθέτουμε μερικὲς λεπτομέρειες, ὅπως τὸ ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ ποὺ τὴν ἔστειλε καὶ τὴν ἐπίδοση ἀπαντητικῆς ἐπιστολῆς. Γιὰ τὶς ὑπόλοιπες θὰ ἐπιμείνουμε κυρίως στὶς συνθῆκες μετάβασης.

Ὅπως, εἶπαμε, τὸ 643 ἐφθάσε στὴν Κίνα ἡ πρώτη πρεσβεία ποὺ εἶχε στείλει ὁ βασιλιάς τῆς Fu-lin, Po-to-li. Οἱ καιροὶ ἦταν δύσκολοι. Μόλις πρὶν δύο χρόνια εἶχε συμπληρωθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἀραβες ἡ κατάκτηση τῆς Αἰγύπτου καὶ γενικότερα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς μὲ τὴν κατάληψη τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἄν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ἡ Περσία εἶχε σχεδὸν καταρρεύσει (642), νομίζω δὲ θὰ εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ἂν υποθέσουμε ὅτι αἰτία τῆς ἀποστολῆς ἦταν ὁ ἄμεσος ἀραβικὸς κίνδυνος, ποὺ σὲ λίγο θὰ ἄγγιζε τὴν καρδιά τοῦ Βυζαντίου. Ἔτσι εἶναι πιθανότερο τὸ Po-to-li νὰ σημαίνει «βασιλεύς», ὅπως πρότεινε ὁ Chavannes³. Εἶναι βέβαιο ὅτι οἱ Κινέζοι ἄκουγαν γιὰ πρώτη φορὰ τὸν τίτλο αὐτό, ἀφοῦ ἐμφανίζεται ἐπὶ Ἡρα-

1. Menander Protector, 245-246.

2. Δὲν ἀποκλείεται σὲ εἰρηνικὲς περιόδους νὰ ἐχρησιμοποιεῖτο καὶ ὁ κεντρικὸς δρόμος. Πολὺ λιγότερες πιθανότητες ὑπάρχουν νὰ χρησιμοποιοῦσαν τὸ θαλασσινὸ δρόμο. Πρὸβλ. Marshall Broomhall, *Islam in China. A neglected problem*, London 1910, 19.

3. Δὲν ἔχει, ὅπωςδήποτε, σχέση μὲ τὸ «πατριάρχης», ὅπως καὶ μὲ τὸ «πατρίκιος» καὶ πολὺ περισσότερο, μὲ στρατηγὸ Πτολεμαῖο, ὅπως υποθέτει ὁ Chen. *Μελέτη*, 165.

κλείου και τὸν ἐξέλαβαν ὡς ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ τῆς Fu-lin. Ἡ πρεσβεία ὅπωςδήποτε θὰ ἔφθασε στὴν Κίνα μέσω τοῦ βόρειου δρόμου¹. Ἡ τιμητικὴ χειρονομία ἐπιδόσεως ἀπαντητικῆς ἐπιστολῆς στὸν ἀπεσταλμένο τῆς Fu-lin² δὲν ὀφείλεται μόνο στὸ γεγονός ὅτι ἔφθασε ἀπὸ μακρινὴ χώρα³. Καὶ ἄλλοι πρέσβεις ἔφτασαν ἀπὸ χώρες μακρινές ἀλλά, πέρα ἀπὸ φιλοφρονήσεις καὶ πλούσια δῶρα⁴, δὲν ἔλαβαν τίποτε οὐσιαστικότερο. Στὴν περιήγηση τῆς Fu-lin φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε εἰδικὸς λόγος ποὺ ἔχρηζε ἀπαντήσεως.

Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ θεωρήσουμε ὅτι οἱ συνθήκες στὶς ὑπόλοιπες πρεσβείες ἄλλαξαν. Ὁ βόρειος δρόμος πρέπει νὰ ἀποτελοῦσε καθ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα τὴν κύρια ὁδὸ ἐπικοινωνίας. Ὁ θαλασσινὸς δρόμος πρέπει νὰ ἀποκλεισθεῖ μὲ βεβαιότητα. Οἱ συνθήκες ἦταν τέτοιες ποὺ δὲν τὸ ἐπέτρεπαν⁵. Ἀκόμη καὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, κατὰ τὴν ὁποία οἱ προο-

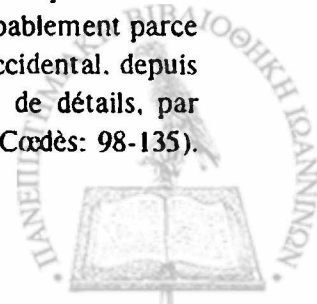
1. Οἱ πιθανότητες νὰ πῆγαν οἱ πρέσβεις μέσω θαλάσσης, ὅπως προτείνει ὁ Chen, *Μελέτη*, 164, εἶναι μηδαμινές. Τὸ ἴδιο, πιστεύουμε, ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν πρεσβεία τοῦ 711 (βλ. παρακάτω).

2. Hirth, *China*, 55: «T'ai-tsung favoured them with a message under his imperial seal...». Ἐπίσης, σ. 60: «...and a cabinet (imperial) order was issued as an acknowledgment». *The Sources*, 71, 76.

3. Chen, *Μελέτη*, 166.

4. Chavannes, *Notes*, 40. Πρόκειται γιὰ πρεσβεία τοῦ 719 τοῦ βασιλείου Ho-p'i-che (βλ. παραπάνω σ. 147): «L' empereur, tenant compte de ce que c' était un pays barbare lointain qui s' acquittait du tribut, donna (à cet ambassadeur) un banquet et des encouragements et lui fit present de cinq cents pièces de soies variées».

5. Thierry-Morrisson, «Monnaies» 135, 137: «Si la Route centrale de la Soie, par Samarcande, Kachgar, Koutcha et Gaochang, peut être considérée comme une route iranienne, dans une certaine mesure, la Route du Nord (et son extension par la Steppe) semble avoir été la route préférée des Byzantins (Vasiliev: I, 222): cela tient à des données de politique extérieure, nécessité de contourner la Perse et alliance turke, mais aussi au fait que des colonies grecques existent sur les bords de la mer Noire, en Chersonèse et à l' embouchure du Don. La monnaie trouvée à Wuchuan [13] peut être considérée comme trouvée sur la Route de la Steppe, et celle de la tombe de Bikeqi [12], comme celle de la tombe de la petite princesse rouran [26, 27] lui sont plus ou moins directement liées... Jusqu' au IVe siècle, les marchands grecs et égyptiens de l' Orient romain étaient relativement présents sur la route maritime, puisque les sources chinoises disent que ce sont eux «qui font du commerce avec la Perse et l' Inde par la mer, avec un bénéfice de dix pour un» (HHS: LXXXVIII 2119). Par ailleurs, les textes les plus anciens, comme le *Wei lue*, attribuent au Da Qin (= Ta-Ch'in) la plupart des produits d' Occident (SGZ: XXX 861) et le *Hou Han shu* dit que «tous les produits précieux de tous les pays étrangers viennent tous de là» (HHS: LXXXVIII 2918-2919), probablement parce que ce sont des marchands de l' Orient romain qui les apportaient. Du côté occidental, depuis Ptolémée, cette route a été décrite de nombreuses fois avec plus ou moins de détails, par Marcien d' Héraclée, Cosmas Indicopleustes, Ethicus, Palladius ou Héliodore (Cœdès: 98-135).

πτικές ήταν πολύ καλύτερες και δέν υπήρχε τὸ ἀραβικὸ φράγμα, οἱ ταξιδιώτες, γιὰ νὰ φθάσουν στὴν Ἰνδία, ἔπρεπε νὰ ὑπολογίζουσιν σὲ ξένα, κυρίως ἀξωμιτικὰ πλοῖα⁶. Ἄν ἡ πληροφορία γιὰ τὴν πρεσβεία τοῦ 719, περὶ ἀποστολῆς ἀξιωματοῦχου τοῦ Τοχαρεστάν, εἶναι σωστὴ, πρέπει νὰ ὀδηγηθοῦμε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸ κράτος αὐτὸ τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας πρέπει νὰ ἔγινε μέσω τοῦ βορείου δρόμου, δεδομένου ὅτι ἡ Βυζαντινοαραβικὴ σύγκρουση βρισκόταν στὸ κατακόρυφο καὶ δέν υπήρχε περιθώριο νὰ ἀκολουθηθεῖ ὁ κεντρικὸς δρόμος.

Δύσκολα θὰ δεχόταν κανεὶς ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πρέσβεις μπορεῖ νὰ ἦταν ἔμποροι, μολονότι, θεωρητικά, αὐτὴ ἡ δυνατότητα δέν μπορεῖ νὰ ἀποκλεισθεῖ, ἐπειδὴ τὰ ταξίδια ἦταν πολὺ δαπανηρὰ καὶ ἐπομένως ἡ πρεσβεία θὰ μποροῦσε νὰ ἦταν μεικτὴ, ἐμπορικὴ καὶ διπλωματικὴ (κάτι σὰν ἐμπορικὰ καραβάνια)^{1α}. Τὸ ὅτι στὴν πρεσβεία τοῦ 667 προσεφέρθηκε ἓνα εἶδος φαρμάκου, τὰ «θηριακά» (βλ. Παράρτημα, β'), δὲ σημαίνει ἀναγκαστικὰ καὶ ἐμπορικὴ ιδιότητα τοῦ ἀπεσταλμένου², δεδομένου ὅτι τὸ φάρμακο αὐτὸ ἐκτιμᾶτο ιδιαίτερα στὴ Δύση. Ἐξάλλου, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, στὴν πρεσβεία τοῦ 1371 ἡ κινεζικὴ πηγὴ μνημονεύει ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Κινέζου αὐτοκράτορα ἦταν ἔμπορος, ἐνῶ στὴν πρώτη πρεσβεία τοῦ 166 μ.Χ., τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Ta-Ch'in, An-tun (Μάρκου Αὐρήλιου Ἀντωνίνου), ὁ Κινέζος συγγραφέας, λόγῳ τῶν δώρων ποὺ προσφέρθηκαν, ἐκφράζει τὴν ὑποψία μήπως ἡ παράδοση γιὰ τὴν πρεσβεία δέν ἦταν σωστὴ³. Στὴν ἀποστολὴ τοῦ 667 δέν σημειώνεται τίποτε τέτοιο.

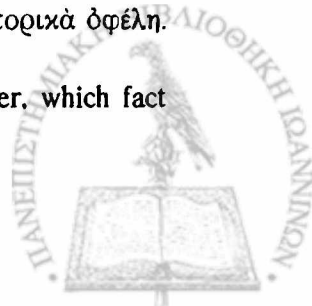
Il semble cependant qu' à partir de la fin du IVe siècle, les marchands de l' Orient romain sont évincés de cette route, et l' ambassade de Byzance aux Jin de l' Est est la dernière ambassade de l' Orient romain, à emprunter la route maritime. On remarque que dans les textes plus tardifs, les produits d' Occident sont attribués à la Perse (WS: CII 2270-2271; BS: XCVII, 3222; NS: LXXIX, 1986; ZS: L, 920; SS: LXXXVIII, 1857), et que, selon les Chinois, à cette époque, ce ne sont plus les Romains qui font le commerce dans l' océan Indien, mais les Perses et les Indiens: «*Les Perses et les Indiens font du commerce avec le Da Qin par la mer et en tirent un bénéfice de cent pour un*» (JS: XCVII, 2544). Cette éviction des «Romaines» est également mise en évidence par l' analyse des découvertes monétaires faites à Ceylan (Bopearachchi: 133)».

1. Μιχ. Κορδῶση, «Ἡ ἑλληνικὴ παρουσία» ὅ.π., 258.

1α. Ε. Χρυσοῦ, «Ἡ βυζαντινὴ διπλωματία ὡς μέσο ἐπικοινωνίας»: *Ἡ Ἐπικοινωνία στὸ Βυζάντιο* (Πρακτικὰ Β' Διεθνoῦς Συμποσίου ΚΒΕ/ΕΙΕ), Ἀθήνα 1993, σ. 400-401.

2. Βλ. Chen, *Μελέτη*, 169: «Εἶναι πιθανὸ αὐτὸς ὁ πρεσβευτὴς στὴν πραγματικότητα νὰ ἦταν ἓνας ἔμπορος, ποὺ πρόσφερε τὰ θηριακά, πιστεύοντας ὅτι αὐτὸ ἦταν τὸ πολυτιμότερο ἀπ' ὅλα τὰ ἐμπορεύματά του, στὸν Κινέζο αὐτοκράτορα, γιὰ νὰ ἐπιτύχει ἐμπορικὰ ὀφέλη. Τὸ φάρμακο, τὰ θηριακά, ἀποτελεῖ ἔνδειξη γιὰ τὴν ἐμπορικὴ ταυτότητά του».

3. Hirth, *China*, 42: «The list of their tribute contained no jewels whatever, which fact throws doubt on the tradition».

Δέν απομένει παρὰ νὰ παρακολουθήσουμε ποιές ἦταν οἱ γνώσεις τῶν Βυζαντινῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτή, γιὰ τὴν ἙΑπὼ Ἀνατολή. Γιὰ τοὺς Κινέζους δὲν ὑπάρχει πρόβλημα, δεδομένου ὅτι παρακολουθήσαμε μὲ λεπτομέρεια ὅτι οἱ γνώσεις τους τὴν ἴδια ἐποχὴ ἔφταναν ὄχι μόνο ὡς τὴ Συρία ἀλλὰ καὶ ὡς τὴν ἴδια τὴν Κωνσταντινούπολη.

Οἱ πληροφορίες τῶν βυζαντινῶν πηγῶν τῆς ἐποχῆς γιὰ τὴν ἙΑπὼ Ἀνατολή εἶναι ἀποκαρδιωτικές, ἀφοῦ δὲν ἀναφέρεται ἀπολύτως τίποτε! Ὁ 7ος καὶ ὁ 8ος αἰώνας ὅμως ἦταν ἡ λιγότερη γόνιμη περίοδος γιὰ τὴ βυζαντινὴ λογοτεχνία (χάσμα «μεγάλης σιγῆς») κι ἔτσι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐξαγάγουμε ἐσπευσμένα συμπεράσματα. Γιὰ καλὴ μας τύχη διασώθηκε ἡ ἱστορία τοῦ Θεοφύλακτου Σιμοκάττη ποὺ ἔζησε στὴν ἀρχὴ τῆς περιόδου αὐτῆς, στὰ χρόνια τοῦ Ἡρακλείου, καὶ ἔγραψε γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Μαυρικίου. Ὁ Θεοφύλακτος ἀναφέρεται λεπτομερειακὰ καὶ στὴν ἱστορία τῶν λαῶν τῆς Κεντρικῆς Ἀσίας, Ἑφθαλίτες, Ἀβάρους, Τούρκους κλπ., παρέχοντάς μας πολὺτιμες εἰδήσεις. Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ὀνόματα, ὁ Θεοφύλακτος μνημονεύει καὶ ἐκεῖνο τῆς Κίνας, μὲ τὸ νέο ὄνομα Ταυγάστ¹. Οἱ πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνει γιὰ τὴ μακρινὴ αὐτὴ χώρα εἶναι πραγματικὰ πολὺτιμες, ἂν καὶ ὑπάρχουν καὶ μυθικὰ στοιχεῖα. Ἐτσι μνημονεύει τὴν πόλη Χουβδάν, ποὺ εἶναι τὸ ὄνομα τῆς πρωτεύουσας τῆς Κίνας Ch'ang-gan, ὅπως μνημονεύεται σὲ δυτικὲς πηγές, καθὼς καὶ τὸν πόλεμο βόρειων καὶ νότιων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐπικράτηση τῶν πρώτων ποὺ ἔνωσαν καὶ πάλι τὰ κινεζικὰ ἐδάφη² (προφανῶς ὑπὸ τὸν πρῶτο αὐτοκράτορα τῶν Sui).

Μεγάλης ἀξίας εἶναι ἡ πληροφορία τοῦ Σιμοκάττη ὅτι ἡ Ταυγάστ βρίσκεται σὲ χίλια πεντακόσια μίλια ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς Τούρκους³. Ἀσφαλῶς ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται ἀπὸ τὴν ἔδρα τῶν Τούρκων, τὸ «Χρυσοῦν ὄρος»⁴. Ἡ ἀπόσταση εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ ἔτσι φθάνουμε στὴν καρδιὰ τῆς

1. Theophylacti Simocattae, *Historiae*, 257 κ.έ. Βλ. καὶ N. Pigulewskaja, *Byzanz auf den Wegen nach Indien*, Berlin 1969, 170-171. Haussig, *Theophylacts Excurs.*, 288 κ.έ. Τὴν ἀναφέρει ὡς πόλη. Προφανῶς πρόκειται γιὰ τὴν πρωτεύουσα τῶν Ταυγάστ (To-ra), Lo-yang.

2. Theophylacti Simocattae, *Historiae*, 261: «ταύτην τὴν Ταυγάστ ποταμὸς διορίζει. πάλαι τοίνυν ποτὲ δύο μεγίστοις ἔθνεσιν ὁ ποταμὸς ἐμεσίτευεν ἀντιθέτοις ἀλλήλοις· ἐσθῆς δὲ τῷ μὲν ἐνὶ μέλαινα, τῷ δὲ ἐτέρῳ κοκκόβαφος. ἐν τοῖς χρόνοις τοίνυν τοῖς καθ' ἡμᾶς, Μαυρικίου τὰ Ῥωμαίων σκῆπτρα ἐπέχοντος, καὶ τὸ ἔθνος τῶν μελαιοφόρων τοῖς τὴν ἐρυθρὰν περιβεβλημένους ἐσθῆτα διαπεραιωσάμενον τὸν ποταμὸν συνίστησι πόλεμον, εἶτα νενικηκὸς τῆς ὅλης ἡγεμονίας γίνεται κύριον».

3. Theophylacti Simocattae, *Historiae*, 257: «ἡ δὲ Ταυγάστ πόλις ἐπιφανής, τῶν τε λεγομένων Τούρκων ἀπώκισται χιλίοις πρὸς τοῖς πεντακοσίοις σημείοις».

4. Theophylacti Simocattae, *Historiae*, 259-260: «τὸ δὲ Ἰκάρ τοῦ ὄρους τοῦ λεγομένου Χρυσοῦ τετρακοσίοις σημείοις ἀπώκισται. τοῦτο δῆτα τὸ ὄρος ἐπὶ τὰς ἀνατολὰς ἔχει τὴν

Κίνας, είτε ταυτίσουμε τὸ Χρυσοῦν ὄρος μὲ τὰ Ἀλτάϊα (ποὺ προτείνουν οἱ περισσότεροι) είτε μὲ τὸ Tien-shan'. Εἶναι πολὺ πιθανὸ ἡ πληροφορία αὕτη νὰ ἐλήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἀφοῦ εἶναι γνωστὲς οἱ σχέσεις τους μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἀφοῦ ὁ ὑπολογισμὸς γίνεται ἀπὸ τὴν ἔδρα τοῦ χαγάνου τους. Πάντως, ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε εἶναι ὅτι ὁ ὑπολογισμὸς πρέπει νὰ ἔχει σχέση μὲ τὸ βόρειο δρόμο, τὸ δρόμο ἐκεῖνο, ποῦ, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, φαίνεται ὅτι ἀποτελοῦσε τὴν κύρια ὁδὸ ἐπικοινωνίας μὲ τὴν Ἀνατολὴ ἀπὸ τὴ βασιλεία τοῦ Ἰουστίνου Β' καὶ ὕστερα. Ὅπως εἶπαμε, ὁ δρόμος αὐτὸς ἄφηνε νότια τὴν Κασπία, ἀπ' ὅπου στὴ συνέχεια μποροῦσε κανεὶς νὰ πάει στὴν Κωνσταντινούπολη, μέσω Κавκάσου ἢ Κριμαίας. Φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε καὶ διακλάδωση τοῦ βόρειου δρόμου, ἀπὸ τὸ νότιο τμήμα τῆς Ἀράλης, προφανῶς, μέσω τῆς Κασπίας. Ὁ δρόμος αὐτὸς ἦταν συντομότερος ἀλλὰ περνοῦσε ἀπὸ ἐρημικὲς περιοχές².

Μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε, μὲ βάση τὸ κείμενο τοῦ Σιμοκάττη, ὅτι τὴν ἐποχὴ αὕτη ἄρχιζε μιὰ νέα περίοδος στὶς σχέσεις Ἀνατολῆς-Δύσης, συνέχεια τῶν σχέσεων ποὺ εἶχαν ἐγκαινιασθεῖ μὲ τὴν Κ. Ἀσία, λίγες δεκαετίες νωρίτερα. Δὲ σημαίνει ὅτι αὕτη ἡ προοδευτικὴ ἐξάπλωση τῶν γνώσεων (ὅλο ἀνατολικότερα), ποὺ ἄρχισε ἀπὸ τὸν Ἰουστινιανὸ ἢ καὶ νωρίτερα, διεκόπη ἀπτότομα, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν βυζαντινὲς πηγές. Ἀντίθετα, θὰ λέγαμε ὅτι, βάσει τῶν κινεζικῶν πηγῶν, ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ τάση αὕτη συνεχίστηκε γιὰ πολὺ ἀκόμη.

Συμπεραίνουμε λοιπὸν ὅτι ὑπῆρχαν οἱ λόγοι ἀλλὰ καὶ οἱ προϋποθέσεις γιὰ πύκνωση τῆς ἐπικοινωνίας Δύσης καὶ Ἀπὼ Ἀνατολῆς κατὰ τὴν περίοδο τοῦ 7ου καὶ 8ου αἰῶνα μ.Χ. καὶ ὅτι τὰ κινεζικὰ χρονικά τῶν T'ang, ποὺ μνημονεύουν τὶς πρεσβεῖες ἀνάμεσα στὴν Κίνα καὶ τὸ Βυζάντιο, πρέπει νὰ ἀποδίδουν τὴν πραγματικότητα.

Ἰδρυσιν. Χρυσοῦν δὲ παρὰ τῶν ἐγχωρίων κατονομάζεται τοῦτο μὲν διὰ τὴν δαψίλειαν τῶν ἐν αὐτῷ φυομένων καρπῶν. τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸ θρεμμάτων καὶ νωτοφόρων ζώων εἶναι κατάκομον. νόμος δὲ Τούρκοις τῷ ἐπικρατεστέρῳ Χαγάνῳ τοῦ Χρυσοῦ ὄρους παραχωρεῖν». Πρβλ. Menander Protector, 227: «ἵνα ὁ Χαγάνος αὐτὸς ἦν. ἐν ὄρει τῷ λεγομένῳ Ἑκτάγ. ὡς ἂν εἴποι χρυσοῦν ὄρος Ἑλλήν ἀνὴρ». Βλ. Haussig, Theophylacts, 340.

1. Chavannes, *Documents*, 236 κ.έ.

2. Menander Protector, 229: «Ἐνταῦθα ὁ Ζήμαρχος ἐνδιατρίψας ἡμέρας τρεῖς στέλλει Γεώργιον. ὃς ἀνείτο ἐς τὴν τῶν ἐπιτομωτέρων συλλαβῶν ἀπαγγελίαν, προδηλώσοντα τῷ βασιλεῖ τὴν σφῶν αὐτῶν ἐκ Τούρκων ἐπάνοδον. Καὶ οὖν ὁ Γεώργιος ἅμα Τούρκοις δέκα πρὸς τοῖς δύο ἀπήρξατο τῆς ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ὁδοῦ, ἀνύδρου τε μάλα οὔσης καὶ πάντῃ ἐρήμου. ὁμῶς δ' οὖν ἐπιτομωτέρας».

Γ. Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΣΤΕΙΩΝ SUNG, YÜAN ΚΑΙ MING (960 κ.έ.). Η ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΟΥ BYZANTIOY

α) Fu-lin και Lu-mi (Ρούμ, Τούρκοι). Οί πρεσβείες της Fu-lin του τέλους του 11ου αϊ. και οί Σελτζούκοι Τούρκοι

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 9ου αἰώνα μ.Χ. καὶ ὕστερα δὲν μνημονεύονται στὰ κινεζικὰ χρονικὰ πρεσβείες τῆς Fu-lin στὴν Κίνα. Θὰ χρειασθεῖ νὰ περάσουν δυόμισι περίπου αἰῶνες γιὰ νὰ ἀκούσουμε καὶ πάλι γιὰ ἐπικοινωνία, ἐπίσημα, ἀνάμεσα στὶς δυὸ χῶρες. Στὸ Sung-shih, ποὺ γράφτηκε στὰ τέλη τοῦ 13ου ἢ στὸ 14ο αἰῶνα¹, ἀναφέρεται ὅτι τὸ Νοέμβρη τοῦ 1081 μ.Χ. ὁ βασιλιάς τῆς Fu-lin, Mieh-li-i-ling-Kai-sa ἔστειλε στὴν Κίνα ἕναν ὑψηλὸ ἀξιωματοῦχο, τὸν Ni-ssü-tu-ling-ssü-mêng-p'an νὰ προσφέρει ὡς «φόρο ὑποτέλειας» σελωμένα ἄλογα, ξίφη καὶ μαργαριτάρια. Ὁ πρεσβευτὴς ἔδωσε ὀρισμένες πληροφορίες γιὰ τὴ χώρα του²:

«... [4] *He said: the climate of this country is very cold; [5] houses there have no tiles;*³ [6] *the products are gold, silver, pearls, western silk cloth, cows, sheep, horses, camels with single humps, pears, almonds, dates, pa-lan, millet, and wheat. [7] They make wine from grapes:.. [9] The king dresses in red and yellow robes, and wears a turban of silken cloth interwoven with gold thread. [10] In the 3rd month every year he goes to the temple of Fou⁴, to sit on a red couch [palankin?] which he gets the people to lift. [11] His honoured servants [ministers, courtiers, priests?] are dressed like the king, but wear blue, green, purple, white mottled, red, yellow, or brown stuff, wear turbans and ride on horseback. [12] The towns and the country districts are each under the jurisdiction of a shou-ling [chief, sheik?] [13] Twice a year, during the summer and autumn, they must offer⁵ money and cloth [chin-ku-*

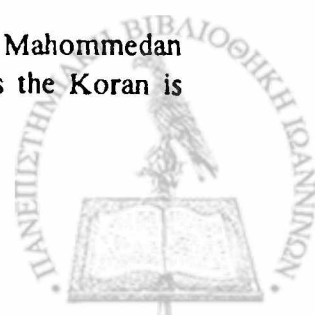
1. Προφανῶς λίγο πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰ. Βλ. *The Sources*, 98: «...written by T'o-t'oc, 1343-1345 A.D., has an account of Fu-lin, which is quoted from the Ssu-Ch'ao-shih or the history of the first four emperors of the Sung dynasty...». F. Hirth, *China*, 62.

2. Hirth, *China*, 62 κ.έ. *The Sources*, 98-100.

3. *The Sources*, 98. ὅπου μεταφράζεται: «their houses, made of earthen materials, have no tiles».

4. Hirth, *China*, 63: «Temple of Buddha». Fou here clearly means either the Mahommedan Buddha (Mahommed) or the founder of the Christian religion: in other places the Koran is described as Fou-ching, the «Mahommedan Canon».

5. *The Sources*, 99, 100: «they must be offered».

po]. [14] In their criminal decisions they distinguish between great and small offences. Light offences are punished by several tens of blows with the bamboo; heavy offences with up to 200 blows; capital punishment is administered by putting the culprit into a feather bag¹ which is thrown into the sea. [15] They are not bent on making war to neighbouring countries, and in the case of small difficulties try to settle matters by correspondence²; but when important interests are at stake they will also send out an army. [16] They cast gold and silver coins, without holes, however; on the pile they cut the words *Mi-lê-fou* [Melek Fat?] which is a king's name³. The people are forbidden to counterfeit the coin».

Δέκα χρόνια αργότερα (1091), ο βασιλιάς της Fu-lin έστειλε δύο πρεσβείες και ο Κινέζος αυτοκράτορας διέταξε να τους δοθούν 200 τόπια μεταξωτού ύφασματος, ανθοδοχεία από λευκόχρυσο και μια χρυσή ζώνη, με σκοπό να τα μεταφέρουν στο βασιλιά τους⁴.

Ο Hirth, στο γνωστό μας δημοσίευμα, πιστεύει ότι πρόκειται για τους Σελτζούκους Τούρκους και, ρίχνοντας πάντα το βάρος στους νεστοριανούς ιεραποστόλους, αποδίδει το *Ni-ssü-tu-ling* ως νεστοριανός⁵. Συνδέει τους χαρακτήρες *mieh-li* με την αραβική λέξη *milik* ή *Melek* και πιστεύει ότι το όνομα *Mieh-li-i-ling-Kai-sa* ανήκει σε έναν από τους ύποτελείς του σουλτάνου στη Συρία⁶, αντικρούοντας όσους έξηγούν το παραπάνω όνομα

1. *The Sources*, 99: «a woollen bag».

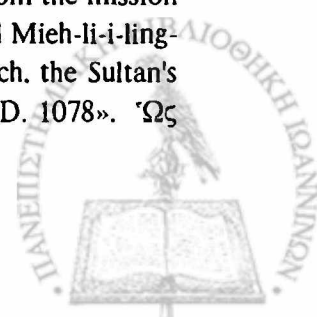
2. *The Sources*, 99. όπου ο Chen μεταφράζει: «They do not like warring and fighting. In the case of small disagreement with neighbouring countries, they try to settle matters by correspondence argueing with them».

3. *The Sources*, 99: «with the king's name».

4. Hirth, *China*, 64. *The Sources*, 99. Chen, *Μελέτη*, 193. Δεν γνωρίζουμε αν τα δώρα αυτά δόθηκαν σε κάθε μια από τις πρεσβείες.

5. Hirth, *China*, 62. Hirth, *Mystery*, 29: «which may stand for “the governor Nestorius Simeon” or “the gavernors Nestorius and Simeon”».

6. Hirth, *China*, 298, 299: «The name *Mieh-li-sha* (old sound: *Mi-lik-sha*) cannot possibly be misunderstood. It is the name of the Sultan *Milikshah* who then (*i.e.*, at the time when the Sung embassy arrived in China, or A.D. 1081) was the most powerful ruler in the west of Asia and whose capital was at Baghdad. The characters *mieh-li* represent in this name the Arab word *milik* or *melek*, and this will furnish us the key for reading the other mysterious name in the passage N 3, *Mieh-li-i-ling-kai-sa*. This, I conjecture, is the name of one of the diadochs who had taken possession of Syria as vassals of the Sultan...». The king of Fu-lin, whom the mission arriving at the court of China in A.D. 1081 called their lord, and who was styled *Mieh-li-i-ling-kai-sa*, must have been a *Melek*, *i.e.*, one of the Seldjuk satraps, perhaps Tutusch, the Sultan's brother, or Soliman, who were both made subkings (*Melek*) by the Sultan in A.D. 1078». 'Ως σελτζουκικό τίτλο τόν θεωρεί και ο Blochet, *Notes*, 361.

ώς «Μιχαήλ Καῖσαρ» και ἐννοοῦν τὸν Μιχαήλ Παραπινάκη, αὐτοκράτορα τῆς Κων/λης. Ἐξηγεῖ, μάλιστα, ὅτι ὁ τίτλος «Καῖσαρ» εἶχε υἰοθετηθεῖ, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὴν Ἀνατολὴ καὶ ἀπὸ μὴ Βυζαντινούς. Καταλήγοντας ὁ Hirth, συμπεραίνει¹, μὲ λίγα λόγια, ὅτι «Ta-ts'ip ἦταν ἡ Συρία, ὡς Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία, καὶ «Fu-lin» καὶ πάλι ἡ Συρία, ὡς ἀραβικὴ ἐπαρχία κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν T'ang, καὶ σελτζουκικὴ, κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Sung». Τὴν ἄποψη τοῦ Hirth γιὰ τὴν Fu-lin τῶν Sung ἀκολούθησαν καὶ ἄλλοι ἐρευνητές². Εἰδικὰ ὁ Needham πιστεύει ὅτι πρόκειται γιὰ πρεσβείες ποὺ ἔστειλε ἡ ἴδια ἡ Βαγδάτη³.

Σὲ νεότερο δημοσίευσμά του ὁ Hirth ἐξηγεῖ διαφορετικὰ τὰ πράγματα, ἀκολουθώντας τὸν Chavannes⁴. Μὲ ἀφορμὴ ὅτι τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Νικηφόρος Μελισσηνός, γαμπρὸς τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ, «ἦταν καῖσαρ στὴ Μ. Ἀσία», οἱ δυὸ παραπάνω ἐρευνητές πιστεύουν ὅτι τὸ κινεζικὸ κείμενο ἀναφέρεται σ' αὐτόν⁵. Ἡ ὑπαρξὴ μάλιστα νομίσματος ποὺ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Μελισσηνοῦ, ἐνισχύει, κατὰ τὸν Hirth, τὴν ἄποψη αὐτή⁶. Ἔτσι, μεταφράζει διαφορετικὰ τὸ παραπάνω κείμενο (ἀρ. 16), βάσει τοῦ ἐν λόγω νομίσματος, ποὺ ὑποθέτει πὼς οἱ Κινέζοι εἶχαν δεῖ⁷. Στὴ συνέχεια ὁ Hirth, βάσει διάφορων στοιχείων τοῦ παραπάνω κειμένου (π.χ. ἀρ. 10, 15), ἀλλὰ καὶ ἐκείνου τοῦ Chau-Ju-Kua⁸ (ποὺ ὅμως δὲν εἶναι βέβαιο ὅτι ἀναφέρεται

1. Hirth, *China*, 301.

2. Thorley, *Developement*, 231. Ferguson, *China*, 591.

3. Needham, *Science*, I 187.

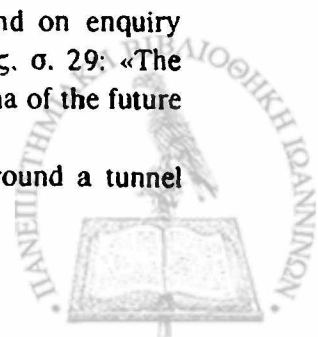
4. Chavannes, *Notes*, 39, σημ.

5. Hirth, *Mystery*, 25: «by usurpation if not by right». Βλ. καὶ σ. 26: «Although the title «kaiser» is thus shown to have been officially conceded to Melissenus in the beginning of April 1081, the entire political situation seems to suggest that he actually claimed it, and probably had coins cast in his name as kaiser, ever since his commencing to pose as a pretender some time in 1078».

6. Hirth, *Mystery*, 27, 28: «The kaiser's name may thus in its transcription be reconstructed into *Mie-li-sun*, or Cantonese *Mit-lik-sun*, the finals *t* and *k* of which may disappear by elision so as to leave us as the equivalent of the probable old sound some such name as *Milissun*. This I venture to look upon as the equivalent, transmitted probably by an interpreter who spoke some Turkish dialect, of the Greek name Μελισσηνός».

7. Hirth, *Mystery*, 28: «I do not, therefore, look upon the words *mi-lö-fo*, the standard transcription for «Maitréya Buddha», as the king's name, but translate: «on the obverse [of the coin] is engraved a Maitréya Buddha, on the reverse there is the king's name». It is quite probable that the ambassadors of 1081 brought coins with them to China and on enquiry declared that the legend on the reverse represented the king's name». Ἐπίσης, σ. 29: «The portrait on the obverse may have been mistaken for that of Maitréya, the Buddha of the future world so familiar to Chinese Buddhists».

8. Hirth, *China*, 93-94: «Underneath the palace they have cut into the ground a tunnel

στο γνωστό μας Ta-Ch'in)¹, καθώς και της γενικότερης αντίληψής του για το ρόλο των νεστοριανών, καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι με το πέρασμα του χρόνου ο όρος Fu-lin έλαβε γενικότερη έννοια, καλύπτοντας ολόκληρο το χριστιανικό κόσμο².

Άρκετοί παλαιοί έρευνητές, ανάμεσα στους οποίους ο Pauthier³ και ο Bretschneider⁴, πιστεύουν ότι πρόκειται για το Βυζάντιο και τον αυτοκράτορα Μιχαήλ Δούκα Παραπινάκη (1072-1078). Όρισμένοι από τους νεότερους μελετητές ακολουθούν την άποψη αυτή⁵. Έτσι, ο Zhi-qiang φρονεί ότι «το κράτος Φού-λιν στη Σούνγκ-σίχ μπορεί να ταυτιστεί με το Βυζάντιο, χωρίς καμία άμφιβολία»⁶, ταυτίζει τον Μι-ρι-ή-λιν Καί-σα με τον Μιχαήλ

communicating with the hall of worship at a distance of over a li. [17] The king rarely goes out; but, to chant the liturgy and worship, on every seventh day, he proceeds by way of his tunnel to the hall of worship where, in performing divine service, he is attended by a suite of over fifty men. But few amongst the people know the king's face: if he goes out he sits on horseback, protected by an umbrella; the head of his horse is adorned with gold, jade, pearls and other jewels. [18] Every year the king of the country of Ta-shih [the Arabs of the Khalif empire] who is styled Su-tan [= Sultan] sends tribute-bearers, and if in the country some trouble is apprehended, he gets the Ta-shih to use their military force in restoring order».

1. Μιχ. Κορδώση, «Και πάλι περί Ta-Ch'in και Yavana», ό.π., όπου, νομίζω, αποδεικνύεται ότι πρόκειται για το Ta-Ch'in της 'Ινδίας: «... β) Το Ta-Ch'in τοποθετείται μετά το Nan-p'i (Malabar), Hu-ch'a-la (Guzerat), Chu-lién (Coromandel) και πριν την T'ien-chu (ΒΔ 'Ινδία). Στη συνέχεια αναφέρονται οι Ta-shi ('Αραβες). Τοποθετείται δηλ. το Ta-Ch'in σε 'Ινδικό έδαφος. γ) Στο κεφάλαιο για την T'ien-chu (ΒΔ 'Ινδία) μνημονεύεται: «The country of T'ien-chu is subordinate to the country of Ta-ts'in. Its rulers are all selected by Ta-ts'in». Έπομένως το Ta-Ch'in δεν πρέπει να βρισκόταν μακριά από τη ΒΔ 'Ινδία ή τουλάχιστον πρέπει να είχε μαζί της πολιτικο-οικονομικές σχέσεις. δ) Σέ γεωγραφικό κείμενο της εποχής των Sung αναφέρεται: «The countries to the south-west are so vast in extent that they cannot all be described. The nearest are Chan-ch'öng and Chön-la (Καμπότζη)... The most distant is Ta-ts'in as the commercial centre of the countries of Western India. Among the distant ones mali-pa (N. 'Αραβία) is the commercial centre of the countries of the Ta-shi...». Και παρακάτω: «In this sea is a big island called the country of Si-lan (Ceylon). Crossing westward there are again countries; in the south there is Ku-lin (Quilon(?)); in the north is Ta-Ts'in and the T'ien chu of Wang-shö-Ch'öng (Central India)».

Άπό τα παραπάνω παραδείγματα νομίζω ότι γίνεται φανερό, πώς ο Chau-ju-kua καλεί Ta-Ch'in περιοχή της ΒΔ 'Ινδίας (ή κοντά σ' αυτήν) και όχι της δυτικής 'Ασίας. Ίσως πρόκειται για το μουσουλμανικό κράτος του 'Αφγανιστάν (Ghagni).

2. Hirth, *Mystery*, 31: «Originally designating the Nestorians as representing the Latin population of Syria or Ta-ts'in, the cradle of their faith, it was later on applied to other Christians, those of Byzantium under the Sung, and even the Pope of Rome under the Ming dynasty».

3. Pauthier, *Histoire*, 22.

4. Bretschneider, *Knowledge*, 25.

5. Π.χ. ο Fitzgerald, *China*, 425, 426.

6. Chen, *Μελέτη*, 187.

Δούκα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀπεσταλμένου «Νι-χι-το-ρο-ς Μον-πάν μὲ τὸ Νι-κηφόρος, ἐνῶ, ἀναφέρει, «τὸ Μον-πάν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τὸ οἰκογενειακό του ὄνομα, κάποιος τίτλος ἢ ιδιότητα, ἢ τὸ μέρος τῆς καταγωγῆς του»¹. Βυζαντινὲς πιστεύει ὅτι ἦταν καὶ οἱ δυὸ πρεσβεΐες τοῦ 1091, ποὺ κατὰ τὴ γνώμη τοῦ ἔφθασαν στὴν Κίνα ἀπὸ τὴ θάλασσα².

Στὴν ἀρχὴ τῆς ἀφήγησης γιὰ τὴ Fu-lin, τὸ Sung-Shih μᾶς παρέχει ὁρισμένα γεωγραφικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ χώρα αὐτή, καθὼς καὶ πληροφορίες γιὰ τὶς σχέσεις της, στὸ παρελθόν, μὲ τὴν Κίνα³.

[1] *The country of Fu-lin. South-east of it you go to Mieh-li-sha: north you go to the sea: both forty days' journey'; west you go to the sea, thirty days' journey: in the east, starting from western Ta-shih, you come to Yü-tien [Khoten], Hui-ho and Ch'ing-t'ang, and finally reach China. [2] They have during former dynasties not sent tribute to our court.*

Παρατηροῦμε ὅτι ἡ Fu-lin τοῦ Sung-shih: α) Βρίσκεται μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα. β) Δὲν εἶχε ἔρθει στὸ παρελθόν σὲ ἐπαφὲς μὲ τὴν Κίνα. Ἐπομένως δὲν εἶναι δύσκολο νὰ καταλάβει κανεὶς ὅτι τὰ γραφόμενα στὸ Sung-shih βρίσκονται σὲ ἀντίθεση μὲ τὰ γραφόμενα στὰ δύο χρονικά τῶν T'ang. Ἀρκεῖ νὰ παραθέσουμε τὰ σχόλια τοῦ Ma Tuan-lin, ποὺ μετὰ τὸ 1195 μ.Χ.⁴ συγκέντρωσε ἀποσπάσματα γιὰ τὸ Ta-Ch'in καὶ Fu-lin. Σχετικὰ μὲ τὰ γεωγραφικὰ δεδομένα παρατηρεῖ⁵:

If we, now, hold together the two accounts of Fu-lin as transmitted by the two different historians, we find that, in the account of the T'ang dynasty, this country is said «to border on the great sea in the west;» whereas the Sung account says that «in the west you have still thirty days' journey to the sea;» and the remaining boundaries do also not tally in the two accounts; nor do the products and the customs of the people. I suspect that we have before us merely an accidental similarity of the name, and that the country is indeed not identical with Tats'in. I have, for this reason, appended the Fu-lin account of the T'ang dynasty to my chapter on Ta-ts'in, and represented this Fu-lin [of the Sung dynasty] as a separate country altogether.

Σχετικὰ μὲ τὴν ἔλλειψη ἐπαφῶν τῆς Fu-lin τῶν Sung μὲ τὴν Κίνα στὸ

1. Chen, *Μελέτη*, 192.

2. Chen, *Μελέτη*, 193.

3. Hirth, *China*, 62. *The Sources* 98.

4. *The Sources*, 98: «Ch'eng». Ἐπίσης σ. 99, σημ. 2: «The ch'eng equals a march about 30 miles».

5. *The Sources*, 86.

6. Hirth, *China*, 91.

παρελθόν, ὁ συγγραφέας τοῦ Ming-shu σχολιάζει ἐπίσης: «*Yet the Sung-shih says that during former dynasties they have sent no tribute to our court, which throws doubt on its identity with Ta-ts'in*»¹. Δὲ χρειάζεται, λοιπόν, νὰ ποῦμε ἐμεῖς περισσότερα. Οἱ πληροφορίες τοῦ χρονικοῦ τῶν Sung εἶναι σαφεῖς: Ἡ Fu-lin γιὰ τὴν ὁποία κάνει λόγο δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολη. Γιὰ ποιά χώρα πρόκειται, λοιπόν;

Στὸ ἔργο τοῦ Chau Ju-Kua γιὰ τοὺς ξένους λαοὺς καὶ τὸ ἐμπόριο (12ος αἰώνας), συναντοῦμε τὸ Ta-Ch'in² ἀλλὰ, ὅπως εἶπαμε, τὸ πιθανότερο εἶναι τὸ κράτος αὐτὸ νὰ βρισκόταν στὴν Ἰνδία, προφανῶς στὶς περιοχὲς ἐκεῖνες ὅπου παλαιότερα ζοῦσαν Ἕλληνες καὶ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ μουσουλμάνοι³. Στὸ ἔργο αὐτὸ δὲ μνημονεύεται ἡ Fu-lin, ὑπάρχει ὁμως περιγραφή τῆς χώρας Lu-meï (ἢ Meï-lu-ku), ἡ ὁποία τοποθετεῖται σὲ ἀπόσταση 300 li δυτικὰ τοῦ Mo-lo-pa (;)⁴. Οἱ ἐκδότες τοῦ ἔργου, Hirth καὶ Rockhill, πιστεύουν ὅτι πρόκειται γιὰ τοὺς Τούρκους τῆς Μ. Ἀσίας (Rum), ἢ, ἀκόμη, βάσει τῆς περιγραφῆς τῆς πόλης, ποὺ χωρίζεται σὲ ἑπτὰ τμήματα, γιὰ τὴ Δαμασκός⁵, ἡ τοποθέτηση ὁμως τῆς Σικελίας κοντὰ στοὺς Lu-meï⁶ τοὺς προβληματίζει περισσότερο κι ἔτσι ἀναγκάζονται νὰ μιλοῦν καὶ γιὰ τὴν Κωνσταντινούπολη ἢ τὴ Ρώμη⁷. Σημειωτέον ὅτι στὸ κείμενο γιὰ τὴ Σικελία ἀναφέρεται ὅτι

1. Hirth, *China*, 65.

2. Hirth-Rockhill, *Chau ju-kua*, 102 κ.έ.

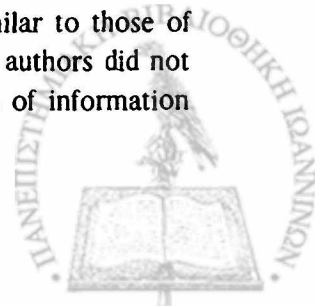
3. Μ. Κορδῶσης, «Καὶ πάλι περὶ Ta-Chin», ὁ.π., σ. 193 κ.έ..

4. Hirth-Rockhill, *Chau Ju-kua*, 141: «The city wall is crooked, seven-fold, "and built of large smooth flat black stones, and each wall is distance (from the adjoining one) a thousand paces". "There are over three hundred foreign towers (minarets?), among which is one eight hundred feet high», which four horses abreast can be driven up. "It has three hundred and sixty rooms in it"».

5. Hirth-Rockhill, *Chau Ju-kua*, 141, σημ.: «...we find some points of resemblance (the division of the city in seven parts, and the separation of these various parts from each other) with Damascus... But Damascus was not in Rum. The foreign tower eight hundred feet high... may refer to the Djāmi mosque of Damascus».

6. Hirth-Rockhill, *Chau ju-kua*, 153. Βλ. καὶ Riccardo Fracasso, «Ssu chia-li-yeh. The first Chinese description of Sicily: T'oung Pao 68, 4-5 (1982) 248 κ.έ.

7. Hirth-Rockhill, *Chau ju-kua*, 142: «It seems possible that Meï-lu-ku-tun may after all not be the name of any city, but a transcription of the Arabic word *mulhidūn*, i.e., «Infidels», and that the Arab informant of *Ch'ou* applied the name to Constantinople then the principal city of Rome, i. e., Lu-meï. One might see in the seven-fold wall, and in some other details, some vague reference to Rome and its seven hills. This would also explain the proximity of the country of Ssï-kia-li-yé (Sicily) to the frontier of Lu-meï, the customs of which are similar to those of Sicily. There seems little room for doubt that the description of our Chinese authors did not refer to any one country; it is a composite picture, a jumble of sundry bits of information concerning the remote Mediterranean region».

οί κάτοικοί της μιλούν την ίδια γλώσσα με τούς Lu-mei¹.

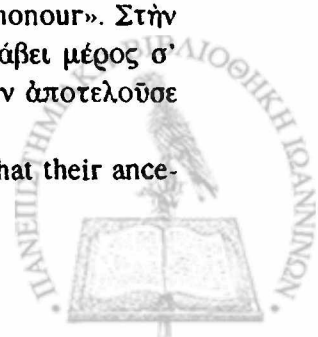
Παρά τὰ γραφόμενα ἀπὸ τὸν Chau Ju-kua, στὸ κεφάλαιο γιὰ τὴ νῆσο Σικελία, γιὰ τούς Lu-mei, βάσει τῶν ὁποίων θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τοὺς ταυτίσει με Βυζαντινοὺς ἢ Ἰταλοὺς, πρέπει νὰ θεωρήσουμε ὡς πιθανότερο ὅτι *Lu-mei* σημαίνει τοὺς Τούρκους τῆς Μ. Ἀσίας (ἀπὸ τὸ σουλτανάτο τῶν Ρούμ, με πρωτεύουσα τὸ Ἰκόνιο). Ἡ ἄποψη αὕτῃ ἐνισχύεται, ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ἀργότερα οἱ Κινέζοι ἐξακολουθοῦν νὰ ὀνομάζουν τοὺς ὀθωμανοὺς Τούρκους —ποὺ ἱδρυσαν τὸ κράτος τους καὶ ἔδρασαν πρῶτα στὴ Μ. Ἀσία— *Lu-mi*², ἀπὸ τοὺς ὁποίους, μάλιστα, τὸν 16ο αἰῶνα, δέχθηκαν ἐπιλημμένα πρεσβείες (ἔτη 1524, 1526, 1543, 1544, 1548, 1554)³. Ἐξάλλου σὲ μερικὲς περιοχὲς τῆς Ἀπὼ Ἀνατολῆς Rum καὶ Τοῦρκοι ἢ Μουσουλμάνοι εἶναι, ἀκόμη καὶ σήμερα, συνώνυμα⁴.

1. Hirth-Rockhill. *Chau ju-kua*. 153.

2. Δὲ νομίζω ὅτι θὰ μπορούσαμε νὰ ταυτίσουμε τὸ Lu-mei τοῦ Chau-ju-kua με τὸ «Ρωμαῖοι» (Βυζαντινοὶ) καὶ τὸ Lu-mi με τοὺς Τούρκους (Rum). Τὰ φωνήεντα δὲν παίζουν σημαντικό ρόλο, ἰδιαίτερα σὲ ὁρισμένες ἀνατολικὲς γλώσσες, καὶ δὲν μπορούμε νὰ κάνουμε αὕτῃ τὴ διάκριση. Πιστεύω, λοιπόν, ὅτι Lu-mei καὶ Lu-mi εἶναι τὸ ἴδιο, με μικρὴ ἴσως διαφορὰ στὴν προφορά.

3. Bretschneider, *Med. Researches*. 306 κ.ἑ. Bretschneider, *Chin. Intercourse*, 177-78. Needham, *Science*, τ. 6, μερ. 7, σ. 440. Οἱ πρεσβείες αὐτὲς τῶν ὀθωμανῶν Τούρκων παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον γιὰ ὁρισμένες λεπτομέρειες ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν στάλθηκαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη: «This country is very far from China. In 1524 an embassy from *Lu-mi* arrived, and presented as tribute a lion and a western ox. One of the imperial councillors laid before the emperor a report in which he pointed out that *Lu-mi* does not range among the countries which used to send tribute, and that a lion is not a beast proper for being kept. He proposed to refuse such presents. Another high officer reported that the Chinese authorities at the frontier had detected among the people belonging to the embassy from *Lu-mi* some men from *T'u-lu-fan* (Turfan), and as Turfan constantly made predatory incursions on the Chinese dominions, he proposed to treat the envoy from *Lu-mi* as a spy, and send him beyond the Chinese frontier. However, the emperor accepted the presents, but ordered that the authorities at the frontier should inquire into the matter»..... «In 1543 *Lu-mi* sent an embassy, which arrived at the Chinese capital together with the embassies from *T'ien fan* and other countries. They presented horses and products of the country. The next year the embassy returned home. When they arrived at *Kan chou*, it happened that robbers from the north had crossed the Chinese frontier. The Chinese commander of the troops selected ninety of the men from *Lu-mi* and sent them against the robbers; nine of the former were killed in this expedition. When the emperor had been informed of this event, he ordered the slain to be buried with all marks of honour». Στὴν πρεσβεία τοῦ 1543 ἐκπλήσσει ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν Τούρκων ποὺ εἶχαν λάβει μέρος σ' αὐτήν. Ἄς σημειώσουμε ὅτι στὴν προηγούμενη πρεσβεία τὸ εἶδος τῶν δώρων ἀποτελοῦσε δείγμα τῆς γνησιότητάς της.

4. Edgard, *Romans*, 26: «The Moslems in many parts of West China insist that their ances-

Παρατηρούμε ότι ο Chau-ju-Kua αντί της Fu-lin μνημονεύει τους Lu-meí, που όμως φαίνεται ότι είναι κάτι τὸ διαφορετικό, παρότι ὁ χώρος πού καλύπτεται μὲ τὸ ὄνομά τους συμπίπτει, πάνω-κάτω, μὲ ἐκεῖνον τῆς Fu-lin. Μολονότι δηλ. οἱ Ἄραβες ἐξακολουθοῦν νὰ ὀνομάζουν Ροῦμ (ἀπ' ὅπου, ἔμμεσα, προῆλθε τὸ Lu-mi) καὶ τοὺς Βυζαντινούς¹, ἀπὸ τὴν ἀφήγηση τοῦ κειμένου τοῦ Chau-ju-Kua δὲν ὑπάρχουν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα πού θὰ μᾶς ἐπέτρεπαν νὰ ἰσχυριστοῦμε ὅτι πρόκειται γι' αὐτοὺς (ἢ, τουλάχιστο, μόνο γι' αὐτούς). Μποροῦμε νὰ ποῦμε, λοιπόν, ὅτι ἡ ἀντίληψη πὼς τὰ ὄρια τῆς χώρας τῶν Lu-meí ἔφθαναν πλησίον τῆς Σικελίας καὶ πὼς οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ εἶχαν μαζί τους κοινὴ γλῶσσα καὶ ἔθιμα μπορεῖ νὰ ὀφείλεται σὲ ἄγνοια, μπορεῖ ὅμως νὰ ἐξηγηθεῖ καὶ μὲ τὸν τρόπο πού δικαιολογήσαμε παραπάνω τὴ διαίρεση τῆς Fu-lin· ὅτι δηλ. γεωγραφικὰ ὁ χώρος τῆς παλαιᾶς Fu-lin ἐθεωρεῖτο ἐνιαῖος καί, ἀφοῦ οἱ γνώσεις εἶχαν αὐξηθεῖ, συμπεριελήφθησαν καὶ οἱ περιοχὲς δυτικὰ τῆς Κωνσταντινούπολης, πού ἐπὶ T'ang ἦταν ἄγνωστες. Πολιτικὰ εἶδαμε ὅτι, ἐπὶ T'ang, τὰ πράγματα δὲν ἦταν ἔτσι, ἐδῶ ὅμως δὲν ὑπάρχουν πληροφορίες γιὰ βασιλιά καὶ πρεσβεῖες· περιγράφεται μόνο ἡ πρωτεύουσα ὅπου ἀναφέρεται ὕπαρξη τείχους καὶ πολλῶν πύργων, πού οἱ ἐκδότες πιστεύουν ὅτι εἶναι μιναρέδες². Προφανῶς πρόκειται γιὰ τὸ Ἰκόνιο, τὴν πρωτεύουσα τοῦ σουλτανάτου τῶν Ροῦμ, δὲν ὑπάρχουν ὅμως περισσότερες πληροφορίες νὰ τὸ ἐπιβεβαιώσουμε³.

Ἀπομένει νὰ ἐξηγήσουμε ἀπὸ ποῦ προέρχεται τὸ ὄνομα Lu-m(e)i. Ὁ Shiratori, στὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν προέλευση τοῦ ὀνόματος Fu-lin, δίνει ἱκανοποιητικὲς ἐξηγήσεις⁴. Παρατηρεῖ ὅτι οἱ ἱστορικοὶ τῆς μογγολικῆς δυναστείας τῶν Yüan ἀποδίδουν τὸ *Rum* ὡς Wu-lin⁵, ἐπειδὴ οἱ ἀλταϊκὲς γλῶσσες, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ἀναπτύσσουν πρὶν ἀπὸ τὸ ρ ἓνα φθόγγο.

stors came from «Rum»... We are forced to conclude that a *rum* here, as in Rumania and Erzerum means «Rome»... The fact that in Tibet «Rum» is still the name for the Turkish dominions, shows how conquering nations sought to absorb names as well as empires... The arrivals of these emissaries of Mahomed was between 700 and 800 A.D. They came as «Romans and their descendants 1200 years later» in the back-washes of Asia still affirm with no un certain sound, «We are Romans». Βλ. καὶ Berthold Laufer, «Loan-words in Tibetan». *T'oung-Pao* 17 (1916) 491.

1. Bretschneider, *Med. Researches*, 307, σημ.

2. Θὰ μπορούσαμε νὰ ἀναρωτηθοῦμε μήπως πρόκειται γιὰ πύργους τειχῶν, ὅμως ὁ Chou K'u-fei, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἀντλήσε ὁ Chau ju-kua, κάνει λόγο γιὰ παγόδες (Hirth-Rockhill, *Chau-ju-kua*, 142).

3. Ἰσως τοῦτο ἐνισχύεται ἀπὸ τὴ θέση τοῦ Lu-meí στὴν ἀφήγηση, μετὰ τὴ Wu-ssi-li, πού οἱ ἐκδότες ταυτίζουν μὲ τὴ Μοσσούλη (Hirth-Rockhill, *Chau ju-kua*, 140).

4. Shiratori, *New attempt*, 191 κ.έ.

5. Shiratori, *New attempt*, 189, 191.

Διαπιστώνει, λοιπόν, ότι το Rum ανταποκρίνεται στο δεύτερο φθόγγο, το lip'. Τώρα είναι εύκολο να καταλάβουμε πώς προήλθε το Lu-m(e)i καθώς και τη σχέση του με το Fu-lin. Και τα δυο προέρχονται από το Rom-Rum, μόνο που το Fu-lin δανείστηκαν οι Κινέζοι από κεντροασιατική γλώσσα που μπροστά στη λέξη είχε αναπτυχθεί ο φθόγγος F (Frōm). Αντίθετα το Lu-m(e)i προέρχεται από κεντροασιατική, ή μάλλον αραβική, λέξη, όπου δεν είχε στην αρχή αναπτυχθεί φθόγγος (ή είχε αναπτυχθεί φωνήεν)². Τελικά, το *Lu-mi* δεν είναι άλλο παρά ο δεύτερος χαρακτήρας *lip* της Fu-lin. Η προφορά δηλ. στα κινεζικά εξαρτιόταν από την προφορά της λέξης στη γλώσσα από την οποία την δανείστηκαν οι Κινέζοι³.

Στο κείμενο των Sung, όπου μνημονεύονται οι πρεσβείες, ή χώρα που τις έστειλε ονομάζεται με το γνωστό μας όνομα Fu-lin (και όχι Lu-m(e)i). Το ερώτημα είναι αν η Fu-lin των Sung είναι ή ίδια με τους Lu-mei ή αν πρόκειται για άλλο κράτος που βρισκόταν στα εδάφη της ευρύτερης Fu-lin, ανάμεσα στα όποια ήταν και το Βυζάντιο. Για να κρίνουμε σωστότερα, πρέπει να δοῦμε ποιά ήταν η κατάσταση, το β μισό του 11ου αιώνα στα εδάφη της Fu-lin, δηλ. δυτικά του Εὐφράτη.

Ο 11ος αιώνας είναι ή εποχή της σελτζουκικής διεισδύσεως στα εδάφη της δυτικής Ασίας. Ο χαλίφης της Βαγδάτης αναγνωρίζει τον Toghril Beg, αποκαλώντας τον επίσημα «σουλτάνο», ο οποίος και αναλαμβάνει το έργο της ένοποιήσεως του αραβικού κόσμου⁴. Στην πραγματικότητα κυρίαρχοι ήταν οι Τούρκοι, που όμως δεν έδρευαν στη Βαγδάτη αλλά στο Ραίι (Τεχεράνη) ή στο Ίσπαχάν. Ο διάδοχος του Τογρούλ, Alp Arslan, είναι γνωστός για τις επιδρομές στην Αρμενία και τη σύγκρουσή του με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα Ρωμανό Διογένη στο Ματζικέρτ, όπου ο τελευταίος νικήθηκε, συνελήφθη αιχμάλωτος κι έτσι άνοιξε ο δρόμος για τον βαθμιαίο εκτουρκισμό της Μ. Ασίας, μολονότι πρόθεση του Τούρκου σουλτάνου δεν ήταν να την καταλάβει μόνιμα. Το 1072 ο Άλπ Άρσλάν πέθανε και τον διαδέχθη ο γιός του Malik-shah.

1. Shiratori, *New attempt*, 193. Βλ. και Blochet, *Notes*, 362.

2. Πρβλ. Shiratori, *New attempt*, 192: «Judging from this circumstance, it is almost certain that they must have first learned the term Rum, the Persian name for Asia Minor, even before hearing of Hrum, its Armenian corruption».

3. Βλ. Shiratori, *New attempt*, 195: «In contrast to this, notice may be taken of the instances belonging to the Sung and Ming periods where the name Rum in its original form is more successfully represented by a pair of characters Hu-lu-mo in the *Wen-Ch'ang-tsa-lu* by P'ang Yüan-ying of the Sung period is really a transcription of *Furum* or *Hrōm*».

4. Cahen, *Pénétration*, 20.

Στὴν κατάληψη τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τοὺς Σελτζούκους συνέβαλαν καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Βυζαντινοί, οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν ὁποίων βοήθησαν τοὺς γιούς τοῦ Κουτλουμούς, Maksud και Σουλεϊμάν, συγγενεῖς τοῦ σουλτάνου, νὰ γίνουν βαθμιαῖα κύριοι τῆς περιοχῆς. Τὸ 1078 ὁ Νικηφόρος Βοτανειάτης ἐπαναστατεῖ κατὰ τοῦ Μιχαήλ Ζ' καὶ ζητᾷ βοήθεια ἀπὸ τοὺς δυὸ Τούρκους ἀδελφούς, οἱ ὅποιοι οἰκειοποιοῦνται τὴν περιοχὴ γύρω ἀπὸ τὴ Νίκαια¹. Λίγο ἀργότερα ἐπαναστατεῖ στὴ Μ. Ἀσία ὁ Νικηφόρος Μελισσηνός², στηριζόμενος ἐπίσης στὸ στρατὸ τοῦ Μανσοῦρ καὶ Σουλεϊμάν, ποὺ εἶναι ὑπολογίσιμη δύναμη καὶ ὅπου στηρίχθηκε καὶ τρίτος Βυζαντινός, ὁ Ἀλέξιος Κομνηνός. Οἱ δυὸ Τούρκοι ἀδελφοὶ στερεώνουν τὴν ἐξουσία τους στὴ γύρω περιοχὴ (Φρυγία, Γαλατία), μολονότι ὁ σουλτάνος Malik-Shah δὲν ἔβλεπε μὲ καλὸ μάτι τίς ἐπιτυχίες τῶν ἐξαδέλφων του καὶ ἐπιχείρησε νὰ τοὺς ἐξουδετερώσει. Ὁ Σουλεϊμάν ὅμως ὄχι μόνο κατόρθωσε νὰ ἐπιβιώσει ἀλλὰ ἀπὸ τὸ 1080 νὰ ὀνομάζεται «σουλτάνος», μολονότι ὁ τίτλος αὐτὸς ἀνεγνωρίσθη ἀργότερα στοὺς διαδόχους του. Ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει ὁ Chahen³, οἱ Ἕλληνες δημιούργησαν ἓνα σουλτάνο μέσα στὴν ἴδια τὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία. Τὸ 1084 ἡ Ἀντιόχεια ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ Σουλεϊμάν, ὁ ὁποῖος καὶ πέθανε ὕστερα ἀπὸ δυὸ χρόνια. Ὁ Τούρκος σουλτάνος τῆς Περσίας θὰ προσπαθήσει νὰ διευθετήσῃ, σὲ συνεννόηση μὲ τὸν Ἀλέξιο Κομνηνό, τὰ τῆς Μ. Ἀσίας, ἐπωφελούμενος ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Σουλεϊμάν, ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Στὴ συνέχεια ὁ γιὸς τοῦ Σουλεϊμάν, Kiliç Arslan, θὰ κατορθώσει νὰ κυριαρχήσῃ στὸ ἀνατολικὸ τμῆμα τῶν ἐδαφῶν τοῦ πατέρα του καὶ ἔτσι δὲν θ' ἀλλάξῃ σχεδὸν τίποτε στὴ Μ. Ἀσία.

Στὰ ὑπόλοιπα ἐδάφη τῆς Fu-lin, ὁ Τούρκος σουλτάνος θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐνοποιήσῃ τὸν κατακερματισμένο τώρα χώρο τῆς Ἀνατ. Μεσογείου, ἔχοντας πρόθεση νὰ καταλάβῃ τὸ σουλτανάτο τῶν Φατιμιδῶν στὴν Αἴγυπτο καὶ διαλύοντας τὰ μικρότερα κρατίδια, μὲ τὴν ἐξουδετέρωση φιλόδοξων Τούρκων ἢ Τουρκομάνων ἡγεμόνων, ὅπως ἐκεῖνα τοῦ Χαλεπίου καὶ τῆς Δαμασκοῦ. Ἡ θετικὴ ἔκβαση, γιὰ τοὺς Τούρκους, τῶν ἐπιχειρήσεων στὴ Συρία καὶ ἡ ἀφαίρεση τῆς Ἀντιόχειας ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ἐπέτρεψαν στὸν Malik-shah νὰ φθάσῃ νικητὴς ὡς τίς ἀκτὲς τῆς Μεσογείου⁴.

Ὑστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, ἔχοντας ὑπόψη τὸ κείμενο τῶν Sung (καὶ παρα-

1. Chahen, *Pénétration*, 43. Vryonis, *Decline*, 105, 113. Ἀ. Σαββίδη, *Τὸ Βυζάντιο καὶ οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι τὸν ἐνδέκατο αἰῶνα*, Β' ἔκδ., Ἀθήνα 1988, 56.

2. Vryonis, *Decline*, 106, 113.

3. Chahen, *Pénétration*, 44.

4. Chahen, *Pénétration*, 48-49.

λείποντας τις πληροφορίες για τὸ βασιλιά τῆς χώρας καὶ τοὺς κατοίκους της, πὺν μπορεῖ νὰ ἰσχύουν γιὰ περισσότερα γειτονικά κράτη ἢ νὰ περιέχουν καὶ μυθική ὕλη), θὰ ἐπιμείνουμε σ' ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα πὺν ἔλκυσαν τὴν προσοχή τῶν μεταγενέστερων Κινέζων συγγραφέων· τις σχέσεις δηλ. τῆς Fu-lin μὲ τὴν Κίνα καὶ τις γεωγραφικὲς πληροφορίες.

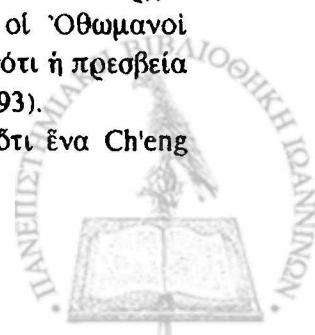
Ἡ πληροφορία ὅτι τὸ 1081 ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πὺν ἡ Fu-lin ἔστειλε «φόρο ὑποτελείας» στὸν Κινέζο αὐτοκράτορα ἀποκλείει τόσο τὸ Βυζάντιο ὅσο καὶ τοὺς Ἄραβες¹. Ἡ μόνη, λοιπόν, νέα δύναμη πὺν κυριαρχοῦσε τότε καὶ στὰ παλαιὰ ἐδάφη τῆς Fu-lin εἶναι οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι: ὁ Τοῦρκος δηλ. σουλτάνος, τοῦ ὁποῖου ὅμως ἡ ἔδρα ἦταν ἐκτὸς τῶν ἐδαφῶν τῆς Fu-lin, τὰ μικρότερα τουρκο-ἀραβικά κράτη τῆς Α. Μεσογείου (π.χ. Χαλέπι) καὶ τὸ νέο «σουλτανάτο» τῆς Μ. Ἀσίας. Μολονότι ὁ τίτλος τοῦ ἡγεμόνα τοῦ τελευταίου ἀναγνωρίσθηκε τὸν 12ο αἰῶνα, εἶχαμε τὴν εὐκαιρία νὰ δοῦμε ὅτι ὁ Σουλεϊμάν ὀνομαζόταν σουλτάνος ἤδη ἀπὸ τὸ 1080.

Πιὸ σύνθετα εἶναι τὰ γεωγραφικά στοιχεῖα πὺν μᾶς παρέχουν οἱ κινεζικὲς πηγές, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύονται πολὺ χρήσιμα γιὰ τὴν ταύτιση τῆς Fu-lin τῶν Sung. Ἡ πληροφορία τοῦ Sung-shih, ὅτι, πηγαίνοντας ἀπὸ τὴ Fu-lin στὴν Κίνα, ἀρχίζεις «ἀπὸ τοὺς Δυτικούς Ἄραβες» μᾶς ὁδηγεῖ σὲ ἐδάφη τῆς Α. Μεσογείου, δηλ. σὲ σελτζουκικὲς περιοχές, ἀφοῦ οἱ Φατιμίδες τῆς Αἰγύπτου (πὺν κατεῖχαν, ἐπίσης, τὴν Φοινίκη καὶ Παλαιστίνη, ὡς ὅτου πέσουν στὰ χέρια τοῦ Malik Shah, πρέπει νὰ ἀποκλεισθοῦν, δεδομένου ὅτι ἡ χώρα τους βρεχόταν ἀπὸ τὴ Μεσόγειο.

Σχετικὰ μὲ τις ἀποστάσεις πὺν παρέχονται στὴν ἀρχὴ τῆς ἀφήγησης, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἰσχυαν καὶ γιὰ τὴν ἐποχὴ πὺν ἀκολούθησε τις χρονολογίες τῶν πρεσβειῶν (ἀφοῦ εἶναι ἐκτὸς τοῦ κειμένου τῶν πληροφοριῶν πὺν ἔδωσε ὁ πρέσβυς τοῦ 1081) καὶ ὅτι μπορεῖ νὰ ὑπολογίζονται μὲ βάση τὴν πρωτεύουσα τῆς Fu-lin ἢ τὰ ἀκραῖα σημεῖα τῆς ἐπικράτειάς της. Τὸ ὄνομα Mieh-li-shah, ὅπου φθάνει κανεῖς μετὰ ἀπὸ 40 ἡμερῶν πορεία², μὲ

1. Ὁ Chen, *Μελέτη*, 189-190, πιστεύει ὅτι ὁ συγγραφέας τοῦ Sung-shih, Touraï, ἀνέμειξε πληροφορίες τῆς ἐποχῆς τῶν Sung, μὲ ἐκείνες τῶν Yüan. Ἔτσι, ἀναφέρει, ἡ πληροφορία ὅτι ἡ Fu-lin δὲν εἶχε προσφέρει, πρὶν, «τέλη», «προῆλθε ἀπὸ τὴν κατάσταση τοῦ Βυζαντίου τὴν περίοδο τοῦ 14ου αἰῶνα... κατὰ τὴν ὁποία ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία εἶχε παρακμάσει...». Δὲ νομίζω ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς μποροῦσε νὰ ἦταν αἰτία γιὰ τέτοια σύγχυση. Οἱ Κινέζοι γνωρίζουν νὰ ξεχωρίζουν τοὺς λαοὺς, ἀκόμη κι ἂν ἡ περιοχὴ ἀπὸ τὴν ὁποία ἐρχοῦνταν ἀπεσταλμένοι ἀνῆκε παλαιότερα σὲ ἄλλους. Ἔτσι, π.χ. ξέρουν ὅτι οἱ Ὀθωμανοὶ Τοῦρκοι ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πὺν ἔστειλαν «φόρο ὑποτελείας» τὸ 1524, μολονότι ἡ πρεσβεῖα ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴν παλαιὰ Fu-lin (βλ. παραπάνω, σ. 193).

2. *The Sources*, 99, ὅπου ἀναγράφεται 40 ch'eng. Ἄν ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι ἓνα Ch'eng ἰσοῦται μὲ 30 μίλια, εἶναι περίπου τὸ ἴδιο.

κατεύθυνση νοτιοανατολική, ταυτίστηκε με τὸ Malik-shah¹, τὸ ὄνομα τοῦ Τούρκου σουλτάνου τῆς Περσίας. Στὴν περίπτωση αὐτὴ θὰ ἐπρόκειτο ἀσφαλῶς γιὰ τὴ Μ. Ἀσία καί, ἐπομένως, τὸ σουλτανάτο τοῦ Ἰκονίου, πράγμα πιθανὸ ἄλλ' ὄχι βέβαιο, δεδομένου ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλους λόγους στοὺς ὁποίους θὰ ἀναφερθοῦμε, θὰ περίμενε κανεὶς τὸ Mieh-li-sha νὰ εἶναι ὄνομα κράτους καὶ ὄχι ἡγεμόνα.

Ἄν ὑπολογίσουμε με βάση τὴν πρωτεύουσα, ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὴ θάλασσα, 40 μέρες ἀπὸ τὸ βορρὰ καὶ 30 ἀπὸ τὴ δύση, ἀποκλείει ὄχι μόνο τὴν Κωνσταντινούπολη, ἢ τὴν Ἀντιόχεια, ἀλλὰ καὶ τὴ Δαμασκό, τὴν Ἀλεξάνδρεια, τὸ Κάϊρο καὶ πολλὰς πόλεις τῆς Φοινίκης καὶ Συρίας. Ἀντίθετα, οἱ δύο παραπάνω ἀποστάσεις θὰ ταίριαζαν στὸ Ἰκόνιο, τὴν πρωτεύουσα τοῦ σουλτανάτου τῶν Ρούμ' 40 μέρες πορεία ἀπὸ τὸν Εὐξείνιο καὶ 30 ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο εἶναι ἀπόσταση μέσα στὰ ὅρια τῆς λογικῆς, ἂν ληφθεῖ, ὑπόψη ὅτι συνήθως οἱ ἀποστάσεις μεγαλοποιοῦνται. Βέβαια, πρέπει νὰ σημειώσουμε ὅτι στὴν ἀρχὴ τὸ κέντρο τῶν τουρκικῶν κτήσεων στὴ Μ. Ἀσία ἦταν ἡ Νίκαια, ὅπως σημειώσαμε, ὅμως, παραπάνω, οἱ πληροφορίες τοῦ Sung-Shih ποὺ εἶναι ἐκτὸς ἀφήγησης τοῦ πρεσβευτῆ τοῦ 1081 ἔχουν μονιμότερη ἰσχύ. Ἄν ὅμως οἱ ἀποστάσεις ὑπολογίζονται με βάση τὰ ἀκράϊα σημεῖα τῆς ἐπικράτειας, θὰ μπορούσαμε νὰ κάνουμε λόγο καὶ γιὰ τὸ σουλτανάτο τῆς Περσίας, κατὰ τὸ χρονικὸ ἐκεῖνο διάστημα ποὺ δὲν εἶχε ἐπεκταθεῖ ὡς τὶς ἀκτὲς τῆς Μεσογείου ἢ τοῦ Εὐξείνου. Ἄν, μάλιστα, λάβουμε ὑπόψη ὅτι ἡ ἐπέκταση αὐτὴ ἐγίνε μετὰ τὸ 1081, χρονολογία τῆς πρώτης πρεσβείας, εἶναι πιθανότερο νὰ πρόκειται γι' αὐτό.

Ἱστορικά, τὸ τέλος τοῦ 1081 ἦταν χρονολογία ποὺ εὐνοοῦσε τὴν ἀποστολὴ πρέσβων ἐκ μέρους τοῦ Σουλεϊμάν, ἀφοῦ οὐσιαστικά ἀπὸ τὸ προηγούμενο ἔτος ἦταν σουλτάνος τῶν τουρκικῶν κτήσεων τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἰσχυριστεῖ ὅτι ἓνα τέτοιο ἀνοιγμα πρὸς τὴν Ἀνατολὴ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὶς δυνατότητες τοῦ νέου ἡγεμόνα. Γιὰ τὶς ἐπόμενες δύο πρεσβεῖες τοῦ 1091, ἡ δυνατότητα νὰ πρόκειται γιὰ τὶς τουρκικὰς κτήσεις τῆς Μ. Ἀσίας ἐξασθενεῖ σημαντικά, γιατί ὁ Σουλεϊμάν εἶχε πεθάνει. ὁ γιὸς του Κιλίτς Ἀρσλάν δὲν εἶχε ἀκόμη ἀναλάβει τὴν ἐξουσία στὶς κτήσεις τοῦ πατέρα του καὶ ἡ κατάσταση ἦταν ρευστή.

Προβληματικὸ ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ Mieh-li-i-ling-Kai-sa, ποὺ ἔστειλε τὴν πρεσβεῖα. Ἴσως, ἡ ἐξήγηση ποὺ δίνουν οἱ De Guignes καὶ Hirth², ὅτι δηλ. τὸ ὄνομα αὐτὸ περιέχει τὸν τίτλο *milik* ἢ *Melek* (= βα-

1. Hirth, *China*, 298. Chavannes, *Notes*, 39, σημ.

2. Hirth, *China*, 298, 300: «As the recognised king in a formerly Roman province, the representative of Milikshah would have been right from a Seldjuk point of view, in assuming this tit-

σιλιάς), είναι ή όρθή (κάτι αντίστοιχο με τὸ Po-to-li τῆς πρεσβείας τοῦ 643). Πάντως, πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι τὸ ὄνομα Mieh-li-i-ling-Kaï-sa καὶ τὸ Mieh-li-sha, μοιάζουν φωνητικά. Μολονότι, λοιπόν, ὑπάρχουν πολλές δυσκολίες, δὲν μπορούμε, τελικὰ νὰ ἀποκλείσουμε καὶ αὐτὴ τὴν ἐκδοχή, δηλ. τὰ δύο ὀνόματα νὰ ἀντιπροσωπεύουν τὸ ἴδιο πρόσωπο, τὸν Σελτζοῦκο σουλτάνο καὶ νὰ ἔχει γίνει λάθος στὸ κινεζικὸ κείμενο¹. Ἐξάλλου ἦταν φυσικότερο νὰ ἔστελνε πρεσβεία ὁ Τοῦρκος σουλτάνος (τῆς Περσίας), ἡ κύρια δύναμη τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Ἀσίας. Εἶδαμε παραπάνω ὅτι οἱ ἀποστάσεις ἀπὸ τὴ θάλασσα, ἀν ἐκληφθοῦν ἀπὸ τὰ ἀκραῖα σημεία τῶν συνόρων, εὐνοοῦν τὴ λύση αὐτή. Καὶ ἱστορικὰ ὅμως ἡ λύση τῶν Σελτζοῦκων τῆς Ἀνατ. Μεσογείου εἶναι ἡ πιὸ ἀρμόζουσα.

Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ βέβαιο εἶναι ὅτι ὁ βασιλιάς δὲν μπορεί νὰ εἶναι ὁ Μελισσηνός, μολονότι ἔδρασε τὴν ἴδια ἐποχή. Γιὰ νὰ στερεωθεῖ ἓνας ἐπαναστάτης χρειαζόταν συνδρομὴ κοντινῶν δυνάμεων καὶ ὄχι τῆς μακρινῆς Κίνας. Τὸ ἴδιο μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Μιχαὴλ Παραπινάκη. Μολονότι τὸ ὄνομά του μοιάζει με ἐκεῖνο τοῦ βασιλιά τῆς Fu-lin δὲν μπορεί νὰ εἶναι αὐτός, ὄχι μόνο γιατί δὲν τὸ ἐπιτρέπουν τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω, ἀλλὰ, προφανῶς, καὶ διότι ἐκθρονίσθηκε ἀπὸ τὸ 1078. Βέβαια, ὑπάρχει ἡ ἀποψη ὅτι γιὰ νὰ φθάσει μιὰ πρεσβεία στὴν Κίνα χρειαζόταν τέσσερα χρόνια², ὅμως τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα εἶναι πολὺ μεγάλο. Μπορεῖ νὰ ὑπάρχουν παραδείγματα μακροχρόνιων ταξιδιῶν ἀλλὰ μαρτυροῦνται καὶ ταξίδια λιγότερων ἐτῶν ἢ ἀκόμη καὶ μηνῶν. Ἔτσι, ὁ John de Plano Carpini ἀναχώρησε ἀπὸ τὴ Λυὼν στίς 16 Ἀπριλίου 1245, ἔφθασε στὸ Βόλγα τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1246 καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸ Καρακορούμ, μόνο σὲ τρισημίσι μῆνες³. Ἐπίσης ἓνα περίπου χρόνο, ἴσως καὶ λιγότερο, κράτησε ἡ ἐπιστροφή του ὡς τὴ Ρώμη⁴. Ὁ William de Rubruque, προερχόμενος ἀπὸ τὴ Δύση, ἔφθασε στὴ Μαύρη θάλασσα στίς 7 Μαΐου 1253 καί, ἀφοῦ ἐπισκέφθηκε τὴν αὐλὴ τοῦ μεγάλου Χάν, Mangu, κοντὰ στὸ Karakorum, γύρισε στὴν Ἀντιόχεια τέλος Ἰουνίου 1255⁵. ὁλόκληρο τὸ ταξίδι, δηλ., πρέπει νὰ διάρκεσε λιγότερο ἀπὸ δύο

le, which may possibly stand for the words «Melek-i-Rûm Kaisar», i.e., “under-king of Rûm and Caesar”».

1. Βέβαια, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Chen, 188, σημ. 475, τὰ δύο ὀνόματα ἀναφέρονται σὲ διαφορετικὰ πρόσωπα. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως νὰ ἐπῆλθε κάποια σύγχυση στὸ κινεζικὸ κείμενο, δεδομένου ὅτι τὰ δύο ὀνόματα εἶναι φωνητικά παρόμοια.

2. Chen, *Μελέτη*, 120 κ.έ.

3. Yule, *Cathay*, 156.

4. Yule, *Cathay*, 157.

5. Yule, *Cathay*, 158.

χρόνια, αν ληφθεί υπόψη ένα εύλογο χρονικό διάστημα παραμονής στην αὐλή τοῦ μεγάλου Χάν. Τέλος ὁ Hayton, βασιλιάς τῆς Μικρῆς Ἀρμενίας, ἀνεχώρησε ἀπὸ τὴν αὐλή τοῦ μεγάλου Χάν τὴν πρώτη Νοεμβρίου 1254 καὶ ἔφθασε στὴν πατρίδα του στὸ τέλος τοῦ Ἰουλίου 1255, δηλ. σὲ λιγότερο ἀπὸ 9 μῆνες¹. Τὸ ταξίδι τῆς ἀφίξεως στὴν αὐλή τοῦ μεγάλου Χάν, μέσω Βόλγα, εἶχε διαρκέσει λίγες μέρες λιγότερο. Μποροῦμε, λοιπόν, νὰ δεχτοῦμε ὅτι τὴν περίοδο τῶν μεγάλων μογγολικῶν κατακτήσεων τὸ ταξίδι ἀπὸ τὴ Δύση στὴν Ἀνατολή (καὶ ἀντίστροφα) διαρκοῦσε γύρω στὸ ἔτος. Ὡστόσο, ὀφείλουμε νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ συνθήκες ἐπικοινωνίας ἦταν εὐκόλες², ἀλλὰ, ἐν πάσει περιπτώσει, δὲ νομίζω ὅτι σὲ ἄλλες ἐποχὲς ἓνα κανονικὸ ταξίδι πρέπει νὰ κρατοῦσε περισσότερο ἀπὸ ἐνάμισι ἢ δύο χρόνια. Εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ συνθήκες ἦταν δύσκολες καὶ τὰ ἔξοδα πολλὰ³, ὥστε, πιθανῶς, νὰ δικαιολογοῦνταν ἀκόμη καὶ ἐμπορικὲς δραστηριότητες τῆς ἀκολουθίας τῶν πρέσβων κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ταξιδιοῦ, ὅπως εἶναι γνωστὸ ὅτι ὑπῆρχαν καὶ ταξίδια ποὺ κράτησαν τρία ἢ καὶ τέσσερα χρόνια⁴, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ εἶναι εὐνόητο ὅτι ἂν μιὰ πρεσβεία στελλόταν γιὰ λόγους σημαντικοὺς τόσο μακριά, πρέπει νὰ εἶχαν προβλεφθεῖ οἱ συνθήκες μετάβασης καὶ καλυφθεῖ τὰ ἔξοδα, ἰδιαίτερα ἂν ἐπρόκειτο γιὰ συνεννοήσεις ἐπείγουσες. Θὰ μπορούσαμε λοιπόν νὰ συμπεράνουμε ὅτι κάθε ταξίδι εἶχε τὴν ἰδιαιτερότητά του, ἂν ὅμως καταλή-

1. Yule. *Cathay*, 163. Ὁ Hayton ἐπέστρεψε μέσω Ili baliq. Τζουγκαρίας, Σαμαρκάνδης, Βουχάρας, Χωρασάν, Mazandaran καὶ Ταυρίδος. Ὁ δρόμος τῆς ἐπιστροφῆς ἦταν δηλ. μακρύτερος, γιατί τὸ Karakorum βρίσκεται πολὺ βόρεια.

2. Chen Zhi Qiang. «Οἱ χειρσαῖοι δρόμοι ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῆς Κίνας καὶ τοῦ Βυζαντίου». *Ἱστοριογεωγραφικά* 4 (1991-92), 161: «Ἡ κεντρικὴ κυβέρνησις τῶν Μογγόλων ἱδρυσεν καὶ φρόντισεν μὲ μεγάλη προσοχὴ ἓνα πλῆρες καὶ πολυσύνθετο σύστημα σταθμῶν καθ' ὁδὸν πρὸς ἀλλαγὴ τῶν ἵππων τοῦ ταχυδρομείου, ποὺ χρησιμοποιοῦνταν γιὰ νὰ μεταβιβάζονται γρήγορα οἱ ἀλλαγὲς στὴν κατάστασις τῶν συνόρων καὶ ἐπίσης γιὰ νὰ μεταβιβάζονται οἱ ἐντολὲς καὶ τὰ παράσημα, ἀπὸ τὸ κέντρο πρὸς τὴν περιφέρειαν. Τὸ σύστημα τῆς μογγολικῆς δυναστείας τῶν Γιουάν (1271-1368) γιὰ τὰ ταχυδρομεῖα εἶναι τὸ καλύτερο ἀπὸ ὅλα τὰ προηγούμενα συστήματα. Ἔτσι οἱ πρεσβευτὲς ἀπὸ τὶς ἄλλες χώρες, ποὺ θέλουν νὰ ἐπισκεφτοῦν τὴν αὐλὴ τῶν Γιουάν, μποροῦν νὰ μένουν στοὺς σταθμοὺς τοῦ ταχυδρομείου καὶ νὰ πληρώνουν τὰ φαγητὰ, δηλαδὴ οἱ σταθμοὶ τοῦ ταχυδρομείου προσέφεραν στέγη καὶ τροφή. Ἐναντι ἀμοιβῆς σὲ ὅσους τὸ ἐπιθυμοῦσαν, ἀξιωματοῦχους, πρεσβευτὲς, ταξιδιωτὲς, ἐμπόρους, κ.ἄ.

3. Πρβλ. Bretschneider. *Med. Researches*, 307. ὅπου βλέπουμε ὅτι κατὰ τὴν πρεσβείαν τῶν ὀθωμανῶν Τούρκων τοῦ 1526 ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν στὸ Πεκίνο δαπανήθηκαν περισσότερα ἀπὸ 12.000 χρυσὰ νομίσματα.

4. Chen, *Μελέτη*, 124, 203, π.χ. ὁ Marignoli ποὺ ἔφθασε στὸ Πεκίνο ὕστερα ἀπὸ 3,5 χρόνια (εἶχε ὁμως ξεκινήσει ἀπὸ τὸ Παρίσι).

ξουμε σ' ένα μέσο όρο χρονικής διάρκειας. αυτή έπ' ούδενι περιπτώσει μπορεί νά είναι πάνω από δυό χρόνια. Έτσι ή πρεσβεία του Νοεμβρίου του 1081 που έστειλε ό βασιλιάς της Fu-lin είναι πιθανότερο νά ξεκίνησε στις αρχές του 1080 ή έστω στα τέλη του 1079, ύστερα δηλ. από την έκθρονιση του Μιχαήλ Ζ'.

Ούτως έχόντων τών πραγμάτων, τó Sung-shih κάνει λόγο για σελτζουκικό κράτος που κάλυπτε ένα μέρος της γεωγραφικής περιφέρειας που οι Κινέζοι ονόμαζαν Fu-lin (ή Ta-Ch'in), δηλ. ένα μέρος τών έδαφών δυτικά του Ευφράτη, όπως και τó T'ang shu κάνει λόγο για τó Βυζάντιο, δηλ. κράτος που επίσης κάλυπτε ένα μέρος της παραπάνω περιοχής. Όταν δηλ. τó Sung-shih κάνει λόγο για κράτος Fu-lin, που μπορεί νά στέλνει πρεσβείες, έννοει τούς Σελτζούκους, μολονότι δέν κάλυπταν όλόκληρη τή γεωγραφική περιφέρεια της Fu-lin. Καί όταν τó T'ang shu κάνει λόγο για κράτος Fu-lin, που μπορεί νά στέλνει πρεσβείες, έννοει τó Βυζάντιο, μολονότι καί αυτό δέν κάλυπτε όλόκληρη τή γεωγραφική περιφέρεια της Fu-lin.

Σχετικά μέ τó όνομα, παρατηρούμε ότι, μολονότι συναντήσαμε παραπάνω ως όνομα της περιοχής (προφανώς της Μ. Ασίας) τó Lu-m(e)i, που προέρχεται από τó Ρούμ καί θά άρμοζε ιδιαίτερα για τήν έδαφική αυτή έκταση, στην έν λόγω έποχή, χρησιμοποιείται τó παλαιό όνομα Fu-lin. Τοúτο μπορεί νά έξηγηθεί είτε λόγω άγνοιας του όνόματος Lu-m(e)i από τόν συγγραφέα του Sung-shih (ίσως αντιγράφει από παλαιότερη πηγή που άγνοούσε τó όνομα), είτε από τή συντηρητικότητα τών Κινέζων συγγραφέων που συνέθεταν τίς δυναστικές ιστορίες, είτε, τέλος, από τήν ταύτιση της Fu-lin όχι μέ τó σουλτανάτο τών Ρούμ, αλλά μέ εκείνο της Περσίας που ήταν καί τó κύριο σελτζουκικό σουλτανάτο. Βέβαια, είναι αλήθεια ότι τó μεγαλύτερο μέρος τών κήσεων του τελευταίου βρισκόταν εκτός Fu-lin, τούτο όμως δέν αποτελεί έμπόδιο, αφού τά κύρια έδάφη της Fu-lin, του παλαιού Ta-Ch'in, βρίσκονταν στα χέρια του ήγεμόνα του.

Έστερα απ' όλα αυτά, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι οι πρεσβείες του 1081 καί 1091 δέν πρέπει νά ήταν βυζαντινές αλλά σελτζουκικές'. Έξάλλου ή ιστορική πραγματικότητα αυτό ύποδεικνύει. Κύριοι της Δυτικής Ασίας αλλά καί μέρους της Κεντρικής, ως τó Αφγανιστάν, ήταν οι Σελτζούκοι καί αυτοί είχαν τή δυνατότητα νά στείλουν πρεσβεία, ως νέο κράτος (που δέν είχε άλλοτε επαφές μέ τήν Κίνα) αλλά μέ παλαιό όνομα, αφού κατείχαν ένα μέρος τών έδαφών της Fu-lin καί μάλιστα εκείνα τά έδάφη της Α. Μεσογείου που ήταν περισσότερο γνωστά στους Κινέζους (Συρία, Παλαιστίνη, Ν. Αρμενία). Η δυνατότητα αυτή γίνεται καταληπτή στα

1. Έρχόμαστε, έπομένως, πιο κοντά στην αρχική άποψη του Hirth.

πλαίσια τῶν ὧν εἶπαμε ὡς τώρα γιὰ τὴ μεγάλη εὐχέρεια ἐπικοινωνίας τῆς δυνάμης ἐκείνης ποὺ κατεῖχε ἐδάφη τῆς Κ. Ἀσίας. Τελικὰ δὲν μποροῦμε νὰ ἀποκλείσουμε καὶ τὴν ἐκδοχὴ τὰ σελτζουκικὰ ἐδάφη νὰ ἐκλαμβάνονται ὡς ἐνωμένα, συμπεριλαμβανομένης τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπως ἦταν δηλ. κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν δύο πρεσβειῶν καὶ πρὶν τὴν ἀναγνώριση τοῦ σουλτανάτου τοῦ Ἰκονίου, καὶ οἱ γεωγραφικὲς πληροφορίες νὰ μὴν εἶναι τελείως σωστὲς ἢ νὰ ἀντιπροσωπεύουν μιὰ ἄλλη, προγενέστερη ἢ μεταγενέστερη ἐποχὴ.

Ἐκεῖνο ποὺ πρέπει νὰ θεωρήσουμε βέβαιο εἶναι ὅτι οἱ πρεσβεῖες δὲν εἶναι βυζαντινές. Πράγματι, ἡ ὅλη ἀφήγηση τοῦ Sung-shih γιὰ τὴ Fu-lin δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τις προηγούμενες ἀφηγήσεις γιὰ τὴ Fu-lin ἢ τὸ Ta-Ch'in, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἴδιο ὄνομα, Fu-lin. Τοῦτο, ὅπως εἶδαμε, πρόσεξαν καὶ Κινέζοι συγγραφεῖς· ὁ Ma-tuan-li (12ος) αἰ., ποὺ τοποθέτησε μάλιστα, σωστά, τὴν ἀφήγηση περὶ Fu-lin τῶν Sung χωριστὰ ἀπὸ ἐκείνη τῶν T'ang καὶ τις ἀφηγήσεις περὶ Ta-Ch'in (κάτι ποὺ δὲν ἔκανε ὁ Hirth), καθὼς καὶ ὁ συγγραφέας τοῦ Ming shu, ποὺ δὲν εἶναι, βέβαια, τόσο ἀπόλυτος. Ἐξάλλου, θὰ ἦταν μᾶλλον περίεργο τὸ Βυζάντιο νὰ ἔστελνε τώρα, μετὰ ἀπὸ δύομισι αἰῶνες διακοπῆς, πρέσβεις στὴν Κίνα, δεδομένου μάλιστα ὅτι συνεργασία τῶν δύο χωρῶν πρὸς ἀντιμετώπιση τῶν Σελτζούκων ἦταν ἀδύνατη, γιὰτὶ οἱ Σούγκ, περιορισμένοι στὴ Ν. Κίνα, δὲν θὰ εἶχαν κανένα λόγο νὰ ἐπιδιώξουν κάτι τέτοιο.

β) Πρεσβεῖες ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Μογγόλων (1279-1367).

Ἡ παρουσία τῆς Δ. Εὐρώπης

Τὰ χρόνια ποὺ ἀκολουθοῦν σημαδεύονται ἀπὸ τὴν ἄνοδο τῶν δυτικῶν δυνάμεων καὶ τὴν ἀποφασιστικὴ συμμετοχὴ τους στὴν παγκόσμια ἱστορία. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀγνοεῖ τὴν παρουσία τους καὶ συμμετοχὴ τους στὸ παγκόσμιο σκηνικό. Ἡ ἐπόμενη ἄφιξη ἀπεσταλμένου στὴν Κωνσταντινούπολη ἀφορᾷ ἔμμεσα τὴν Κίνα, γιὰτὶ μπορεῖ νὰ ξεκίνησε ἀπὸ ἐκεῖ ἀλλὰ ἡ ἀποστολὴ του στὴν Εὐρώπη ὀφείλεται σὲ πρωτοβουλία τοῦ Μογγόλου ἡγεμόνα τῆς Περσίας, Arghūn. Πρόκειται γιὰ δυὸ νεστοριανούς, τὸν Rabban Bar Çauma καὶ τὸν Marcos, ποὺ ἀποφάσισαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἱερουσαλὴμ¹. Βρισκόμαστε στὴν ἐποχὴ τῶν μεγάλων μογγολικῶν κατακτήσεων καὶ τῆς ἀναγέννησης τοῦ νεστοριανισμοῦ στὴν Κ. Ἀσία, μὲ τὴν ὑποστήριξη τῶν Μογγόλων. Οἱ Μογγόλοι, ὕστερα ἀπὸ τις κατακτήσεις τοῦ

1. Yule, *Cathay*, 119-121. Pelliot, *Chrétiens*, 632. Chen, *Μελέτη*, 196-198. Grousset, *L'empire*, 448.

Τσεγγίς Χάν και του γιου του Όγκντάϊ Χάν, που κατατρόμαξαν τους Ευρωπαίους, εξέλεξαν ως μεγάλο Χάν τον Μαγκού. Ο τελευταίος διώρισε τον αδελφό του Κουμπλάϊ ως γενικό διοικητή της Κίνας, που κατόρθωσε να υποτάξει ολόκληρη την αυτοκρατορία των Sung. Δεύτερος αδελφός του Μαγκού, ο Χουλαγού, διεύθυνε τον πόλεμο στη Δύση, καταλαμβάνοντας τη Βαγδάτη. Το 1260, μετά το θάνατο του Μαγκού, μέγας Χάν εξελέγη ο Κουμπλάϊ, ο Χουλαγού όμως στη Δύση ήταν στην ουσία ανεξάρτητος, αν και δεχόταν, τυπικά, τα insignia από το Πεκίνο, όπου ο Κουμπλάϊ είχε μεταφέρει τώρα την πρωτεύουσά του. Μετά το θάνατο του Χουλαγού, Χάν της Περσίας έγινε ο γιός του Abaka. Τούτον ουσιαστικά δέχθη ο Arghun, αφού ο προκάτοχός του Ahmed δολοφονήθηκε γρήγορα.

Ο Bar Çauma και ο Marcos, αφού έφθασαν στη Βαβυλωνία, συναντήθηκαν με τον νεστοριανό καθολικό Mar Denha ο οποίος και χειροτόνησε τον Μάρκο μητροπολίτη της Κίνας, με το όνομα Jabalaha. Ένα έτος αργότερα (1281) ο Μάρκος εξελέγη πατριάρχης (στη θέση του Denha, που πέθανε), εξ αιτίας της γνώσης της μογγολικής γλώσσας, πράγμα που συνέβαλε στην αναγνώρισή του από τον Άβακα (Abaka).

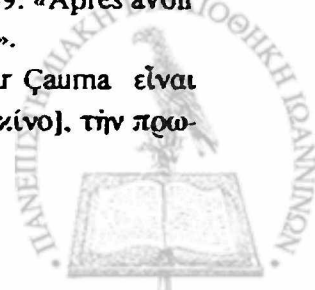
Ο Arghun, που ανέβηκε στο θρόνο της Περσίας το 1284¹, σχεδιάζοντας να καταλάβει την Παλαιστίνη και τη Συρία, έστειλε το 1287 τον γλωσσομαθή Rabban Bar Çauma ως πρεσβευτή στην Ευρώπη, με σκοπό να προετοιμάσει το έδαφος. Ο νεστοριανός απεσταλμένος έγινε δεκτός με τιμές από τον βασιλέα Ανδρόνικο Β' στην Κωνσταντινούπολη² και στη συνέχεια επισκέφθηκε τη Νάπολη, τη Ρώμη και το Παρίσι, μέσω Γένοβας, όπου συναντήθηκε με τον βασιλιά Φίλιππο τον Ώραϊο. Στη συνέχεια, μέσω Ρώμης, ξαναγύρισε στη Βαβυλωνία και πέθανε στη Βαγδάτη το 1294.

Όπως είπαμε, ακόμη κι αν δεχτούμε ότι είχε ανατεθεί στους δύο νεστοριανούς κάποια αποστολή εκ μέρους της αυτοκρατορικής αυλής του Πεκίνου³, αυτή πρέπει να μην έφθανε πέραν της Βαβυλωνίας. Η άφιξη του Bar Çauma στην Κωνσταντινούπολη και στα υπόλοιπα ευρωπαϊκά κέντρα αποφασίστηκε από τον ηγεμόνα της Περσίας Arghun. Ως τότε, οι Μογγό-

1. E. Blochet, *Introduction à l'histoire des Mongols de Fadl Allah Rashid Ed-lin*, Leyden 1910, 225, 229 ν.έ. Henry Haworth, *History of the Mongols from the 9th to the 19th cent.*, τόμ. III, *The Mongols of Persia*, N. York 1888, 312 ν.έ.

2. Yüle, *Cathay*, 120. Needham, *Science*, I, 221, 225. Grousset, *L'empire*, 449: «Après avoir fait ses dévotions à Saint-Sophie, Rabban Çauma remit à le voile pour Italie...».

3. Βλ. Chen, *Μελέτη*, 196-197: «Πολλοί έρευνήτες πιστεύουν ότι ο Bar Çauma είναι ένας επίσημος απεσταλμένος με διπλωματική αποστολή από την Τά-του [Πεκίνο], την πρω-

λοι τῆς Περσίας εἶχαν ἔρθει σὲ συχνὲς ἐπαφὲς μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς. Τὸ 1265 ὁ Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος ἀποφάσισε νὰ δώσει τῇ νόθο κόρη του, Μαρία, σύζυγο στὸν Hulagu, ἐπειδὴ οἱ Μογγόλοι ἦταν ἡ δύναμη ἐκείνη πού πίεζε τοὺς Σελτζούκους τῆς Μ. Ἀσίας. Τελικὰ ἡ Μαρία ἐγίνε σύζυγος τοῦ Abaka, ἀφοῦ, ὡς ὅτου φθάσει ἡ βυζαντινὴ ἀποστολή, ὁ Hulagu εἶχε πεθάνει'. Ὁ Μιχαὴλ ὁμως, εὐρισκόμενος ἀνάμεσα στοὺς Μамелούκους, ἐχθροὺς τῶν Μογγόλων, καὶ τοὺς Μογγόλους ἢ Τατάρους τῆς Χρυσῆς ὀρδῆς, δύο δυνάμεις πού εὐρίσκονταν σὲ συμμαχία καὶ ἐπικοινωνοῦσαν μέσω Κωνσταντινούπολης, βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ ἔρθει σὲ συνεννόηση καὶ μὲ αὐτοὺς. Ἔτσι, τὸ 1272 ὁ σουλτάνος τῆς Χρυσῆς Ὀρδῆς, Nogaj, ἔλαβε ὡς σύζυγο δεύτερη νόθο κόρη τοῦ Μιχαὴλ Η΄, τὴν Εὐφροσύνη.

Ὁ κίνδυνος τῶν ὀθωμανῶν Τούρκων ἀνάγκασε καὶ τὸν γιὸ τοῦ Μιχαὴλ, Ἀνδρόνικο Β΄, νὰ προσφέρει τὸ χέρι τῆς κόρης του στὸν Χάν τῆς Περσίας Gazan, διάδοχο τοῦ Arghun. Τὸ συνοικέσιο δὲν πραγματοποιήθηκε, γιατί ὁ Gazan πέθανε, ἀλλὰ ὁ Ἀνδρόνικος δὲν ἀπελπίσθηκε. Τὸ 1305 ἔστειλε πρεσβεία στὸν διάδοχό του Öldjaitu, ὁ ὁποῖος καὶ ὑποσχέθηκε νὰ τοῦ στείλει μεγάλη στρατιωτικὴ βοήθεια, σχέδιο τὸ ὁποῖο, φαίνεται, πῶς ποτὲ δὲν ὑλοποιήθηκε². Εἶναι λοιπόν, φανερό ὅτι, ὅταν ὁ Bar Çauqa ἐφθασε στὴν Κωνσταντινούπολη, βρισκόταν, κατὰ κάποιον τρόπο, σὲ φιλικὸ περιβάλλον καὶ δικαιολογεῖται ἡ μεγάλη ὑποδοχὴ πού τοῦ ἔκανε ὁ Ἀνδρόνικος, ἀφοῦ ὑπελόγιζε στὸν μογγολικὸ παράγοντα γιὰ νὰ συγκρατήσει τοὺς Τούρκους τῆς Μ. Ἀσίας. Ὑπῆρχαν, λοιπόν, συχνὲς ἐπαφὲς ἀνάμεσα στοὺς Μογγόλους τῆς Περσίας καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη, χωρὶς τὴ μεσολάβηση τοῦ μεγάλου Χάν τῆς Κίνας, Κουμπλάι.

Πρεσβεῖες τῆς Fu-lin στὴν Κίνα μνημονεύονται σὲ κινεζικὲς πηγὲς κατὰ τὸν ἐπόμενο (14ο) αἰ. Στὸ βιβλίο Yien-pao-t'an-yu (16ος αἰ.)³ ἀναφέρεται ὅτι κατὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1314-1320, πρεσβεία τῆς Fu-lin ἐφθασε στὴν αὐτοκρατορικὴ αὐλὴ τῆς Κίνας. Βρισκόμαστε, ὅπως ἀναφέραμε, στὴν

τεύουσα τῆς δυναστείας τῶν Γιουάν (παραπομπή: E.A.T. Watlis Budge, *The monks of Kublai kan, emperor of China*. London 1928. passim).

1. Nicol, *Last centuries*, 86, 147. Bretschneider, *Med. Researches*, 135. S. Runciman, «The ladies of the Mongols»: *Εἰς Μνήμην Κ. Ἀμάντου*, Ἀθῆναι 1960, 48, 49. Κ. Κωνσταντινίδη, «Ὁ βιβλιόφιλος πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεοδόσιος IV Πρίγκιψ: Ἐπετ. Κέντρου Ἐπιστ. Ἑρευνῶν (Λευκωσία) 11 (1981-82) 374.

2. Nicol, *Last centuries*, 148. S. Runciman, «The ladies», ὁ.π., 51, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ἡ πίεση ἐπὶ τοῦ Ὀσμάν ἦταν ἀναποτελεσματικὴ.

3. *The Sources*, 109: «...or the Notes on the Oral Story, written by Ch'en Chi-cheng (Chen Ji-Zheng), who was writer of the Ming Dynasty, contains many stories and folklores, which include information about the country of Fu-lin».

έποχή της μογγολικής κατάκτησης της χώρας, υπό τη δυναστεία των Yüan (1271-1368). Οί πρέσβεις έδωσαν την πληροφορία ότι ή χώρα τους βρισκόταν εκεί όπου δύει ό ήλιος και ήταν πολύ έκτεταμένη, με 72 τοπικούς άρχοντες¹. Τό 1342 ή ίδια χώρα έστειλε και πάλι πρεσβεία που προσέφερε στην αύλή του Πεκίνου ένα μαύρο άλογο με πολύ μακριά ουρά, που έφθανε ως τη γή, τό όποιο ζούσε στη χώρα τους. Ή πρεσβεία έκανε τέσσερα χρόνια νά φθάσει στό Πεκίνο, μέσω Τσι-σιχ-μή² (Κασμίρ;) και άφου πέρασε «έπτά θάλασσες».

Ή πληροφορία ότι ή Fu-lin βρισκόταν εκεί όπου δύει ό ήλιος δέ σημαίνει αναγκαστικά την Κωνσταντινούπολη, άφου οί γεωγραφικές γνώσεις την έποχή αύτή έκάλυπταν και τη δυτική Εύρώπη. Έτσι, είναι λογικότερο νά θεωρήσει κανείς ότι πρόκειται για την τελευταία, καθόσον μάλιστα, όπως διαπιστώσαμε στό προηγούμενο ύποκεφάλαιο, οί έπαφές ανάμεσα στην εύρωπαϊκή Δύση και την Άπω Άνατολή ήταν, κατά την έποχή των μογγολικών κατακτήσεων, ιδιαίτερα πυκνές³. Ή ταύτιση της Fu-lin με διαφορετική χώρα άπό τό Βυζάντιο, νομίζω, άπορρέει κυρίως άπό την πληροφορία ότι ήταν μιá έκτεταμένη χώρα με 72 τοπικούς άρχοντες. Την έποχή αύτή τό Βυζάντιο είχε τόσο πολύ περιορισθεί έδαφικά που κανείς δέν θά μπορούσε νά ισχυρισθεί ότι περιλάμβανε έκτεταμένα έδάφη. Όσο για τίς δεκάδες τοπικούς κυρίους θά άρμοζε περισσότερο στό φεουδαρχικό σύστημα της Δύσης. Τέλος, οί έπτά θάλασσες που πέρασε ή πρεσβεία του 1342, αν ή φράση έκληφθεί κατά κυριολεξία, δέν πρέπει νά βρίσκονταν όλες ανατολικά του Βυζαντίου⁴. Ίσως όμως ή φράση έχει έδω μεταφορική σημασία και σημαίνει την πολύ μεγάλη άπόσταση⁵. Ο Άραβας Ibn Wadid

1. *The Sources*, 109. Άκολουθούν και άλλες πληροφορίες, άπό τίς όποιες οί περισσότερες πρέπει νά είναι μυθικές.

2. Τό όνομα Κασμίρ δέν αναφέρεται στην πηγή (*The Sources*, 109, απ' όπου τό πήραμε τό μνημονεύει ό Chen, *Μελέτη*, 201, που τό ταυτίζει με τό Τσι-σιχ-μή, πρέπει νά πούμε όμως ότι τό Κασμίρ βρίσκεται νοτιότερα του γνωστού κεντρικού δρόμου που όδηγούσε άπό τη Δύση στην Κίνα.

3. Παπαπαύλου, «Σινοϊαπωνικός κόσμος», σ. 89, όπου αναφέρονται και Εύρωπαίοι τεχνίτες νά ταξιδεύουν στην Άπω Άνατολή και νά εργάζονται στην αύλή του μεγάλου Χάν: «Ός χαρακτηριστικό δείγμα εύρωπαϊκής καλλιτεχνικής συμβολής στη μογγολική αύλή αναφέρεται ένα άσημένιο συντριβάνι στό Karakorum, σέ σχήμα δέντρου που άπό τά κλώνια του άνάβλυζαν γάλα, κρασί και διάφορα ποτά, όταν ό άγγελος που είχε τοποθετηθεί στην κορυφή έδινε τό ανάλογο σήμα, με την κίνηση άτόμου κρυμμένου στό δέντρο».

4. Chen, *Μελέτη*, 201: «...Κάποιος έρευνητής πιστεύει ότι αυτές είναι: ή Μεσόγειος θάλασσα, τό Αίγαίο πέλαγος, ή Προποντίδα, ό Εύξεινος Πόντος, ή Άζοφική θάλασσα, ή Κασπία θάλασσα και ή θάλασσα (λίμνη) της Άράλης».

5. Chen, *Μελέτη*, 201: «Ή άποψη του Zhang Xin liang είναι σωστή, ότι ή άναφορά για τίς έπτά θάλασσες σημαίνει ότι τό ταξίδι ήταν πολύ μακρινό...».

Yā' Kubī (9ος αἰ.) ἀναφέρει ὅτι ὁ θαλασσινὸς δρόμος ἀπὸ τὸν Περσικὸν κόλπο στὴν Κίνα περνοῦσε ἀπὸ ἑπτὰ θάλασσες (Περσικὸς, Ἀραβικὴ θάλασσα, Ἰνδικὸς ὠκεανός, Κόλπος Βεγγάλης, Πορθμὸς Μάλαγα, Κόλπος Τόνκιν, νότια Σινικὴ θάλασσα)¹. Δὲν ἀποκλείεται, λοιπόν, ἡ φράση αὐτὴ νὰ ἐπαναλαμβάνεται συχνὰ γιὰ τὶς πολὺ μακρινὲς ἀποστάσεις. Αὐτὸ ἴσως ἰσχύει γιὰ τὰ γραφόμενα τοῦ αὐτοκράτορα Χούι-Τσοῦνγκ (1333-1368), ὅτι ὁ πάπας «κατοικεῖ στὴν περιοχὴ τοῦ δύνοντος ἡλίου, πέρα ἀπὸ τὶς ἑπτὰ θάλασσες»², φράση ὅμως ποὺ μπορεῖ νὰ ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα, ἂν προσμετρηθοῦν καὶ τμήματα θαλασσῶν, καθὼς καὶ ἡ Ἀράλη λίμνη. Ἐξάλλου, δὲν πρέπει νὰ περάσει ἀπαρατήρητο ὅτι καὶ ἡ Fu-lin τῶν δύο παραπάνω πρεσβειῶν βρισκόταν στὴν περιοχὴ τοῦ δύνοντος ἡλίου καὶ πέρα ἀπὸ τὶς ἑπτὰ θάλασσες, ὅποτε δὲν εἶναι ἀπίθανο τὰ ἐδάφη τῆς νὰ συμπίπτουν μὲ τὴν Ἰταλία.

Ὑστερα ἀπ' ὅσα ἀναφέραμε παραπάνω, συμπεραίνουμε ὅτι εἶναι δύσκολο (ἀλλ' ὄχι ἀπίθανο) ἡ Κωνσταντινούπολη νὰ ἔστελνε πρεσβεῖα στὴν Κίνα, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, μολονότι οἱ Μογγόλοι κυριαρχοῦσαν ἀκόμη καὶ τὰ ταξίδια δὲν ἦταν τόσο πολὺ δύσκολα. Ἀντίθετα, ὅπως εἶπαμε, ὑπάρχουν πολλὰ παραδείγματα ἀπὸ ἐπισκέψεις Δυτικῶν στὴν Κίνα. Ἀκόμη κι ἂν δεχτοῦμε ὅτι οἱ δύο παραπάνω πρεσβεῖες δὲν ἦταν ἐπίσημοι χαρακτήρα, ἀλλὰ ἐπρόκειτο γιὰ ἐμπόρους³, τὰ στοιχεῖα ποὺ οἱ ἀπεσταλμένοι ἔδωσαν γιὰ τὴ χώρα τους δὲν προσιδιάζουν στὸ Βυζάντιο τῆς ἐποχῆς.

Ἡ ταύτιση ὅμως τῆς Fu-lin, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, μὲ τὴ Δύση ἢ γενικότερα μὲ τὸ χριστιανικὸ κόσμο —ὅπως προτείνει, σ' ἓνα σημεῖο τοῦ ἔργου του, ὁ Hirth⁴— παρουσιάζει ἐπίσης προβλήματα, δεδομένου ὅτι οἱ Κινέζοι ὀνόμαζαν τοὺς Δυτικοὺς Fo-lang (Φράγκοι)⁵. Εἶχαμε τὴν εὐκαιρία νὰ διαπιστώσουμε ὅτι τὰ ἐδάφη τῆς Fu-lin συνέπιπταν μὲ ἐκεῖνα τοῦ Ta-Ch'in (Συρία, Αἴγυπτος, Παλαιστίνη), ἐνῶ ἀργότερα αὐτὰ αὐξάνονταν, ἀνάλογα μὲ τὶς νέες γεωγραφικὲς γνώσεις. Παραπάνω, εἶδαμε μόνο ὅτι κάπου ὡς τὴν Ἀδριατικὴ ἔφθαναν τὰ ὅρια τῶν Lu-me-i τοῦ Chau-ju-Kua. Εἶναι ὅμως ἄγνωστο ἂν οἱ Κινέζοι ἐπέκτειναν τὰ ἐδάφη τῆς Fu-lin καὶ πέραν τῆς

1. Chen, *Μελέτη*, 202, ὅπου σημειώνεται ὅτι τὶς μνημονεύει καὶ ὁ Mas'udi.

2. Chen, *Μελέτη*, 202.

3. Chen, *Μελέτη*, 200, 204.

4. Hirth, *Mystery*, 31.

5. Pelliot, *Le Hodja*, 163: «...attesté en 1342 dans le Yuan ché, à propos de l'ambassade de Marignolli». Μὲ τὸ παρόμοιο ὄνομα Fo-lang-ki, ποὺ βρίσκουμε σὲ πηγὲς τῆς ἐποχῆς τῶν Ming, ἐννοοῦνται οἱ Πορτογάλλοι καὶ Ἰσπανοί, ποὺ ἔφθασαν πρῶτοι στὶς θάλασσες τῆς Κίνας. (Βλ. Bretschneider, *Med. Researches* 316 καὶ Pelliot, *Le Hodja*, 86. Παπαπαύλου, «Σινοϊαπωνικὸς κόσμος», 90 καὶ.).

Ἀδριατικῆς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (σὲ μεταγενέστερη ἐποχὴ, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, τοῦτο μᾶλλον ἰσχυε), μολονότι σὲ κείμενα προγενέστερα ἢ τῆς ἰδίας ἐποχῆς εἶναι γνωστὰ καὶ ὀνόματα χωρῶν πού, ἴσως, βρίσκονταν δυτικότερα τῆς Fu-lin¹. Κανονικά, ἂν ἐπρόκειτο γι' ἄλλη χώρα τῆς δυτικῆς Εὐρώπης, ἔπρεπε νὰ ἀναφέρεται μὲ διαφορετικὸ ὄνομα, δὲν μπορούμε ὁμως νὰ ἀποκλείσουμε καὶ ἐκεῖνο τῆς Fu-lin, ὡς εὐρύτερο, πού νὰ καλύπτει περισσότερες ἀπὸ μιὰ εὐρωπαϊκὴς χώρες.

Ὑστερα ἀπ' ὅσα ἀναφέραμε ὡς ἐδῶ, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ κάνουμε λόγο καὶ γιὰ τὴν κατάσταση πού ἐπικρατοῦσε, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, στὰ ἐδάφη τῆς Ἀ. Μεσογείου. Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα ἐδάφη τῆς Fu-lin, τὸ α' μισό τοῦ 14ου αἰῶνα, ἡ Μ. Ἀσία ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ κρατίδια, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὅποια ἦταν τουρκικά. Μολονότι ἡ πληροφορία τῶν ἀπεσταλμένων γιὰ τοπικοὺς ἄρχοντες μπορεῖ νὰ συσχετισθεῖ μὲ τὸν κατακερματισμένο χῶρο τῆς Μ. Ἀσίας, δὲ νομίζω ὅτι θὰ βρισκόταν σὲ θέση ἢ θὰ εἶχε συμφέροντα κάποιος ἀπὸ τοὺς ἡγεμόνες τῆς νὰ στείλει πρεσβεῖα στὸ Πεκίνο. Πιὸ λογικό, γεωγραφικά, φαίνεται ἡ πρεσβεῖα νὰ στάλθηκε ἀπὸ τὸ σουλτανάτο τῶν Μαμελούκων τῆς Αἰγύπτου, πού τὴν ἐποχὴ αὐτὴ κατεῖχε ὁλόκληρη τὴν περιοχὴ τοῦ παλαιοῦ Ta-Ch'in, ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ὡς τὴ Συρία. Ἴσως, ἔτσι, ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς δεύτερης πρεσβεῖας μέσω Τσί-σιχ-μῆ (ἂν τοῦτο ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα καὶ ἂν πράγματι σημαίνει τὸ Κασμίρ). Στὴν περίπτωσι αὐτῇ, δὲν ἀποκλείεται τμῆμα τοῦ ταξιδιοῦ νὰ πραγματοποιήθηκε μέσω θαλάσσης, ὡς τὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἰνδοῦ. Ἱστορικά, πάντως, μιὰ τέτοια πρεσβεῖα θὰ ἦταν μᾶλλον δύσκολο νὰ πραγματοποιηθεῖ, γιατί οἱ σχέσεις τῶν Μαμελούκων μὲ τοὺς Μογγόλους ἦταν ἀνταγωνιστικές. Ἐξάλλου κινεζικὲς πηγὲς τῆς ἐποχῆς καλοῦν τὴν Αἴγυπτο μὲ τὰ ὀνόματα Wu-ss'i-li² καὶ Mi-si-th (Misr)³.

Συμπερασματικά, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι οἱ πρεσβεῖες τοῦ α' μισοῦ τοῦ 14ου αἰ. τῆς Fu-lin στὴν Κίνα δὲν εἶναι βέβαιο ὅτι προέρχονταν ἀπὸ τὸ Βυζάντιο. Πιθανότερο φαίνεται νὰ προέρχονταν ἀπὸ τὴ Δύση, ἂν καὶ τίποτε δὲν εἶναι βέβαιο· ἀκόμη θὰ μπορούσαμε νὰ ἐκφράσουμε τὶς ἀμβιβολίες μας καὶ γιὰ τὴν πραγματοποίησι τῶν ἀποστολῶν αὐτῶν, δεδομένου ὅτι δὲν ἀναφέρονται στίς ἐπίσημες δυναστικές ἱστορίες.

1. The Sources, 78-79: «The country of I-peï (Ἰσπανία;) is several thousand li to the west of the country of Ta-ts'in, and has not had any communication with us since the most ancient time». (ἀπὸ τὸ T' ai-p'ing-kuang-Chi or the Imperial Library of T'ai-p'ing). Μὲ τὴν προϋπόθεσι, βέβαια, ὅτι Ta-ts'in σήμαινε περιοχὲς τῆς Α. Μεσογείου καὶ ὄχι τῆς Ἰνδίας.

2. Hirth-Rockhill, *Chau-ju-kua*, 144.

3. Bretschneider, *Med. Researches*, 308.

γ) Ἡ πρεσβεία τῆς Κίνας πρὸς τὴ Fu-lin τοῦ 1371 καὶ οἱ τελευταῖες
διπλωματικὲς ἀποστολὲς μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν.
Διεύρυνση τῶν ἐδαφῶν τῆς Fu-lin πρὸς τὴ Δύση.

Ἀπ' ὅλες τὶς πρεσβεῖες ἀνάμεσα στὴν Fu-lin καὶ τὴν Κίνα, ἐκείνη ποὺ παρουσιάζει, ἴσως, τὸ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον εἶναι ἡ ἀποστολὴ τοῦ 1371 ποὺ συναντᾶται στὸ Ming shih, ἐπειδὴ μνημονεύεται ὁλόκληρο τὸ γράμμα τοῦ Κινέζου αὐτοκράτορα πρὸς τὸ βασιλιά τῆς Fu-lin. Ἡ ἐπιστολὴ στάλθηκε μέσω ἑνὸς ἐμπόρου ἀπὸ τὴ Fu-lin ποὺ ὀνομαζόταν Nieh-ku-lun. Μετὰ τὴν πτώση τῆς μογγολικῆς δυναστείας τῶν Yüan, λόγω τῆς ἀταξίας ποὺ βασίλευε στὴν Κίνα, ὁ ἔμπορος ἔβρισκε δυσκολίες νὰ ἐπιστρέψει στὴν πατρίδα του καὶ ὁ πρῶτος αὐτοκράτορας τῆς νέας κινεζικῆς δυναστείας, ποὺ τὸ πληροφορήθηκε, βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ τοῦ δώσει μιὰ ἐπιστολὴ γιὰ τὸ βασιλιά τῆς χώρας του, μὲ τὴν ἀγγελία τῆς ἀναρρήσεως στὸ θρόνο τῆς νέας δυναστείας τῶν Ming. Στὴν ἐπιστολὴ αὕτὴ ἔγραφε:¹

«Since the Sung dynasty had lost the throne and Heaven had cut off their sacrifice, the Yüan [Mongol] dynasty had risen from the desert to enter and rule over China for more than a hundred years, when Heaven, wearied of their misgovernment and debauchery, thought also fit to turn their fate to ruin, and the affairs of China were in a state of disorder for eighteen years. But when the nation² began to arouse itself. We, as a simple peasant of Huai-yu, conceived the patriotic idea to save the people, and it pleased the Creator to grant that Our civil and military officers effected their passage across eastward to the left side of the River³. We have then been engaged⁴ in war for fourteen years; We have, in the west, subdued the king of Han, Ch'ên Yu-liang; We have, in the east, bound the king of Wu, Chang Shih-ch'êng; We have, in the south, subdued Min and Yüeh [= Fukien and Kuangtung], and conquered Pa and Shu [= Ssü-ch'üan]; We have, in the north, established order in Yu and Yen [= Chih-li⁵]; We have established peace in the Empire, and restored the old boundaries of Our Middle Land. We were selected by Our people to occupy the Imperial throne of China under the dynastic title of «the

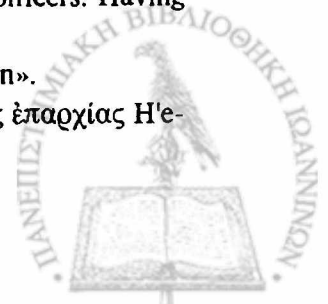
1. Hirth, *China*, 65-67. The Sources, 110-111.

2. The Sources, 110. ὅπου, «warlords» (ἀντὶ «nations»).

3. The Sources, 110. ὅπου μεταφράζεται: «We held an uprising to save the people, and was granted a favour of the Creator, who pointed out to me civil and military officers. Having crossed eastwards to the eastern side of the 'wai-h'e» river.

4. The Sources, ὁ.π., ὅπου προστίθεται: «in troop training and preparation».

5. The Sources, ὁ.π., σ. 111, σημ. 11. Πρόκειται γιὰ τὶς περιοχὲς βόρεια τῆς ἐπαρχίας H'e-pei καὶ νότια τῆς Liao-ning.

Great Ming», commencing with Our reign styled Hung-wu, of which we now are in the fourth year. We have sent officers to all the foreign kingdoms with this Manifesto except to you, Fu-lin, who, being separated from us by the western sea, have not as yet received the announcement. We now send a native of your country, Nieh-ku-lun, to hand you this Manifesto. Although We are not equal in wisdom to our ancient rulers whose virtue was recognised all over the universe, We cannot but let the world know Our intention to maintain peace within the four seas. It is on this ground alone that We have issued this Manifesto».

Τὸ ὕφος τῆς ἐπιστολῆς εἶναι χαρακτηριστικό ἐνὸς αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς ποὺ πιστεῦε στὸν παγκόσμιον καὶ θεϊκὸ ρόλον τοῦ θρόνου του καὶ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξαγάγει τὰ συμπεράσματά του, σὲ σύγκριση μὲ τὰ ἰδεώδη τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἀλλὰ καὶ μεταγενέστερων δυτικῶν αὐτοκρατοριῶν. Στὴν προκειμένη ὁμως περίπτωσι, τὸ φλέγον πρόβλημα εἶναι ἂν πρέπει νὰ ταυτίσουμε τὴ Fu-lin μὲ τὸ Βυζάντιο. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ πληροφορία ὅτι τὴ μακρινὴ Fu-lin χωρίζει ἡ «Δυτικὴ θάλασσα». Γυρίζουμε, λοιπόν, πίσω, στὰ παλαιότερα χρονικά, ὅταν ἡ δυτικότερη στὰ κινεζικὰ χρονικά χώρα ἐκαλεῖτο Ta-Ch'in καὶ βρισκόταν δυτικὰ τῆς Κυρτῆς (ἢ, πολλὰς φορές, Δυτικῆς) θάλασσας¹, τὴν ὁποία ταυτίσαμε μὲ τὸ σύστημα τῶν ποταμῶν Τίγρι-Εὐφράτης². Τοῦτο μᾶς κάνει ἐντύπωση, διότι, ὅπως εἶδαμε, στὰ νεότερα χρονικά τῶν T'ang δὲν ἀναφέρεται ὅτι ἡ Fu-lin βρίσκεται δυτικὰ τῆς Δυτικῆς ἢ Κυρτῆς θάλασσας, ἀλλὰ ἐπάνω σ' αὐτή³, ἡ ὁποία, καθὼς ἐξηγήσαμε, πρέπει νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὴ Μεσόγειον. Ἐπομένως: Ἄν ἡ «Δυτικὴ θάλασσα» ποὺ χωρίζει τὴ Fu-lin εἶναι ἡ παλιὰ Κυρτὴ θάλασσα ποὺ χώριζε τὸ Ta-Ch'in, (ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ὁ Τίγρις καὶ ὁ Εὐφράτης), τότε εἶναι πολὺ πιθανὸ ἡ Fu-lin νὰ ἦταν τὸ Βυζάντιο⁴, πράγμα ποὺ δέχονται ὁρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές⁵. Σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι οἱ συντάξαντες τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Κινέζου αὐτοκράτορα πρέπει νὰ ἄντλησαν ἀπὸ τὰ χρονικά τῶν παλαιότερων δυναστειῶν, γιὰ νὰ ὁρίσουν τὴ θέσι τῆς

1. Hirth, *China*, 40 κ.έ.

2. Kordosis, *China* 181 κ.έ.

3. Hirth, *China*, 51: «The country of Fu-lin, also called Ta-ts'in, lies above the western sea».

4. Πρέπει νὰ σημειώσουμε πάντως ὅτι καὶ σ' αὐτὴ ἀκόμη τὴν περίπτωσι τίποτε δὲν εἶναι βέβαιον, δεδομένου ὅτι ὑστερὰ ἀπὸ τὶς σταυροφορίες ὑπῆρχαν φραγκικὰ κράτη ἀμέσως δυτικὰ τοῦ Εὐφράτη. Βλ. Blochet, *Introduction*, ὁ.π., 228, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι ὁ Hulagu «πέρασε τὴ θάλασσα καὶ κινήγησε τοὺς Fou-lang». Ἀποκλείεται, βέβαιον, νὰ σημαίνει τὴ Μεσόγειον καὶ τοὺς Φράγκους τῆς Δύσης. Μόνη λογικὴ ἐξήγησι εἶναι νὰ πρόκειται γιὰ τὸ παλαιὸ σύστημα Τίγρι-Εὐφράτης καὶ τοὺς Φράγκους τῆς Παλαιστίνης.

5. Pauthier, *Histoire*, 22, Needham, *Science*, 206. Chen. *Μελέτη*, 205-206.

Fu-lin. Ἐάν ὁμως, ὁ γεωγραφικὸς ὅρος «Δυτικὴ θάλασσα» ἐκλαμβάνεται μὲ τὴ σύγχρονη ἔννοιά της (τοῦ ΙΔ΄ αἰώνα), ποὺ πρέπει, ὅπως εἶπαμε, νὰ εἶναι ἡ Μεσόγειος¹, τότε τὸ λογικότερο εἶναι νὰ πρόκειται γιὰ κάποια εὐρωπαϊκὴ χώρα, μὲ περισσότερες πιθανότητες τὴν Ἰταλία, ἢ, ἀκόμη, καὶ γιὰ εὐρύτερη περιοχὴ τῆς Δ. Εὐρώπης. Ὁ Pelliot² πιστεύει ὅτι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ Fu-lin σήμαινε τοὺς Φράγκους, κάτι παρόμοιο δηλ. μ' αὐτὸ ποὺ πιστεύει ὁ Hirth³. Ὅσο γιὰ τὸν ἀπεσταλμένο Nieh-Ku-lun, οἱ περισσότεροι τὸν ταυτίζουν μὲ κάποιον κληρικὸ τῆς Δύσης⁴.

Αὐτὰ εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστολῆς ποὺ μπορούμε νὰ λάβουμε ὑπόψη μας, γιατί, ἀφοῦ ἀντιγράφηκε ἀπὸ παλαιὰ ἀρχεῖα ἀκριβῶς ὅπως στάλθηκε, οἱ τοπογραφικὲς πληροφορίες ποὺ μᾶς δίνει ἐκθέτουν γεωγραφικὲς γνώσεις τοῦ ΙΔ΄ αἰώνα στὴν Κίνα. Τὰ ὑπόλοιπα γεωγραφικά (ἢ καὶ ἱστορικά) στοιχεῖα τοῦ Ming-shih δὲν μπορούμε νὰ τὰ χρησιμοποιήσουμε μὲ βεβαιότητα, γιατί ἐκθέτουν γεωγραφικὲς γνώσεις πολὺ μεταγενέστερης ἐποχῆς. Ἐν τούτοις, θὰ τὰ ἀναφέρουμε, ὡς ὑποβοηθητικά. Ἔτσι, μνημονεύεται ὅτι ἡ Fu-lin εἶναι τὸ παλαιὸ Ta-Ch'in ἐπὶ τῆς δυναστείας τῶν Han καὶ τῶν Wei. Κατὰ τὴ δυναστεία τῶν T'ang, συνεχίζει τὸ κείμενο, ὀνομαζόταν Fu-lin. Τὸ ἴδιο, ἀναφέρει, ὀνομαζόταν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Sung, ἐκφράζοντας ὁμως, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, συγχρόνως, ἀμφιβολίες γιὰ τὴν ταυτότητα τῆς τελευταίας, ἐπειδὴ μνημονεύεται στὴν Ἱστορία τῶν Sung (Sung-Shih) ὅτι ἡ χώρα αὐτή, στὸ παρελθόν, δὲν εἶχε στείλει ἀποστολὰς

1. Βλ. Bretschneider, *Med. Researches*, 324. ὅπου ἡ Ἰταλία τοποθετεῖται στὴ μέση τῆς Δυτικῆς θάλασσας.

2. Pelliot, *Le Hoja*, 163. σημ. 180: «Mais la confusion archaïsante faite en 1342 entre le vieux nom Fou-lin et celui des Francs s'est continuée au début des Ming; c'est certainement en effet Franc. au sens médiéval de ce nom, qu'on doit reconnaître dans le Fou-lin qui a une notice dans le ch. 326, 7β, du Ming che...».

3. Hirth, *Mystery*, 230. ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὸν Πάπα.

4. Hirth, *China*, 55. σημ. 1: «Pope John XXII appointed Nicolaus de Bentra to succeed John de Monte Corvino as Archbishop of Cambalu, that is, Peking, in the year 1333; and also sent letters to the emperor of the Tartars, who was then the sovereign of China». Mosheim, *Ecclesiastical History*, translated by James Murdock, Vol. II, p. 359; cf. Rémusat, *Nouv. Mém. Asiat.*, Vol. II, p. 198. Bretschneider, *Arabs, etc.*, p. 25, says: It is possible that the Nie-ku-lun of the Chinese Annals is identical with the Monk Nicolas. The statement of the Chinese that Nicolas carried on commerce does not contradict this view. Perhaps he trafficked in fact, or he considered it necessary to introduce himself under the name of a merchant». I fully concur with this view». Βλ. καὶ Blochet, *Notes* 365. Edkins, *Fu-lin*, 109: «the Tibetan word for European is Pyi-ling». Ἀντίθετη ἄποψη, Chen, *Μελέτη*, 205, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι πρόκειται γιὰ Βυζαντινὸ ἔμπορο Νικόλαο.

στην Κίνα¹. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ἐδῶ ἡ Fu-lin ταυτίζεται μὲ τὸ παλαιὸ Ta-Ch'ip καθὼς καὶ τῇ Fu-lin τῶν παλαιότερων δυναστειῶν, ἡ ταύτιση, ὁμως, γίνεται μὲ βάση τὸ ὄνομα καὶ τὶς ἀποστολές καὶ ὄχι τὶς γεωγραφικὲς πληροφορίες.

Παρακάτω, τὸ Ming-shih ἀναφέρει ὅτι ὁ ἴδιος Κινέζος αὐτοκράτορας, ἀργότερα, ἔστειλε στὴν Fu-lin ἀκολουθία μὲ δῶρα, μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν Pu-la². Σὲ ἀπάντησιν, ἡ Fu-lin ἔστειλε στὴν Κίνα δικό της ἀπεσταλμένο, κομίζοντας, ὅπως συνηθιζόταν νὰ λέγεται, φόρο ὑποτέλειας. Εἶναι φανερό ὅτι καὶ οἱ δυὸ αὐτὲς ἀποστολές πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθοῦν μὲ τὴν ἴδια ἐπιφυλακτικότητα. Στὴ συνέχεια, τὸ κείμενο γίνεται πολὺ ἐνδιαφέρον. Ἀναφέρεται ὅτι ἡ τελευταία πρεσβεία τῆς Fu-lin δὲν εἶχε συνέχεια, ὥς ὅτου, κατὰ τὴν περίοδο Wan-li (1573-1620), κάποιος κάτοικος ἀπὸ «τὸν Δυτικὸ μέγαλο ὠκεανό» ἦρθε στὴν πρωτεύουσα τῆς Κίνας, διδάσκοντας ὅτι «ὁ Κύριος τῶν οὐρανῶν, Ἰησοῦς, γεννήθηκε στὴν Ju-tê-a (Ἰουδαία), ἡ ὁποία ἦταν ἴδια μὲ τὴν παλαιὰ χώρα τοῦ Ta-Ch'ip»³. Πρόκειται, βέβαια, γιὰ τὴν παπικὴ ἀποστολὴ στὴν Κίνα, ὑπὸ τὸν ἰησουίτη Ματθαῖο Ricci, στὰ τέλη τοῦ 16ου αἰ. Ὅπως εἶναι γνωστό, τὸ 1583 οἱ Κινέζοι, θραύοντας τὸν κλοιὸ τῆς ἀπομόνωσης ποὺ ἴσχυε γιὰ πολλὰ χρόνια, (βλ. παρακάτω) ἔδωσαν ἄδεια στὴν ἰησουίτικη ἀποστολὴ νὰ ἐγκατασταθεῖ σὲ περιοχὴ τῆς κεντρικῆς Κίνας. Χρειάστηκε ὁμως νὰ περάσουν ἄλλα 18 χρόνια γιὰ νὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Ricci στὸ Πεκίνο⁴. Στὸ κείμενο τοῦ Ming Shu ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρει ἐδῶ, παρατηροῦμε: α) Οἱ Κινέζοι τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (ὑστερα ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰ.) εἶχαν σαφῆ γνώση τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἀπὸ τὴν περιοχὴ τοῦ ὁποίου προερχόταν ὁ Rizzi⁵. β) Μέσα στὴν εὐρύτερη περιοχὴ, μαζὶ μὲ τὰ

1. Hirth, *China*, 64-65. Ὅπως εἶδαμε μὲ λεπτομέρεια παραπάνω, πρόκειται, πράγματι, γιὰ ἄλλο λαὸ (Σελτζούκοι).

2. Hirth, *China*, 67. Chen, *Μελέτη*, 207, ὅπου ὑποστηρίζεται ὅτι «ἡ αἰτία τῆς ἀποστολῆς καὶ ἄλλου πρεσβευτῆ στοὺς Βυζάντιο ἦταν ὅτι δὲν εἶχε ἐμπιστοσύνη στὸν ἔμπορο Νικόλαο καὶ δὲν ἦταν ἀρκετὰ σίγουρος καὶ βέβαιος γιὰ τὴν παράδοση τῆς ἐπιστολῆς. ἢ ἴσως νὰ νόμιζε ὅτι ἡ μεταφορὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ διὰ μέσου τῶν χειρῶν ἐνὸς ἐμπόρου νὰ θεωρήθηκε ὡς μείωσις τῆς ἀξιοπρέπειάς του». Δὲν εἶναι ὁμως βέβαιη ἡ αἰτία τῆς ἀποστολῆς τοῦ Pu-la, ὅπως δὲν εἶναι βέβαιο ὅτι στάλθηκε τὸ ἴδιο ἔτος, καθὼς μνημονεύει λίγο παραπάνω ὁ ἴδιος ἐρευνητής.

3. F. Hirth, *China*, 67: «...that this country is known in the historical books to have existed since the creation of the world for the last 6.000 years; that it is beyond dispute the sacred ground of history and the origin of all worldly affairs; that it should be considered as the country where the Lord of Heaven created the human race. This account looks somewhat exaggerated and should not be trusted».

4. Παπαπαύλου, «Σινοϊαπωνικὸς κόσμος», 97.

5. Γιὰ τὴν ἀκριβεία, ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ricci βοήθησε νὰ μάθουν οἱ Κινέζοι καὶ γεωγρα-

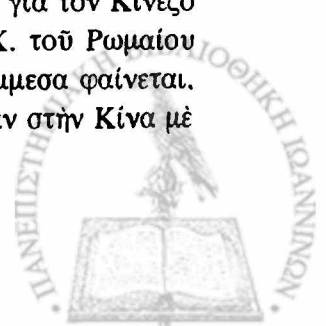

ἐδάφη τοῦ Δυτικοῦ ὠκεανοῦ, περιλάμβαναν καὶ τὴ Fu-lin, ἀφοῦ ἡ ἀποστολὴ ἀπὸ τὸ μέρος αὐτὸ συνδέεται μὲ τὴν τελευταία πρεσβεία τῆς Fu-lin. Πρέπει, λοιπόν, νὰ καταλήξουμε στὸ συμπέρασμα ἢ ὅτι ἡ Fu-lin βρισκόταν στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη ἢ ὅτι μέσα στὴν εὐρύτερη αὐτὴ περιοχὴ περιλαμβάνονταν καὶ τὰ παλαιὰ ἐδάφη τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Ἄν συνδυάσουμε τὴν πληροφορία ὅτι ἡ Ἰουδαία ἦταν ἡ ἴδια μὲ τὴν παλαιὰ χώρα τοῦ Ta-Ch'in (ἐννοεῖται, βέβαια, ὅπως διαπιστώσαμε ἤδη σὲ παρόμοια περίπτωση, ὅτι βρισκόταν μέσα στὰ ἐδάφη τοῦ παλαιοῦ Ta-Ch'in) καὶ ὅτι στὴν ἀρχὴ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ming Shih, Ta-Ch'in καὶ Fu-lin ταυτίζονται, πρέπει νὰ δεχτοῦμε ὅτι ἴσχυε τὸ δεύτερο καὶ ἐπομένως, σὲ συνδυασμό, βέβαια, μὲ τὰ γραφόμενα στὴν αὐτοκρατορικὴ ἐπιστολή, ὅτι, τουλάχιστον, δὲν μπορούμε νὰ ἀποκλείσουμε πῶς οἱ παραπάνω πρεσβεῖες εἶχαν ὡς τέρμα ἢ ἀφετηρία τὴν Κων/λη (ὅπως δὲν μπορούμε νὰ ἀποκλείσουμε καὶ κάποια ἄλλη δυτικότερη χώρα).

Τὴν ἐποχὴ αὐτή, τὸ Βυζάντιο βρισκόταν σὲ πολὺ ἄσχημη κατάσταση καὶ

φία. Βλ. Bretschneider, *Med. Researches*, 324. Ἐπίσης, σ. 325, δπου, ἀπὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ming Shih, γίνεται φανερὴ ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στοὺς Εὐρωπαίους καὶ στοὺς Κινέζους στὴ νοοτροπία καὶ τὴ θρησκεία. Βρισκόμαστε 80 περίπου χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπόφαση τῶν Κινέζων νὰ μὴν ἔρχονται σὲ ἐπαφὴ μὲ τοὺς Δυτικοευρωπαίους καὶ φαίνεται πῶς ἡ καχυποψία ὑπῆρχε ἀκόμη: «In the ninth year of the reign of Wan li (1581), *Li Ma t'ou* (Ricci) had first embarked, and after a sea-voyage of 90.000 *li*, arrived at *Ao* (Macao), in the district of *Hiang shan*, in the *Kuang tung* province. Then his doctrine infected China. In 1601 he arrived at *Peking*, and the eunuch *Ma T'ang* introduced him to the emperor with the presents he had brought as tribute. *Li Ma t'ou* stated that he was a man from *Ta Si yang* (the Great Western Ocean). Thereupon the ministers of the Board of Rites made a long report to the emperor, pointing out that this foreigner seems to be a liar, for according to the *Hui tien* (collection of the statutes of the Ming), there is indeed a country *Si yang Soli*, but nobody has heard of *Ta Si yang*. «Moreover, this man has appeared at court twenty years after his arrival in China. And what did he offer to the emperor as tribute? Nothing but strange things which have no resemblance to those rare and precious presents usually offered by the envoys from distant countries. He has brought, for instance, portraits of the Lord of Heaven and of his mother, and also some bones of immortals. As if an immortal who soars up to heaven should be provided with bones! *Han yü*, (a scholar) of the T'ang period, has said that such unclean things can only bring mischief, and therefore ought not to enter into the palace».

Ὅφειλουμε νὰ σημειώσουμε τὴ μεγάλη ἀπόσταση τῶν 90.000 *li*, ὑπερδιπλάσια τῆς παλαιᾶς ἀπόστασης τῶν 40.000 *li* ἀπὸ τὸ Ta-Ch'in, πού πρέπει νὰ ἀνταποκρίνεται στὸ θαλασσινὸ δρόμο γύρω ἀπὸ τὴν Ἀφρική. Ἐπίσης, τὴ σημασία πού εἶχαν τὰ δῶρα γιὰ τὸν Κινέζο αὐτοκράτορα, τὰ ὁποῖα συγχρόνως (ὅπως καὶ στὴν πρεσβεία τοῦ 166 μ.Χ. τοῦ Ρωμαίου αὐτοκράτορα Απ-τun) ἀποτελοῦσαν δείγμα γνησιότητος τῆς ἀποστολῆς. Ἐμμεσα φαίνεται, ἐξάλλου, ὅτι ἀπὸ τὴ Δύση (τὸ Ta-Ch'in, τὴ Fu-lin κ.ἄ.), οἱ πρεσβεῖες ἔρχονταν στὴν Κίνα μὲ πολύτιμα δῶρα.

ή αποστολή πρέσβων στη μακρινή Κίνα δέν θά τὸ ἐξυπηρετοῦσε ἰδιαίτερα. Ὅμως, δέν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι ἡ ἀποστολὴ τοῦ Nieh-Ku-lun ἦταν, ὡς ἓνα σημεῖο τουλάχιστο, τυχαῖο γεγονός· ἡ παρουσία τοῦ παραπάνω ἐμπόρου στὴν Κίνα. Δέν ἀποκλείεται, λοιπόν, ὁ ἔμπορος αὐτὸς νὰ ἦταν Βυζαντινός, (ἂν καὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν στενές σχέσεις μὲ τοὺς Μογγόλους ἦταν οἱ Δυτικοευρωπαῖοι) καὶ ὁ νέος Κινέζος αὐτοκράτορας νὰ βρῆκε εὐκαιρία νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὴ γνωστὴ ἀπὸ παλαιά, θρυλικὴ Fu-lin. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ὁμως, ἡ ἐπανάληψη τῆς πρεσβείας μὲ τὸν Pu-la καὶ ἡ ἀπάντηση τῆς Fu-lin, δείχνει κάποια ἐπιμονὴ καὶ ἀνταπόκριση ποὺ προσιδιάζει, τὴν ἐποχὴ αὐτή, περισσότερο σὲ χώρα τῆς δυτικῆς Εὐρώπης.

Τελευταία πρεσβεία τῆς Fu-lin μνημονεύεται ἐπὶ αὐτοκράτορος Τσάντσου (1403-1424) τῆς ἴδιας δυναστείας¹, πρέπει ὁμως νὰ μᾶς προβληματίσει ἰδιαίτερα, ὅχι μόνο γιατί μνημονεύεται σὲ δευτερεύουσα πηγὴ, ἀλλὰ καὶ γιατί, ὅπως εἶχαμε τὴν εὐκαιρία νὰ δοῦμε, ἡ ἐπίσημη ἱστορία τῆς ἐποχῆς, τὸ Ming-shu, ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν πρεσβεία τῆς Fu-lin, ποὺ ἦταν ἀπάντηση σ' ἐκείνη τοῦ Pu-la, δέν εἶχε ἀποσταλεῖ πρεσβεία ἀπὸ τὴν κατεῦθυνση αὐτή, ὡς τὸ τέλος τοῦ 16ου αἰώνα, ὅποτε ἡ ἰησουιτικὴ ἀποστολὴ πάτησε στὴν Κίνα. Ἐξάλλου εἶναι ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία τὸ Βυζάντιο ἔχει τόσα προβλήματα ποὺ ἀποστολὴ στὴν Κίνα πρέπει νὰ θεωρηθεῖ μᾶλλον ἀδύνατη. Ἀντίθετα οἱ χώρες τῆς Εὐρώπης ἦταν σὲ θέση νὰ ἐπικοινωνοῦν, ἂν καὶ ἡ κατάσταση στὴν Κ. Ἀσία δέν ἦταν τόσο πρόσφορη γιὰ ταξίδια, ὅπως ἐπὶ μογγολικῶν κατακτήσεων. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἡ νέα δυναστεία τῶν Ming, γιὰ νὰ αὐξήσει τὸ κύρος της, ἦταν πιθανότερο νὰ στέλνει πρεσβείες στὴν ἰσχυρὴ Εὐρώπη παρὰ στὸ ἀδύναμο Βυζάντιο, μολονότι οἱ καλές σχέσεις τῶν Δυτικοευρωπαίων μὲ τὴν προηγούμενη ἐχθρικὴ δυναστεία τῶν Μογγόλων ἀποτελέσε, ὡς ἓνα σημεῖο, ἐμπόδιο. Πράγματι, τὸ 1433, λίγα χρόνια μετὰ τὴν μνημονευόμενὴ τελευταία πρεσβεία, ἡ νέα δυναστεία τῶν Ming ἐπανεφέρε σὲ ἰσχύ παλαιότερο κώδικα ποὺ ἀπαγόρευε τὰ ταξίδια τῶν Κινέζων στὸ ἐξωτερικό². Πρέπει νὰ θεωρηθεῖ βέβαιον ὅτι ὑπῆρχαν δυσκολίες καὶ γιὰ τὰ ταξίδια τῶν Εὐρωπαίων στὴν Κίνα, μολονότι τὸ 1433 ἀποτέλεσε, ὅπως φαίνεται, ὁρόσημο, γιατί ὡς τότε, τουλάχιστον στὸν Ἰνδικό, ἡ κινεζικὴ δραστηριότητα ἦταν πολὺ ζωηρή³. Ἀνάλογα σκεπτόμενοι, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι, ὡς τὸ 1433 τουλάχιστο, περιορισμέ-

1. Chen, *Μελέτη*, 208. Μνημονεύεται στὸ Βιβλίο Σούχ γουι-τζι-τζόου-λου ('Απάντηση στὴν ἐρώτηση γιὰ τὰ ξένα κράτη).

2. Παπαπαύλου, «Σινοϊαπωνικὸς κόσμος», 89.

3. Παπαπαύλου, «Σινοϊαπωνικὸς κόσμος», 90.

νες επισκέψεις τῶν Δυτικῶν στὴν ἸΑπὼ Ἀνατολὴ εἶναι δυνατό νὰ πραγματοποιήθηκαν.

Τελειώνοντας μὲ τὶς πρεσβεῖες τῆς Fu-lin ἐπὶ δυναστείας Ming, μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι, σύμφωνα μὲ τὰ γραφόμενα τοῦ Ming-shih, εἶναι δυνατόν νὰ ἐννοοῦνται μὲ τὸ ὄνομα τῆς Fu-lin τὸ Βυζάντιο, κάποια εὐρωπαϊκὴ χώρα ἢ, πιθανότερα, ἡ Εὐρώπη, ὡς σύνολο. Λιγότερες πιθανότητες νὰ ταυτιστοῦν μὲ τὴ Fu-lin ἔχουν οἱ Μαμελοῦκοι τῆς Αἰγύπτου ποὺ ἐξακολουθοῦσαν νὰ κατέχουν τὴν Αἴγυπτο, Παλαιστίνη καὶ Συρία¹, καθὼς καὶ τὰ μικρὰ κράτη τῆς διαιρεμένης ἀκόμη Μικρᾶς Ἀσίας, γιὰ τὶς αἰτίες ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω, ὅταν γινόταν λόγος γιὰ τὶς ἀποστολές, ἐπὶ μογγολικῆς δυναστείας Yüan. Γιὰ τὸ Βυζάντιο, εἰδικά, ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ἡ κατάσταση στὴν ὁποία βρισκόταν τότε, οἱ πιθανότητες ἀποστολῆς ἐκ μέρους τοῦ πρεσβεῖας μειώνονται, ἂν καὶ ἡ ἐπανάληψη τῆς πρεσβεῖας ἐκ μέρους τῶν Κινέζων ἴσως ἀποτελέσει πρόκληση γιὰ ἀπάντηση. Τέλος, ὡς ἀναφέρουμε ἐδῶ τὴν ἀποψη τοῦ Needham ὅτι ἡ ἀποστολὴ τῆς πρεσβεῖας τοῦ 1371, ἐκ μέρους τῶν Βυζαντινῶν, (ὅπως πιστεύει) στὴν Κίνα, ἀπέβλεπε στὴν ἐνημέρωση πάνω σὲ νέα ὄπλα, ἐν ὧς τοῦ τουρκικοῦ κινδύνου².

1. Ἐπομένως πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι τὸ ὄνομα Fu-lin καλύπτει τώρα ἐδάφη πολὺ πιὸ πέρα (δυτικά) τοῦ παλαιοῦ Ta-Ch'in.

2. Needham, *Science*, I, 206.

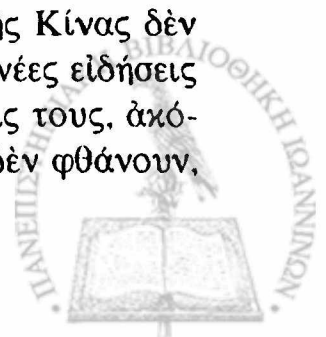

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἡ ταύτιση τῶν χωρῶν Pu-lin, P'u-lan (ποὺ ἔστειλαν πρεσβείες στὴν Κίνα τὸν 4ο καὶ 5ο αἰῶνα), Fan-li(η) καὶ Fu-lu-pi μὲ τὴν Fu-lin πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς μὴ βέβαιη, ἀφοῦ τὰ ὀνόματα αὐτά, (πέρα ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ ὀρισμένων ἀρνητικῶν τοπογραφικῶν στοιχείων), φαίνεται ἡ πὼς δὲν ἔχουν ἐτυμολογικὴ σχέση μὲ τὴ Fu-lin ἢ (πράγμα σημαντικότερο) συναντῶνται στὶς πηγὲς μαζὶ μὲ τὸ Ta-Ch'in, τὸ παλαιότερο ὄνομα τῆς Fu-lin. Μόνο στὴν ἐποχὴ τῶν Liang (μετὰ τὸ 500 μ.Χ.) συνυπάρχουν τὰ δυὸ ὀνόματα, Ta-Ch'in καὶ Fu-lin, γιὰ τὰ ὁποῖα εἴμαστε σίγουροι ὅτι ταυτίζονται, μολονότι κι ἐδῶ, ἀκόμη, τὸ Ta-Ch'in χρησιμοποιεῖται ὅταν γίνεται ἡ περιγραφὴ τῆς μακρινῆς αὐτῆς χώρας καὶ ἀναφέρονται οἱ πρεσβείες τῆς, ἐνῶ τὸ Fu-lin ὅταν γίνεται λόγος γιὰ τὴν πρόσβαση στὴν πρωτεύουσά τῆς. Μήπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ Fu-lin χρησιμοποιεῖται ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα γιὰ τὴ Βυζαντινὴν πρωτεύουσα μόνο; Εἶναι μιὰ σκέψη γιὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχουν ἀποδείξεις.

Γιὰ τὰ ὑπόλοιπα τοπωνύμια ποὺ μᾶς ἐνδιαφέρουν ἐδῶ, τοπογραφικὰ στοιχεῖα μᾶς ἐπιβάλλουν νὰ θεωρήσουμε ὅτι τουλάχιστο ἡ χώρα Fu-lu-pi εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν Fu-lin, γιὰτὶ ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Κίνα, σὲ σχέση μὲ ἐκείνη τῆς Fu-lin (ἢ παλαιότερα τοῦ Ta-Ch'in) εἶναι πολὺ μικρότερη. Θὰ μπορούσαμε λοιπὸν τώρα νὰ ποῦμε ὅτι ἡ χώρα P'u-lan, ποὺ ἔστειλε πρεσβείες στὴν Κίνα, μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ, μὲ τὴν ἴδια ἢ μεγαλύτερη πιθανότητα, μὲ τὴ Fu-lu-pi. Τὸ ἴδιο θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς καὶ γιὰ τὴν Pu-lin. Ἄν ληφθεῖ ὁμως ὑπόψη ὅτι τὴν ἐποχὴ αὐτή, ἰδιαίτερα τὸν 4ο αἰῶνα, ἡ θαλάσσια ἐπικοινωνία διατηροῦσε μέρος τῆς παλαιᾶς τῆς ἀκμῆς, εἰδικὰ ἡ πρεσβεΐα τῆς Pu-lin ποὺ στάλθηκε στὴ νότια πρωτεύουσα τῆς Κίνας, ὑπάρχουν πιθανότητες νὰ πραγματοποιήθηκε, καὶ ἴσως νὰ στάλθηκε ἀπὸ τὸ Βυζάντιο.

Γενικά, οἱ περιστάσεις δὲν εὐνοοῦσαν ἰδιαίτερα ἀποστολὴ πρεσβειῶν ἀπὸ τὸ Βυζάντιο στὴν Κίνα κατὰ τὸν 4ο καὶ 5ο αἰῶνα. Λόγω τῶν ἐπιδρομῶν στὴν Κεντρικὴ Ἀσία καὶ τῆς ἔλλειψης τῆς κινεζικῆς παρουσίας, ὕστερα ἀπὸ τὴν πτώση τῆς δυναστείας τῶν Χάν, ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὴ Δύση εἶχε μειωθεῖ σημαντικά. Τοῦτο ἀντικατοπτρίζεται καὶ στὶς γνώσεις ποὺ ἡ κάθε μιὰ πλευρὰ κατεῖχε γιὰ τὴν ἄλλη. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Κίνας δὲν ὑπάρχουν στὶς περισσότερες δυναστικὲς ἱστορίες σημαντικὲς νέες εἰδήσεις γιὰ τὴ Δύση, ἐνῶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν Βυζαντινῶν, οἱ γνώσεις τους, ἀκόμη καὶ τὸν 6ο αἰῶνα ποὺ παρατηρεῖται σημαντικὴ πρόοδος, δὲν φθάνουν,

ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ, πέραν τῆς Σογδιανῆς καὶ τοῦ Ἀσσάμ. Οἱ γεωγραφικὲς γνώσεις γιὰ τὴν Κεντρικὴ Ἀσία θὰ ἀρχίσουν νὰ αὐξάνονται σημαντικὰ ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, λόγῳ τῶν ἐπαφῶν μὲ τοὺς Δυτικοὺς Τούρκους. Ἐν πάσει περιπτώσει, ἀκόμη καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 7ου αἰ., φαίνεται πῶς οἱ συνθῆκες δὲν ἐπέτρεπαν τὴν εὐκολὴ ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στὰ δυὸ κράτη, ἀφοῦ ὁ αὐτοκράτορας Yang-ti ἀπέτυχε νὰ ἔρθει σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὴ Fu-lin, ἂν καὶ τὸ ἐπιχείρησε ἐπανειλημμένα.

Δύο ὥς τρεῖς δεκαετίες ἀργότερα, τὰ πράγματα ἄλλαξαν καὶ ἡ Fu-lin (ποὺ μνημονεύεται μὲ τὸ νέο της ὄνομα), ἔστειλε τὸ 643 τὴν πρώτη πρεσβεία στὴν Κίνα. Ἀκολούθησαν ἐπανειλημμένα διπλωματικὲς ἀποστολές, τουλάχιστο ὥς τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνα, δηλ. γιὰ μιὰ χρονικὴ περίοδο ποὺ διήρκεσε περισσότερο ἀπὸ ἑκατὸ χρόνια. Τὰ δύο χρονικὰ τῶν T'ang, ποὺ κυρίως μνημονεύουν τὶς ἐπαφές αὐτές, ἐπισημαίνουν τὴ θέση τῆς Fu-lin «πάνω» στὴ Δυτικὴ θάλασσα (τώρα Μεσόγειο) καὶ μᾶς δίνουν νὰ καταλάβουμε ὅτι τὸ κράτος αὐτὸ ἐκτεινόταν δυτικὰ τῆς Περσίας (περίπου δυτικὰ τοῦ Εὐφράτη), δηλ. ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ ἄρχιζε, παλαιότερα, τὸ Ta-Ch'in, ποὺ τὰ ἴδια τὰ χρονικὰ ταυτίζουν μὲ τὴ Fu-lin. Τὰ παραπάνω χρονικὰ ὅμως δὲν διευκρινίζουν ὥς ποῦ ἔφθανε δυτικὰ ἡ Fu-lin ἂν δηλ. περιλάμβανε μόνον τὴ Ν. Ἀρμενία-Συρία-Παλαιστίνη-Αἴγυπτο, ἐδάφη ποὺ γνωρίζουμε ὅτι ἀποδίδονταν στὸ Ta-Ch'in, μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἀντιόχεια, ἢ ἂν, λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων, ἔφθανε δυτικότερα, μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη. Τὸ πρόβλημα γίνεται ἐξαιρετικὰ πολὺπλοκο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς κατάληψης τῶν ἀνατολικῶν ἐδαφῶν τοῦ Βυζαντίου ἀπὸ τοὺς Ἀραβες. Ποιὰ ἦταν τὴν Fu-lin; Τὰ παλαιὰ ἐδάφη τοῦ Ta-Ch'in (Συρία κλπ.), κατειλημμένα ἀπὸ τοὺς Ἀραβες, ὅπως ὑποστηρίζει ὁ Hirth καὶ ὅσοι τὸν ἀκολουθοῦν (μὲ βάση μάλιστα τὸ κείμενο τῶν Χρονικῶν τῶν T'ang, ποὺ ἀναφέρουν ὅτι ἡ Fu-lin κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Ἀραβες), τὰ ἐλεύθερα ἐδάφη τοῦ Βυζαντίου, δηλ. ἡ Μ. Ἀσία ὥς τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἴσως δυτικότερα, ἢ ὅλα μαζί τὰ ἐδάφη ποὺ ἀνῆκαν στὴ Fu-lin, πρὶν ἔρθουν οἱ Ἀραβες;

Δυστυχῶς τὰ χρονικὰ τῶν T'ang δὲ μᾶς διαφωτίζουν σ' αὐτὸ τὸ λεπτὸ σημεῖο κατὰ τρόπο κατηγορηματικὸ, ὅπως γίνεται μὲ τὸν συγγραφέα περιηγητικοῦ βουδιστικοῦ κειμένου, ποὺ ὀνομάζει τὰ ἀραβοκρατούμενα ἐδάφη, μὲ κέντρο τὴ Συρία, «Μικρὴ» Fu-lin καὶ τὰ ἐλεύθερα, ἀνεξάρτητα ἐδάφη τοῦ Βυζαντίου «Μεγάλῃ» Fu-lin. Ἔτσι ἀναγκαζόμαστε νὰ ἐκμεταλλευτοῦμε κάθε τοπογραφικὸ στοιχεῖο ποὺ μνημονεύουν τὰ χρονικὰ. Ἡ κατεύθυνση, π.χ., τοῦ βόρειου δρόμου, ποὺ ὀδηγοῦσε πρὸς Fu-lin καὶ διέσχισε περιοχὲς λαῶν τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, μᾶς ὀδηγεῖ στὴν Κωνσταντινούπολη. Στὴν Κωνσταντινούπολη ὅμως μᾶς ὀδηγεῖ καὶ ὁ κεντρικὸς

δρόμος (γνωστός ως δρόμος του μεταξιού), που στα παλαιότερα χρονικά οδηγούσε στην Ἀντιόχεια. Πράγματι, τώρα ή κατεύθυνση, από τη Ssu-lin (Σελεύχεια - Κτησιφών) είναι βορειοδυτική και όχι περιφερειακή (βόρεια, δυτικά και νότια), γύρω από τη «Δυτική» ή «Κυρτή» θάλασσα.

Ἡ περιγραφή της πρωτεύουσας της Fu-lin αρμόζει επίσης στην Κωνσταντινούπολη. Μπορεί οί ἐπὶ μέρους λεπτομέρειες νὰ μὴν ἀποτελοῦν χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Βυζαντινῆς πρωτεύουσας μόνο, ἢ νὰ μὴν εἶναι γνωστές ἀπὸ τὶς πηγές, ἀλλὰ ἡ θέση της δίπλα στὴ θάλασσα, ἡ διαφορά ἀπὸ τὴν περιγραφή της παλαιότερης πρωτεύουσας τοῦ Ta-Ch'ip (τὴν Ἀντιόχεια), ἡ λαμπρότητά της, ὁ μέγας πληθυσμός, ἡ ὑπαρξη τόσων ἀξιοθέατων ποὺ ἐντυπωσίαζαν τὸν ἐπισκέπτη ἢ ἐξῆψαν τὴ φαντασία του ταιριάζουν ἀπόλυτα στὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ μεγαλύτερη πόλη τῆς Δύσης τὴν ἐποχὴ ἐκείνη.

Ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος Fu-lin ἀπομακρύνει ἐπίσης τὸ ἐνδεχόμενο τῆς ταύτισής της μὲ τὴ Συρία. Ἀπὸ τὰ τέσσερα ὀνόματα, *Βηθλεέμ*, *Πόλιν*, *Ρώμη*, *Φράγχοι* ποὺ συγκεντρώνουν, σύμφωνα μὲ τοὺς ἐρευνητές, τὶς περισσότερες πιθανότητες νὰ προῆλθε ἡ λ. Fu-lin, ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ Ρώμη (γιὰ τὴν ἀκρίβεια τὸ ἔθν. Ρωμαῖοι), μὲ τὸν κεντροασιατικὸ τύπο From (Frim), εἶναι τὸ ζητούμενο ὄνομα, δεδομένου ὅτι μαρτυρεῖται στὶς κινεζικὲς πηγές ὁ τύπος (E)-Fu-lin ὡς κινεζικὴ προφορὰ τοῦ Ἑφραίμ. Δὲν προῆλθε, λοιπόν, ἀπὸ τὸ *Βηθλεέμ*, ὅπως ὑποστήριξε ὁ Hirth, ὁ ὁποῖος ὑπερεκτίμησε τὸ νεστοριανὸ παράγοντα, περιορίζοντας τὴ Fu-lin στὰ ὅρια τοῦ παλαιοῦ Ta-Ch'ip μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἀντιόχεια καὶ θεωρώντας ὅτι οἱ βασιλεῖς τῆς Fu-lin τῶν κινεζικῶν χρονικῶν, ποὺ ἔστελναν τὶς πρεσβείες στὴν Κίνα, δὲν ἦταν ἄλλοι ἀπὸ τοὺς νεστοριανοὺς πατριάρχες καὶ ὅτι οἱ πρεσβείες αὐτὲς δὲν ἦταν παρὰ θρησκευτικὲς ἀποστολές. Δὲν προῆλθε, ἐπίσης, οὔτε ἀπὸ τὸ Ἑφραίμ, παλαιὸ ὄνομα τοῦ Ἰσραήλ, μολονότι ἡ προφορὰ εἶναι ἡ ἴδια, (κυρίως ἐπειδὴ στὶς ἴδιες κινεζικὲς πηγές ἡ Ἰουδαία ὀνομάζεται Shi-hu), ὅπως δὲν προῆλθε βέβαια οὔτε ἀπὸ τὴν ὁμώνυμη πόλη τοῦ Ἰσραήλ (Ἑφραίμ). Ἀπὸ τὰ κινεζικὰ κείμενα, ἐξάλλου, γίνεται φανερό ὅτι ἡ Fu-lin ἦταν κράτος καὶ ὄχι ἀπλὴ περιφέρεια. Ἔτσι, ὁ περιορισμός της στὶς ἀραβοκρατούμενες πρώην βυζαντινὲς ἐπαρχίες ἀντιβαίνει στὴ βασικὴ αὐτὴ προϋπόθεση. Δὲν προῆλθε ὅμως ἡ λ. Fu-lin οὔτε ἀπὸ τὸ πόλιν (Κωνσταντινούπολη), ἐτυμολογία ποὺ ἂν ἦταν σωστὴ θὰ ἔλυνε τὸ πρόβλημα τῆς ταύτισης τῆς Fu-lin μὲ τὸ Βυζάντιο.

Ἡ προέλευση τοῦ Fu-lin ἀπὸ τὸ *Ρωμαῖοι* δείχνει τὸ δρόμο ποὺ ἀκολούθησε τὸ ὄνομα ὡς ὅτου φθάσει στὴν Κίνα. Εἶναι ὁ συνηθισμένος δρόμος ἀπὸ ἓνα λαὸ στὸν ἄλλο καὶ ὄχι ἡ ξαφνικὴ υἱοθέτηση τοῦ ὀνόματος Fu-lin ἀπὸ τοὺς Κινέζους, ἐπειδὴ δῆθεν τὸ ἀκουσαν ἀπὸ τοὺς προρωμαμεθα-

νοὺς Τούρκους ὡς «πόλιν». Ἡ προέλευση τοῦ ὀνόματος Fu-lin ἀπὸ τὸ *Ρω-μαῖοι* ἀπομακρύνει τὴν ἐλκυστικὴ ἐκδοχὴ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ *πόλιν*, ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὅμως, ἐξασθενεῖ ἰδιαίτερα τὴν πιθανότητα νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὴ Συρία καὶ τὶς ἀραβοκρατούμενες περιοχές, ἀφοῦ ἡ θεωρία περὶ Βη-θλεὲμ καὶ Ἀντιόχειας ἀπορρίπτεται μὲ βεβαιότητα.

Ἀπὸ τὰ τοπογραφικά, λοιπόν, δεδομένα (κυρίως) καὶ ἀπὸ τὴν ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος (λιγότερο) πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς βέβαιο ὅτι ἡ Fu-lin ἐκτεινόταν δυτικὰ τοῦ Εὐφράτη, φθάνοντας τουλάχιστο ὡς τὴν Κωνσταντινούπολη. Περιλαμβάνονταν δηλ. στή Fu-lin ἐδάφη καὶ ὑπὸ ἀραβικὴ κατοχὴ καὶ βυζαντινά. Ἐπομένως, πρέπει νὰ γίνῃ διάκριση ἀνάμεσα στὴν ἐδαφικὴ καὶ πολιτικὴ κατάσταση τῆς Fu-lin. Γεωγραφικὰ δηλ. ἡ Fu-lin θεωρεῖται ἐνιαία (ὅλα τὰ γνωστὰ ἐδάφη της, πρὶν ἔρθουν οἱ Ἀραβες) δὲν χωρίζεται δηλ. σαφῶς, ὅπως στὸ περιηγητικὸ βουδιστικὸ κείμενο, σὲ δύο τμήματα, ἀλλὰ καλοῦνται μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα ὅλα τὰ ἐδάφη, ἀραβικὰ καὶ βυζαντινά. Πολιτικά, ὅμως, ἡ Fu-lin, μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη (ὅταν παρουσιάζεται ὡς κρατικὴ ὄντοτητα) δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τοὺς Ἀραβες καὶ σήμαινε μόνο τὸ Βυζάντιο. Τὸ Βυζάντιο, λοιπόν, ἔστελνε τὶς πρεσβεῖες στὴν Κίνα ὡς Fu-lin καὶ ὄχι οἱ Ἀραβες, ποὺ ἔστελναν τὶς δικές του πρεσβεῖες ὡς Ta-shi. Φυσικὰ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ κατάληψη τῶν Βυζαντινῶν ἐδαφῶν, τέτοιο θέμα δὲν ὑπῆρξε, γιατί ἐπικράτεια καὶ ἐδάφη ποὺ καλύπτονταν μὲ τὸ ὄνομα Fu-lin συνέπιπταν. Ἔτσι, τὴν ἐποχὴ τῶν Suι καὶ τὶς πρῶτες δεκαετίες τῶν T'ang, Fu-lin σήμαινε ἀποκλειστικὰ τὸ Βυζάντιο.

Δὲν μπορούμε νὰ ποῦμε τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὶς ἐπόμενες τρεῖς πρεσβεῖες τῆς Fu-lin ποὺ στάλθηκαν πολὺ ἀργότερα, τὸ 1081 καὶ 1091, ἐπὶ δυναστεία Sung (960-1279). Τὰ γεωγραφικὰ στοιχεῖα (ἡ Fu-lin τῶν Sung βρισκόταν μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα), ἡ πληροφορία ὅτι τὸ κράτος αὐτὸ δὲν εἶχε στείλει ἄλλη φορὰ «φόρο ὑποτέλειας» (ὅπως χαρακτηρίζουν οἱ κινεζικὲς πηγές τὰ δῶρα ποὺ οἱ ἄλλοι βασιλεῖς ἔστελναν στὸν Κινέζο αὐτοκράτορα), τὰ διάφορα ἄλλα στοιχεῖα, ποὺ δὲν θυμίζουν τὸ παλαιὸ Ta-Ch'in ἢ τὴ Fu-lin τῶν T'ang, μᾶς κάνουν νὰ πιστεύουμε μὲ βεβαιότητα, ὅτι ἡ Fu-lin τῶν Sung δὲν εἶναι τὸ Βυζάντιο. Ἐξάλλου, μὲ βάση αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, μεταγενέστεροι Κινέζοι συγγραφεῖς ἐκφράζουν τὶς ἴδιες ἀμφιβολίες. Ἔτσι δὲν δεχόμεστε τὴν ἄποψη ὀρισμένων ἐρευνητῶν ὅτι ὁ ἀποστολέας τῆς πρεσβείας τοῦ 1081, Mieh-li-i-ling-Kai-sa, ἦταν ὁ Μιχαὴλ Ζ΄ Παραπινάκης, οὔτε ὅμως καὶ ὁ Νικηφόρος Μελισσηνός. Προφανῶς, πρόκειται γιὰ τοὺς Σελτζούκους, ποὺ κατεῖχαν μεγάλο μέρος τῶν ἐδαφῶν τῆς παλαιότερης Fu-lin. Πράγματι, λαμβανομένης ὑπόψιν τῆς ἀπόστασης τῆς Fu-lin ἀπὸ τὴ θάλασσα, ὁδηγοῦμαστε ἢ στὸ σουλτανάτο τοῦ Ἰκονίου ἢ πιθανότερα — ἂν ληφθοῦν ὑπόψη οἱ ἱστορικὲς συνθῆκες τῆς ἐποχῆς — στὸ σουλτανάτο τῆς Περσίας, τοῦ οποί-

ου ή επικράτεια, πριν το 1081, δεν είχε άπλωθει ακόμη ως τη Μεσόγειο, ήταν το ισχυρότερο κράτος της περιοχής και, επομένως, σε θέση να στείλει πρεσβείες τόσο μακριά, και κατείχε μεγάλο μέρος των έδαφών της παλαιάς Fu-lin. Το Sung Shih δηλ. κάνει λόγο για σελτζουκικό κράτος που κάλυπτε ένα μέρος της γεωγραφικής περιφέρειας που οι Κινέζοι ονόμαζαν Fu-lin, όπως και το T'ang-shu κάνει λόγο για το Βυζαντινό κράτος που επίσης κάλυπτε ένα μέρος της παραπάνω περιοχής.

Η χρήση του ονόματος Fu-lin (και όχι του Lu-m(e)i, με το οποίο ονομάζονται σε όρισμένες πηγές οι Σελτζούκοι Τούρκοι της Μ. Ασίας και αργότερα οι Οθωμανοί), ίσως οφείλεται σε άγνοια του συγγραφέα, στη συντηρητικότητα των Κινέζων συγγραφέων ή πιθανότερα —πράγμα που ενισχύει την παραπάνω άποψή μας— στην ταύτιση της Fu-lin όχι με το σουλτανάτο των Ρούμ (Μ. Ασίας) αλλά με το κύριο σουλτανάτο της Περσίας. Τέλος, στην ετυμολογική σχέση του ονόματος *Lu-m(e)i* με το (σουλτανάτο των) *Ρούμ*, παρατηρούμε την τελευταία περιπέτεια του ονόματος *Ρωμαίοι*, που τώρα έφθασε στην Κίνα, μέσω κεντροασιατικής γλώσσας που δεν είχε αναπτύξει πριν από το ρ το φθόγγο φ ή άλλο σύμφωνο. Στην ουσία πρόκειται για το ίδιο όνομα, με το οποίο τώρα ή τύχη θέλησε να καλείται ξένος λαός, κατακτητής των εδαφών της Fu-lin (Τούρκοι).

Πολλές αμφιβολίες (από τοπογραφικής κυρίως πλευράς), μπορούν να εκφραστούν και για δυο πρεσβείες της Fu-lin που στάλθηκαν το α' μισό του 14ου αιώνα, επί της μογγολικής δυναστείας των Yüan (1271-1368). Βρισκόμαστε στην εποχή της εδαφικής συρρίκνωσης του Βυζαντίου και των συχνών επαφών της Δύσης με τους Μογγόλους. Έτσι, πιθανότερο είναι αυτήν την περίοδο να πρόκειται για άλλη, προφανώς Δυτική, χώρα ή η Fu-lin να απέκτησε γεωγραφικά ευρύτερη σημασία, καλύπτοντας μέρος της Ευρώπης, μολονότι οι Φράγκοι καλούνταν Fu-lang. Ίσως το ίδιο να ισχύει και για την πολύ ενδιαφέρουσα πρεσβεία του 1371 που ο πρώτος αυτοκράτορας της δυναστείας των Ming (1368-1643) έστειλε στη Fu-lin, για να αναγγείλει την εκδίωξη των Μογγόλων και την ανάρρησή του στο θρόνο. Το ενδιαφέρον έγκειται κυρίως στην επιστολή, που ο Κινέζος αυτοκράτορας έστειλε στο βασιλιά της Fu-lin, ή οποία σώζεται ολόκληρη. Ακολούθως, ο ίδιος Κινέζος αυτοκράτορας έστειλε και άλλη πρεσβεία και η Fu-lin απάντησε. Στη συνέχεια δεν υπήρξε επικοινωνία ως το τέλος του 16ου αί., όποτε, όπως αναφέρουν τα Χρονικά, έφθασε η παπική Ίησουιτική αποστολή του Mateo Ricci, μία έμμεση μαρτυρία ότι, στις τελευταίες δυναστείες, Fu-lin και Ευρώπη συγγέονταν ή ταυτίζονταν. Στηριζόμενοι δηλ. στις τοπογραφικές πληροφορίες, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ή ότι ή Fu-lin των Ming βρισκόταν στη Δυτική Ευρώπη ή ότι μέσα στην ευρύτε-

ρη αυτή περιοχή περιλαμβάνονταν και τὰ παλαιὰ ἐδάφη τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ποὺ τώρα, περιορισμένη σ' ἓνα πολὺ στενὸ ἐδαφικὸ χῶρο, εἶναι ζήτημα ἂν θὰ ἦταν σὲ θέση νὰ στείλει πρεσβεῖες τόσο μακριά, σὲ ἀντίθεση μὲ δυτικὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ τὸν πάπα, ποὺ γνωρίζουμε ὅτι ἔρχονταν συχνὰ σ' ἐπικοινωνία μὲ τὴν Ἀνατολή, ἰδιαίτερα κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Μογγόλων. Στὶς δύο δηλ. τελευταῖες περιόδους τῶν Yüan καὶ τῶν Ming, οἱ Κινέζοι, μὲ τὸ ὄνομα Fu-lin πρέπει νὰ θεωρηθεῖ βέβαιο ὅτι, τουλάχιστο, ἐννοοῦσαν καὶ λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἐξάλλου, εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ στὰ δυτικά, κυρίως, ἐδάφη τῆς Fu-lin ὑπάρχουν φραγκικὰ κρατίδια καὶ ἐπομένως ἡ σύγχυση —ὅπως μὲ τοὺς Ἀραβες καὶ τοὺς Τούρκους στὰ ἀνατολικά ἐδάφη— εἶναι κάτι φυσικό.

Ὑστερα ἀπ' ὅλα ὅσα ἀναφέραμε ὡς ἐδῶ, μπορούμε νὰ κρατήσουμε ὡς γενικὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ὄνομα Fu-lin, κατὰ τὸ μεγάλο διάστημα τῆς χρήσης του στὶς κινεζικὲς πηγές, δὲ σήμαινε ἀποκλειστικὰ τὸ Βυζάντιο, ἀλλ' οὔτε, ἀποκλειστικά, κράτος διαφορετικὸ, μὲ ἐξαίρεση τὸ διάστημα ὡς τὴν Ἀραβικὴ κατάκτηση, κατὰ τὸ ὁποῖο ὅλα τὰ γνωστὰ ἐδάφη, δυτικὰ τοῦ Εὐφράτη, ἀνῆκαν σ' αὐτὸ (τὸ Βυζάντιο). Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀραβικὴ κατάκτηση, ὁ χῶρος μοιράζεται: ἀνάμεσα στοὺς Βυζαντινοὺς καὶ τοὺς Ἀραβες στὴν ἀρχή. ἀνάμεσα στοὺς Βυζαντινοὺς καὶ τοὺς Σελτζούκους Τούρκους στὴ συνέχεια, ἀνάμεσα στοὺς Βυζαντινοὺς, τοὺς Δυτικοευρωπαίους καὶ τοὺς Τούρκους, ἀργότερα. Τοὺς τελευταίους αἰῶνες, ἐξάλλου, μὲ τὴν αὔξηση τῶν γεωγραφικῶν γνώσεων, φαίνεται πῶς ἡ Fu-lin δυτικὰ τῆς Κωνσταντινούπολης ἔφθανε ἀκόμη καὶ πέραν τῆς Ἀδριατικῆς. Γεωγραφικά, λοιπόν, μὲ τὸ ὄνομα Fu-lin οἱ Κινέζοι ἐννοοῦσαν ἐδάφη ποὺ ἀνῆκαν σὲ ὅλους τοὺς παραπάνω λαοὺς.

Σχετικὰ μὲ τὴ Fu-lin ὡς ἐπικράτεια, ὅμως, τὰ πράγματα διαφέρουν. Fu-lin ὀνομαζόταν τὸ κράτος ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο, κατὰ τὴν κρίση τῶν Κινέζων ἔπεφτε τὸ κέντρο βάρους, σὲ σχέση πάντα μὲ τὰ παλαιὰ ἐδάφη τῆς Fu-lin, δυτικὰ τοῦ Εὐφράτη· τὸ Βυζάντιο ἐπὶ T'ang, οἱ Σελτζοῦκοι Τούρκοι ἐπὶ Sung καὶ (μᾶλλον) οἱ Εὐρωπαῖοι, ὡς σύνολο, ἐπὶ Yüan καὶ Ming. (Στὴν τελευταία περίπτωση, παρατηροῦμε πῶς τὸ ὄνομα μετατοπίζεται πρὸς τὴ Δύση). Στὰ κράτη αὐτά, λοιπόν, ἀνῆκαν καὶ οἱ ἀντίστοιχες πρεσβεῖες· στὸ Βυζάντιο ὅσες στάλθηκαν ἐπὶ T'ang, στοὺς Σελτζοῦκους ὅσες στάλθηκαν ἐπὶ Sung καὶ πιθανότατα στοὺς Εὐρωπαίους ὅσες στάλθηκαν ἐπὶ Yüan καὶ Ming. Στὴν τελευταία περίπτωση, ἰδιαίτερα ἐπὶ Ming, πρέπει νὰ συμπεριλάβουμε καὶ τὸ Βυζάντιο, ἂν καὶ ἦταν πολὺ δύσκολο, μᾶλλον ἀπίθανο, νὰ ἔστελνε πρεσβεῖες στὴν Κίνα, τὴν ἐποχὴ αὐτή, ὁ ἀνίσχυρος Βυζαντινὸς αὐτοκράτορας.

Μὲ ἄλλα λόγια, ἀπὸ τίς πρεσβεῖες ποὺ ἡ Fu-lin (καθὼς καὶ ἡ Pu-lin καὶ

P'u-lan) έστειλε στην Κίνα, είμαστε απόλυτα βέβαιοι ότι στο Βυζάντιο ανήκαν εκείνες της περιόδου των T'ang (7ος και 8ος αϊ.). Βέβαιοι επίσης είμαστε ότι δεν ανήκαν στο Βυζάντιο (άλλα πιθανότατα στους Σελτζούκους και μάλιστα του σουλτανάτου της Περσίας) οί πρεσβείες επί δυναστείας Sung (τέλη 11ου αϊ.). Για τις υπόλοιπες περιόδους δεν υπάρχουν οί απαιτούμενες πληροφορίες. Τò πιθανότερο είναι τόν 5ο αιώνα οί πρεσβείες της P'u-lan νά μήν είχαν ως προέλευση τήν Κωνσταντινούπολη, αλλά άλλη χώρα (μᾶλλον βορειότερα), ενώ για τήν αποστολή της Pu-lin, του 4ου αϊ., ή πιθανότητα νά στάλθηκε από τήν Βυζαντινή πρωτεύουσα δεν πρέπει νά αποκλεισθεῖ. Πολλές ἀμφιβολίες ἐγείρονται καί για τίς δύο πρεσβείες του α' μισοῦ του 14ου αϊ., δεδομένου ότι περισσότερες πιθανότητες υπάρχουν νά αποστάλησαν ἀπό τούς δυτικοευρωπαίους. Τέλος, τò ἴδιο περίπου ἰσχύει καί για τίς πρεσβείες πού ἔστειλε ἢ ἔλαβε ἡ Pu-lin ἐπί δυναστείας Ming, ἂν καί ἐδῶ τοπογραφικά κυρίως στοιχεῖα μᾶς κάνουν νά πιστεύουμε ότι δέν αποκλείεται νά πρόκειται καί για τò Βυζάντιο, πού, πιθανότατα, μαζί μέ τὰ ὑπόλοιπα εὐρωπαϊκά κράτη, ἀνῆκε σέ μιᾶ εὐρύτερη Fu-lin.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

α') Ἡ ἀφήγησις περὶ Fu-lin τοῦ Chiu-t'ang-shu (*Hirth, China, 56 κ.έ.*)

[1] The country of Fu-lin, also called Ta-ts'in, lies above the western sea¹. [2] In the south-east it borders on Possū [Persia]. [3] Its territory amounts to over 10.000 li². [4] Of cities there are four hundred. [5] Inhabited places are close together. [6] The eaves, pillars, and window-bars of their palaces are frequently made with crystal and opaque glass. [7] There are twelve honourable ministers who conjointly regulate government matters. [8] They ordinarily let a man take a bag and follow the king's carriage. When the people³ have a complaint they throw a written statement into the bag. When the king comes back to the palace he decides between right and wrong. [9] Their kings are not permanent rulers, but they select men of merit. [10] If an extraordinary calamity⁴ visits the country, or if wind and rain come at the wrong time, he is deposed and another man is put in his stead. [11] The king's cap is shaped like a bird raising its wings; its trimmings⁵ are beset with precious pearls; he wears silk-embroidered clothing, without a lapel in front. [12] He sits on a throne with golden ornaments⁶. [13] He has a bird like a goose; its feathers are green, and it always sits on a cushion by the side of the king. Whenever anything poisonous has been put into the king's meals, the bird will crow. [14] The walls of their capital are built of stone [granite, not brick] and are of enormous height. [15] The city contains in all over 100.000 households. [16] In the south it faces the great sea⁷. [17] In the east of the city there is a large gate; its height is over twenty chang [= over 235 feet]; it is beset with yellow gold from top to bottom, and shines at a distance of several li. [18] Coming from outside to the royal residence there are three large gates beset with all kinds of rare and precious stones⁸. [19] On the upper

1. *The Sources*, 70, ὅπου ὁ Chen μεταφράζει: «lying to the western sea».
2. *The Sources*, 70: «square li».
3. *The Sources*, 70: «the common people».
4. *The Sources*, 70, ὅπου προστίθεται: «or a strange disaster».
5. *The Sources*, 70: «the crow with its tassel and net».
6. *The Sources*, 70: «ornamented with golden flowers».
7. *The Sources*, 70: «It lies on the great sea to the south».
8. *The Sources*, 70, ὅπου προστίθεται: «as well as beautiful carvings».

floor of the second gate they have suspended a large golden scale, twelve golden balls are suspended from the scale-stick by which the twelve hours of the day are shown¹. A human figure has been made all of gold of the size of a man standing upright, on whose side, whenever an hour has come, one of the golden balls will drop², the dingling sound of which makes known the divisions of the day without the slightest mistake. [20] In the palaces, pillars are made of sê-sê, the floors of yellow gold, the leaves of folding doors of ivory, beams of fragrant wood. [21] They have no tiles, but powdered plaster is rammed down into a floor above the house³. [22] This floor is perfectly firm and of glossy appearance like jadestone. When, during the height of summer, the inhabitants are oppressed by heat, they lead water up and make it flow over the platform, spreading it all over the roof by a secret contrivance so that one sees and knows not how it is done, but simply hears the noise of a well on the roof: suddenly you see streams of water rushing down from the four eaves like a cataract: the draught caused thereby produces a cooling wind, which is due to this skilful contrivance. [23] It is customary for men to have their hair cut and wear robes leaving the right arm bare. [24] Women have no lapels on their dresses, they wear turbans of embroidered cloth⁴. [25] The possession of a great fortune confers superior rank on its owner. [26] There are lambs which grow in the ground: the inhabitants wait till they are about to sprout, and then screen them off by building walls to prevent the beasts which are at large outside from eating them up. The navel of these lambs is connected with the ground: when it is forcibly cut the animal will die, but after the people have fixed the buds themselves, they frighten them by the steps of horses or the beating of drums, when the lambs will yield a sound of alarm⁵, and the navel will be detached, and then the animal may be taken off [separated from?] the water-plant⁶. [27] The inhabitants are in the habit of cutting their hair and [28] wearing embroidered clothing: [29] they drive in small carriages with white canopies: [30] when going in or out they beat drums and hoist flags, banners, and pennants. [31] The country

1. *The Sources* 70: «waiting for the twelve hours of the day».

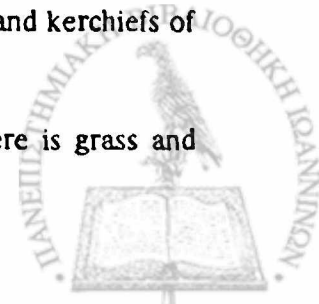
2. *The Sources*, 70: «At the time when an hour has come, one of the golden balls drops, the tinkling sound of which starts the golden human figure singing...».

3. *The Sources* 70: «...but pound white stones into powder, and plaster the powder on the roof of the house».

4. *The Sources*, 71: «...and for women to wear their dresses without lapels and kerchiefs of embroidered silk».

5. *The Sources* 71, 72 σημ. 12: «crying in fear».

6. *The Sources*, 71: «Then the lambs can go and seek a place where there is grass and water».

contains much gold, silver, and rare gems'. [32] There is the Yeh-kuang-pi [the jewel that shines at night]; the ming-yüeh-chu [the moon-shine pearl]; the hsieh-chi-hsi [the chicken-frightening rhinoceros]; large conches; the ché-ch'ü [mother-o'-pearl?]; cornelians stones; the k'ung-ts'ui; corals; amber; and all the valuable curiosities of the West are exported from this country. [33] The emperor Yang-ti of the Sui dynasty [A.D. 605-617] always wished² to open intercourse with Fu-lin, but did not succeed. [34] In the 17th year of the period Chêng-kuan [= A.D. 643], the king of Fu-lin Po-to-li sent an embassy offering red glass, lü-chin-ching³ [green gold gem, or, gold dust? Visdelou: des pierre lazuli vertes, peut-être des émeraudes], and other articles. T'ai-tsung [the then ruling emperor] favoured them with a message under his imperial seal and graciously granted presents of silk⁴. [35] Since the Ta-shih [Arabs] had conquered these countries⁵ they sent their commander-in-chief, Mo-i, to besiege their capital city; by means of an agreement they obtained friendly relations, and asked to be allowed to pay every year tribute of gold and silk⁶; in the sequel they became subject to Ta-shih [Arabia]. [36] In the 2nd year of the period Ch'ien-fêng [= A.D. 667] they sent an embassy offering Ti-yeh-ka⁷. [37] In the first year of the period Ta-tsu [= A.D. 701] they again sent an embassy to our court. [38] In the first month of the 7th year of the period K'ai-yüan [= A.D. 719] their lord sent the ta-shou-ling pan officer of high rank] of T'u-huo-lo⁸ [Tokharestan] to offer lions and ling-yang [antelopes], two of each. [39] A few months after, he further sent ta-tê-sêng [priests of great virtue = Nestorian priests?] to our court with tribute.

1. *The Sources*, 71: «...precious stones and strange things».
2. *The Sources*, 71: «...tried continually».
3. *The Sources*, 71: «...precious stone with red colour, chrysoberyl».
4. *The Sources*, 71: «of embroidered silk».
5. *The Sources*, 71: «Having become powerfull and having conquered other countries, the Ta-shih...».
6. *The Sources*, 71, όπου προστίθεται: «to the Arabs».
7. *The Sources*, 71: όπου προστίθεται: «to our court».
8. *The Sources*, 71: «the head of the country sent the lord of the T'u-h'uo-lo».

β) Ta Fu-lin
(*Hirth, Mystery, 206*)

The country of Little Fu-lin is near the sea. North-west of it there is the country of Greater Fu-lin. The army of this king is strong and numerous and [his kingdom] is not connected with [or subject to] the remaining countries. The Ta-sli have several times attacked it without effect. And the T'u-küé had encroached on its territory likewise without effect. The country has enough of precious stones and more than enough of camels, sheep, horses, cotton cloth and the like produce. The mode of dress resembles that of Po-ssï [Persia] and the Ta-shï [Arabs], but the language is different from either of these countries.

**γ) Ti-yeh-ka: Τὸ δῶρο τοῦ βασιλιᾶ τῆς Fu-lin
στὸν Κινέζο αὐτοκράτορα, κατὰ τὴν πρεσβεία τοῦ 667.**

Ὅπως μνημονεύσαμε ἤδη, τὰ δῶρα ποὺ οἱ ξένοι ἡγεμόνες ἔστελναν στὸν Κινέζο αὐτοκράτορα (θεωρητικά, φόρος ὑποτέλειας) ἦταν καὶ ἀπόδειξη τῆς γνησιότητος τῆς ἀποστολῆς ποὺ τὰ μετέφερε. Συνήθως ἀπὸ τὸ Ta-Ch'in οἱ Κινέζοι περίμεναν πολύτιμους λίθους. Ὁ Hirth εἶναι ὁ πρῶτος ποὺ συνδύασε τὸ Ti-yeh-ka μὲ τὸ φάρμακο «θηριακά», κάτι ποὺ φαίνεται πιθανό. Ὁ Needham (I, 205) συμφωνεῖ μὲ τὸν Hirth ἀναφέροντας: Originally, as used by Nicander of Colophon (fl-275), it meant, naturally enough, the healing by antidotes of all kinds of animal poisons, but Mithridates, king of Pontus (-132 to -63), conceived the idea of a universal antidote, and thus started the fashion of those preparations with innumerable ingredients all of uncertain value which are found in Andromachus of Crete (Nero's physician, fl+60), Pliny (600 ingredients), and even Galen».

Παρακάτω, ἀναπαράγουμε τὰ ὅσα σχετικὰ ἀναφέρει ὁ Hirth, China, 276-279.

The *Chin-t'ang-shu* (K 36) says that, "in the 2nd year of the period Ch'ien-fêng (= A.D. 667) Fu-lin sent an embassy to China offering *Ti-yeh-ka* (底也伽, old sound: téyaka)."

Mr. Phillips (*China Review*, Vol. VII, p. 414) remarks with regard to this article of tribute: "This, a Chinese scholar informs me, is the same as Shên-k'an, 神龕, that is, a shrine or moveable box in which figures of gods were placed. Another Chinese suggests Kia-lan, 伽藍, or Tsêng-k'ia-lan, 僧伽藍, Sanscrit *Sangarana*, a temple and a shrine. *Vide* Williams' Dictionary, under character Lan, 藍."

It appears to me that both the Hsien-shêng advising Mr. Phillips were wrong, and I should like to know on what authority they could base their identifications. *Ti-yeh-ka* was a drug, highly valued in western countries, though probably not imported with much success in China. It is apparently first mentioned in the *T'ang-pên-ts'ao*, the pharmacopœia of the T'ang dynasty, published during the middle of the 7th century.¹ The *Pên-*

---

¹ Regarding this work, see Bretschneider, *Bot. Sin.*, *l.c.*, p. 44.

IDENTIFICATIONS.

277

ts'ao-kang-mu (ch. 50^B, p. 45) contains a short account of it.¹ It came from the countries of the west, and the people there say that pig's gall is used in making it, that it resembles the *Chiu-huai* (久壞) pill in shape, and that it is red and black in colour.² It was known in Canton during the Sung dynasty. Its taste is bitter and cold; it is not poisonous; its medical qualities are those of a panacea inasmuch as it cures *pai-ping-chung-ngo* (百病中惡), "the evil effects in all diseases," etc.

I do not hesitate to identify this drug with the theriac (Greek τὰ θηριακά=téyaka, *ti-yeh-ka*) of

¹ The word is there written with the characters 底野加, *ti-yeh-ka*, identical in sound with the name appearing in the *Chiu-t'ang-shu*.

² The 23rd volume of a manuscript pharmacopœia now in my possession, the *Pên-ts'ao-pin-hui-ching-yao* (本草品彙精要), written in A.D. 1506 by the Imperial Medical College of the Ming, contains besides the text, coinciding in its main points with that of the *Kang-mu*, a water-coloured illustration, apparently describing the moment when a sample of this drug was presented to a Chinese emperor. The figure of the latter, it is true, looks somewhat plain; he sits on a piece of rock instead of a throne, and we could not guess his dignified position but for the figure of a foreigner kneeling before him and holding a dish in his hands, which are covered with a green napkin. The dish contains a number of pills of the size of a billiard ball, red and black in colour. According to the text of the manuscript (and also in my edition of the *Chêng-lei-pên-ts'ao*, printed in A.D. 1523) the western makers mix *chu-tan* (諸膽), i.e., the "gall of various animals." It appears that the expression *chu-tan* (猪膽), i.e., "pigs' gall," in the text of the *Kang-mu* is an arbitrary change from the former; for, in the manuscript it is distinctly stated that "various galls" are *ho-ho* (合和), "mixed." The manuscript quotes from the *T'ang-pên-chu* (唐本注) that "foreigners at the time [i.e., during the T'ang dynasty] considered it as highly valuable, and that a trial would prove its efficacy as a medicine. The drug was to be kept in porcelain vessels. Its smell is described as rancid (腥), probably because, by the time it arrived in China, it was spoiled.

ancient and mediæval renown. This celebrated panacea was, according to Pliny (XXIX, 1 (8), 24), "excogitata compositio luxuriæ." It was made of six hundred, *i.e.*, a great many, different ingredients. The same author (XX, 24 (100), 264) has preserved a recipe of the theriac used by Antiochus the Great as an antidote against all poisons excepting that of the viper. It contained no gall, it is true, but it states that the medicine was made into pills of a certain weight ("pastillos victoriati ponderis"). Another recipe will be found in Pliny (XXIX, 4 (21), 70), in which theriac is also made into pills. From later accounts it appears that the composition of the drug varied at different times, and it looks as if the essential point in the matter is, that it was at any time a very complicated, expensive, and fashionable medicine. Pliny (XXIX, 1 (8), 25) seems to consider it an ostentatious humbug, and the Chinese may have been right in not giving it a more prominent place in their materia medica. I have seen later recipes for theriac containing substances which must have imparted to it an intrinsically bitter taste, such as myrrh, snakes' gall and opium. The latter drug probably often entered in large proportions. The Mussulmans of the middle ages who wished to enjoy the effect of either hemp or opium, took this compound in lieu of these drugs themselves; and we may be allowed to conjecture that Opium was first brought to China in this disguise. D'Herbelot (*Bibliothèque Orientale*) says, under the word *Benk*, which is the name used in Western Asia for the hen-bane plant, also applied

IDENTIFICATIONS.

279

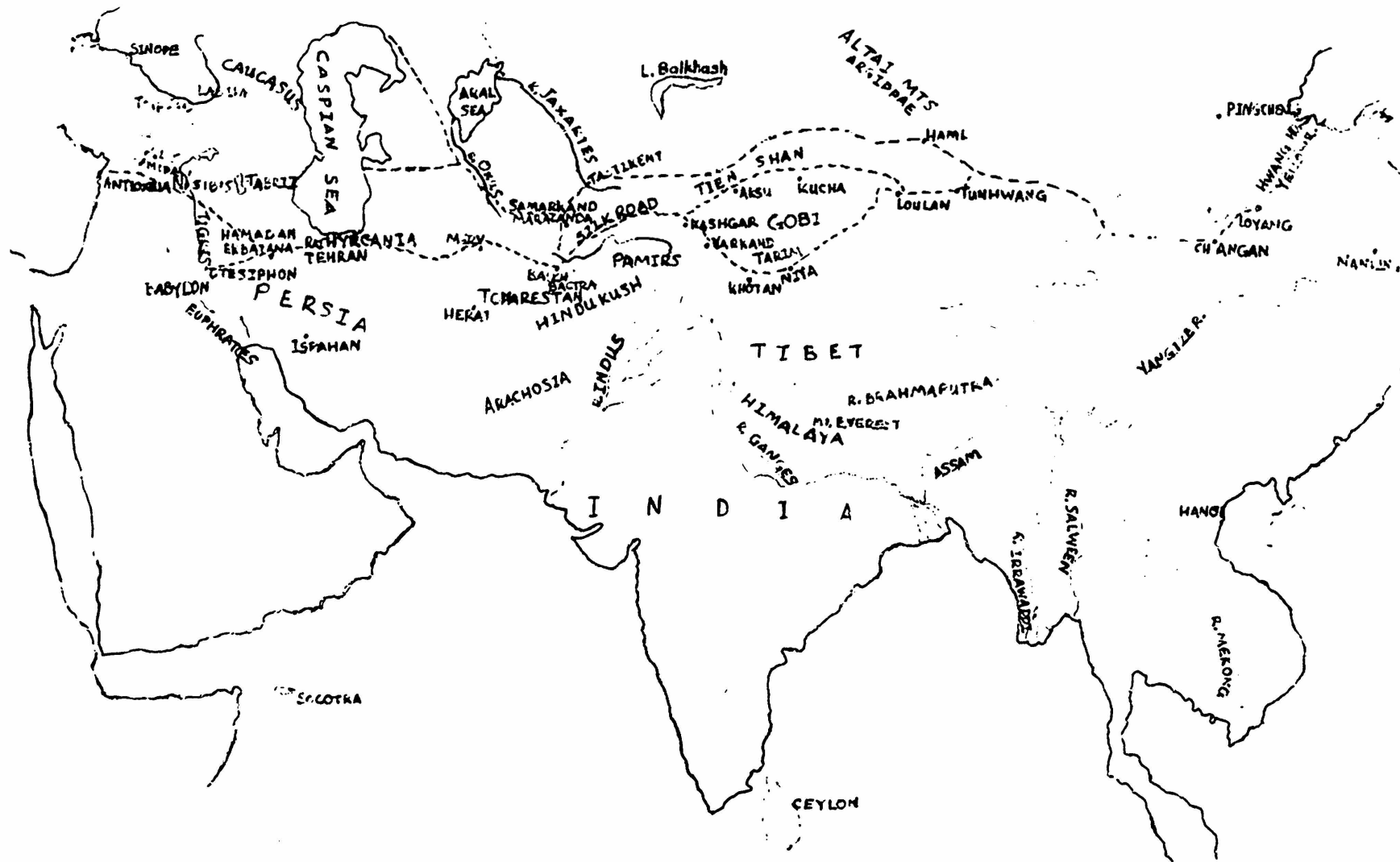
to the narcotic prepared from hemp-leaves:¹ "Ceux qui usent ordinairement du Benk et de l'Afioun [=Opium], sont nommez par les Arabes, Persans et Turcs Benghi, et Afiuni, et passent parmi eux pour des débauchez: car ces deux drogues qui ôtent la liberté de l'esprit et l'usage de la raison, produisent le même effet que le vin, sont condamnées par les Docteurs Musulmans les plus rigides, quoy qu'il n'en soit fait aucune mention dans l'Alcoran; et parce que la Theriaque quoyque permise, prête souvent son nom à ces deux drogues, le nom de Theriaki ou preneur de Theriaque, s'applique aussi à un débauché." According to Arab historians the best Theriac came from the province of Irāk or Baghdad (*see* d'Herbelot, *l.c.*, Vol. III, p. 453).

---

¹ The Chinese were apparently not unacquainted with this preparation. Western or foreign hemp (胡麻=flax?) was introduced into China by Chang-ch'ien. (*Ko-chih-ching-yüan*, ch. 61, p. 22^B) The effect of eating the juice (汁) of the hemp plant must have been known in China as early as the 4th century A.D., as the *Shih-i-chi* (拾遺記), quoted in the *Ko-chih-ching-yüan* (*l.c.*), speaks of the juice of hemp, the eating of which causes one to see spirits.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΙΝΑ ΣΤΗ Δ. ΑΣΙΑ

(Με βάση το χάρτη του J. I. Miller. Οι χερσαίοι δρόμοι του μεταξίου: *Spice trade of the Roman empire* 29 π.Χ. 641 μ.Χ., σ. 144-45).

乘輜²⁹輶白蓋小車³⁰出入建旌旗擊鼓婦人錦巾家貲億萬者爲上官俗喜酒嗜乾餅多幻
 人能發火于顏手爲江湖口幡旒舉足墮珠玉有善醫能開腦出蟲以愈目³⁴膏土多金銀²⁵
 夜光璧明月珠大貝車磔碼碯木難孔翠虎魄織水羊毛爲布曰海西布³⁶海中有珊瑚洲³⁷
 海人乘大船墮鐵網水底珊瑚初生磐石上白如菌一歲而黃三歲赤枝格交錯高三四
 尺鐵發其根繫網船上絞而出之失時不取卽腐³⁸西海有市貿易不相見置直物旁名鬼
 市³⁹有獸名貲大如狗獷惡而力北⁴⁰邑有羊生土中臍屬地割必死俗介馬而走擊鼓以驚
 之羔臍絕卽逐水草不能羣貞觀十七年王波多力遣使獻赤玻瓈綠金精下詔荅賚大⁴²
 食稍疆遣大將軍摩拽伐之拂菻⁴³約和遂臣屬乾封至大足再朝獻開元七年因吐火羅⁴⁵
 大酋獻師子羚羊⁴⁶自拂菻西南度磧二千里有國曰磨鄰曰老勃薩⁴⁷其人黑而性悍地瘴⁴⁸
 竊無草木五穀飼馬以槁魚人食鵲莽鵲波斯環也⁵⁰不耻烝報於夷狄最甚號曰尋其
 君臣七日⁵¹一休不出納交易飲以窮夜

SUMMARY

EMBASSIES BETWEEN FU-LIN (BYZANTIUM?) AND CHINA: HISTORICO-GEOGRAPHICAL REALITIES

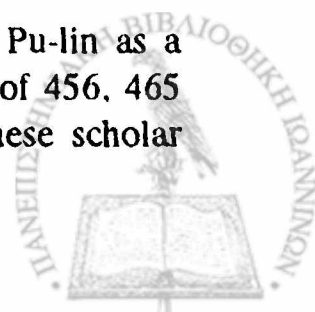
by

M. S. Kordossis

From the period of the earliest dynasty of Han, Li-Kan, the most western state that was familiar to the Chinese, was called Ta-Ch'in (= Great China). According to the dynastic histories of the first centuries A.D., this great and developed state was situated west of the Crooked sea (Western sea), having Au-tu as its capital. Fr. Hirth's identification of Ta-Ch'in with the eastern provinces of the Roman Empire (the capital was Antioch i.e. An-tu) find us agreed. Nevertheless, the identification of the West sea with the Persian Gulf (or with any other sea of West Asia as other scholars argue) and the carrying out of the journey from Babylon to Antioch around the Arabic Peninsula do not correspond to reality. I believe that for the Chinese chronicles of the first centuries A.D., the Crooked or Western Sea is the system of the rivers Tigres and Euphrates and that the roads towards the capital of Ta-Ch'in should be identified with the ones leading to Antioch, mainly through South Armenia. I also believe that the name Ta-Ch'in is the semantic (or even phonetical?) attribution of the term *Yauna-Yona* (*Yona-ka-Yavana*), which means Greeks (from *Iones*). As far as the interpretation of the name «Great China» is concerned, the explanation that was put forward by the Chinese is in accordance with their own interests; the citizens of Ta-Ch'in were only physically bigger whereas in other fields they do not seem to have been able to threaten the superiority of China.

From the 6th century A.D. onwards the newly appeared name Fu-lin comes, according to the Chinese chronicles of the T'ang dynasty, to replace the older Ta-Ch'in. Some scholars however believe that the term Fu-lin makes its appearance approximately two centuries earlier under the types Pu-lin, P'u-lan and Fu-lu-ni.

In 363 sources attest the dispatch of a Chinese embassy to Pu-lin as a reciprocal gesture to previous embassy. Three more embassies of 456, 465 and 467 are attested on behalf of P'u-lan to China. The Japanese scholar

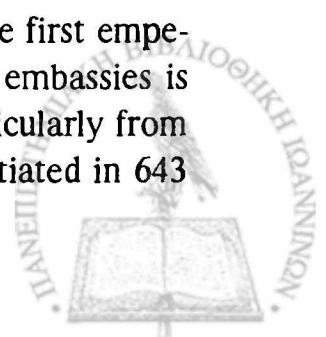

Shiratori is the main exponent of the view that identifies Fu-lin with P'u-lan, despite the fact that the two names are mentioned in the same source. This latter fact is the main reason which makes us reject the identification of the two names. P'u-lan was obviously situated north of Persia. It may be identified with a third country, Fu-lu-ni about which we know that its distance from the capital of China (27.320 li) was much less than the 40.000 li that lay between it and Ta-Ch'in. At least, it should be considered certain that Fu-lu-ni does not have any connection with Fu-lin, i.e. with the older Ta-Ch'in, although Shiratori finds an etymological closeness (of Fu-lu-ni) with the word Rumi (Rumiya), that is unjustifiably attributed to Antioch, capital of the older Ta-Ch'in. Nevertheless, the co-existence of Fu-lu-ni and Ta-Ch' in the same source—even if we do not take into account the distance and the topographic evidence—is on its own enough to preclude such unidentification, whereas Shiratori's view that Ta-Ch'in was nothing other than a fictitious land can not be justified.

Therefore, we come to the conclusion that the existence of four names for the same country is at least inadmissible. Pu-lin, P'u-lan and Fu-lu-ni, probably, are different names from Fu-lin. Besides, the period after the fall of the early dynasty of Han, and up to the elevation to the throne of the T'ang dynasty, was not ideal for the Roman state to send any embassies.

During the rule of Chin dynasty the communication with the western areas was nearly cut off. Later on, in the 5th c., the Ephthalites ravage Central Asia but the contacts start afresh, given that the new dynasty of Wei put under its control the area that roughly corresponds to the modern Chinese Turkestan, a gate to the West. During the 6th century however, and in spite of the improvement in the prevailing conditions, there is no mention of diplomatic contacts taking place between Byzantium and China. This view is further corroborated by the failure of the emperor Yang-ti (605-617) —of the new short-lived dynasty of Sui— to establish contact with Fu-lin, perhaps, because of the Byzantine-Persian conflict. The only known in this period is that the north way to the West, through Hami, the lake Barkoul, the tribes of Tolos, the seat of the Turc kagan and the rivers (Iaxartes and Oxos) led to Fu-lin. It is the road about which Menander Protector wrote, in the passage where the relations between Byzantines and Turks are described.

In the course of the 7th-8th centuries, during the reigns of the first emperors of the great dynasty of T'ang, a considerable exchange of embassies is mentioned to have occurred between the two countries and particularly from Fu-lin to China. A new era of regular diplomatic contacts is initiated in 643

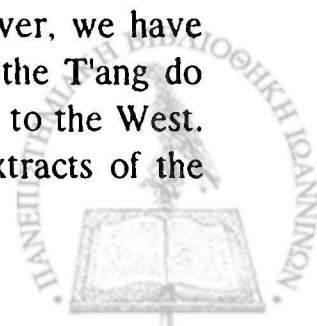

with the embassy sent by Po-to-li (king of Fu-lin) and the answering letter of the Chinese emperor. After that, the sources attest the sending of embassies in 667, 701 (or repeatedly from 661 to 701), as well as in 711, 719 (twice), 742 and 747. But is it possible to identify Fu-lin of the T'ang dynasty with Byzantium? In order to be able to come to a sound conclusion we have to examine, first, the topographical details provided by the T'ang's chronicles and then to consider the origin of the name Fu-lin which applies to the sources for many centuries after the fall of the T'ang dynasty.

According to the old chronicle of T'ang, Fu-lin is: a) situated «on» the West Sea and not, as previous believed, beyond it. That is possibly the Mediterranean Sea, given that the latter is familiar even to Wei-liu. b) referred to as having common borders with Persia in its southeast areas. Although we do not know whether it means Persia as a state before the Arab conquest or simply as a geographical area, we have to take for granted that Fu-lin was extended west of the river Euphrates.

According to the new chronicle of T'ang, Fu-lin is: a) situated west of Chan (a vast territory that extended from Armenia to Saudi Arabia), i.e. west of the Euphrates, b) mentioned to be very close to the Ko-sa Tu-ch'ieh (Chazar Turks) in the north. Obviously, it has to do with an access from Armenia.

In all the above cases we are not in the position to know how far Fu-lin extended to the west, i.e. whether its territories coincided with those of Ta-Ch'in (regions of Syria-Palestine-Egypt) or extended as far as Constantinople. A problem related to this question is whether the capital of the state was considered to be the latter or Antioch. (As far as our first point is concerned, very illuminating is the Chinese Buddhistic text dating from the beginning of the 8th century, according to which Persia appears to be under Arabic occupation while Fu-lin is divided into two parts; The «Small» Fu-lin that comprised the territories of the old Ta-Ch' in, together with Antioch, under Arabic rule, and the «Great» Fu-lin, that comprehended Asia Minor and Constantinople, a state mentioned as independent and aggressive to the Arabs). Not only do the Chronicles of T'ang provide inaccurate information but they also mention that Fu-lin was subjugated by the Arabs. On the basis of this information Hirth and some other researchers identify Fu-lin with Syria and generally with the old territories of Ta-Ch'in that had Antioch as its capital. Many researchers are opposed to this view. However, we have to note that the evidence derived from the two chronicles of the T'ang do not give us adequate information as to how far Fu-lin extended to the West. Additionally, if we take into consideration that the various extracts of the

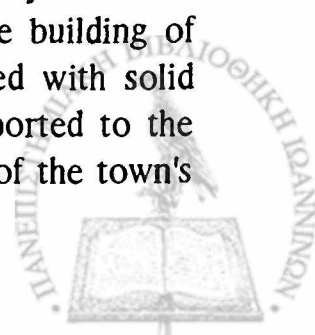

two T'ang chronicles may be derived from different sources, from which some mean Constantinople and some others Syria, we should turn our attention to the capital of Fu-lin, taking advantage of the topographical details related to it.

In Sui-shu we have the mention of the northern route that, passing north of Caspia, led from China to Fu-lin. The direction of that route and the appearance of population groups that exist before Fu-lin and belong to a «Pontiocaspian» group, are evidence in favour of Constantinople and not Antioch. Moreover, in favour of Constantinople is the information related to the end of the central silk route that traversed Persia and, according to the old chronicles, ended up in Antioch. This time the route does not reach T'iao-ch'ih (Babylon) at the shores of the Crooked or West Sea but Ssu-lin (Seleukeia-Ktesiphon), the capital of Persia, situated all along the edge of the river Ta-ho (Tigres). It is the first time that the river is mentioned with this name. We have to do either with fresh knowledge or with a more realistic approach to the situation.

The distance, 4.500 or something more than 4.000 li, indicated by the chronicles of Sui and T'ang, is almost identical to the old distance of 10.000 li from T'iao-Ch'ih (Babylon) to Antioch, given the difference in the measurement of the Chinese li. This should not make us consider the capital of Fu-lin with safety as Antioch. This time the direction of the route is northwestern, instead of north, then western and afterwards south, i.e., circular as in the older chronicles. On the other hand these chronicles, as we have said, are not conversant with some sea that was supposed to be passed. Thus, it seems that we end up in Constantinople, in the same way that it has been drawn on the schematic map of P'ei-Chü (beginning of 7th century), where there is no sea but the route leads directly from Ssu-lin to the north-west. Fu-lin is located on the more western point, on the edge of the peninsula, where our map ends up (obviously on the edge of Asia Minor).

In the chronicles of T'ang there is a lengthy description of the capital Fu-lin. It is mentioned that the town in the south «faces the Great Sea» and has more than 100,000 families. Eastwards, there is a huge gate 235 feet in length, covered with gold. Making his entry from outwards to the palace the visitor passes three gates. In the middle one there is a special kind of mechanical watch that shows the twelve hours of the day. Precious stones, gold, ivory and scented woods have been used for the building of the palace. The roofs of the houses are not tiled but covered with solid mortar. During the hot period of the summer water is transported to the roofs, with a view to keeping the houses cool. The perimeter of the town's

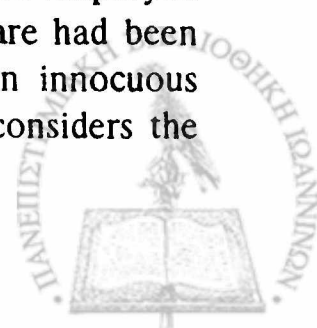

walls is 80 li.

Hirth maintains that this description is about Antioch, a town mentioned in Wei-liao to be situated all along the edge of a river-sea (*ho-hai*), i.e. of the navigable river Orontes. According to our source, however, Fu-lin «faces the Great Sea» and by no means is it related to a river. Not can we accept Hirth's theory that the length of the walls perimeter was increased from 60 li (mentioned in the Wei-Shu) to 80, simply on the grounds that Antioch started flourishing under the Arab occupation, after the decline that the town had suffered during the early Byzantine period.

Many researchers believe that the town in question is Constantinople. Their main argument is the mention of the gate covered with gold which they identify with the Golden Gate of the Byzantine capital. Shiratori, however, remarks that the Golden Gate was situated to the west and not to the east part of the land walls of Constantinople. The same scholar accepts the 80 li as the perimeter of the walls of Fu-lin especially after its comparison with the 18 miles stated by Benjamin of Tudela. Nevertheless, he raises doubts about the existence of a triple gate, as well as of the building (he talks only about one) that was provided with a mechanism that transported water to the roofs of the houses. Shiratori interprets the existing evidence in a different way. He believes that the above mentioned mechanism, the triple gate and the mechanical watch are nothing other than creatures of the Chinese authors' imagination, due to the existence of similar monuments in the Chinese capital.

Schreiner has lately given great attention to the above mentioned description of Fu-lin provided by the two Chinese chronicles' of T'ang. He believes that: a) the mention of the 100.000 houses of the town is to be explained by the Byzantine fiscal practices, a factor that brings in front of us an official state document. b) the Golden Gate —about which he also remarks that it was situated to the west and not to the east part of the land-walls— became visible for the visitor, coming by boat from Bosphorus, through the interior side c) the information about the gold floors of the Palace is reminiscent of a narrative point in Paul Silentarius' «Ekphrasis» d) the described watch gives the impression of a greatly magnified ancient weighting-machine. e) the means used to provide coolness to the houses is not met in the sources but gives the impression that they could be employed only in the palaces, where, apart from the flat roof, special care had been taken for protection against humidity, and additionally for an innocuous system of water supply and drains etc. In general, Schreiner considers the Chinese sources credible.

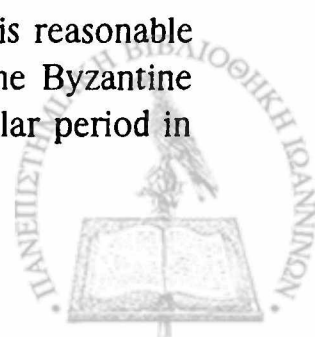

The truth is that a great number of mythological elements can intrude in the description of a town and accordingly with the splendour and the size of the town or the luxury its citizens enjoyed. There are similar utopian elements in the description of other cities, such as Sagala in India, whereas it is possible for special characteristics of one town to be attributed to others. Thus, the more than 100,000 houses seems a reasonable figure; we should remark, however, that the same figure is extremely approximate and that it is referred to by the Chinese sources with a view to denoting the population of Ssu-lin (Seleukeia), capital of Persia.

Besides, as far as the other details are concerned (the gates, the decoration of the palaces and above all the mechanical watch) we can not suggest that they were special features of the Byzantine capital only. I think that much more important is the mechanism providing houses with coolness, however, at any rate, we can not say with certainty what it is all about.

Apart from the geographical position of Fu-lin, close to the sea, there is additional evidence that helps us to suggest that Constantinople should be the town in question. First of all the narration is totally different from the one used to describe Au-tu (Antioch), the capital of Ta-Ch'in. Not only is it easy for everybody to understand that we are dealing with a different city, but also Fu-lin—to which much more space is being devoted—is presented as an exceptionally magnificence city, a fact that indirectly suggests that at least during this period there was not something analogous in the West, especially when Bagdad had not yet emerged. Thus, the town in question is not Antioch. The additional evidence also lead us to the capital of Byzantium. The «more than 100,000 houses», even if it is the result of rough calculations or spreading of rumours, fits with Constantinople and not with Antioch, that was on the decline like every other city in the West.

In favour of Constantinople are also the 80 li of the perimeter of the capital's land-walls, a figure between the 100 li of the capital of Ta-Ch'in (mentioned by Hou-Han-Shu) and the 60 li (mentioned by Wei-Shu). Obviously, the last figure corresponds to the perimeter of the walls of Protobyzantine Antioch, whose population, as happened with the majority of the cities during this period, had suffered a significant reduction. Finally, all the above mentioned «monuments» of Fu-lin, which impressed the visitor or excited his imagination, during the 7th-8th c., were easier to be found in Constantinople than in any other city of the West. Thus, it is reasonable to accept that the description of the interior of Fu-lin fits to the Byzantine capital, the greatest known city of the West during the particular period in question.

Scholars began at an early date to take interest in the identification of Fu-lin and in the interpretation of its name, based on the idea of phonetic similitude. They tried to identify Fu-lin with the names *Bethleem*, *Polin* (i.e. Constantinople), *Rome* and *Franks*.

1. *Bethleem* theory. was put forward by F. Hirth. Hirth argued that the original pronunciation of the characters composing the name Fu-lin may be assumed to have been *But-lim* (But-lam, But-lum) and safely traced Fu-lin to Bethleem, the birthplace of Christ. He thinks that Nestorian pioneers brought to China the accounts of Fu-lin, which coincided with the ancient Ta-Ch'in. The fact would be in perfect analogy with the buddhistic usage according to which the name Magadha, originally the birth place of Buddha, was applied to the whole of India during the T'ang dynasty».

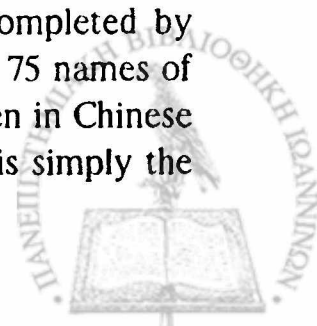
So Hirth concludes that the kings of Fu-lin, mentioned in the Chinese chronicles must be nestorian patriarchs and Fu-lin must be identified with Syria and the neighbouring areas (the ancient Ta-Ch'in), with the famous city of Antioch as its capital which, according to the chronicles, «became subject to the Arabs». The identification of Fu-lin with the region of the Eastern Mediterranean by F. Hirth is the result of a combination of the origin of a name and of some information which the Chinese chronicles provide.

2. *Polin* theory, Started by Jaquet, was further pursued by Pauthier and Yule, who pointed out that the Greeks used to call Constantinople as *Bolin*, of which Fu-lin was a phonetic corruption. This theory has found a great support in M. Chavannes, with many arguments, and became the more widely accepted.

3. *Rome* theory. Pelliot was the scholar who pointed out that «in the Armenian language Rom passed in the *Hrōm* (or *Horom*) and in the Pahlavi into *Hrōm*» and as it was usual in the Iranian dialects of the Parthian type to substitute the *h* sound for the *f* sound in a Persian word, he thought it presumable that «the Armenian term *Hrōm* was apt to change to *Frōm* in the Kharizmian and Sogdian languages». This type *Frōm* (or *Frīm*, as Laufer believes), was the immediate original of Fu-lin. Rome theory has found a great support by K. Shiratori and been accepted by many scholars.

4. *Franks* theory, started by Deguignes and backed by Bretschneider, who pointed out that the archaic sound of the name was not, in most probability, Fu-lin but *Fu-lan*, a reproduction of Frank. This theory has been accepted by some scholars.

I think that a fifth theory is that expressed by Saeki and completed by Moule. In the well known nestorian stone of Sian-fu, amongst the 75 names of the list, written in both, Chinese and Syriac, there is a name written in Chinese *Fu-lin* and in Syriac *Ephraim*. Saeki notes, rightly, that «Fu-lin» is simply the

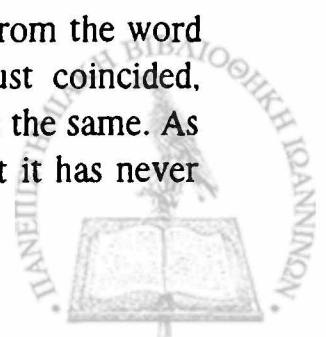
«Chinese phonetization of the sound Ephraim» and that this «is quite plain from the Chinese characters for E-fu-lin». This notice is very interesting, because it is now certain that the Chinese characters corresponded to the word *From* or *Frim*, but Saeki's opinion that the country indicated by the word Fu-lin, in the texts of the seventh century, should be interpreted as «the Country of Ephraim» is not comprehensible. Moule is the author who connects Fu-lin with Israel, because, as he writes, Ephraim was in earlier days a common synonym for Israel. So, it should be accepted that «*Ephraim* theory» coincides with Bethlehem theory.

«*Franks* theory» is not possible to be accepted, because, as Hirth notices, the name Fu-lin occurs in Chinese writings at a time when the Franks cannot have been known in the east.

The theory of the origin of Fu-lin from the word *Polin* is very attractive, since the Chinese would be the first to name this country Byzantium! But, as mentioned before, it becomes obvious, through Chinese sources, that Fu-lin is a phonetic rendering of the word *Ephraim* (*Frōm* or *Frīm*). In this way, it is not possible that Fu-lin originates either from *Polin* or *Bethleem*. Consequently, the word *Frōm* which remains, could mean *Romans*, but (taking into account that the name Ephraim meant Israel in the early years) could also mean Judea (and, in a wider sense, as Hirth believes, the region of Middle East, having Antioch as centre; that is the ancient Ta-Ch'in).

Certain Chinese translations of nestorian passages, made by missionaries in China, are proved to be very important for the solution to the problem. In these passages (see, p. 173-74 a): The country of Fu-lin is mentioned together with Persia as states with laws and frontiers. Having in mind the era, we must conclude that they mean Byzantium and Persia before the arabian conquest. b) the persecution of the christians, mentioned in these texts, was into force throughout the Roman empire and not only in Syria. c) *Fu-lin* is the name of the city Ephraim of Israel and not the name of Judea itself, which was mentioned as *Shih-hu* previously. In fact, Saeki is right when he writes that Shih-hu are the Jews («Dju-hud» or «Yu-hud»); some other translated passages confirm it. d) The information: «All the people of Fu-lin have now come to worship the Lord of universe» can be attributed to Byzantium and not to Israel or generally to Syria and to the neighbouring areas of Eastern Mediterranean.

It is reasonable therefore to conclude that Fu-lin originates from the word *Romaioi*. Its identification with the city Ephraim of Israel just coincided, because the phonetic rendering of both of the words in Chinese is the same. As regards the name of Ephraim, it must be considered certain that it has never

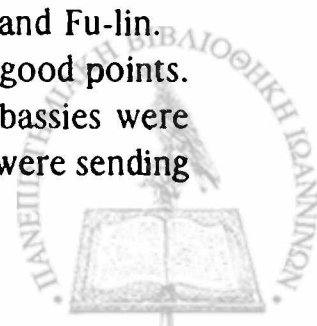

existed as name of Iudea in China (where Nestorians used the name *Shih-hu*). Apart from that, the appearance of the name Fu-lin in Chinese literature previous to the coming of the Nestorians in China argues against the identification of Fu-lin with Ephraim. The Chinese started calling the Byzantines Fu-lin, which means Romans, since the middle of the sixth century (or earlier) while until then, they called them Ta-Ch'in, which means *Greeks*. No matter how curious this may seem to be, Ta-Ch'in is nothing more than an adoption of the names that were used by the peoples of central and western Asia, such as Armenians.

It is indispensable to conclude that the name Fu-lin derives from «*Ρωμαῖοι*»; It neither derives from Bethleem, nor does it mean the old name of Israel, Ephraem. Consequently it refers to Byzantium, and the kings of Fu-lin were the emperors of this state and not the patriarchs of Antioch. After all, this is reasonable, since Fu-lin is referred as a state (sometimes with other neighbouring states) and not as a part of a small, or large, area. Neither a patriarch can act as a king, nor an area which belongs to his authority can be regarded as a state. The origin of the name do not lead us to Antioch.

Conclusively, we can accept that, in the chronicles of T'ang, Fu-lin is geographically extended as far as Constantinople. Thus, from the geographical point of view, the old territories of Fu-lin continued to be called Fu-lin (in the same way that the old Persian territories used to be called by the same name, Po-ssi) regardless of the fact that these territories belonged to two different rulers. So, contrary to the work of Buddhist monk who distinguishes them as small and great Fu-lin we do not have here any kind of territorial division. But what can we say about the embassies of Fu-lin to China? Which one of the two Fu-lins was sending these embassies? Following his theory that the old territories of Ta-Ch'in coincide with these of Fu-lin (with Antioch as capital), Hirth believes that the embassies were dispatched by Antioch and particularly by the Nestorian Patriarch who was supposed to have developed relations with China, due to the Nestorian missions. We saw earlier that Hirth's main argument is the conquest of Fu-lin by the Arabs. This particular argument and some others which have to do with the Nestorians as well as the note of the T'ang chronicles attesting the identification of Fu-lin with the old Ta-Ch'in, persuaded a large number of researchers to follow Hirth. One of them Shiratori, in his attempt to correct him, by saying that the Nestorian Patriarch was sending the embassies from Bagdad, forgets that we now are out of Ta-Ch'in and Fu-lin.

It is beyond any doubt that Hirth and his followers have some good points. However, I believe that Hirth had no other choice, since the embassies were not Arabic and given that the Arabs are known as Ta-Shi and they were sending

their embassies to China, by exactly that name. Thus, he made the mistake of confusing the king with the Patriarch. Undoubtedly, the embassies were being sent by the independent Fu-lin, i.e. by Byzantium. Besides, some extracts in the Chinese sources present Fu-lin (most of the time together with Persia) before the Arab occupation, as a state and not only as a geographical entity. In conclusion, geographically, Fu-lin included all the territories from the river Euphrates to Constantinople. In political terms, however, this meant all the territories that were not under Arabic rule, i.e. Byzantium. Thus, the subjugation of Fu-lin to the Arabs means the occupation of the east territories of Fu-lin; otherwise, we have to accept that there is a fault in the text.

The prevailing conditions in Central Asia during the 7th-8th centuries favoured the dispatch of embassies to China. Although the Arabs had by the middle of the 8th century occupied West Asia, it was China that controlled the best part of Central Asia and the contacts with Byzantium were preserved through the north route. What is more, the common Arabic threat made more frequent the contacts between the two states. For example, the first embassy of 643 became possible only after the capture of Alexandria and the complete collapse of Persia. Thus, as Chavannes has suggested, the name of the king of Po-to-li probably conceals the title «king» and not «patriarch», «patrician» or other names or offices. I believe that for the sending of this embassy and for the others that followed we should preclude not only the central but also the sea route. The only possible alternative is the northern route through the north shores of the Caspian Sea and the region of the West Turks. On the basis of this route did Simocatta calculate the distance from the latter to Taugast (China). According to a very important extract in which he talks about China, the 1,500 miles from the Turkish seat (Altaia) lead to the heart of China.

The next contact between Fu-lin and China will take place at the end of the 11th century (1081), when the king of Fu-lin Mieh-li-i-ling-Kai-sa sends the official Ni-ssu-tu-ling-ssu-meng-p'an to offer tribute to the Chinese emperor. The envoy gave an account of this distant country (see p. 187-88). Hirth suggested the identification of Sung's Fu-lin with the Seljuq Turks but later followed Chavannes, who believes that the embassies were sent by Nicephorus Melissenos, caesar in Asia Minor. A lot of researchers believe that we are dealing with Byzantium and the emperor Michael Doukas Parapinakes. Examining the text of Sung-Shih we come to the conclusion that: a) Fu-lin is situated far from the sea and that b) in the past it had not entered into negotiations with China, something also noted by chronologically later Chinese sources. Therefore, the Fu-lin of Sung is totally different as a state from the Fu-lin of T'ang, i.e. different from Byzantium. But which is the country in

question?

In the work of Chau Ju-Kua, «Records of Foreign Nations» (12th century), the country Lu-mei is being described. The editors Hirth and Rockhill identify it with the region of the Turks in Asia Minor (Rum), but also with Constantinople and Rome (due to the placing of Sicily close to this country and the information that its citizens talk the same language as the Lu-mei). If we take into consideration the fact that later the Ottoman Turks—who had established a state in Asia Minor—are named by the Chinese sources Lu-mi, I think that we can say that we are dealing with the Turks of Asia Minor.

The perception that the boundaries of Lu-mei extended very close to Sicily may be explained by the general knowledge that the area of the old Fu-lin was geographically considered to be united, as happened during the T'angs. The name Lu-mei derives from the word Rum* at the beginning of which no phoneme (a consonant) had been developed, contrary to the name Fu-lin, where an *F* had been developed. So, Lu-mi is nothing other than the second character *lin* of the word *Fu-lin*.

Coming back to the embassies of Sung-Shih, dispatched by Fu-lin (and not the Lu-m(e)i), we should remark that the Seljuq Turks had established states on a part of the old territories of Fu-lin (the main seljuq state of Persia, some smaller principalities in Syria and, later, the sultanate of Rum (Iconion), which was almost independent since the time of his creator, Suleiman). The information provided by Sung-shih that Fu-lin was for the first time entering into negotiations with China brings us to the above mentioned states. Taking into consideration the distance of Fu-lin from the sea, we can say that it is either the Sultanate of Iconion or, more likely, —realizing the historical conditions— the sultanate of Persia whose state, although it had not reached the Mediterranean sea before 1081, was the most powerful and consequently capable of sending embassies so far. It also occupied a great part of the territories of the old Fu-lin especially in the heart of the old Ta-Ch'in.

We can be certain that the embassies were sent neither by Melissenos nor by the Byzantine emperor Michael VII, Parapinakes, who had additionally been deposed of the throne since 1078, i.e. before the sending of the embassy. So, as Sung-Shih refers to a Seljuq state covering a part of the geographical periphery that the Chinese called Fu-lin or Ta-Ch'in, T'ang-shu refers to Byzantium, a state which also covered a part of the above mentioned area. The use of the name Fu-lin (not Lu-mei that we saw above) should be attributed to the ignorance of the author of Sung-shih or to the conservatism of the Chinese authors or even to the identification of Fu-lin not with the Sultanate of Rum but with that of Persia, the main Sejuq power that included the territories of

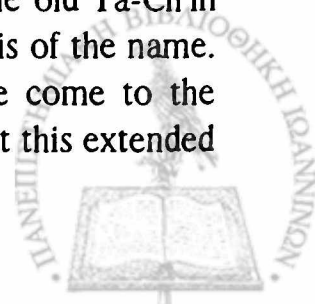

the old Ta-Ch'in. Therefore, the 1081 and 1091 embassies were apparently sent by the Seljuq Turks whose state constituted the main power in West and Central Asia, as it geographically extended as far as Afganistan.

During the period of the Mongol conquest of China (1271-1368) the only certain arrival of Chinese emissary to Constantinople was that of the Nestorian Rabban Bar Çauma, who arrived at Babylon and then, in 1287, was sent by the Mongol ruler of Persia, Arghun, to Europe. However, we can not be sure for two other embassies of Fu-lin to China; the first one between 1314 and 1320 and the second in 1342. Historical and topographical details of the source that mentions them (Yien-pao-t' an-yu, of 16th century) do not exclusively point to Byzantium, whose territories had dramatically shrunk during that particular period. Although Byzantines had good relations with the Mongols of Persia, given the frequency of the diplomatic contacts between the Mongols of China and the West, we can suggest that it should be some European country. The main difficulty that involves the identification of Fu-lin (during the Mongol period) with Western Europe lies in the fact that the latter was usually called Fo-lang (Franks). It is not certain whether they used at that period the name Fu-lin but, even if they did so, we do not know how far Fu-lin extended to the West. The possibilities are slighter for the above mentioned embassies to have been sent by the Mameluks of Egypt or the small states of Asia Minor. Finally, we can not rule out the possibility that the information about the two embassies is problematic, on the grounds that the latter are not mentioned by the official dynastic histories.

Problematic is also the identification of Fu-lin that is mentioned in Ming-shih. On the basis of the information provided, in 1371 the Chinese sent to Fu-lin one of its citizens that was trading with China, with the view to carrying to its king an official letter (see, p. 208-9). Afterwards, the Chinese emperor sent a second ambassador (Pu-la) and Fu-lin replied with its own emissary. Great interest presents the information, provided by the letter, that the remote Fu-lin is divided by the «West Sea». If that sea is the old «Crooked Sea» (the Tigres-Euphrates system) then it is very posible that Fu-lin corresponds to Byzantium; but if that sea is the Mediterranean sea, then it is reasonable to identify Fu-lin with one European country or even with the extended area of Western Europe.

In the text that is not included in the letter and provides geographical details concerning a later period (of Ming), Fu-lin is identified with the old Ta-Ch'in as well as with Fu-lin of the older dynasties but only on the basis of the name. Taking into account the topographical details of that text we come to the conclusion that either Fu-lin was situated in West Europe or that this extended

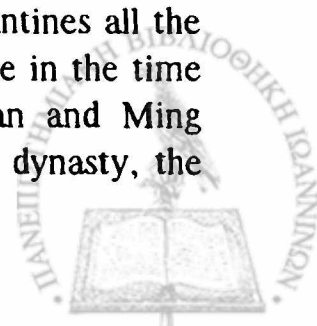
territory included the old territories of the Byzantine Empire.

Therefore, we can not preclude Byzantium in the same way that we can not preclude any other west European country while it is less feasible to identify the Fu-lin of Ming with the Mameluks of Egypt or with one of the tiny states of the fragmented Asia Minor.

The last embassy of Fu-lin to China, between 1403-1424, should make us think more, because: a) It is mentioned in a secondary source and b) Byzantium was coming to an end. What is more, the official history of that period, Ming-shu, mentions that after the embassy of Fu-lin that came as a response to the embassy of Pu-la no other embassy had been dispatched towards this direction, until at least the 16th century (arrival of M. Ricci, the papal envoy). Therefore, it seems highly unlikely for that embassy to have come from Fu-lin.

After all that has been cited above we can draw as a general conclusion that the name Fu-lin, which for this long period of time it had been used in the Chinese historical sources, not only was not particularly attributable to the Byzantine Empire, but also didn't uniquely refer to some other precise state, with the exception of the short lasting period of the 6th and the first half of the 7th c., during which all the lands west of the Euphrates belonged to the Byzantine Empire. After the Arabic conquest, all this territory was divided between the Byzantines and the Arabs in the beginning, afterwards between the Byzantines and the Seljuqs and finally between the Byzantines, the Western Europeans and the Turks. However, from the 13th century onwards, as Chinese geographical knowledge was expanding, the term Fu-lin included territories even further west than the Adriatic sea. Thus, from the geographical point of view, by using the name Fu-lin, the Chinese meant lands that belonged to all the above mentioned peoples.

But, after the Arabic conquest of Syria, Palestina and Egypt, when it comes to Fu-lin as a state having its own sovereign territory, things seem quite different. In that case, the term Fu-lin described only this country west of the river Euphrates —always in relation to the lands that Fu-lin originally included— whose importance, related to their country, the Chinese wished each time to stress. Those countries are the Byzantine Empire during the T'ang dynasty, the Seljuq Turks during the Sung dynasty, and in all probability the Europeans, taken as a whole, during those of Yüan and Ming. And it is to these countries to which the respective envoys were sent; to the Byzantines all the envoys sent in the time of the T'ang dynasty, to the Sejuqs those in the time of Sung and, finally, to the Europeans those during the Yüan and Ming dynasties. In this last case, especially in the time of the Ming dynasty, the

Byzantine Empire should be included among other European countries to which Chinese envoys were sent, although it would be very difficult or even impossible for the ailing Byzantine emperor of that time to respond by sending envoys to China.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ*

- Ἀνωνύμου, Ὑποτύψεις Γεωγραφίας, GGM II, 494 κ.έ.
 » Expositio totius mundi et gentium, ἔκδ. J. Rougé, Paris 1966
 («Sources Chretiennes, 124).
- Ammianus Marcellinus, Rerum gestarum libri qui supersunt, ἔκδ. Loeb.
- Samuel Beal, Records of the western world, translated from the Chinese of
 Hiuen Tsiang (A.D. 629). London 1906.
- Berg B., The letter of Palladius on India: *Byz.* 44 (1975) 5 κ.έ.
- Bloch E., Introduction a l'histoire des Mongols de Fadl Allah Rashid El-din,
 Leyden 1910.
- Broomhall Marchall, Islam in China. A neglected problem, London 1910.
- Bretschneider E., Notes on Chinese mediaeval travellers to the West: *Chinese
 Recorder* 5 (1874) 113-126, 173-199, 237-252, 305-327, 6 (1875)
 1-22, 81 κ.έ., 7 (1876) 150 κ.έ.
- Cen-Zhong-mian, Semantics and limits of Li-Kan, Ta-Ch'in and Fu-lin (κινεζ.),
 Peijing 1958.
- Chavannes M., - Pelliot P., Un traité manichéen retrouvé en Chine, Paris 1912.
- Chen Zhi-Qiang, Οἱ χερσαῖοι δρόμοι ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῆς Κίνας καὶ τοῦ
 Βυζαντίου: *Ἱστοριογεωγραφικά* 4 (1991-92) 149-163.
- Χρυσοῦ Εὐάγγ., Ἡ βυζαντινὴ διπλωματία ὡς μέσο ἐπικοινωνίας: *Ἡ Ἐπι-
 κοινωνία στὸ Βυζάντιο* (Πρακτικά Β' Διεθνoῦς Συμποσίου
 KBE/EIE) Ἀθήνα 1993, 399-407.
- Cosmas Indicopleustes, Topographie Chrétienne, ἔκδ. W. Wolska-Conus, τόμ.
 I-III, Paris 1968-73.
- Demiéville Paul, Les versions chinoises du Milindapañha: *BEFEO* 24 (1924) 1-
 258.
- Philosophy and religion from Han to Sui: *CHC*, I, 808-878.
- Edkins J., Name of Europeans: *China Review* 19 (1891) 57-58.
- Chinese buddhisme, London 1893.
- Epiphanii, episc. Constantiae, Opera, ἔκδ. G. Dindorfii, τ. III, Lipsiae 1861.
- Ferrand G., Relations de voyages et textes géographiques Arabes, Persans et
 Turcs, relatifs à l'extrême-Orient du VIIIe au XVIIIe siècles, τ.
 I, Paris 1913.
- Fracasso Riccardo, «Ssu chia li yeh. The first Chinese description of Sicily:
T'oung Pao 68, 4-5 (1982) 248-253.

* Ἀναγράφονται οἱ τίτλοι ποὺ χρησιμοποιήθηκαν μέχρι δύο φορές.

- Fry Richardson, *The golden age of Persia*, London 1993.
- Haworth Henry, *History of the Mongols from the 9th to the 19th cent.*, τ. III: *The Mongols of Persia*, N. York 1888.
- Hennig R., *Terrae incognitae*, τ. II 1937.
- Herrmann Albert, *Die ältesten chinesischen Karten von central und Westasien: Festschrift für Friedrich Hirth zu seinem 75 Geburtstag* (16 April 1920) Berlin 1920.
- Hirth Fried., *The Ta-ts'in question: The Chinese Recorder* 16 (1885) 413-21.
 — *The story of Chang K'ien, China's pioneer in western Asia. Text and translation of chapter 23 of Ss'i-ma Ts'ien's Sh'ki: JAOS* 37 (1917) 89-152.
- Jacoby D., *La population de Constantinople à l' époque Byzantine: Un problème de démographie urbaine: Byz.* 31 (1961).
- Jacquet E., *Origine du l' un des nome sous lequel l' empire romain a été connue à la Chine: JA, ser. II, (1832) 456 κ.έ.*
- Julian, *The works of the emperor Julian*, τ. III, London 1969 (Loeb).
- Καισαρίου, τοῦ σοφωτάτου, *Διάλογοι τέσσαρες: PG* 38, 851 κ.έ.
- Kimble G., *Geography of the Middle ages*, London 1883.
- Klotz Alfred, *Ὁδοιπορία ἀπὸ Ἑδὲμ τοῦ Παραδείσου ἄχρι τῶν Ρωμαίων: . Reinisches Museum für Philologie*, 65 (1910) 606-616.
- Κωνσταντινίδη Κ., *Ὁ βιβλιόφιλος Πατριάρχης Ἀντιοχείας Θεοδόσιος IV Πρίγκιψ: Ἐπετηρίς τοῦ Κέντρου Ἐπιστημ. Ἑρευνῶν (Λευκωσία)*, 11 (1981-82) 371-84.
- Κορδῶση Μιχ., *Ἡ ἑλληνικὴ παρουσία στὸν Ἰνδικὸ κατὰ τὴν πρωτοβυζαντινὴ ἐποχὴ: Ἱστοριογεωγραφικά* 3 (1989-90) 255-273.
 — *Τὰ γεωγραφικὰ στοιχεῖα στὴν Ἑξαήμερο τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς Γεωγραφίας στοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες («Δωδώνη», Παράρτημα, 49) Ἰωάννινα 1991.*
 — *Ἀπὸ τὴν Κίνα στὸ Βυζάντιο. Οἱ κινεζικὲς πηγές: Πρακτικὰ τοῦ Β' Διεθνoῦς Συμποσίου, «Ἡ Ἑπικοινωνία στὸ Βυζάντιο», ΚΒΕ/ΕΙΕ, Ἀθήνα 1993, 553-564.*
 — *Ἀσσάμ (ΒΑ Ἰνδία): Ἡ πύλη ἀπὸ καὶ πρὸς Κίνα: Fourth International Congress on Graeco-Oriental and Graeco-African Studies, Graecoarabica* 5 (1993) 103-110.
 — *Καὶ πάλι περὶ Ta-Ch'in καὶ Yavana: Ἱστοριογεωγραφικά* 4 (1991-92) 193-197.
- Kordosis M., *The name Fu-lin (i.e. Romans): Ἱστοριογεωγραφικά* 4 (1991-92) 171-78.

- Leslie D.D.-Gardiner K.H.J., Chinese knowledge of western Asia during the Han: *T'oung Pao* 68 (1982) 254-308.
- Levi Sylvain, Alexandre et Alexandrie dans les documents indiens: «Memorial Sylvain Levi», Paris 1937.
- Mölnendorff O.F., von, Chinese cloisonne Enamel: *The China Review* 6 (1877-78) 346-348.
- Peterson C.A., Court and province in mid- and late T'ang: *CHC* 3 (1979) 464-560.
- N. Pigulewskaja, Byzanz auf den Wegen nach Indien. Aus der Geschichte des byzantinischen Handels mit dem Orient vom 4. bis 6. Jahrhundert, Berlin - Amsterdam 1969.
- Runciman S., The ladies of the Mongols: *Εἰς Μνήμην Κ. Ἀμάντου*, Ἀθήναι 1960, 47 κ.έ.
- Σαββίδη Α., Τὸ Βυζάντιο καὶ οἱ Σελτζοῦκοι Τοῦρκοι τὸν ἐνδέκατο αἰῶνα, ἔκδ. Β', Ἀθήνα 1988.
- Sia Nai, Zolotaia vizantiiskaja moneta, naidennaia V mogile perioda dinastii Sui (A Byzantine gold coin found in a grave of the Sui dynasty period): *VV* 21 (1962) 178-182.
- The Byzantine gold coins unearthed from the tomb of Li Hsi-tung at Tsan-huang country, Hopeh province: *Kaoku* 6 (Peking 1977) 403-6 (κινεζ.).
- Strabonis, Geographica, ἔκδ. Α. Meineke, Lipsiae 1866.
- Twitchett D.-Wechsler H., Kao-tsung (reign 649-83) and the empress Wu: The inheritor and the usurper: *CHC* 3 (1979) 242-289.
- Twitchett Denis, Hsüan-tsung (reign 712-56): *CHC* 3 (1979) 333-463.
- Wada Hiroshi, Prokops Rätselwort Serinda und die Verpflanzung des Seidenbaus von China nach dem Öströmischen Reich, Köln 1970.

INDEX

- Ἄβαροι 185
 Ἀδριατική 206, 207, 220
 Αἰγαῖο 151, 198
 Αἴγυπτος 128, 149, 206, 207, 214, 216
 Αἰλάνα 127
 Αἰ-τί 129
 Ἀκαμπα 127
 Ἀκιλησηνή 126
 Ἀλανία 144, 145
 Ἀλανοί 152, 153
 Ἀλτάϊα 140, 186
 Ἀμιδα 127, 157
 Ἀμμιανὸς Μαρκελλίνος 126, 138
 Ἀναγκάστης 140
 Ἀνατολικὸς Ὠκεανὸς 129
 Ἀνδρόνικος Β΄ 203, 204
 Ἀντιόχεια 125, 127, 133, 134, 149, 151-153, 156, 157, 158, 160, 161, 164, 166-169, 176, 178, 182, 196, 198, 199, 216, 217, 218
 Ἀντιιτηνή 126
 Ἄπω Ἀνατολή 185, 186, 193, 213
 Ἄπω Δύση 132, 134
 Ἀράλη 144, 186, 206
 Ἀρμενία 126, 128, 149, 176, 195, 201, 216
 Ἀρσακίδες 135
 Ἀσσάμ 138, 139, 216
 Ἀττίλας (ποταμὸς) 144
 Ἀφγανιστάν 201
 Ἀψιλία 144, 145

 Βαβυλωνία 125, 133, 134, 154, 203
 Βαγδάτη 149, 161, 166, 168, 195, 203
 Βακτρία 127, 138, 139, 180
 Βαλεντίνος 182
 Βαλκανική 152, 154
 Βάν 127
 Βασίλειος (Μέγας) 138
 Βεγγάλη 139
 Βενιαμὴν ὁ ἐκ Τουδέλης 161, 162
 Βηθλεέμ 167, 169, 173, 178, 217, 218
 Βόλγας 144, 153, 198, 200
 Βόσπορος 152, 157, 163
 Βούδας 168
 Βούλγαροι 152, 153

 Γάγγης 138
 Γένοβα 203

 Δαῖχ 144
 Δαμασκὸς 150, 161, 192, 196, 198
 Δάναπρις 154
 Δαρεινή 145
 Δυτική θάλασσα 125, 126, 127, 148, 155, 157
 Δυτικοὶ βάρβαροι 130

 Ἐβρος 154
 Ἐδέμ 139
 Ἐκατόμυλος 133, 154
 Ἐκβάτανα 124, 127, 154
 Ἐκτάγ (ἢ Ἐκτέλ.) 140
 Ἐρυθρὰ θάλασσα 126, 127
 Εὐξείνιος Πόντος 126, 144, 145, 153, 154, 158, 198, 216
 Εὐρωπαῖοι 115
 Εὐσέβιος 129
 Εὐτύχιος 140
 Εὐφράτης 126, 127, 133, 148, 149, 150, 172, 178, 209, 216, 218, 220
 Εὐφροσύνη (νόθος κόρη Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγου) 204
 Ἐφθαλίτες 130, 136, 139, 185
 Ἐφραῖμ (Ephraem) 167, 171, 172-174, 176, 177, 217

 Ζεῦγμα 157
 Ζήμαρχος 140, 144, 145, 153, 154
 Ζωροαστρισμὸς 168

 Ἡράκλειες Στῆλες 138
 Ἡράκλειος 140, 179, 183, 185

 Θεοφάνης Βυζάντιος 139, 140, 161
 Θεοφύλακτος Σιμοκάττης 140, 185, 186
 Θράκη 144

 Ἰαξάρτης 144
 Ἰγγιληνή 126
 Ἱερουσαλήμ 161, 168, 174, 202
 Ἰκόνιο 193, 194, 198, 202, 218
 Ἰνδία 127, 129, 135, 136, 138, 168, 176, 184,

192
 Ἰνδικὸς 125, 139, 213
 Ἰνδικὸς Καύκασος 139
 Ἰνδικὸς Ὠκεανὸς 126
 Ἰνδοκίνα 135, 139
 Ἰνδοκοῦς 139
 Ἰόνιο Πέλαγος 148
 Ἰουδαία 174, 176, 211, 212, 217
 Ἰουστινιανὸς 139, 166, 183, 186, 216
 Ἰουστίνος Β΄ 140, 181, 186
 Ἰράκ 149
 Ἰσπαχάν 195
 Ἰσραήλ 172-174, 176, 178, 217
 Ἰστρος 154
 Ἰταλία 206, 209
 Ἰχ 144
 Ἰωτάβη 127

Κάιρο 198
 Καισάρειος 138
 Καμαρινοὶ 139
 Κασμίρ 207
 Κασπία 126, 134, 144, 153, 158, 186, 216
 Καύκασος 145, 152-154, 186
 Κατίγαρα 135
 Κεϋλάνη 139
 Κομνηνὸς Ἀλέξιος 189, 196
 Καρακοροῦμ 199
 Κοσμάς Ἰνδικοπλεύστης 139
 Κοτάν 139
 Κουμπλάι 203, 204
 Κουτλουμοῦς 195
 Κριμαία 144, 153, 186
 Κτησιφώντα 133, 155-157, 159, 168, 217
 Κυρτὴ θάλασσα 148, 154-158, 209, 217
 Κωνσταντίνος Μέγας 129, 174
 Κωνσταντινούπολη 140-142, 144, 147, 149, 151-155, 157-159, 161-167, 169, 179, 185, 192, 194, 198, 203-206, 212, 216, 217

Λαζική 145
 Λυών 199

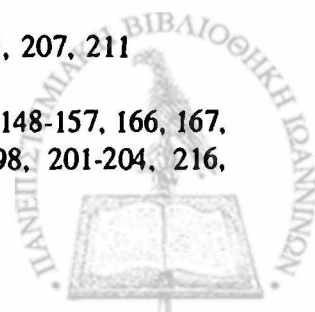
Μαγκοῦ Χάν (Mangu) 199, 202
 Μάης Τιτιανὸς 135
 Μακαρηνοὶ 139
 Μανιάχ 153
 Μανσουρ 196
 Μαντζικέρτ 195

Μαργιανή Ἀντιόχεια 154
 Μαρία (νόθος κόρη Μιχαὴλ Η΄) 204
 Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνίνος 135, 184
 Μαρτυρόπολις 127
 Μαυρίκιος 140, 185
 Μεγάλη Κίνα 127
 Μεδίνα 150
 Μελιτηνὴ 157
 Μένανδρος Προτήκτωρ 140, 144, 153, 154
 Μεσόγειος 126, 127, 148, 151, 152, 196, 198
 Μεσοποταμία 126, 152
 Μεσσήνη 133
 Μ. Ἀρμενία 200
 Μ. Ἀσία 159, 189, 192, 193, 195-198, 207, 214
 Μινδιμιανοὶ 145
 Μιχαὴλ Η΄ Παλαιολόγος 204
 Μιχαὴλ Παραπινάκης 189-191, 196, 199, 201, 218
 Μωαβιά (Moi, Muabia) 151, 169

Νάπολη 203
 Νεστοριανοὶ 167-169
 Νικηφόρος Βοτανειάτης 196
 Νικηφόρος Μελισσηνὸς 189, 196, 199, 218
 Νίκαια 198
 Νίσιβις 127

Ὅγκνταϊ Χάν 203
 Ὀνόγουροι 152, 153
 Ὀρόντης 126, 160
 Οὐαλεντίνος 144
 Οὐαρχωνίτες 154
 Οὐγγαρία 156
 Οὐγγροι 152, 153
 Οὐγγουροι 144, 145, 152
 Οὐέι 131
 Οὐέι Σόχ 131
 Οὔνοι (Huns) 135, 136
 Οὐράλης 153

Παλαιστίνη 174, 197, 201, 203, 206, 214, 216
 Παρθία 114, 156
 Πάρθοι 135
 Παρίσι 203
 Πεκίνο 130, 132, 203, 205, 207, 211
 Πέρσες 139
 Περσία 130-135, 143, 144, 148-157, 166, 167, 174, 175, 181, 196-198, 201-204, 216,

- 218, 219
 Περσικός Κόλπος 125, 206
 Περσικός Ωκεανός 127
 Πλίνιος 166
 Προκόπιος 139, 140
 Προποντίδα 151
 Πτολεμαῖος 129, 138
- Ράϋ 195
 Ρογατόριο 145
 Ρωμαϊκό κράτος 134, 168
 Ρωμαῖοι 134, 135, 139, 141, 154, 167
 Ρωμανός Διογένης 195
 Ρώμη 169, 171, 192, 199, 203, 217
- Σάγαλα 164
 Σαρώδιος 145
 Σασσανιδική δυναστεία 134, 135, 154
 Σελεύκεια-Κτησιφών 133, 153, 154-156, 166, 217
 Σελτζούκοι 149, 188
 Σήρα 135
 Σήρες 138, 139, 140
 Σηρίνδα 139, 140
 Σίζαρα 126
 Σικελία 192, 194
 Σιλεντιάριος Παῦλος 163
 Σίνες 135
 Σινάπη 144
 Σογδιανή 138, 139, 140, 180, 216
 Σοφανηνή 126
 Σοφηνή 126
 Σουανία 145
 Σουλεϊμάν (γιός τοῦ Κουτλουμοῦς) 196-198
 Σουλτανάτο Ρούμ (Ἰκόνιο) 193, 194, 197, 201, 219
 Στράβωνας 126
 Συρία 149-151, 153, 169, 174, 178, 185, 188, 189, 196, 198, 201, 203, 206, 207, 214, 216-218
- Ταυγάστ 115, 136, 185
 Τετράπολις 126
 Τεχεράνη 195
 Τζίνιστα 139
 Τιβέριος 140, 181
 Τίγρις 124, 126, 127, 148, 154, 155, 157, 209
 Τιέν-Σάν (δρη) 143
 Τογροῦλ 195
- Τουρκεστάν (Κινεζικό) 136
 Τούρκοι 139-141, 144, 185, 186, 192, 193, 199
 Τσίν 129, 131, 195
 Τούρξανθος 182
 Τουρφάν 142, 147
 Τοχαρεστάν 147, 184
 Τραπεζούντα 144, 145
 Τσάν-Τσοῦ 213
 Τσεγγίς Χάν 203
 Τσινιστάν 139
 Τσι-σιχ-μι (Κασμίρ;) 205, 207
 Τυρηννικό (Πέλαγος) 148
- Φάσις (ποταμός) 145
 Φίλιππος Ὁραῖος 203
 Φοινίκη 197, 198
 Φράγκοι 167, 171, 172, 217
- Χάζαροι 149, 152
 Χαλέπι 196, 197
 Χάν (Han) 123, 126, 139, 162, 167, 199, 200, 210, 215
 Χαρακηνή 154
 Χοσρόης 133
 Χουβδάν (Khumdan) 136, 185
 Χούι-Τσοῦνγκ 206
 Χουλαγού (Hulagu) 203, 204
 Χρυσοῦν Ὅρος 185, 186
- Ὠήχ 144
 Ὠξος 139, 144
- A-lan 152
 A-man 124, 133, 154
 Abaka (Ἄμπακα) 203, 204
 Abbas 161
 Ahmed 203
 Akie-tien 140
 Aksu 154
 Alakamanda 165
 Alexandria 168
 Alp Arslan 195
 An-hsi 135, 150
 An lu-shan: 181
 An-ts'ai 156

Antu 155, 158, 160, 166
 Antun 113, 125, 135, 184
 Arabia 168
 Ardashir 179
 Arghun: 202-204
 Agrippa 161
 Ash-Sham 149
 Assam 139
 Azerbaidjan 161

Baghdad 161
 Barkoul (P'ou-lei) 144
 Bashkir 153
 Bathrik (Bat-da-lik) 168
 Benares 165
 Bethlehem 168
 Bin 137
 Blochet 169, 170
 Bouddha 168
 But-lim (But-lam) 167

Camarupa 139
 Chan 149, 152, 153
 Ch'anggan, Ch'ang an 115, 136, 147, 161, 162, 185
 Chang k'ien 156
 Charchan 154
 Chau-ju-kua 168, 189, 192, 193, 194, 206
 Chavannes 169, 182, 189
 Ch'e-fu-yuan-kui 146
 Ch'ên Chih-chieh 162
 Ch'ieh-lan 124
 Ch'ien-fêng 146
 Chen Zhi Qiang 113, 131, 159
 Chin 132, 135, 136, 141
 Chiu-T'ang-shu 123, 128, 143, 146, 148, 159, 160

Denha Mar 203
 Dzoungarie 136

E-fu-lin 172
 Edessa 168
 El-Hira 167
 En-ch'ü 152
 Ephraem 167, 171

Fan-li(n) 129--132, 215
 Fo-lang 206, 219

Fou-kien 136
 Fu-lan 167, 171
 Fu-lin-chuan 162
 Fu-lin-kuo 161, 172
 Fu-lu-ni 114, 129, 131-134, 141, 142, 215
 Fu-ru-mi 133
 Fu-wen-hun 153

Gao 137
 Gaoju 136
 Gazan 204
 Gobi 141

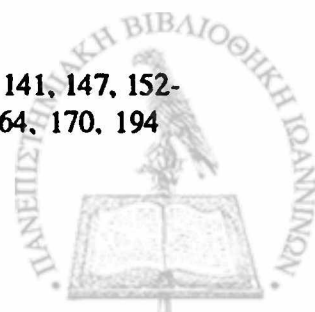
Hai-hsi-kuo 124, 148, 157
 Hami (Yi-wou) 144
 Hayton 200
 Hellen 167
 Hephthalites 136
 Heraclius 161
 Herrmann 152, 153
 Himâlayas 165
 Hirth 113, 125, 126, 152, 160, 164, 167-169, 176, 188, 189, 192, 198, 202, 206, 210, 216
 Hiuen Tsiang 154
 Hopeh 137
 Horom 177
 Ho-tu 133, 154
 Ho-p'i-che 147, 183
 Hou-Han-shu 123, 128, 133, 167
 Hsi-nü-kuo 156
 Hsien-tu 124
 Hsien-yang 136
 Hsin-T'ang-shu 123, 148, 149, 157, 159
 Hsi-nü-Kuo 132
 Hsüan-tsung 162
 Hua-lin 167
 Hui-Chau 150

Ibn Wadid Ya'kubi 205, 206
 I-ta-chi 179

Jabalaha 203
 Jacoby 163
 Jaquet 169
 Jin 137
 John de Plano Carpini 199
 Josephus 161

- Kaaba 168
 K'ai-yüan 150
 Kama 153
 Kamrun 139
 Kan-Ying 124
 Kao li-shih 162
 Kao-sien-tche 147
 Kao-tsung 181
 Karachar 136
 Kashgar 154
 Khitan 115
 Khotan 136, 154
 Kiliç Arslan 196, 198
 K'o-sa T'u-chueh 149
 Koutcha 136, 140, 154
 Ku-Chieh-kang 156
 Kung-chih-t'u 132, 156

 Li Hsi-tsung 137
 Li-kan (Li-hsien) 124, 156
 Li Xizong 137
 Liang 123, 130, 132, 156, 205
 Liang-kung-chih-t'u 132
 Liang-shu 123, 131, 132, 136, 141
 Liang-tien 162
 Liu-Fang 123
 Lo-yang 136
 Lü-fên 124
 Lu-m(e)i 144, 141, 192-195, 201, 206, 219

 Marcos 202, 203
 Ma Tuan-lin 150, 160, 191, 202
 Magadha 168
 Malik-shah 195-198
 Mei-lu-ku 192
 Melek 198
 Merv 154
 Mieh-li-i-ling-kai-sa 187, 188, 198, 199, 218
 Mieh-li-shah 197, 198
 Milindapañha 127, 165
 Ming 115, 208, 213, 214, 219-221
 Ming-shih 123, 208, 210, 211, 212, 214
 Ming-shu 192, 202, 211, 213
 (Misr) Mi-si-rh 207
 Mo-i (Muabia) 151
 Mo-k'ie-to 168
 Mohammed 168
 Molopa 192
 Mongolie 136

 Muliyan 136
 Nanjing 141, 142
 Na-sai 147
 Needham 189
 Ni-ssü-tu-ling-ssü-mêng-p'an 187, 188
 Nieh-ku-lun 208, 210, 213
 Niya 154
 Nogai 204

 Oldjaitu 204

 Pali 127
 Palladius 139
 Pamir 154
 P'ei-chü 143, 155, 158
 Pei-ju 152
 Pei-ju-chiu-li 153
 Pelliot 169, 170
 Philistines 167
 Pingcheng 130, 132
 Po-ssi (Po-la-ssü-kuo, Possü) 132, 135, 150, 155, 156
 Po-to-li 146, 168, 169, 182, 199
 Pu-la 211, 213
 P'u-lan 113, 114, 129, 130-132, 140-142, 215, 221
 Pu-lin 113, 114, 129, 141, 142, 220

 Qi 137
 Qodjo 136
 Qodjo-Gaochang 136
 Qutaiba 181

 Rabban Bar Çauma 202-204
 Ricci (Ματθαῖος) 211, 219
 Rouran 136, 137
 Rum 141, 170
 Rumi 133, 134
 Rumiya 133, 134
 Sagala 165
 San-Kuo-shih 123
 Saraga 136
 Schreiner 163, 164
 Shensi 137
 Shih-ki 156
 Shih-hu 174, 176, 217
 Shiratori K. 256, 113, 130-133, 141, 147, 152-153, 155, 156, 158, 161, 164, 170, 194
 Shule 136

- Sianfu 171
 Sibérie 136
 Sinkiang 136
 Ssi-ma-Ts'ien 156
 Ssu-chao-shih 124
 Ssû-fu 124
 Ssu-lin 133, 153-155, 157-159, 166, 217
 Ssû-lo 124
 Sui 114, 115, 123, 129, 137-139, 140, 141, 143, 148, 155, 158, 218
 Sui-shu 123, 154, 155
 Sung 115, 124, 146, 189, 191, 192, 195-197, 202, 203, 210, 218, 220, 221
 Sung-shih 187, 123, 191, 197-199, 201, 202, 219
 Surasthâna 155

 Tabari 133
 Ta-C'hin 113, 114, 124, 125, 127-131, 133, 134, 136, 138, 141, 142, 144, 148, 149, 151, 152, 154-156, 159, 160, 162, 166-168, 176-179, 189, 190, 201, 202, 206, 207, 209-212, 215-218
 Ta-ho 154
 Ta-shih, 151, 147, 178
 Ta-t'ang-shi-yü-chi 156
 Tai 132, 134
 Tai-chung 145, 181
 Tai-p'ing-fang 161
 Tai-ping-yu-lan 130
 Ta-shi 218
 Takigawa 156
 Talas 181
 T'ang 114, 115, 123, 129, 137, 138, 140, 142-144, 146-148, 150, 151, 153, 155, 158, 159, 161, 162, 165, 167, 169, 172, 178-180, 186, 189, 191, 194, 202, 216, 221
 T'ang-shu 159, 201
 T'ang-yü-lin 161
 Tao-hsüan 132, 156
 Tarim 136, 154, 181
 Ta-t'ang-hsi-yü-chi 132
 Teules (Tolos ḥ T'ie-le) 144
 Ti-yeh-ka 146
 Tian shan 136, 186
 Tiao-chih 125, 133, 135, 154, 155, 156, 158
 T'ien-chu 168

 T'ien pao 161, 162
 Toghri/Beg 195
 Togons 136
 T'opa 115, 136
 T'ou-kiue 144
 Tsan-huang 137
 Ts'ê-fu-yüan-khuei 131
 Ts'in 136
 Ts'ong-ling 137
 T'u-huo-lo 147
 Tunhuang 154
 Tzû-yü-t'ing 161

 Uttara-kuru 165

 Wan-li 211
 Wang Hung 161
 Wang Tang 161
 Wei 115, 123, 125, 126, 127, 130, 136-138, 140, 210
 Wei-liao 123, 128, 133, 136, 148, 158, 160
 Wei-shu 128, 130, 131, 132, 134-136, 138, 160, 167
 William de Rubruque 199
 Wu-hou 161
 Wu-lin 194
 Wu-ssü-li 207

 Xiyü 138

 Yan-da 130
 Yang-ti 142, 143, 158, 216
 Yanqi-Karachar 137
 Yarkand 154
 Yavanas 127
 Yeh 136
 Yezid 169
 Yien-pao-t'an-yu 205
 Yonakas (Yonas) 127, 165, 177
 Yoyu 176
 Yü-shih-ta-fu Wang Hung 161
 Yüan 115, 194, 205, 208, 214, 219, 220
 Yülo 124
 Yunani 133
 Yün-ni 133
 Yün-ni-shan 132

 Zhang-Xu-Shan 116
 Zibene (Tigris) 124, 157

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	113
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	117
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	123
Α. ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ Δ΄ ΑΙΩΝΑ ΩΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ SUI (ΑΡΧΕΣ 7ΟΥ ΑΙ.). Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΟΥ ΟΝΟΜΑΤΟΣ FU-LIN (ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΤΟ BYZANTIO)	
α) Οί πρεσβείες τῶν ἀβέβαιων χωρῶν Pu-lin καὶ P'u-lan. Ἡ ἄγνωστη χώρα Fu-lu-pi.	129
β) Ἡ κατάσταση στὴν Κ. Ἀσία καὶ οἱ συνθήκες ἐπικοινωνίας μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσης.....	135
γ) Ἡ ἀποτυχία τοῦ αὐτοκράτορα Yang-ti νὰ ἔρθει σὲ ἐπικοινωνία μὲ τὴ Fu-lin. Ὁ βόρειος δρόμος καὶ ἡ ἀπόληξή του στὴν Κωνσταντινούπολη.....	142
Β. Η ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΣ ΤΩΝ T'ANG (617-906). Η FU-LIN ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑ (Η ΚΥΡΙΑΡΧΗ ΑΛΛΑ ΟΧΙ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΤΟΥ BYZANTIOY)	
α) Ἡ ἀποστολὴ πρεσβειῶν ἀπὸ τὴ Fu-lin στὴν Κίνα τὸν 7ο καὶ 8ο αἰῶνα.....	146
β) Ἡ Fu-lin ὡς περιοχὴ. Θέση καὶ ἔκτασή της.....	148
γ) Ἡ πρόσβαση πρὸς τὴν πρωτεύουσα τῆς Fu-lin ἀπὸ τὸν κεντρικὸ δρόμο τοῦ μεταξιοῦ (ἀπὸ τὴ Ssu-lin = Σελεύκεια στὴ Fu-lin = Κωνσταντινούπολη).....	153
δ) Ἡ πόλη Fu-lin (Κωνσταντινούπολη)	159
ε) Ἡ προέλευση τοῦ ὀνόματος Fu-lin (= Ρωμαῖοι) καὶ ἡ σημασία του γιὰ τὴν ταύτιση τῆς χώρας Fu-lin	167
στ) Ἡ κατάσταση στὴν Κεντρικὴ Ἀσία τὸν 7ο καὶ 8ο αἰ. καὶ ἡ ἀποστολὴ πρεσβειῶν. Ὁ ρόλος τοῦ βόρειου δρόμου.....	180
Γ. Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΣΤΕΙΩΝ SUNG, YÜAN ΚΑΙ MING (960 κ.έ.). Η ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΟΥ BYZANTIOY	

	Σελ.
α) Fu-lin και Lu-mi (= Ρούμ, Τούρκοι). Οί πρεσβείες της Fu-lin του τέλους του 11ου αϊ. και οί Σελτζούκοι Τούρκοι	187
β) Πρεσβείες επί της εποχής των Μογγόλων (1279-1367). Ἡ παρουσία της Δ. Εὐρώπης.....	202
γ) Ἡ πρεσβεία της Κίνας πρὸς τὴ Fu-lin τοῦ 1371 και οί τελευταίες διπλωματικές ἀποστολές μεταξύ τῶν δύο χωρῶν. Διεύρυνση τῶν ἐδαφῶν της Fu-lin πρὸς τὴ Δύση.....	208
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	215
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	222
ΠΙΝΑΚΕΣ.....	230
SUMMARY.....	233
ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	247
INDEX	251

CONTENTS

	Page
PREFACE	113
ABBREVIATIONS-BIBLIOGRAPHY	117
INTRODUCTION	123
I. FROM THE BEGINNING OF THE 4th c. TO THE DYNASTY OF SUI (BEGINNING OF 7th c.). THE APPEARANCE OF THE NAME FU-LIN (MEANING EXCLUSIVELY BYZANTIUM)	
1. The embassies of the uncertain countries Pu-lin and P'u-lan. The unknown country Fu-lu-ni.....	129
2. The existing situation in central Asia and the conditions of communication between East and West.....	135
3. The failure of the emperor Yang-ti to communicate with Fu-lin. The northern route and its terminus to Constantinople	142
II. THE PERIOD OF THE T'ANG DYNASTY (617-906). FU-LIN: REGION AND STATE (THE DOMINANT BUT NOT EXCLUSIVE PRESENCE OF BYZANTIUM)	
1. The exchange of embassies between Fu-lin and China during the 7th and 8th c.....	146
2. Fu-lin as region. Place and geographical area	148
3. The approach to the capital of Fu-lin through the central silk-route. From Ssu-lin (Seleucia) to Fu-lin (Constantinople)...	153
4. The city of Fu-lin (Constantinople).....	159
5. The origin of the name Fu-lin (i.e. Romans) and its significance for the identification of the country Fu-lin.....	167
6. The existing situation in central Asia during the 7th and 8th c. and the exchange of the embassies. The contribution of the north route.	180
III. THE PERIOD OF THE SUNG, YÜAN AND MING DYNASTIES (960 ff.) THE DECLINE OF THE ROLE OF BYZANTIUM	
1. Fu-lin and Lu-mi (i.e. Rum, Turcs). The embassies of Fu-lin in the end of the 11th c. The Seljuq Turcs.....	187

	page
2. Embassies during the period of Mongols (1279-1367). The appearance of the Western Europe	202
3. The Chinese embassy of 1371 and the last diplomatic exchanges between the two countries. Enlargement of the term Fulin and inclusion of Western countries	208
CONCLUSIONS	215
APPENDIX	222
PLATES	230
SUMMARY	233
COMPLEMENTARY BIBLIOGRAPHY	247
INDEX	251

